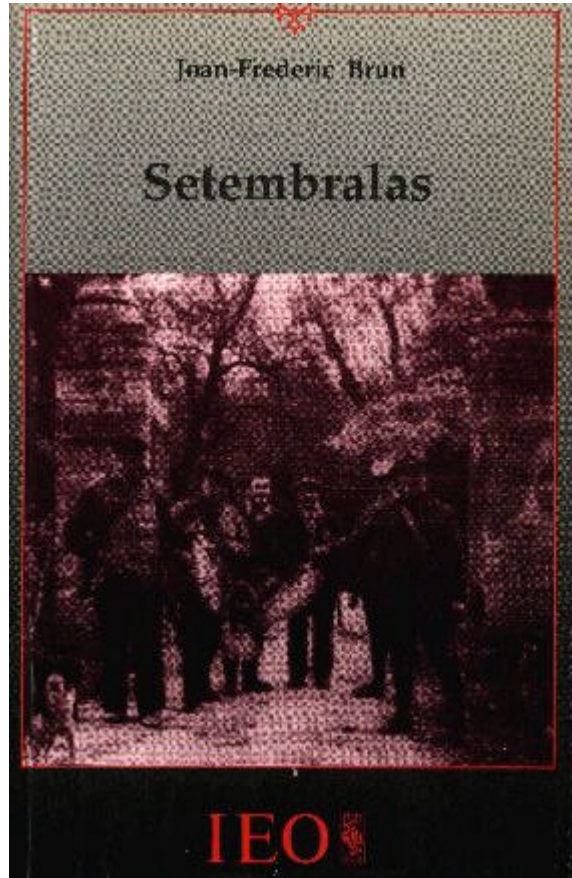

SETEMBRALAS

Capítol prumièr.

Lo sovenir d'aquela jornada, l'anavan puòì gardar tota sa vida. Clar, linde coma aquelas tantossadas d'estiu. Los manits èran estats campejar pus luònh que la font d'En Barbian. Aquí que las ribas dau rajal venon mai escalabrosas. Amont sus lo sèrre i a una vièlha clastra afondrada que se ditz Sant Vincenç. I èran montats veire Joan de la Sèrp, un vièlh boscatièr que passava ara sas

jornadas amb una pala e un pic per cavar de pertot las arroïnas. Puèi que calculava de i dessosterrar lo tresaur dels ancians monges. E quau sap se quauque jorn capitariá pas, disián los manits. A aquel moment i auriá pas pus digús per rire. Los manits ensajavan d'imaginar aquel Joan de la Sèrp, subran vengut ric, e vestit tot de nòu. Coma lo cònsol o lo farmacian. Capitavan pas de se o representar per de bòn.

- Perqué, aviá dich Apollina a Ricard, se sona Joan de la Sèrp ?

- Li dison tanben l'Espanhòu, que son paire veniá de Galícia. L'escais nom ven de quora èra pas encara nascut. Quand sa maire èra prens, un jorn, sus l'ancian camin ferrat de la Boissièira que passa per Lacalm e Boscòrre, rescontrèt una vièlha masca que se disiá la Blasalha e la saludèt pas. L'autra i traguèt un agach empoisonat. E pus luònh sus la dralha veguèt una sèrp gigantala, un grand colòbre coma n'i aviá d'aquel temps, que los sonavan gisclasses. Lo gisclàs mostrava sos fissons. Sisclava. Era lòng que ne finissiá pas. Batiá amb la coa la polsa blanquinosa sus lo camin, en espinchant la femna. La maire de Joan sabiá que los gisclasses, tot còp, quand son gròsses, atacan l'òme, mentre que las vipèras mordisson pas que quora las menaçatz. Se rapelava d'un vièlh dau vilatge que lo gisclàs s'èra enrondat sus sa camba e aviá mancat de l'estranglar amb una fòrça terribla. Era un jorn de Junh que tota la garriga èra coma un forn dins la calorassa. Te dise coma m'an dich. La femna partiguèt en corriguent

coma una perduda fins au vilatge. E quinze jorns puòi, quora lo manit nasquèt amb lo dessenh d'una sèrp en rog sus lo front, se diguèt qu'aquò veniá de la peur qu'aviá aguda en esperant lo manit, lo jorn qu'aviá pas saludada la Blasalha e qu'aviá vista la sèrp. Per aquò, lo manit i diguèron per escais Joan de la Sèrp. E el, tota sa vida, las sèrps, las preniá dins la man, doçament, dins la garriga. Li fasián pas cap de mau. Avia peur de quicòm mai, Joan. Que semblava pas de bòn, pasmens : los sabauds. Se ne veguèsse un a dètz passes, sabiá pas pus ont èra, veniá caluc. Avia dins l'idèa qu'èran tot regonfles d'un verin mai que mortau. E son uòlh portava lo malastre. Adonc coma s'endevinha, tota l'enfança de Joan de la Sèrp èra estada emplida de bònas galejadas ont los colègas li metián de sabauds dins lo cartable, dins la saqueta, dins lo lièch, dins las braias...

Apollina se regalava d'entendre aquelas istòrias de mascas, de sèrps e de sabauds. De l'autra man dau rajal, cap au vilatge, un trauc dins los rocasses s'apelava lo Trauc de las Mascas. Era una mena de pichon avenc ont las gents trasián d'escobilhas. Quand Apollina èra tota joineta, cresiá que las mascas i vivián dejós, dins de baumas amagadas detràs los vièlhs fèrres rovilhats e los cauchocs mosits. E que benlèu sortissián la nuèch per far lo sabat. Las mametas dau vilatge li n'avián parlat, dau sabat. D'unes i anavan, i a cinquanta ans d'aquò, las nuèches d'ivèrn. O contavan los anciáns vièlhs, qu'èran tot escrancats de vielhum dau temps que los vièlhs d'ara

èran joves... Digús sap pas çò que se i fasiá. La maire e la mameta de la Blasalha i èran cada còp, se ditz. La mameta Fornièr de la carrièira nova aviá entendut dire que çò sol d'extraordinari que i fasián, èra que los joves paupejavan las joves - e mai tot còp i metián lo manit dins lo ventre. Apollina e Ricard cercavan d'imaginar aquelas ceremoniás tornadas definitivament a son secrèt. Magia o gorrinitge, coma que siá, lo diable èra aquí per menar lo branle. Mas demorava pas digús pus per o contar. E la famosa Blasalha qu'avián coneguda los vièlhs d'ara, fai de temps que s'èra esvalida Dieu sap ont.

Los manits avián somiat d'aquò dins la solelhada. Una polida jornada d'estiu començant. E perqué èra tant polida aquela jornada ? Apollina e Ricard s'èran enchichorlats de lutz, de cants d'aucèls, de païsatges rocassoses d'en garriga. La jornada èra doça e pasibla, ne finissiá pas de s'esperlongar. Los manits cançonejavan, gaujoses, expandits dins la bauca. L'estiu agantava son plen. E puòi i aviá agut un lòng vèspre fresc e agradós coma la carn d'un persègue. Los manits se rapelavan que laissavan rajolar doçament lo temps, coma una aiga docinèla a la canèla dau grífol.

E puòi la nuèch èra venguda. Era escura coma un calavenc insondable, coma una vena d'antracita. Ricard en sòmi visitava l'ostau. Aquò's un pantais que i tornava per passadas, dempuòi qu'èra tot jovent. Dins la grand

sala de manjar ont reinavan los tablèus representant los avis, jos las nautas vòutas escuras, i aviá una porta resconduda, que Ricard vesia pas qu'en sòm. Dobèrta, dins lo cainar dels gonfons rovilhats, adusiá cap a una escalièra en viseta que davalava. E de cambras, encara d'escalièiras, de membres solelhoses o escurs.. Era lo reiaume de Ricard e i descobrissiá totjorn de nòu. Mai que mai aquelas escalièiras, que davalavan sempre mai bas. Lo temps dau sòm es brèu. Ricard aviá pas jamai léser de tot veire. Mai bas dins las cavas aigalosas e ombrencas, i aviá de causas òrras que Ricard, tot manit, aviá entrevistas. Desirava de las tornar veire, e tanben tremolava de paur, pas que de s'imaginar que podria se rapelar, foscament, son aspècte. E se desrevelhava, susant, emplit de languiment d'aquel reiaume proche e inaccessible. Puòi la sòm lo tornava prene, una sòm sens sorpresa dins un ostau conegut, desprovesit de mistèri. Tot l'ostau, agolopat dins la doçor d'aquela nuòch d'estiu, s'acaminava lòng dels carrairons de la sòm.

Dins lo burèu a cima de la torre una pichòta aureta per la fenèstra badièira, un ventolet suau alisava los papièrs de Raols, aqueles cartabèus misterioses, dempuòi d'annadas, sempre represes e rebastits, un estudi sus Vauvenargues, e mai un autre sus l'ancesor mitic, aquel marqués Ademar de Tribas que se supausa que moriguèt a la prumièira crosada - mas quau pòt saupre. E Raols per l'ora, enrabalat dins l'espessor de la nuòch, ravit, caminava doçament dins los dralhòus dau sòm. Au bèu

mitan d'un pantais de furor esbarluganta amb de grands cavalièrs que galaupavan, espasa brandida, darrièr de païsans esglariats. Los païsans cridavan, coma de gralhas quand se levan lòng dels prats.

Raols se desrevelhèt. Amb una sentida tota nòva de grand silenci que fasiá mau, auriatz dich, a las aurelhas. Dau fons de la neblassa pegosa de l'esvèlh i venguèt la pensada dau grilh. Aquel pichon grilh aval dins la gàbia, qu'aviá cantat d'oras e d'oras sens s'arrestar, dessinat, coma un perdut. Se calava ara, e lo silenci tosc de Junh èra una aiga clòta, regonfla de menaça. Anna s'èra quilhada sus son lièch. A vòtz menuda aviá sonat Raols :

- Entendes ?

De fach, i aviá pas res a entendre, si que non aquel silenci pesuc e febrós. Lo grilh dins sa gabieta aval, sus lo lindau dau mas, demorava per pagelar la prigondor de la patz nuochenca. Se pas res non aveniá, tota la nuòch cantava, descabestrat, dau fons dau trauquet ont lo resclausián. Ara se taisiá, dempuèi de minutas que semblavan d'oras. Ai pas enveja d'anar veire, calculava Raols. Sai qu'es pas res. Lo garda, Jò, aval, deu regardar se i a quicòm, es pagat per aquò...

- Oc, benlèu una trèva, diguèt Anna. En faguent mina de rire, mas risiá pas. Un frejolum li corrissiá dins l'esquina.

E se tornèron endormir. Totas fenèstras badièiras dins la mostor d'aquel estiu que fasiá cridar lo campèstre entièr. La lutz blanca de la luna banhava los murs e las

cortinas. Raols roncava, en se virant e se revirant. Anna podiá pas barrar los uòlhs. Aquel silenci la cachava coma una capa de glaç. E puòdi lo grilh tornèt cantar e la nuèch siaguèt tornarmai serena.

La pichona Apollina, a passes menuts, dintrèt amb los prumièrs rais dau jorn dins la cambra. La cambra dels parents e dels aujòls, las nautas cortinas e lo ponde de polida fusta. Explicava qu'aviá fach un mausòmi. La titèia que tombava dins la brasa e i fondiá, sa camba cremava... E ensajave de la repedaçar amb de clavèls. E los clavèls èran rovilhats. E plorave...

Apollina potonegèt los parents. Questionava sa maire. E lo grilh dins sa gàbia, perqué canta tota la nuèch ?

- L'embarram dins lo trauquet de la muralha. Canta per gardar l'ostau. Se quauqu'un passa, quita de cantar.

- Per de bòn, mamà ?

Lo paire respondèt a la drolleta ton papeta e lo papeta de ton papeta fasián ja coma aquò. A la Liquièira avèm totjorn agut de grilhs per gardar l'ostau. Coma d'unes que i a, pareis, an de chins de pargue o de cadèls. Aqueles son de gollamasses, de cacibralha. Lo bòn usatge dins un país de vièlha civilisacion es mai pasible, mai poètic : un grilh dins la gabieta.

La pichona s'alassava pas d'entendre contar aquel biais secular de la familha : far gardar l'ostau per un grilh...

Dins la cosina aval s'entendiá de bruches de peiròus e d'escudelas. La vielha Margalida apreparava per dejunar, probable. Los aucèls cantavan dins la blaca davant la fenèstra.

Quand trobèron Jò expandit davant sa cabaneta, au mitan de las farigolas, creseguèron que dormissiá. Que la terra era mai bruna, mai grassa dejós i apareguèt pas que puòi, quand lo revirèron e que lo crètge dins son còl badèt coma un sorire mortau sus las carns cremesinas. Li avián trencat la gòrja. Apollina e Ricard dobrissián d'uòlhs coma de semaus. La vièlha Margalida, tremolanta, aguèt prumièra l'idèa de los desvirar d'aquí per los menar jogar darrièr l'ostau.

- E perqué, Galida, podèm pas veire Jò que dormís ? De qué li es arribat a Jò ? Es mort ? Alara es au cel amb la Santa Verge e lo pichon Jèsus ? Diga, Galida, vei passar los avions amont, dins lo cèl, Jò ?

Per sola responsa, Margalida fasiá mina de los cridar.

- Aquò's pas per los manits, disiá.

Galida menèt Apollina e Ricard dins lo grand mèmbe amb las tapissariás brodadas e los quatre tablèus precioses de Basilha. Aqueles tablèus que fasián la fiertat dels marqueses de Tribas dempuòi mai d'un sègle. Sus lo pus grand, que dominava la taula lònga ont dinnavan en familha, jos de vòutas nautas que se perdián dins l'escur, se vesia monsieur de Tribas, rèire-grand de Raols, amb son fusilh e sos chins, parat per la caça dau singlar. Los manits s'alassavan pas de l'admirar. La sala èra vasta, i aviá pas tròp de lum, e lo mendre sospir retronissiá coma un solòmi estranh e interminable jos las vòutas. Ricard e Apollina

demorèron aquí un brieu, sens tròp saupre de qué far. Margalida i donèt de papièrs e de gredons per dessénhar. Las oras picavan au relòtge, terriblement sonòras.

Lo tantost, Apollina e son fraire veguèron venir lo brigadièr Silber dins sa forgoneta blava. Ricard espinchava la forgoneta. Lo brigadièr amb sas mostachas i pausèt de questions :

- E de qué li vesías faire, a Jò ? Veniá de monde au mas, per lo veire ?

Los enfants, dreches, sos grands uòlhs dobèrts coma de fenèstras lindas alandadas sus l'estraneza dau mond, respondián co que lor passava per lo cap. Que Jò amassava las cagaraulas per temps d'auratge, que corsejava los braconièrs aval dins Bòsc Redond, qu'una nommada Maria veniá tot còp en bicicleta dempuòi Sant Andriu per lo veire...

- E los braconièrs que corsejava dins lo bòsc. Vos disiá los noms ?

- Se parlava de quauques uns, fasiá Apollina. Joan de la Sèrp, mas s'endevenián ben e aqueste dempuòi un brieu caça pas pus, cèrca de tresaus. Jò tanben parlava sovent dau Boet. Un dau vilatge qu'aviá pas son parièr per i prene las lebres e los perdigalhs, quitament davant lo nas...

Lo brigadièr Silber capejava. Aniriá questionar lo Boet. Emai Joan de la Sèrp. Mas un braconièr trenca pas la gòrja a un garda. S'es pas jamai vist. Que i tirèsse dessus, benlèu... Mas prene lo cotèl e lo sagnar coma un

teçon au masèl. Aquò fasiá paur. E dins la cabana avián pas res raubat. L'argent de Jò èra ont lo resclausiá. L'avián pas tuat per raubar.

Per Apollina aquel estiu que començava per un enterrament aviá un gost estranh. Anna los aviá vestits de negre per anar a la glèisa. Lo paire Bòsc que recitava :

et lux perpetua
luciat eis...

La lutz etèrna que lusirà per eles, amont. Apollina espinchava la caissa vernissada. Ont èra la lutz ? Ont volava ara, desliurada, coma un perdigalh de garriga, l'anma dau garda Jò ? Dins quauque infinitat blava, mai naut que l'oratori de Nòstra Dòna de la Serena quilhat enlai sus lo sèrre ?

A la fin de la messa Anna menèt los manits saludar lo capelan dins son ostalon darrièr la glèisa. Veguèron tanben, dins l'òrt, la vièlha sòrre Evangelina de la misericòrdia, rafida coma un rasim sec, pas qu'un sorire au mitan d'una envolopa carnala ja a mitat camin dau cèl. E se disiá qu'èra tant leugièira que quand digús èra pas aquí per l'espinchar s'enairava doçament dins los aires, au mitan de las flors dau jardin, los uòlhs trelusents d'extasi mistica. Pertot ont anava sentissiatz una odor suava de ròsas, çò qu'es pas l'odor costumièira de las vièlhas mametas dins un vilatge. Aitanben l'institutor aviá una teoria scientifica per explicar aquela observacion estranha : segon aquel òme saberut, aquò

veniá que la vielheta passava d'oras a s'ocupar de las flors dau jardin de monsur lo curat. Pas res de miraciós, coma vesètz... Faguèron lo poton a la vièlha religiosa perduda sus lo camin dau cèl avant d'anar veire lo paire Bòsc. La pichona li demandèt ont èra Jò ara.

- Quand disèm lo cèl, es un biais de dire... Es pas amont, amb las nivols. Es endacòm mai. E totes nos tornarem levar, vestits de lutz, a la fin dels temps. Coma Jèsus un còp era...

Apollina escotava. Perdiá pas un mot, dins la fresquièira escura dau presbitèri. La vièlha crotz escalprada sus l'autar. Defòra la lutz esbarlugava. La lutz terrenca, la dau solelh de cada jorn... Amb la vièlha sòrre Evangelina de la Misericòrdia que soscava doçament au mitan de las randissas enfloridas, que se podiá crèire que i èra ja, dins l'òrt esbarlugant ont velha lo querubim.

Capítol segond

Tot mortalatge, escriu Raols de Tribas sus son quasernet, es un miralh. E dins aquel miralh l'assassin i espincha sa cara que se reflectís, òrra, bèfia. Emai mortala, ela tanben. Tot es aquí.

- Mos enfants, aquò's la mòrt l'enemic. Vos contarai l'istòria d'aquel duc de Brissac dau temps dau rei Trètze, que cargava sus son chival, amb l'espasa dins la man, totes los enterraments amb d'ataücs negres, dins las

carrièiras. Aquí l'avètz, l'enemic, nòstre enemic de totes, disiá. L'enemic es l'ataüc que nos espèra a cima dau camin. Dins son biais, èra benlèu un filosòf...

Esperavan la cosina Veronica. Vendriá a la Liquièira en fin de setmana. Los manits s'estorrelhavan au solelh. Tot còp fasián la caminada fins au vilatge ont d'eveniments nòus de remarca se contavan. La veusa d'Aguilar de la plaça dau portalet qu'èra venguda caluga e se metiá a jaupar coma un chin dins tot lo vilatge. E bramava d'una votz esclata qu'aquò èra ela, vint ans abans, qu'aviá fach bolhir dins un grand pairòl lo pichon de la vesina per se venjar. Tot lo mond escotava amb interès aquela revelacion inausida, mas finiguèt per se saupre que jamai cap de vesina aviá pas perdut un pichon misteriosament, çò que levava pro d'interès a aquelas revelacions.

Lo mètge deguèt tanben anar despenjar lo cabdèt de Manhe, que se vesiá pas pus dempuòi una mesada. En forçant la pòrta de l'ostau los vesins avián descobèrt que s'èra pendut per lo còl a una post dins l'ostau vièlh. Quand lo retrobèron èra per mitat manjat dels rats. Aquò siaguèt tanben l'ocasion d'evocar aquel personatge estranh que metiá pas jamai de camisa emai quand fasiá de nèu, e se passejava lo pitre desvestit lònge dau riu per culir d'erbetas. Cada jorn a onze oras se metiá sus lo balet en dessus de la Carrièira dau Plan per legir lo jornal. Aquò quitava pas d'estonar los badauds, vist que ni lo buralista ni lo factor ni quitament los vesins (que passavan per estre un pauc avaricioses) li avián pas

jamai donat de jornau. Lo gardacaça ajustava que lo cabdèt de Manhe sabiá pas legir, d'abòrd qu'èra pas jamai estat a las escòlas. En lo despenjant trobèron la clau d'aquel mistèri. Legissiá cada jorn lo Petit Méridional dau 22 de Novembre de 1934, qu'èra lo jorn que moriguèron son paire e sa maire dins lo fuòc dau palhièr dau Mas d'Aubèrt.

- Coma se, d'aquel moment, tota sa vida s'èra arrestada. E cada jornada tornava viure lo meteis jorn, amb los meteisses gèsts. Coma los damnats de l'infèrn de Dante.

Ni per aquela digús compreniá pas cossi, tot d'un còp, la mecanica s'èra arrestada, amb aquela decision solitàriá e desesperada.

Lo mètge fasiá sos comptes. Los penjats venián mai rars. Aqueste èra pas que lo tresen dins l'annada. L'an passat n'i aviá agut una mièja dotzena. Aquò veniá per epidemias, sens que se sacha perqué. Lo païsan solitari que se penja per lo còl un bèu jorn, tranquilament, sens dire res a digús. N'i aviá totjorn agut coma aquò, dins lo país, sièis o sèt per an. Las mametas, sus la plaça, discutissián puòl longament per ensajar de comprene.

S'entendiá l'angèlus au cloquièr dau vilatge e los manits jogavan dins lo pargue quora dins la doçor dau vèspre arribèt Veronica.

La cosina Veronica aviá cinc ans de mai qu'Apollina, un morre crocarel, de polidas flocadas de peu moret. Sa venguda a la Liquièira aquel estiu èra coma una font

fresca de joinessa dins aquel vièlh ostau. Lo dòu de Jò èra mens terrible. Aquel paure Jò, que la garriga tot d'un còp semblava esterla e desolada sens el. Que sabíá mostrar tant de causas als manits, los nises, las clavas dels singlar, los colinadors dels lapins... Mas Veronica veníá, amb de Jòcs novels. Los manits aprengueron a amassar d'escorpions jaunes coma d'aur que se bigorsavan sauvatjament, tot lusents de susor. Los fasián batalhar dins de brústias de veire, los metían a ras dau fornèl tre que Margalida virava l'esquina per veire cossí, en vesent lo fuòc, s'enarcavan per clavar menimosament son fisson mortal dins lo copet e puòl s'aplantavan, trantalhejants, en esperant los darriers sambotiments dau trespàs.

Las grandas cagaraulas dau clòsc blanc e de la carn grisa, las fasián còser per escotar lo cant desolat que fasián dins lo fuòc, e que s'acabava en raufels pertocants.

- Escota, disiá, Veronica a Apollina. Ara plora... Li fai mau. Sèm michantas de lo far plorar.

Ni per aqueles regrèts sincèrs, i tornavan de lònga. L'experiment èra trop interessant. Ensajavan ara de comparar la votz de las cagaraulas quand ploravan sus la brasa. N'i aviá d'escletas, de grèvas, d'atristonidas, de rabiosas. Totjorn quicòm de nòu...

Ricard, qu'agantava sos trètze ans, batiá l'encontrada, gloriós coma Savorgnan de Braza dins la forèt

equatoriala. En grand secret menèt las doas dròllas sus un planestèl rocassós a una lega de la Liquièira.

Costegèron un pichon bosc asombrat. Un molon de pèiras blancas se quilhava dins los restingles : Ricard explicava qu'aquel clapasset, se ne cresiatz lo dire de las mametas, èra estat un ostau polit, i a de sègles e de sègles d'aquò. Abausonat de cap a cima dempuòi tant de temps. O tanben se disiá qu'èra estat l'ostau de la Fadarelona, una creatura subrenaturala, tota de lutz de de vent, esvalida au pus fons de l'immensitat dau temps. Que siá question de fadas e de fadarèlas raviguèt Apollina mas Veronica s'acontentèt de regardar Ricard amb un pichon èr de mesprés risolièr. Veronica èra tota gloriosa de son ostau ancian a la vila, tan grand que se'n podiá pas comptar totes los membres, amb una torre negra e misteriosa ont lo diable èra aparegut un jorn au sègle XIVen. Ricard, de recaçar aquel desinterès mepresós, se sentiguèt macat. Bretonegèt :

- Mas es pas aquò que vos vòle mostrar...

Las faguèt encara campejar dins los salièges e los garrusses cap a la cima d'un morre que dominava l'environada.

- Vetz!

Aquí mostrava dau det una granda lausa de cauquier pausada de cant sus tres autras au mitan d'un gravàs :

- Lo tombèu dau Grand Gigant. Jò me mostrèt ont èra abans de morir...

Veronica, desdenhosa, faguèt remarcar qu'èra un dolmen e que de coma aquò se'n vesia dins totes los

libres. Pas besonh, disiá, de venir fins aquí en s'estrifant los botèlhs dins la bruga e dins los arronzes... D'alhors, lo professor Engarran de Fontarecha n'aviá destoscat de tropeladas dins las garrigas. Ne fasiá de libres espesses e saberuts. Emai de conferéncias a l'Acadèmia de las Sciéncias e Letras. Aquel professor de la vila que demòra dins un ostau vièlh au mièg d'un pargue plantat de blacas, enlai sus lo sèrre dels Bessons. Un dolmen. N'i a de pertot. E sovent amb mens d'arronzes a l'entorn.

Ricard voliá espantar las doas manidas amb l'istòria dau grand Gigant que s'èra batalhat amb los àngels dau cèl abans de tombar aquí dins la sauvatjariá de las rocardas e dels rabugasses. Ont l'enterrèron de paures carbonièrs. L'explicacion de Veronica li copèt tot. Ricard rebequèt :
- Benlèu as rason. Mas es pas çò que me contèt Jò, lo paure el...

Veronica escotava pas. Era en trin d'explicar cossí l'ostau dau professor Engarran de Fontarecha èra immens, escur e plen de polsa, emplit de milieirats de libres amolonats de pertot, sus las taulas, las cadieiras, los lièches. Au mitan d'esqueletas vièlhs e de destraus preïstóricas en peirard saur. Emai de molonasses de terralhas amassadas dins las baumas. E dins lo pargue luòga de chins, i aviá un grand lion d'Africa. L'electrician e lo plombièr ausavan pas venir, qu'avián paur de se far manjar. Venián pas jamai pedaçar los tudèls. L'aiga gotejava de pertot. Mas lo professor, perdut dins sa preïstòria luònhta, o vesiá pas...

- Imagina te que nautres aici lo conoissèm tanben, lo professor Engarran de Fontarecha, faguèt Apollina per clavar. Son castèl es a una lega dau nòstre. Detràs los sèrres n'endevinham las torres. E amb Ricard, lo lion, lo sèm estats veire mai d'un còp.

Lo novel garda de la Liquièra se sonava Amans. Era un ancian militar, veuse dempuòi pas gaire. Los peus grises copats a ras sus lo copet, un agach blau coma lo cèl d'ivern quand bufa lo mistral. Conoissiá los de Tribas dempuòi totjorn. Son paire èra estat ramonet a la Liquièra. Jovent, aviá batut la garriga amb Raols. Dau temps de la guerra, aviá ajudat Raols a recatar de josius per los far passar en Espanha. E s'èra retrobat jos los òrdres de Raols en 44 dins l'armada de de Lattre de Tassigny. A Raols li disiá pas de Monsur de Tribas, li disiá luòctenent, amb un er de complicitat respechosa. Demorava amont dins los avausse, ras de la capèla de Nostra Dona de la Serena. Quand l'estatua de la Vèrge perdiá la pintura, èra el qu'escalava lo rocàs per i repassar menimosament las colors. Auriá pas laissat a degun aquel onor. Una mameta un pauc trochamanda l'aviá entendut parlar a l'estatua, amont dins lo blau dau cèl, a cima de las cairissas blanquinosas.

-Nostra Dona, vetz coma vos afinfòle. Seretz tota farota tornarmai. E se podiátz pensar a ma paura maire, e tanben un pauc a ieu, quand anatz discutir amb vòstre Filh...

Los manits fagueron la festa a Amans, l'ajuderon a s'installar dins la cabaneta ras de la Liquièra. L'ostalon dels gardas. Amans mostrèt als enfants sa carabina de guerra que teniá d' un alemand qu'aviá tuat en 44. Pas res de melhor per abrasar los singlars. Abrasar, dins lo biais de dire dels caçaires aici, aquò's tirar sus quicòm a còps de fusilh. Amans, la devocion li levava pas l'amor dels fusilhs, de las carabinas, de l'odor de la polvèra, dau rambalh de quand tiras un aucèl, la volada armoniosa subte rompuda que se finís dins una casuda en candèla, saludada per lo jaupadís dels chins. E lo cos sagnós encara caud, bategant, dins la mofa au pè d'una ferigola...

Ricard partissiá sovent per campestre amb Amans, coma o aviá fach un còp èra amb lo paure Jò. Un jorn qu'èran a la cima d'un serre aboscassit, au mitan dels rabugasses, vegueron aval dins la comba d'euses que bolegavan, marcant una caminada resconduda. Ricard faguèt a Amans :

- Aquò's lo Boet, Amans. Lo braconier que preniá las lebres a Jò un còp èra. Lo conoisses ?

Amans espinchava aquel jove, dotze ans totescàs, que conoissiá los misteris dau campestre tant coma un vièlh dau país.

- Conoisses lo Boet, Ricardon ?

- L'ai pas jamai vist de pus proche qu'aquò. La bronda que tremòla, una volada de perdigalhs que se leva, d'erbas trepilhadas sus lo camin... Sai pas de que sembla, ai pas jamai vist sa cara.

Los uòlhs d'asur ivernenc d'Amans plombèron drech dins l'agach linde dau pichòt.

- Deman, te lo farai conóisser.

Passeron lo demai de la tantossada, dins la calor estofarela, a far lo torn de las concas per los perdigalhs. Maugrat la sequieira, l'aiga demorava, dins las asclas dau rocàs, per manténer la sauvatgina dins las tèrras de la Liquièra. Emai au cor de l'estiu. Dins las eusieiras, l'er èra greu de polsa cauda. L'odor de la calorassa enchichorlava. E mai d'aquí d'alai la sentida fèra d'un singlar qu'aviá passat. Era lo país dels singlars. Se quitàvetz los camins, n'aviátz per d'oras a arpatejar dins los restingles e los arronzes, au mitan de las rocaredas blanquinosas copadas de crebassas. Aquela mena de terraire que los caçaires de l'endrech li dison las cairissas.

Lo vespre, Ricard èra tot gloriós de dire a las dròllas qu'Amans li mostrariá lo Boet, a de bon. Aquel Boet misteriós que trèva de lònca los bosques de son paire e que jamai non se vei. Mai misteriós que lo tais o lo singlar. La trèva d'en garriga. Quasi la rosa bengalina.

Las dròllas ne siagueron pas espantadas. Quiteron pas sas titeias e sas pelhas de joguina.

- E ben, nos diras coma es, quand l'auras vist, faguèt Veronica, l'er de pensar a quicòm mai.

Aitanben aquela Veronica, res l'espantava pas jamai. Aquò s'explicava benlèu, Ricard pensava, per aquela nauta torre escura e misteriosa qu'aviá dins son ostau, a la vila, e ont se disiá que lo diable, en agost de 1372,

aviá fach una aparicion au mitan d'un grand tempèri. Alara, lo morre d'un braconièr de la garriga, en comparason dau risolet infernau dau Prince d'aqueste mond, pecaire, aquò fasiá pas una curiositat de prumièira borra.

Ricard s'endormiguèt dins l'embelinament de la cançon dels grilhs e de las cigalas. De sa cambra per la fenèstra badieira se vesia dins la nuòch linda las fòrmas pesugas dels serres, coberts de sa bronda negrosa.

Capítol tresen

Los prumièrs rais de l'aubeta resquilhavan de galís sus las muralhas anticas de la Liquièira, lo balèti viradís de las belugas dins las fuòlhas de l'èurre, lòng de la paret. Amans prenguèt Ricard dins la vièlha dos chivals escrancada, emplida d'odors d'èrbas sauvatjas e de chins de caça. Enreguèron lo lòng camin de tèrra e puòdi la rota. La garriga dins la lutz dau matin semblava clara e novèla, coma als prumièrs jorns de la creacion. E ja d'aucèls que cantavan a plena gargata.

Lo vilatge èra agremolit a l'entorn de son sèrre, un miralhejadís iranjat de teulats e de muralhas amb a cima lo cloquièr que s'arborava. Amans laissèt l'autò sus la placeta ras dau grífol. Ricard se demandava, entre el, perqué caliá venir tan matin per capitar de veire lo Boet.

- Chut, li faguèt Amans.

Prenguèron de carrièretas estrechas, passèron jos de vòutas redondas. Los ostaus dau vilatge èran sarrats coma de fedas dins una jaça, un a ras de l'autre. Un ventolet fresc airejava las carrièiras.

- Es aquí.

Una porteta verda dins una muralha, que detràs s'endevinhava benlèu un jardin. L'ostau dau Boet.

Esperèron un brieu, dins l'angle d'un portal. Frescor matinièira. De cats corrissián lòn long dels teulats.

La porta se dobriguèt e un òme sortiguèt de prompte. Marchava de vam. Davalet la carrièira, lòn long dels pavats lusents.

- Aquí l'as, diguèt Amans. Fagas pas de bruch. Lo seguissèm. Vai te'n saupre ont anirà...

Ricard aviá pas vist la cara dau Boet, solament un parelh de mostachas negras que li donavan l'èr de sortir d'un dessenh dau temps passat. Marchavan silenciosament darrièr lo braconièr. Los menava drech au bosc. L'odor dels euses dins la patz dau matin. Amans, a las clavas dins l'èrba, a las branca rompudas, seguissiá l'andana. Ricard èra pivelat per l'ambient d'aquela caça. I semblèt qu'aquò durava d'oras.

Eran en plen dins la Liquièra ara. Lòn long dau valadàs. Un grand riu assecat au fons d'una comba, tot emplit de còdols arredonits. Cada bruch ressonnissiá coma l'aram de las campanas. D'embaucen tenchurats de roge, ont volavan de corpatasses cridaires. Lo solelh èra ja naut.

- Mas ont es passat ?

Amans èra moquet. Virèron e revirèron. Avián perdut lo Boet...

Copèron drech per lo pendís cobèrt de gravasses, cap a la dralha que tornava au vilatge. De chins jaupavan dins los jardins. Sus la placeta lo cafè èra dobèrt, amb sas cortinas acoloridas de jaune e de verd.

Un mostachut èra aquí assetat a la terrassa davant un pastís. Ricard reconoguèt lo Boet. L'espinchèt. La casqueta e las mostachas, e los uòlhs trufarèls.

- Alara Amans, siás tu ara lo garda de la Liquièra ? Fai atencion de ben gardar tas lèbres que te las panariái !

Amans se plantèt davant el.

- Faguesses pas lo fort, Boet, amb tas mostachas. Tot guinhonut que siás, guinhon es pas que peu... Se me cèrcas me trobaràs sus lo camin.

Lo Boet se revirèt vèrs Ricard.

- Siás lo pichon de Tribas ? Pareis que sabes tibar l'artelh quand bates la garriga. Es tu que me mandères lo brigadièr ? Sai que creses pas qu'aurai escotelat lo paure Jò. Vene aquí, pichòt. Jò èra mon amic, entendes ? Jamai me fiquèt pas un verbal. E faras parièr, saique, Amans, o alara m'engane ?

- Un verbal, que te ficarai, emai tres, emai quinze se t'arrape. Es pas per que te laisse prene sas lebres e sos perdigalhs que Monsur de Tribas me paga, sabes.

Ricard, qu'èra atencionat a seguir aquela convèrsa, aguèt la sentida qu'un grand jòc d'escondudas comencava. Lo Boet contunhariá de braconejar que mai dins la Liquièra, e Amans cercariá de l'agantar per totes

los mejans que trobariá. Cadun d'aqueles dos òmes metriá tot son biaís a ganhar lo jòc.

Jogariái a quicòm d'aquela mena amb un galapian de mon temps, nos dirián qu'avem de jòcs de manits, Ricard se pensava. Eles dos an cinquanta ans passats e fan pas melhor. Tant i a que los vièlhs son pas mai savis que los joves. E puòi nos fan la leiçon...

Per dintrar a la Liquièira passèron davant l'ostau dau mètge ont s'entendiá que cridavan. De sietas e de veires volavan per las fenèstras e se venián brigalhar dins las carrièiras. Los manits dau vilatge s'atropelavan per escotar. La femna bramejava que son òme èra un porcàs, el li disiá de vièlha bagassa pintrada. Ara èra los coissins e las cadieiras que volavan per las fenestras. E puòi un crit òrre de bèstia nafrada e la femna que cridassejava :

- Mas siás completament caluc, mon paure. D'un pauc mai me copaves lo cap...

- E ben auriám perdut quicòm, amb tu lo cap romput. Parlas d'un malur...

Los pichòts dau vilatge comentavan la cridèsta. Jutjavan en public avesat. La scèna de uòi èra puslèu capitada. Melhora que passat aièr, mas la setmana passada èra pus polida encara. Aitanben esperatz, es pas finit...

Ricard, au passatge, veguèt lo filh dau mecanician, lo Marquet de la Gruèlha. S'èran pas vistes dempuòi l'an passat.

- Vendras a la Liquièra deman, Marquet ?

Sus lo camin dau retorn, Amans explicava a Ricard cossí aquel Boet, l'estiu de 1944, fasiá lo bèu sus lo plan dau vilatge amb sa mitralheta a la man. Cadun remarcava sus son pitre pelut, jos la camisa dobèrta, un colar de rondèlas coma de camparòls secats. Era pas de giròlas o de ceps o de berigolas. Eran d'aurelhas d'alemands. Las colleccionava. Per un braconièr d'elèit coma el, tirar d'alemands, aquò èra encara pus polit que de singlar o de rainals. De granda caça.

La taula èra mesa quand Amans e Ricard arribèron au mas. La vièlha Margalida aviá preparat la jardinièira amb de patanons de l'ort e de bolets de garriga que Jò, l'auton de l'an passat, aviá faches secar. Monsur lo curat èra convidat per dinnar en cò dels de Tribas. Dins sa sotana negra, sa cara roja e redonda, diguèt la priguièira e tot lo mond s'assetèt. Monsur lo curat, cada còp que veniá, Margalida li preparava la jardinièira amb de camparòls secats. Sabiá que se'n congostariá. Seria pas vengut a digús l'idèa de cambiar un iotà a aquela tradicion immemoriala. Se fasiá parièr amb monsur Weber, lo capelan d'abans.

Anna galejava totjorn aimablement lo capelan de tant aimar la bòna mangisca. E lo pecat de gromandisa ?

- Mas es pas aquò, la gromandisa. Parlatz coma los protestants. La gromandisa es quand passatz l'òsca, quand venètz esclau dau manjar. O ditz clarament Sant

Joan, que lo pecat es çò que rend esclau. Mas de far onor a la jardinièira de Madama Anglada, aquò's admirar las causas bònas que lo Senhor metèt per nautres sus la tèrra. Es una accion de gràcias...

Parlèron de la mòrt de Jò la setmana passada. Lo brigadièr Silber cercava totjorn. Jò, se disiá dins lo vilatge qu'èra estat dins l'OAS dau temps de la guèrra d'Argeria. Es dins aquela direccion que cercavan ara los gendarmas.

Quicòm de trist, amai...

Capítol quatren

La pichona Apollina dessenhava angelicament, sus un pichon cartabèu rose amb de flors, sos parents trocejats en morsèls sagnoses que pendolavan au dessús dau fuòc. Se venjava coma aquò de son paire que li aviá cridat emai li aviá mandat un carpan. S'aplicava menimosament a son trabalh d'artista.

La garriga defòra èra espotida de solelh, regonfla de crits de bèstias.

Lo dissate au vilatge maridavan Jiròni. Un filh Anglada, pichon cosin de la vielha Margalida. A la Liquièra las doas manidas fasián las faròtas en ensajant sas raubas. Ricard qu'aviá calculat qu'aniriá campejar

amb Marquet fasiá un morre de cinc palms. Mas Marquet lo venguèt quèrre, la velha, de rescondon, amb un sorire de conspirator.

- Te ne vau mostrar una que tombaras de cuòu, vas veire.

Corriguèron entre los rabugasses, lòng de vielhs prats enermassits. Faguèron fugir una sèrp que se solelhava lòng d'una muralheta. Pus luònh, un pichon bòsc asombrat dins la calorassa.

Ricard conoissiá ben aquel bòsc. Era lo bòsc de la Fadarelona. Ras dels arbres vièlhs e ombroses i aviá aquel clapasset dins los restingles que se disiá qu'èra estat, dins un passat de legenda, un ostau. Ricard i veniá somiar per passadas. Mas aquí èra Marquet que guidava. Faguèron lo torn dau bòsc. Marquet bavava de plaser.

- Es aquí.

Los dos manits s'amaguèron dins un espinàs. Dins lo bòsc, un jove, Jiròni, èra estaloiat sus la mofa a ras d'una dròlla. L'ainada de Valat que demòra dins la carrièra nova, una nomada Paulona.

- Ai ai ai, diguèt Ricard. De que van faire ? Paulona de Valat es pas sa promesa. Aquel Jiròni que se marida deman. Sembla pas de bòn...

- Se vei ben que vives a la vila los tres quarts de l'an e que sabes pas coma son lo monde. Ne trobaràs pas gaire que fan pas, mai o mens, coma Jiròni, vai. Mas es verai que el, i vai fòrt.

Paulona se laissava potonar, rendiá timidament las abraçadas. Jiròni, que semblava de conóisser la musica,

èra ja en trin de li desfar lo jonhe. Doas pichòtas popas ben regonflas d'adolescenta se quilhèron, fièras, afrontosas. Mas ja Jiròni paupejava endacòm mai. Cercava doçament de la desmalholar. Fasiá de sesselegas. Paulona risolejava, esfraiada e rvida :

- Se lèvas pas ta man d'aquí, te dise pas çò que fau ! Li pisse dessus.

Ricard trobèt qu'aquela remarca mancava de romantisme. Marquet, el, exultava. Se fretava las mans.

- Totareta, la Paulona de Valat sauta lo riu. Solide !

Ricard aviá pas tròp idèa de çò que voliá dire sautar lo riu, mas lo pronostic de Marquet se verificuèt d'a fons.

Res manquèt pas a l'espectacle. Dau fons de sa mata espessa, los dos drollons èran a la festa. Ricard s'estonèt d'entendre cossí bufava Paulona, e cossí, a la fin, cridèt per bassacadas, tota trantolanta. Adonc èra coma aquò que se sauta lo riu. Polit spectacle, emai instructiu...

En passant per lo naut dau travèrs en dessus dau riu per tornar a la Liquièira, Ricard rescontrèt Joan de la Sèrp qu'èra afanat a cavar dins un trauc novèl.

- Alara aquel tresaur, li diguèt per dire quicòm. Mas tot d'una li venguèt l'idèa qu'aquela frasa podiá semblar trufarèla...

Joan de la Sèrp respondèt per una frasa filosofica que faguèt soscar Ricard :

- Lo tresaur, aquò's pas de lo trobar qu'es important. Aquò's de lo cercar. E de i crèire.

Ricard sabiá que Joan de la Sèrp aviá après a legir solet, quand fasiá pastre sus lo cause dau temps de son jovent. E que legissiá fòrça, de lònga. Mai que mai de filosòfs : Hegel, Heidegger, Plotin, Malebranche... E s'èra mes au latin i a un vintenat d'annadas, vist que l'aviá entendut fòrça a la messa quora i anava e qu'aquò semblava fòrça lo patés. Disiá qu'aimava aquelas frapas espessas que caliá pro de temps per las digerir, perdut dins la solesa linda e bronzinanta de la garriga. Una noiridura refinada e requista per son apètis de legeire. Amb tot lo temps, retirat qu'èra, per far çò que voliá...

Mas Ricard, èra quicòm mai que lo tafurava. Era l'afar de Jiròni, amb tot çò que veniá de veire.

E aquel meteís Jiròni, l'endeman, tot afinfolat dins son costum polit, passava lo sulhet de la gleisa, au mitan de tot lo vilatge en festa. Ricard entreveguèt Paulona de Valat, faròta dins sa rauba blava, que semblava esmoguda, a mand de plorar.

Ricard se demandèt per lo prumièr còp de sa vida cossí las causas marchavan dins lo sicap de las dròllas. Aquò tot d'una li semblèt terriblament misteriós, e un pauc embelinaire. Se prometèt d'estudiar, d'aquí enla, aquela question apassionanta.

E dau còp la ceremoniá, que vesiá venir coma un emmascament, siaguèt mens refastinhosa. Joguèt a imaginar tot çò que se tramava dins los secrets d'aquelas cabeças elegantas, saviament arrengruieiradas per cantar

los cantics. E la Josiana, amb son morre finòt ? Amb quau vai fadejar dins lo bartàs ? E la Rosalina, que li donariatz lo Bòn Dieu sens passar per lo confessional ? Quau sap se vai pas s'agorrinir au recanton d'un ermàs... Mistèris tot aquò. Prigondors insondablas...

Jiròni sortiguèt de la gleisa au brac de sa novia. Luminosa e leugièira dins sa rauba blanca, auriatz dich que volava dins l'èr. A la semblança d'un grand aucèl de sòmi.

Ricard, coma un entomologista, espinchava la cara de la novia. Raiava de jòia, resplendissiá coma un calelh dins lo porge de la gleiseta. Deu estre aquò que sònan lo bonur, aquela mena d'extasi. E los angels dins lo cèl quand cantan la glòria de Dieu, an benlèu lo meteis sorire luminos... E perqué es tament contenta de se maridar amb Jiròni ? Vai te'n saupre çò que pensa Jiròni, aquel femnassièr, aquel gusàs. Mistèri de çò que se passa dins las clòscas. L'òme que veses davant tu, per tu, es mai inconegut que la fàcia esconduda de la Luna...

N'èra aquí de sas questions filosoficas, Ricard, quand avenguèt lo prumièr eveniment de remarca de la jornada. Una joventa esfolissada, polida amb aquò, s'avancèt vèrs los novis. Brandissiá un pichon enfanton enbailencat. Lo pausèt dins los braces de Jiròni qu'aviá pas vist venir la manòbra.

- Aquí ton enfant, Jiròni. S'apela Sebastian. Te lo presente.

Descriure la bolegadissa que se faguèt an aquel moment sus la plaça davant la gleisa es pas possible. Tot lo mond bracejava, las femnas barjacavan, los uòlhs s'arredonissián... Ricard remarcava lo Boet, assetat sus una cadieira dau cafè, amb un autre braconièr que sonavan Joanon Raicivada. Lo Boet que se regaudissiá d'aquela scèna inausida en s'alisant docament la mostacha, amb un sorire que descobrissiá sas dents jaunas.

Capítol cinquen

Apollina, Veronica e Ricard tornavan a la Liquièira dins l'autò d'Amans. En passant ras de la placeta davant l'ostau dau mètge, veguèron volar un parelh de sartans e tres topins, acompanhats de renècs e d'injúrias que sisclavan dins la calor de miegjorn. Una pichona atropadissa de manits èra aquí, ravida de gausir d'aquel espectacle requist.

Ricard demandet a Amans perqué lo Boet, d'aquel afar dau nene de Jiròni, a beles uòlhs vesents, n'èra content que badava.

- T'an pas dich coma es nascut, lo Boet? Un matin de nadau, te parle de fai mai de cinquanta ans, ma tanta Tresa de Vidau èra anada veire sas doas vacas a l'estable. E se mainèt que quauqu'un aviá dobèrt lo

portal dins la nuòch. E dins la grépia que plorava, tot cremesin dins sos bailens, un enfanton que veniá de nàisser. Coma un racònte de nadau. Ausèron pas lo sonar Jèsus, pasmens. Mas ma tanta lo prenguèt a l'ostau e lo noiriguèt coma un enfant sieu. Es totjorn estat per ieu coma una mena de cosin. Alara, aquel afar de Jiròni, aquò's un pauc coma se se veguèsse tornar nàisser...

E s'èran totes polidament vestits per lo dinnar de la noça que se fasiá a Sant Guilhem, dins una granda sala de restaurant en dessus de la comba de l'Erau, que de tota l'encontrada se i ven manjar d'escarabissas e de trochas. Los de Tribas èran convidats a la placa d'onor amb lo cònsol e lo mètge. Lo mètge aviá una nhoca a l'entorn de l'uòlh e garrelejava una idea de la darrièira rosta que i aviá ficada sa femna, mas s'èra mes polit coma un ministre e sorisiá coma dins una publicitat per lo dentifrici.

Au mièg dels convivas se remarcava lo professor Engarran de Fontarecha, grand e linge, amb sas grossas lunetas. Era vengut far de traucariás dins una garriga dau paire de la novia, e i aviá descobèrt d'ossamentas e de vièlhs cassèls de terralhas que l'avián estrambordat. Veronica lo mostrèt de luònh a Apollina.

- Te rapèlas, disiá. Es aquel de l'ostau vièlh dins las blacas, amb lo lion dins lo pargue. Mas quand sortis ven solet, sens lo lion. Pareis qu'un còp, sens se'n mainar, èra sortit dins lo vilatge amb lo lion. E que tot lo mond

s'escorissiá, a luòga de li venir dire bonjorn. E el compreniá pas perqué.

- T'ai ja explicat, faguèt Apollina amb un èr auturos, qu'aquel monsur lo conoissèm dempuòi totjorn. Cada an ven dinnar un parelh de còps a la Liquièira. Sens lo lion. Mon paire se congosta de l'escotar contar tot çò que sap.

Veronica, aqueste còp, aguèt pas temps de rebecar quicòm. Los convivas corrissián totes ja cap a sas plaças, marcadas d'un carton blanquinèl asornat de floretas. Apollina aviá per cavalièr un niston de quatre ans que la meca i colava dau nas e que passèt tot lo dinnar a se rebalar jos la taula per desfar los lacets de las sabatas dels monsurs e raubar los escarpins de las madamas. Ricard èra mièlhs installat amb una bruneta frisada, polida coma un sòu, qu'èra de son temps e que semblava escarrabilhada coma cau. Calculava de metre en aplicacion la leiçon d'istoria naturala dau jorn passat, mas la seguida dels eveniments li ne donèt pas l'ocasion. Lo paire de la novia èra cremesin coma un pebron de la colèra que l'estofava, après aquela escorna de la sortida de la messa. Sa filha aviá los uòlhs roges de tant s'estre plorada. Prenguèron Jiròni e son paire sus la terrassa e anèron s'explicar dins un canton. De luònh se vesíá que bracejava. Raols, amb lo cònsol e lo mètge, fronzissián l'ussa: tot aquò finiriá mau.

Ara s'entendiá, maugrat lo rambalh que fasián los convivas de la noça, que n'èran a cridar. Lo bel paire

aviá pres Jiròni per la cravata e fasiá mina de l'estranglar. Jiròni li enfonzèt lo ponh dins la bodena e l'autre se pleguèt en dos, l'alèn copat. Los convivas se levavan per anar veire. Lo niston plen de meca que servissiá de cavalièr a Apollina ne profitèt per se far un ventre de galantina de canard en gelarèia e per bastir sus una taula un pichon castel de sabatas e d'escarpins preses d'aquí e d'enlai. Lo monde enrondavan los protagonistas. La noviá s'èra assetada, palla, trantolanta. Li mancava l'alèn per plorar. Sa maire li eissugava los uòlhs amb un mocador. E Jiròni e son pairastre se trasián de baceus e se cridavan de tot. Una sièta volèt, plena de galantina. De joves emponhèron de cadièiras. I aguèt lo partit dau novi e lo partit de la novia: aguèron pas de pena a se reconóisser: vilatge còtra vilatge. Siaguèt leu dins lo restaurant una batalha generala. Ricard qu'aviá d'ideas pacificas au mens per una part dau clan opausat, prepausèt a sa cavalièra de sortir defora, luònh de las siètas que volavan. Manquèron pas au passatge de se far una provision de galantina en gelarèia. Lo patron dau restaurant levava los braces sus la testa, desesperat. Lo niston d'Apollina ne profitava per chimar los veires de blanqueta de Limós que vesíá.

- Seras malaut, li disiá sa cavalièra.

- Fai pas res, respondiá, es tant bon. Deuriás far coma ieu.

Defora, Ricard que voliá menar sa cavalièra far una passejada dins los prats darrièr lo vilatge siaguèt arrapat

quand passava per Amans. Sens se mainar que ficava per tèrra tot lo trabalh de seduccion dau drolle, Amans li agafèt lo brac:

- Tornam a la Liquièira. Son totes calucs aici. Ton paire a dich que dintressem. Ont son ta sorre e ta cosina?

La sorre èra afanada a descobrir las voluptats de la blanqueta de Limós amb lo niston plen de meca, jos una taula, au mitan de las cadieiras e de las siètas que volavan. La cosina, la cauguèt cercar un brieu. Era au bord dau riu, assetada, a se potonejar sus la boca amb un polit blondel.

- E ben aquesta, diguèt Amans, se pot dire que pèrd pas de temps!

Aquò l'empachèt pas de cridar, d'una votz forta:

- Veronica! I a ton oncle monsur de Tribas que te sona!

Veronica, propreta e canda coma se sortiguèsse dau manual de las joventas modelas, corriguèt rejónher sos cosins. L'oncle Raols èra tot despenchenat. Avia ensajat d'arrestar los batalhaires, de los rasonar, de los apasimar. Pas res que i faga. D'òli sus lo fuòc. Eran enrabiats aquí dedins.

Lo professor Engarran de Fontarecha, a mitat ensucat per lo vòu d'una cadieira, sortissiá tanben. Saludèt Raols. Avia aimat la galantina, mas pas l'animacion dins la sala. Tornava a son ostau polsós amb los libres, los esqueletas e lo lion. Partiguèt, longa siloeta linja, dins la solelhada esbarluganta, long de las carrieiretas. Dins lo restaurant lo rambalh quitava pas de créisser.

Los de Tribas finiguèron tranquil·lament la jornada jos los garrics vièlhs dau pargue de la Liquièira. Ricard legiguent un volum dels "souvenirs Entomologiques" de Joan Enric Fabre, Apollina e Veronica a cascalhejar dins un canton qu'avián amainatjat en cabaneta per las titèias. E Raols, dins son bureu a la cima de la torre, deviá imaginar quauque maxima misantròpa per descriure los eveniments de uòi e l'ajustar a son cartabel religat. Galida alestissiá un gratin d'escarabissas au porto e una grasalada de fètges de rit als rasims. La taula longa dins la grand sala dau plafon naut e escur, amb los ecòs estranhs que càmbian tota paraula en musica. Sus lo mur lo retrach triomfal de l'anceessor caçaire, amb sos chins bombissents e sa mostacha a la mòda d'abans catòrze: semblava que los espinchava, trufarèu.

Capítol sieisen

Dau noviatge memorable de Jiròni fins au dimenge de dobertura de la caça, se passèt pas a la Liquièira res que vauguèsse la pena d'estre raportat. Lo sol eveniment de remarca au vilatge, es un galapian que metèt dos sabauds davant la pòrta de Joan de la Sèrp. Lo braconièr siaguèt obligat, per anar cercar sos tresors, de passar per la fenèstra. Aquò faguèt quauques jorns lo plaser dels abituats dau cafè Combas... Los manits corrissián dins lo pargue e dins los avausse, Raols èra ocupat amont dins son burèu a de trabalhs misterioses

d'escritura, e Amans velhava sus las tèrras en cercant d'agantar lo Boet. Aquel Boet que li mandava au cafè de bonjorns de mai en mai trufarèus en li demandant cossí fasiá que se rescontrèsson pas mai sovent per camins dins la garriga, vist que batián los meteisses travèrses...

Un parelh de còps Anna e Raols recebèron de cosins e d'amics a la Liquièira. Las seradas d'estiu sus la terrassa au miègjorn o dins lo pargue jos la tonèla èran doças e n'acabavan pas. I aviá dins l'ostau de plaça per lotjar tot lo mond, dins de cambras vièlhas amb de mòbles polits, los lençòls cordurats qu'avián una odor doça de vielhum.

Lotgèron mai d'una setmana lo vièlh Leon Vilaret que s'esforcèt de far estudiar un pauc de latin e de grec au joine Ricard quand capitava de l'arrapar, èbri de campestre, los uòlhs neblats de tant de cèl, de tant de lutz, de tant de bronda. Vergèli e Xenofon, per Ricard, aquò fasiá una sèlva mai bartassosa que los travèrses de la Liquièira. Mas sèlva pasmens, e lo jovent s'agradava dins los arronzes de la sintaxi.

Amans alestissiá l'ostau de rendètz-vos de caça per lo jorn de la dobertura. Lo dimenge la patz de la Liquièira siaguèt trebolada per de jaupadisses de chins que sautavan dins totes los cantons tre salhits de las autòs. Los accionaris faròts amb sos treslís e sas casquetas brandissián sos fusilhs aliscats e risián fòrt, uroses de se retrobar per la nòva sason.

La jornada siaguèt embriaganta, qu'a setze caçaires tuèron sèt lapins, dètz-e-nòu perdigalhs e una catla.

Sens parlar dau dinnar fin, au moment de miègjorn alestit per la vièlha Margalida amb la borrida arrosada de vin blanc de la Clapa qu'aviá portat lo doctor Monge. Mas d'aquel temps, que se capitava un vint e sèt d'Agost, es au vilatge que se debanavan los eveniments de remarca. L'ostau de la mameta Fornièr qu'èra a senèstra quand dintratz, en dessús d'una vinha, ressoniguèt subran de crits òrres.

- Secors ! Secors ! Lo fuòc... Brutle ! Mon Dieu, secors !...

Los òmes èran totes a la caça. Dins lo vilatge i aviá pas que las femnas e quauques manits. S'atropelèron. La pòrta èra barrada. Se vesia pas de flamas ni de fumada.

La Danisa d'Eusièira (una sòrre de Joanon Raicivada lo braconièr) qu'èra un pauc trochamanda semblava dubitativa.

- Lo fuòc ? Quand aviá trenta ans de mens, aquò's pas a l'ostau que l'aviá, es endacòm mai, vos pode dire. Ara amassa tant de vièlhas causas dins aquel ostalàs qu'es pas estonant que lo fuòc se i mete. E coma se dobrís aquela pòrta ? Venètz m'ajudar, totes, cigalièiras tantas que sètz !

Lo temps que quauqu'un finiga per portar una destrau e que dobriguèsson la pòrta, la mameta Fornièr cridava pas mai. Dintrèron totes dins un ostau silent que sentissia l'escofit e la carnifalha rabinada. Avian la sentida qu'anavan descobrir quicòm d'afrós mas s'esperavan pas a aquò.

Dins la cosina i aviá au sòu un pichon molon de cendres fumantas que dessenhavan la forma d'un còs. Als pes encara las sabatas, mièg brutladas. E pas res mai aviá cremat. Las femnas restèron longtemps silentas, la boca badièira, los uòlhs redons. Una faguèt lo signe de crotz e las autras l'imitèron. Quand sortiguèron dins la carrièira èran pallas coma s'avián rescontrat lo diable amb sa forca e sas banas.

Leon Vilaret, qu'èra a la Liquièira en trin de far revirar l'Anabasi de Xenofon a Ricard, siaguèt apassionat per aquel eveniment rar. Disiá que, au sègle passat, s'èra reportat a Vilanòva un cas semblant. La persona que se met subte a cremar, soleta, viva, sens que res brutlesse alentorn. Un eveniment excepcional mas pas unic. Lo professor Grasset un còp èra a la Facultat de Medecina aviá estudiát un cas. Fasiá mai de cent ans d'aquò... N'aviá fach un pichon opuscul. - Me demande, disiá, se Plini l'ancian o cònta pas tanben dins un libre de son istòria naturala. Me caudrà regardar.

Cò que Ricard ganhèt a l'afar, aquò's que Leon li faguèt revirar, d'aquí enlai, de textes de Plini. Aprenguèt antau que los pescaires arlatencs cridan los daufins dins la mar en los sonant Simon, çò qu'es un nom polit per los daufins. Se jurèt de replaçar aquel saber dins quauque convèrsa amb los amics dau vilatge.

Capítol seten

Los amics dau vilatge, justament, d'aquela passa, aquò èra quicòm mai que los tafurava. Se parlava pas que de la nòva serviciala dau cafè Combas. L'anciana èra partida amb los prumièrs jorns de la prima, dins los braces d'un representant en liquors qu'aviá agut la bona idèa de passar per aquí. E èra polida. Mas per tant polida que siá estada, la nòva l'aguèt lèu facha oblidar. Dins los ostaus, las femnas sisclavan de discorses d'amenças terriblas per sos òmes : que se sàpia pas, au mens, jamai, que quauqu'un, un jorn, t'a vist dintrar dins lo cafè ! Autrament, manjaràs pas pus que de pan mosit e de consèrvas, e te faràs cordurar las caucetas per quauqu'un mai. Emai parlam pas de pelar lo lapin per lo civet ni d'esplumassar los perdigalhs. E alara se sabe qu'as regardat la dròlla, t'estripe, serà lèu fach.

Tres jorns après l'arribada de la nòva serviciala dau cafè, tot lo vilatge èra en revolucion. Los òmes, pas que d'entreveire de luònh la joventa, n'avián los uòlhs bauges, la tèsta en combor, la saliva que regolejava de la boca, emai vos dise pas d'autres detalhs indignes d'una pluma onèsta. E las femnas, vos laisse a pensar cossi èran contentas d'aquel eveniment nòu e interessant. La Luciana de Baudran aviá ja mancat, se disiá, d'escampar son òme per la fenèstra de la cosina un vèspre que dintrava dau cafè. Que se siá atardivat a jogar las cartas amb lo Boet, o cresiá pas. Anava veire la pichona Maria-Teresa. Coma li disián ara totes, Treson la polida. S'enganavan pas d'a fons, las femnas dau vilatge. A beles uòlhs vesents, sos òmes, totes trobavan milanta

asons per passar au cafè, pas que per veire aquel sorire bleuge coma lo solelh e mai dins los uòlhs aqueles rebats que n'i aviá de que vos rendre nècis, pas que d'espincar aquela gonèla que virava e que revirava, pas que d'imaginar l'impression indicibla, inausida, qu'aquò deuriá far de frelhar aquela carn plena, espompida, de s'embeure a plenas narras d'aquel parfum...

Jiròni aviá adejà començat de grandas manòbras d'apròcha e se vesia qu'era enamorat coma un caluc de Treson la polida. Quitava pas lo cafè. Diogenes Combas se'n planhissia pas. De vin, de vermot e de pastis, ne tenia pas pus. Ne calia comandar de longa. Lo cafè era totjorn comol. E lo mond, emai venguesson pas per aquò, chimavan...

La passion nova de Jiròni (qu'era pas estat fidel mai de quatre jorns a sa novia) li faguèt oblidar una altra conquista gostosa d'aquest estiu : Paulona de Valat, la polida bruneta afogada, aquela que dempuòi un parelh de setmanas vivia pas que per sas abraçadas e s'era facha sieuna cap e tot, oblidant tot onor e tota vergonha. Lo desmamatge siaguèt dolorós. Silenta, la joventa se laissava perir sens manjar dins l'ostau, amb sa maire malauta que comprenia pas e se desconsolava. E los parents aguèron lèu fach de saupre que l'onor de sa dròlla s'era envolat dins la calor de las baucas de l'estiu, jos lo ventre de Jiròni, l'irresistible Jiròni. La maire plorèt coma una font e lo paire bachelèt la pichona, amb sas manassas de trabalhaire de la tèrra, fins a la deixar redde, quasi mòrta de carpan e de vergonha. L'endeman

a poncha d'auba, solitària, la polida joventa fòrabandida e maudicha per son paire montava dins lo carri que la menariá a la vila. Los manits veguèron partir, lo morre volontos, los uòlhs secs, l'èr perdut, aquela dròlla qu'aviá jogat amb eles, quauques ans aperabans, sus la plaça, e que partissiá per sempre, e digús sabiá pas cap a quanta destinada. N'i a qu'aguèron la lagrema. Ricard, qu'aimava ben aquela dròlla qu'aviá jogat amb el coma una granda sòrre, ne siaguèt. Mas los adultes ne faguèron pas cas. Dels centenats de femnas polidas o laidas, fricaudas o refastinhosas, dau vilatge, ne vesían pas qu'una, qu'emplissiá totas sas pensadas, totes sos sòmis. Treson, Treson la polida dau cafè Combas... Ne perdián l'eime, totes. E mai los pus savis.

Lo doctor Baile, un que manca pas jamai d'idèas, aviá suggerit qu'a miegjorn los caçaires de la Liquièra, puslèu que de dinnar au mas, faguèsson lo recapte dins lo cafè Combas. La mangisca de la vièlha Margalida, rai, èra quicòm de requist. Mas per lo gromanditge dels uòlhs, Treson la polida èra de segur quicòm mai... Ausèron pas far aquela escòrna a monsur de Tribas, mas l'enveja, a mai d'un de la societat, li manquèt pas. Lo brave Leon Vilaret passava de nuòches febrosas a escriure de vèrses en gregau sus la beutat somiada dau cos nus de Treson la polida. Prepauset un jorn, après lo dinnar, a l'ora de l'armanhac e de las cançons, de recitar en dialecte eolian d'iambas e d'exametres dactilics ont Afrodita e Erès dialogavan subre la beutat de la

serviciala novèla dau cafè Combas. Los autres caçaires, probable, manifestèron pas pro d'estrambòrd. Emai se ditz que lo doctor Baile marmoteget a son vesin una frasa risolièira ont las facultats intellectualas de nostre aimable umanista èran pas despintadas d'un biais trop elogiós. Vilaret qu'aviá un fin ausidor d'estèt entendiguèt que son cervèl èra acusat d'èstre quissonat. Digne, sens ne dire mai, laissant aquí sa taça emplida d'aigardent, quitet la sala. E lo tornèron pas veire dins la societat de caça. Fasiá revirar las faulas d'Esop a Ricard que començava de n'aver mai que son sadol dels aoristas dels vèrbs irregulars. Mas lo dròlle, que sabíá l'afar dels vèrbes grecs, insistiguèt per que Leon li mostrèsse coma fasiá per los alestir. Leon se faguèt pregar una setmana, e puòl acceptet.

- As rason, Ricard. Ai conegut un avocat que colleccionava los tablèus, mas los voliá pas far veire a digús. Als manits, solament, ne mostrava. Los uòlhs dels adultes, per el, èran pas pro candes. Mascaravan lo tablèu. Parièr per la poesia. Cau un còr pur per l'escotar. Tot lo contrari d'aquel abestit de Baile que ço sol que conois, aquò's son pòrtamoneda emai lo biais de lo remplir e de far veire a totes qu'es plen a ras...

La serviciala dau cafè Combas en exametres, aquò faguèt pas rire lo joine Ricard. Trobet aquò magnific e pertocant.

Dins lo campèstre, dos jorns puòl, pròche de la vièlha clastra arroïnada, rescontrèt Joan de la Sèrp qu'aviá pausat la pala e lo pic au bòrd de son trauc e que fasiá sa

pausa a l'ombreta d'un garric. En legissent lo De Senectute de Ciceron. Li contèt l'afar e lo vièlh braconièr ne siaguèt ravit.

- Es coma aquò, disiá, que la vida es polida. Veses, pichòt ? Tant que i aurà de gents que fan a son idèa, per son plaser, de causas d'aquela mena qu'als autres li semblan dessenadas perquè son inutilas. Se los òmes se decidissían de quitar la saviesa (o çò que crèson qu'es la saviesa) per viure amb sa foliá sieuna, la qu'an en eles totes tantes que son, mas que l'emborginan, l'estofan e la fan calar, e ben te dise qu'aqueles sauprián pas pus lo tristum que i a de se faire vièlh, e se regaudirián de veire que son totjorn joves... E totes viuriam melhor.

Ricard èra un pauc estonat de tot aquò. Joan de la Sèrp, modestament, i diguèt qu'aquela reflexion èra pas sieuna (emai l'acceptèsse cap e tot) mas que la tirava d'un libre qu'aviá legit la setmana passada en fasant la sèsta dins lo Bosc del Grand Sèrre e qu'èra d'un nommat Erasme.

Ricard, de nuèch, somièt de grands libres religats dins una bibliotèca immensa e caluga, emplida de polsa e de telaranhas, que descobrissiá per lo prumièr cop dins las parts secrètas de la Liquièira que se visitan pas que de nuèch, en sòmi. Darrièr la pòrta misteriosa que se destosca pas que quauques jorns dins l'an, en pantais, quand la luna es plena. E que lo mai sovent, es barrada. Campegèt longtemps entre las laissas escuras e oblidadas. Era sol e sos passes retronissían coma una musica cristalina, jos de vòutas que se vesían pas dins

l'escur, mas que semblavan nautas. A bèles uòlhs vesents èra sol, dins un canton terriblament solitari. E pasmens una preséncia invisibla e pesuga se sentissiá. Emplissiá Ricard de malaisança. Coma s'èra espinchat de rescondons per un uòlh trufarèu e sobeiranament mespresaire.

Capítol uochen

La lutz de l'estiu veniá mai leugièira. Las matinadas se banhavan de frescum. Dins los rais oblics dau solelh de Setembre las angròlas s'estorrelhavan doçament, estaloiradas sus las parets blondas dau mas.

Anna de Tribas èra prens, d'un pichon tresen qu'espeliriá, disiá lo doctor Baile, per Pascas de l'an que veniá. Los manits s'alassavan pas de trobar de Jòcs novèls dins lo pargue de la Liquièira e dins los ermasses alentorn.

Ras de la fònt d'en Barbian, Marquet e Ricard parlavan, assetats dins la bauca nauta, èbris de solelh. La vida èra doça.

Ricard anava tanben somiar, en machugant un brot d'erbeta, dins la bauca ras dau bòsc de la Fadarelona, aquí que se disiá qu'un ostau vièlh, chapat per los sègles, s'èra quilhat un còp èra. Abitat per de creaturas de lutz e de vent. Las fadarèlas, se disiá, caminavan de nuòch, carrejant de grandas pèiras. Eran polidas e doças. Son

agach fasiá virar lo cap dels òmes. Aimavan l'amor, e se mesclavan sovent als òmes dau temps passat. N'i a qu'avián fach d'enfants : se disiá de fadarelons. Mas caliá pas lor dire "fada fòla" ni cercar de lor far dire lo secrèt de la sàuvia e lo poder de la fuòlha dau vèrnhe. Autrament, una fotra terribla las preniá, dispareissián per sempre. Las fadarèlas dau país avián quitat d'aparéisser quand los monges de Calatges avián fach bastir, enlai sus lo sèrre, lo retrach monumentau de Nòstra Dòna de la Serena, los braces alandats per cobrir de sa benediccion tot lo país de las garrigas. Ricard aimava las legendas. Amb sa sòrre Apollina anavan se las far contar per las mametas dau vilatge, dins los ostaus escurs emplits de panatièiras e de vièlhs mobles quissonats. E se tornavan dire aquelas legendas aici, dins los restingles, ras dau bòsc de la Fadarelona. D'ont venián aqueles racòntes ? Lo professor Engarran de Fontarecha disiá que se parlava sovent de fadas aquí ont i aviá de vestigis preïstorics o antics, dolmens, oppida, pèiras levadas, villàs romanas...

Mas èra mai polit de somiar.

- Veses pas s'un còp, coma aquò, ne rescontràvem una, la darrièira de totes, soleta e abandonada, aquí, ras dau bòsc ?

- Tota vestida de roge, amb son sorire.

- Facha d'aura e de lutz, passatgièira de la nuòch...

- E de qué li diriam ?

- L'invitariam a la Liquièira.
- Nos diriá lo secrèt de la fuòlha dau vèrnhe.
- E lo de la sàuvia.

Tres carretas de bomians avián passat un parelh de jorns dins lo vilatge, mostrant de moninas pesolhosas e un vièlh ase. Dins de gàbias de veire, fasián veire de grandas sèrps endormidas vengudas, ço disián, d'Africa. Apollina e Ricard èran estats apassionats per lo biais que las fasián manjar. I metián dins la gabia de pichons poletons blancs. Tot còp la sèrp sortissiá de sa sòm e n'escanava un. E lo laissava mòrt aici, ventre en l'aire, un parèlh de jorns, abans de l'engolir menimosament, lentament. Los autres aucelons viravan, cascalhejavan, sautavan, coma se de res non èra, dins la gabia amb la sèrp aconsomida e lo frairet mòrt. Vivián sa pichona vida sens se mainar de la mòrt que los esperava.

Lo metge èra darrìer los manits e espinchava aquel spectacle, el tanben. N'èra tot apensamentit. Disiá a un òme a costat d'el :

- Aquela gabia es l'imatge de la vida. Sem los poletons. Fasem tot nòstre rebaladís sens pensar que la grand sèrp es aquí que nos espincha d'un uòlh. E sabèm pas quora virarà lo cap per nos escanar. Vau benlèu melhor qu'o sapiem pas. Pòt estre quand que siága, au moment que i pensarem pas. An rason de sautejar e de far la fèsta, los poletons. D'alhors es per aquò que se fai de fèstas, e per aquò solament : oblidar la boca de la sèrp, amb los dos fissons, que nos espèra...

A passes menuts, la testa clinada, èra tornat a son ostau ont l'esperavan non pas la sèrp, saique, mas la cridesta e los bacèus. La placa dau vilatge èra tota negada de lutz.

Avenguèt tanben que Jironi, en escalant la fenestra de Treson la polida, aviá mancat son ascension e s'èra espotit sus lo caladat. Avián degut la menar a l'espitau per li repedaçar la camba. Lo poèma gregau de Leon Vilaret, que Ricard s'afanava a revirar, preniá un autre relèu : Afrodita, diva crudèla e despietadosa, força tucla que pren dins sas arpas indefugiblas las pauras anmas dels umans... Ricard èra tot pensatiu.

D'aquela passa se parlava mens dau Boet. Ara que la caça èra dubèrta, anava passejar lo chin dins los comunaus, coma tot lo mond. De lapins e de perdigalhs n'i aviá a jaba...

Los gendarmas avián retrobat l'assassin dau paure Jò. Era un còcha-vestit que viviá recondut dins una bauma de la montanha e qu'èra vengut completament sauvatge, au mitan dels arronzes e dels salieges. L'avián destoscat sus las indicacions de Ferdinand Barralh, un vièlh que garissiá los endèrvis e que descoflava los muòus. Ferdinand Barralh l'armassièr, lo que tanben levava la paur dels ostaus quand se i èra establida. Lo vièlh Ferdinand, amb un pendul, aviá mostrat la cima dau sèrre en diquent :

- L'assassin es amont.

Lo brigadièr, qu'aviá longtemps trabalhat dins de vilatges coma aqueste, esvartats en plen campestre luònh de tot, se trufèt pas. Amb de chins, los gendarmas escalèron las dralhas e los gravasses fins a la cima, ont trobèron una baumassa escura, plena d'èurre, de feuse e de mofa. E dedins, que los espèrava, lo cocha-vestit. Aguèron pas besonh de lo corsejar ni de l'interrogar. Demorèt assetat sus un rocas, l'uòlh neblós, a los espinchar. Marmotejava :

- Aquò's ieu que lo tuère, vrai. O voliái pas. Sai pas coma s'es fach. Es terrible. Jò èra mon amic.

Au cafè Combas, a ras de la beutat dessendada de Treson la polida, los òmes, de vespre, fasián los comentaris. Aquel cochavestit, n'avián entendut parlar mai o mens, foscament, dempuòi longtemps. Amont, se copava pas lo bòsc e montavan pas per caçar. El, viviá sol dins sa cauna. Probable, èra vengut un pauc caluc.

- Dins aqueles afars, i a totjorn quicòm que fai paur, diguèt lo cabdet de Vidau. Que fai paur a mai... Aquò's que quauqu'un qu'a pas jamai ren fach de mau, tot d'una, se retroba amb un cotèl o un fusilh, e fai un mortalatge òrre. Aquò dura pas que lo temps d'un lamp e es ja tròp tard. Res serà pas pus coma abans. Un òme es mòrt, l'autre es vengut un criminau que fugís dins los bòsques per s'amagar. Quau pòt dire s'aqueò nos arribara pas a totes ? Una circumstància coma aqueò, un moment caluc, la foliá que buta, lo cotèl que se lèva...

- Nos fas paur, diguèt un autre. Asseta te puslèu per beure una cartagena.

Lo cafè emplit de fumada dins lo vespre d' aquela fin d'estiu. Un silenci pesuc se faguèt tot d'una. S'entendiguèt los talons nauts de Treson la polida, e mai lo fregadís de sa gonèla. Son parfum passèt entremitan las taulas. Fregadís e parfum qu'embriagavan totes los òmes dins lo cafè. Portava lo pastís a un papeta a la taula dau fons. Era cobèrta d'agaches pegoses, coma una cigala emplastrada dins una telaranha. Au mitan d'aquela desirança espessa que l'enrondava, sorisiá timidament. Digús agachava pas sos uòlhs, aurián tròp agut paur de se i negar.

A la Liquièira, lo grilh cantava dins la nuèch doça. L'auton seriá lèu aquí...

Capítol noven.

Vèrs la fin de Setembre, se parlava dins lo vilatge d'una malautiá òrra qu'èra en trin de rosegat viu lo felen Girard, Jòan-Glaudi, aquel de la droguistariá aval dins la Carrièira Nòva. Aquel d'aquí tanben èra un galabontemps de prumièira que corsejava las dròllas de nuèch tant coma de jorn. L'avián menat a l'espitau, en vila. E quitavan pas de l'operar. La vida se retirava doçament de sos membres, laissant la plaça a la poirenca. Los cirurgians copavan un det, e puòdi un

autre, e puòi una man, e puòi lo pè. E lo mau quitava pas de ganhar. Auturoses dins sas blòdas blancas, los doctors disián de noms de malautiás estranhs, inausits, sens explicar res. Dins lo vilatge, lo pauc de nòvas que pervenián èran terriblas, e o venián de mai en mai a proporcion que circulavan. Las femnas en faguent son mercat èran afogadas de curiositat e trampelantas d'òrror. Anatz saupre ont aquel paure jovent aurà arrapat aquò ?

N'i aguèt per imaginar que lo paure Joan-Glaudi se morissiá d'aver ensajat de tocar un jorn Treson la polida. Coma fan los parpalhòls quand, embriagats per la lutz, se venon cremar dins lo fuòc de las lampas. Aquel vespre, dins lo cafè, disián, aviá pas pogut tenir mai. Quand passava dins lo fregadís de sa gonèla, amb son parfum embelinaire e lo bruch agut de sos talons nauts, li aviá pausat la man sus las anquetas, esperdut, tot comborit de desirança. La filha aviá cridat e lo patron, lo paire Combas, li aviá dich de sortir dau cafè. Aquí èran entre gents onestas. Era pas un cabaret de París, èra un cafeton de vilatge. E Joan-Glaudi, palle, moquet, èra sortit dins la nuòch bresilhanta de Setembre. Cadun sabiá que lo paire Combas èra rei dins son ostau, e que teniá un fusilh cargat amb de carrelets darrièr lo taulièr.

Ricard, qu'aviá finit sas versions grecas sus l'immensa e despietadosa Afrodita, siaguèt impressionat per aquela teoria. Tròp de beutat seriá coma tròp de lutz, portariá la nafradura e la mòrt ? O anèt demandar au vièlh Ferdinand Barralh, lo fachilhièr que descoflava los

muòus e levava los sòrts. Aquel qu'aviá destoscat amont sus lo sèrre l'assassin de Jò.

Lo vielh Ferdinand sabiá pas. De causas coma aquò s'atroban, disiá, dins las Claviculas dau Rei Salomon. O benleu dins un autre libre, se soveniá pas mai... Mas los mètgés avián una explicacion.

Tot aquò empachèt pas que lo paire de Joan-Glaudi, trefolit d'orror e de revòlta davant la malautiá esglarianta de son filh, menacesse de venir arrapar (amb de gants espesses, ajustava) Treson la polida per l'escampar dins lo potz assecat que i aviá dins sa garriga.

- E metrai de gants espesses, bramava. Espesses que ben tament, per de dire de pas far coma lo manit... Risca pas que la toquèsse amb mas mans.

Calculava de la recobrir puòdi de peiras e de l'aspergir d'aiga benesida. Se deguèron metre a quatre per lo retener e l'empachar de complir aquel projecte que semblava a totes pas tròp rasonable. Dau temps, dins son espitau, aval, a la vila, lo felen Girard, sens braces e sens cambas, amb a pro pena de rasigots e monhons roginoses que bolegava de contunh, èra tròp ensucat per las potingas per dire que que siá. Los que l'èran estat veire avián encara la testa que virava, la votz que tremolava.

Treson la polida, dins lo fregadís de sa gonèla, amb son parfum encigalaire. La desirança veniá plan plan crenhença. Tant de beutat, aquò se pot pas veire sus la tèrra.

L'enterrament de Joan-Glaudi se faguèt un jorn de plòja e de ventàs. L'estiu virava. La fresquièira de l'auton s'anonciava. Lo paire Bòsc, el tanben, en benesiguent lo cros, aviá de senglots dins la votz. Diguèt una epistòla de Sant Pau. Joan-Glaudi tornariá viure, vestit de lutz, a la fin dels temps...

Dins lo cementèri, a costat dau cafetièr Combas, remarquèron Treson la polida. Vestida de gris, se teniá drecha, las bocas clavadas. Facia ieratica, impenetrabla. De que pensava ? Aquel vilatge nou ont cercava simplement de viure, e ont se trobava au centre de passions brutlantas de desir e d'asirança...

Embracèt simplement los parents dau mòrt, coma totes. Digús diguèt pas res. Una mameta puòl la prenguèt a despart :

- Ma paura pichona, devètz pensar qu'aqueste país es un país de sauvatges. Cossi vos aculhissem, totes, puòl que venètz d'endacòm mai ?

D'aquí enlà, las femnas dau vilatge comencèron de parlar a Treson la polida. siaguèt integrada dins la vida, prenguèt sa part a las barjadissas. E se poguèt veire que la dròlla èra aimabla e doça, e qu'aviá oblidat d'estre bestia. Lo reprochi que fasián als òmes, d'ara enlà, cambièt de biais.

- Deuriatz aver vergonha, lor disián ara, aquela paura drolleta, li sètz totes darrièr coma de chins acarnassits quand corsejan un singlar. Una pichona orfanèla qu'a pas sos parents e que trabalha onestament... Nos fasètz vergonha...

E plan plan, Treson la polida s'integrèt dins lo paísatge quotidian, coma lo cèl, las muralhas dels ostaus, los bòsques d'euses e de garrics... L'espinchavan totjorn amb una admiracion gromanda e un pauc inquièta, coma se vei un magnific cèl d'auratge que menaça, o un grand calavenc vertiginós que bada dins las rocardas, escur e terrible.

Lo fregadís de las raubas e lo perfum que rend baug, e aqueles uòlhs qu'òm se i negariá leu fach, sens remission. E lo picar dels talons nauts sus lo pasiment.

Mas l'afar s'acabèt d'un biais que digús aviá pas previst. Treson la polida anava se fiançar e se maridar amb lo cafetièr Combas. Qu'aviá quaranta ans de mai qu'ela. E semblava urosa, trefolida de bonur. Per Totsants, seriá madama Teresa Combas.

Lo Boet o comentava de son biais, assetat sus un banc de pèira dins lo bas de la Carrièira Nòva.

- Aquel putanièr de Combas... Quitarà pas jamai de nos espantar. A cada serviciala li prepausava lo maridatge, e mai las pus desairadas. E totas risián. E uòi, la pus polida de totas li tomba coma aquò dins los braces après dos meses e li passa l'anèl au det. Rapelatz vos d'aquesta...

Ricard e Apollina de Tribas quiteron la Liquièira amb sos parents lo vint-e-nou de Setembre. L'estiu èra d'esquina. Mudavan sos catons per la vila. Caliá dintrar en classa per lo prumièr d'Octobre...

Capítol desen

Per Apollina lo jardin de l'ostau de Trescas, jos l'ombra pesuga dels grands arbrasses secularis, amb la mofa e los èurres que gardavan l'umiditat, èra un univèrs claus, son univèrs. Au fons, dins la cabaneta, fasiá l'ostau per sas titèias. Ricard desplegava long de las tepas drudas sas armadas de soldats pichonèls e sas divisions blindadas. Darrièr la randissa èra tèrra enemiga : la China, amb lo perilh jaune. El èra l'armada americana. Caliá conquistar lo terraire de l'adversari. Dins los sèt cent mètres cairats d'aquel jardin amagat dins lo secrèt de sas muralhas au quite centre de la ciutat, Ricard tornava far l'istòria dau mond. Son general, cobèrt de galons e de medalhas, s'apelava MacMarthy. Dins son automitralhaira, a la tèsta d'una armada eroïca, se bastissiá un empèri.

Defòra de l'autre costat de las muralhas i aviá las carrièiras estrechas e los ostaus blondits per las annadas. La vila expandissiá sos recantons misterioses, sas placetas, sos pòrges escalprats. De las carrièiras res se vesia pas de las polidas escalièiras, de las corts pasimentadas, dels vièlhs ostaus immenses amb de membres ont jamai se vai pas, de cavas escuras e voutadas, de plafons nauts e polsoses mau esclairats per las vièlhas lampas. L'ostau de Trescas ont demoravan

los de Tribas èra d'aquela mena. Digús auriá pas pogut dire quant i aviá de membres, de corredors, d'escalièiras. Desplegava misteriosament coma una estèla marina sos perlongaments donant sus sièis carrieiretas estrechas e doas placetas ont se vesia rajolar l'aiga dins de pichons bacins de cauquièr escalprat.

Dominant las placetas, se podia veire una nauta torre escura ont, au dire dels manescriches ancians, lo diable era aparegut un jorn de grand tempèri lo 11 d'Agost de 1372.

Dins un recanton escavartat de l'ostau, mas degun sabia pas tròp ont era, i demorava lo vièlh general Rigaudenc, un cosin luònh de Raols. Li avián donat un desenat de membres entre doas escalièiras oblidadas, ont podia doçament somiar a l'amaresa dau mond. Rigaudenc, general o era estat dau temps de la guèrra d'Argeria, e lo jorn de l'independéncia aviá quitat l'armada, enropat de dignitat e de sentit de l'onor, lo cap tot asondrat d'estèlas qu'aviá passat mièg sègle a ganhar de guèrra en guèrra. Aviá un pauc cercat de trabalh. Ensenhar lo latin au collègi. Mas l'autoritat qu'aviá agut amb sos oficièrs, ne sobrava pas res au mitan d'un trentenat de galapians cridaires, dins una classa descabestrada ont volavan avions de papièr, dictionnaris grècs, casquetas e sabatons. Cerquèt quicòm mai e trobèt pas. Alara vivia aici. Anava tres còps per setmana au manègi per passejar son chival, un grand rosigon tot roge amb d'aurellhas coma un muòu - mas lo general disia un pur sang. E dinnava au Cèrcle,

aval sus lo plan de l'Uòlh, jos los fanabreguièrs, quand lo temps èra doç.

Aquel an, per festejar l'anniversari d'Apollina, avián dobèrt la botelha de blanqueta de Vilamanna (embotelhada a Limós), que per Raols èra lo sol vin petilhaire que siá de bon beure per un gentilòme lengadocian. Lo Mumm Cordon Rouge e autres Krug Private Cuvée, aquò èra bòn per los pervenguts, los especièrs e los franchimands. Lo tap de la botelha sautèt jos la lama dau sabre dau general Rigaudenc convidat per l'ocasion. Se venguèt ficar dins lo gip dau plafon, que s'èra pas cambiat despuòi se sap pas quora, benlèu tres cents ans se ne cresiatz lo dessenh de las motladuras. Aquel gip ja trauquilhat per de centenats de taps de blanqueta dempuòi de sègles, aquel jorn cridèt sèba e totes los convivas se retrobèron cobèrts de polsa blanca. Lo pastisson amb las candèlas èra amagat jos un pichon molon d'escombres. Tot lo mond tossissíá. Los enfants risián. Per una fèsta, uòi, fasián fòrt !

Quand aguèt tombat tota la polsa, Apollina cridèt en espinchant lo plafon. Pintrada sus una granda pòst, i aviá una dòna polida, en rauba medievals, que sorissiá amb una mina misteriosa. De la man, amb un cordilh, teniá de cort çò que prenguèron d'en primièr per una cavala. Mas aviá una bana drecha sus lo frònt : un unicòrn. La dòna amb l'unicòrn. Que tres cents ans èra demorada amagada jos lo gip, desconeguda. Ricard espinchava aquel sorire leugièr e pivelant, emplit

d'entendudas, que lo veniá subte enfachinar au travèrs dels sègles. A l'entorn de la dòna, cobèrts de metal, fasián lo tornés quatre cavalièrs portant las armas dau rei d'Aragon. E de cada part dau membre que la regardèssetz, aquel agach comol de secrèts se tancava drech au fons de vòstres uòlhs.

Ricard aviá retrobat lo collègi dins la solelhada malanconiosa e sàvia d'Octobre. Lo grand portal s'èra barrat sus la libertat sens bolièiras d'un estiu. Calíá tornar cargar la joata.

De latin e de grèc dau temps de l'estiu, verai, n'aviá estudiat fòrça. Emai aviá revirat de poëmas sus l'Afrodita dau cafè Combas que son pas sovent estudiats dins las escolas. Tot aquò l'aviá rendut sabent. Mas per las matematicas, èra pas çò meteís.

Lo professor de matematicas s'apelava monsur Fontanèl e la prumièira ora de classa laissava augurar una lònga annada de malastre e de patiment. Urosament, per l'anglés, avián un barbut destimborlat que se sonava monsur Matabuòu-Jove e que s'èra carrat d'anonciar als escolans que passarián sas oras a escotar de cançons anglesas a la mòda. Los dròlles manquèron pas d'èstre interessats per aquel projècte.

E i aviá tanben, catastròfa, desespèr, lo paire Teulièira. Aquel èra un jove jesuïta en sotana negra que li ensenhariá lo latin, l'educacion religiosa e lo francés.

Aviá pas l'èr d'èstre un galejaire. Faguèt metre a de reng dos manits de genolhs sus la pobèla amb un riban de scòtch pegat sus la boca, amòr que los aviá entenduts parlar.

Ricard, tot l'estiu (quora i pensava, valent a dire pas tant sovent qu'aquò) èra estat rosegat per la crenhença que se retrobèsse dins la classa dau redobtable jesuïta. Era quitament montat dins la gleiseta de Nòstra Dona de la Serena, amont en plen sèrre, dins los avausse, per i far cremar una mièja dotzena de ciris : Santa Maire de Dieu, fagatz que tombèsse pas, paure malurós que soi, dins la terribla classa de l'abominable paire Teulièira ! Mas cau dire que tot aquel estiu, aviá pas mancat (coma o avèm menimosament raportat e encara n'avèm laissat) de far l'aissable amb sos colègas. La Madòna aviá degut jutjar que i aviá de preguièiras mai urgentas e Ricard se retrobava tot moquet, pichonèl, davant l'esglarianta sotana negra. Tremolava de paur, èra tot palle, las dents li claquejavan. Lo paire Teulièira ensagèt de lo rassegarar.

- Aquò's de ieu qu'avètz tant crenhença, mon enfant ? Ai l'èr un pauc menèbre coma aquò, mas siái doç coma un anhelon. Au mens per aqueles que trabalhan. E trabalharetz ?...

Per lo grèc, joiá requista. Aquò's lo bon Leon Vilaret que li fariá classa. Eran pas que dètz per estudiar de grèc. Los parents dels autres trobavan que se ganha mai d'argent amb l'alemand o amb l'espanhòu. L'annada

comencèt ben. La prumièira ora Leon Vilaret lor passèt de diapositivas sus l'Acropòli mentre que dos colègas escarrabilhats de Ricard, de rescondons, fulhetejavan un jornalet emplit de fotografias de carns femeninas nusas, ròsas e redondas. Aquò amusava Ricard que calculava que sens o saupre aqueles galapians rendián un culte a la granda Afrodita, una de las divas preferidas dau brave Leon...

A miègjorn se retrobavan dins lo refectòri per manjar de saussissa e de lentilhas. Lo vin rog auriá melhor passat amb l'òli de l'ensalada que coma bevenda dins los veires. Lo paire Teulièira recitava la preguièira abans e après dinnar, d'una vòtz fòrta que ressontissiá jos las vòutas.

Lo vèspre, abans de tornar a l'ostau, i aviá l'estudi, ont èran susvelhats per un nomat monsur Patrikiòs, un vièlh clòscapelat que parlava francés en rotlant las èrras, auriatz dich los còdols dins un rajal assecat au mitan de l'estiu. Li avián mes per escais lo Pançarut. Se disiá qu'aquel Pançarut, o Patrikiòs, coma vodretz, èra un ancian deputat socialista grèc exilhat per los coronèls que governavan lo país, emai menaçat de mòrt. Lo paire de Gramont, director dau collègi, l'aviá reculhit e l'emplegava antau per susvelhar.

Coma monsur Patrikiòs èra sord coma un topin e tucle coma tota una foratièira de taupas, las oras d'estudi

se podiá comptar que serián apassionantas. Ricard imaginava ja de dictionnaris latins que volarián dins los aires, tè, m'as escampat ton Gaffiot sus lo morre, aquí as mon Quicherat, e mai ieu te mande mon Bailly, mòca ! en plen frònt per t'ensucar redde. Sens parlar de las batalhas remirablas que se podrián far amb los estilòs bic transformats en sarbacanas, per escampar de morsèls de papièr machugats. E los compasses transformats en catapultas romanas amb un pichon elastic, per refar lo sèti de Zama per Metellus, un biais coma un autre de revisar lo Bellum Jugurthinum de Sallust. Rapelatz vos : parique periculo sed fama impari boni atque ignavi erant.

Malurosament, los jorns uroses de l'estudi amb lo meravelhos monsur Patrikiòs passèron lèu. S'aprenguèt un matin que de barbuts amb de casquetas l'èran venguts quèrre dins la nuòch per lo menar Dieu sol sap ont. Tot aquò s'èra passat sens que digús ne parlèsse. La vièlha consèrja aviá vist lusir l'acièr dels revolvers e de las mitralhetas. Parlavan un patoés misteriós, sonòr e guerrejaire. Fasián pas de bruch. Tot l'afar siaguèt fach en cinc minutas. Degun reveguèt pas jamai monsur Patrikiòs.

En cambi un autre susvelhant venguèt, que semblava portar tot lo lassitge e tota la broda dau mond. Digús podiá pas dire son nom. Ricard auriá vougut que lo sonèsson Afatrassit, qu'aquò lo despintava

perfièchament. Mas l'escais passèt pas dins l'usatge. L'apelèron monsur Branlaire, que ço sol que repetissiá, amb una votz atristonida e fatigada, èra aquel gemèc :

- Calatz vos un pauc, tropelada de branlaire.

Ricard, qu'èra (lo legeire o aurà ja solfinat) sempre curiós de tot, cerquèt dins lo dictionari la significacion que podiá resclaure aquel qualificatiu enigmatic que tornava cada vèspre. Trobèt dins lo pichon Larousse illustrat una definicion escura que parlava d'un biais de pescar en faguent tremolar lo lence per de dire que lo pèis mordigue melhor lo musclau. De qu'aquò veniá faire dins la sala d'estudi escura e voutada dau collègi, aquò demorava un grand mistèri, que Ricard n'èra tot apensamentit.

Capítol onzen

La cosina Veronica viviá amb sas tres sòrres dins un grand ostau de pèira saura au recanton d'una carrièira escura, a cima de la partida mai vièlha de la ciutat. Disián que de parts d'aquel ostau datavan d'abans lo grand incèndi abrandat per lo cardinal de Richelieu en 1622. Mai que mai la vièlha torre nauta e escura, part de l'anciana clastra de la Trinitat, e ont, se ne cresèm lo manescrich Rocafuòlh, lo diable èra aparegut lo 11 d'Agost de 1372. Los manits mancavan pas, cada còp

que vesían la torre, de rapelar aquel eveniment istoric. Veronica explicava, amb un èr misteriós, a sa cosina Apollina, que sas tres sòrres, mai grandas qu'elas, conoissián jos las cavas de l'ostau de cròtas anticas e secrètas, qu'elas soletas ne sabián lo camin. Tot còp se i retrobavan, e Veronica sabiá pas de qué i fasián. Quand vendriá mai granda i mostrarián. Per l'ora s'acontentava de somiar. Las sòrres de Veronica èran conegudas dins la vila. L'ainada Nèrta aviá un magasin de vestiments per femnas, ço mai polit e mai carivenc que s'atròbe dins tot lo ròdol. La segonda Bausèlia èra mètge. La tresena Nància èra substitut dau procuror de la Republica. Caduna donava un image de beutat eleganta e autiva. Se disiá qu'èran fòrça ricas. Mas un secrèt que digús capitava pas de conóisser las reünissiá. E Apollina, quand veniá jogar dins lo pargue ombrenc de l'ostau vièlh de las cosinas, ensajava d'imaginar aquelas parts secrètas e inaccessibleas de l'ostau, mai ancianas que la ciutat d'ara, ont, polidas, faròtas, amb de raubas de Georges Rech o de Courrèges e de talhaires de Sonia Rykiel, maquilhadas e perfumadas a la darrièra mòda, las cosinas se recampavan, jos de vòutas romanas atuvelidas per los sègles, per se liurar a d'ocupacions ocultas e estranhas.

Darrièr las nautas muralhas escalpradas dels ostaus vièlhs, n'oblidàvetz quasi la bolegadissa dau defòra dins las carrièiras. Cada ostau se resclausiá sus sa vida intensa e secrèta, èra un mond claus amb sas lèis, son istòria, sa geografia sieunas. De tot lo rebaladís dau

defòra ne perceviatz simplement un pichon resson escantit, coma lo mormolh de la mar.

Luònh defòra, los emplegats de la Comuna èran afanats, d'aquela ora, a netejar las muralhas de la vila cobèrtas d'afichas electoralas. Segon l'usatge tradicionau, tocavan pas las afichas dau candidat dau cònsol e rasclavan menimosament las afichas dels autres candidats. E pas pus lèu avián virat de l'autre costat de la carrièira, tornàvetz veire los pegaires d'aficha enemics que reconquistavan las muralhas. Los manits se regalavan d'espincar aquel balèti descabestrat. Ne compausavan de cançons.

Una altra scèna estonanta aviá interessat Ricard de Tribas. Dos dròlles de la classa qu'èran de lònga ensèm, Talhadas e Cargòl, los veguèt que s'anavan embarrar discrètament totes dos au còp dins los cagadors. Coma descriviá aquel eveniment insolit a son camarada Tellièr, aquel d'aquí se carrèt de li explicar amb de precisions d'entomologista que se devián paupejar de rescondons quand s'encapitavan sols ensèm. Aquò manquèt pas de semblar destimborlat a Ricard. La scèna d'aquel estiu, amb Jiròni faguent saltar lo riu a la pichona de Valat dins lo bòsc ras de la Fònt d'en Barbian, Ricard ensajava de se la representar entre dos mascles. Talhadas e Cargòl per exemple. Cossí podián far ? Aquela acrobacia ardidament imaginada per Tellièr li semblèt impossibla cap e tot.

- E sabes pas de qu'inventar coma colhonadas, pr'exemple alara. Los acrobatas aquò se vei dins los

circs, pas dins los cagadors. Ont siás estat pescar aquò encara ?

Mas Tellier prenguèt l'èr doctoral d'aquel que sap.

- Mas sabes pas res, mon paure. De monsurs que fan coma aquò n'i a de tropeladas, se'n vei de pertot, ne cròsas a cada minuta dins la carrièira. Emai pareis qu'es una especialitat de nòstra vila. Lo chivalièr de Seingalt, quand demorèt aici en 1749 encò d'una mestressa sieuna, ne rescontrèt un fais. Se sonavan los chivaliers de la rampeta. O escriguèt dins sas memòrias. E a Paris totes los artistas e totes los escrivans fan pas qu'aquò de lònga, a luòga de trabalhar per ganhar sa vida. Emai las femnas entre elas, totes las que veses a la television. Es per aquò que lo paire de Gramont, dins sos prònes, ditz que la television es lo fenestron dau diables. E los grècs dins los tèxtes que son pas dins los tròces causits dels manuals, e ben parlan d'aquò e pas que d'aquò, en lòng, en larg e en ziga-zagas...

- E ben aqueste còp, me'n racòntas de polidas alara, tè !

La recreacion se fasiá ras d'un grand pargue ont passejavan los paons. La capèla dau collègi, per cada ora, tindava quauques nòtas d'un cantic gregorian. Sus la muralha rossèla cobèrta d'èurre una mòstra de solelh marcava tanben l'ora. Dejos i aviá un precèpte savi, escrich en letras d'aur : ORA, CANTA, STUDE. Valent a dire prega, canta, estudia. La lutz teuna de l'auton dancejava dins la bronda.

Ricard siaguèt pres, quauques setmanas puòi, per un affaire mai interessant qu'aquelas idillas de cagador. Amb Tellier anèron escalar la muralha dau chantièr que se fasiá dins la vila bassa, ont traucavan fons un ancian terren militar per i bastir un quartièr nòu. Per gardar las traucariás i aviá un vièlh mòro sord coma un topin que los entendiguèt pas passar. Darrièr la muralha, èra pas mai la vila, èra una combassa escalabrosa dins la terra roja, amb de maquinas gigantas aplantadas coma de mostres de legenda. Los darrièrs rais blonds dau solelh banhavan tot aquò d'una clartat irreal. Los dos manits davalèron dins lo fangàs.

- Vas veire, li disiá Tellier.

Ricard se demandava de qué li voliá mostrar Tellier. Au bas dau grand trauc i aviá d'òsses immenses, escampilhats. Las maquinas dau chantièr, a bèles uòlhs vesents, carrejavan discrètament tot aquò per o far disparéisser.

- D'elefants, fasiá Tellier. De desenats d'elefants, los esqueletas complets. Van bastir aquela ciutat nòva sus lo pus grand cementèri d'elefants que se siá jamai trobat.

Ricard espinchava aqueles cranes grandarasses, tant gròsses qu'a eles dos n'aurián pas pogut virar un. E aquelas dents lòngas. Emai los traucs vuèges de las orbitas, negres dins lo vèspre coma de gorgs sens fons, alandats sus l'immensitat sens bolièiras dau temps.

- De mamots, vòles dire ?

- Nani, pus vièlh qu'aquò ! Lo mamot es ièr que n'i aviá. En Siberia se'n manja encara. Aquí, as l'elefant de Durfòrt, lo pus grand de totes, i a mai d'un milion d'annadas...

- E chaplan tot aquò, sens dire res ?

- Imagina-te se se sabiá. Finit lo chantièr, los ostaus, lo benefici. Farián venir lo professor Engarran de Fontarecha amb sas gròssas lunetas, i auriá de furgs menimoses, farián un musèu benlèu. E adieu los picalhons, las dardenas, lo tintin. O veses ben, dins lo mond d'ara, aquò's l'argent que mena tot. I a tant d'argent a ganhar dins aquela operacion que lo que cercariá de far conóisser aquel afar dels elefants, lo lendeman digús saupriá pas pus ont auriá passat, dins cinquanta ans retrobarián son esqueleta au fons d'una traucariá, motlat dins lo betum d'un immòble... Aqueles promotors an l'argent, e per n'aver mai pòdon tot far. Crompan lo cònsol, lo ministre, lo tribunal, quitament lo bon Dieu se ne vira.

Ricard rebequèt pas res. Era un pauc dubitatiu. S'aprometèt de verificar.

La setmana d'après vouguèt tornar veire los grands esqueletas dels elefants d'un còp èra. Escalèt tornarmai, davant lo mòro vièlh que roncava, las muralhassas dau chantièr. I aviá pas pus d'elefants. De parets de betum se levavan naut, encimerladas de lòngas barras de fèrre. E de traucs escurs, trists, badavan dins las muralhas. Se

dobrissián pas sus cap de mistèri. De betum, de ferramenta e de polsa. Ricard demorèt un instant a soscar. Mirava la nuòch. Dins la clartat glaçada de la luna, pus luònh, cap au centre de la vila vièlha. Vesiá s'auborar, naut dins lo cèl, aquela nauta torre escura ont lo diable èra aparegut en 1372, e que dominava la ciutat. L'univèrs entièr semblava sorne, trist e crudèl.

Capítol dotzen

Un autre estiu espelissiá dins la furor de Junh. Los ostaus saurs dau vilatge se vestissián de lutz, a cima dau sèrre. Dins l'aire coma de cristal tindolavan las campanas, de lònga. Lo capelan aimava la prima e l'estiu, e ne pagelava la durada de campanadas sempitèrnas. Lo retrach escalprat de Nòstra Dòna de la Serena, tot repintrat de nòu per Amans, esbrilhaudava, amont, luònh, dins lo verdejar escur de la montanha.

Los manits èran tornats a la Liquièra. Amb una pichona sorreta, encara dins son breç, cobèrta de bailencs : Lidia. Que sorisiá sempre. Sa maire la comparava a un pichon solelh. N'èra enclausida, de la regardar, de la desmalholar, de la far tetar, de la potonar. Dau temps Ricard e Apollina campejavan los prumièrs grilhs dins l'èrba nauta. Fasián ressentir de sos crits los ermasses, emai las carrièiras penjaludas dau vilatge, pasimentadas de lausas de cauquièr. Mancavan pas de passar jos

l'ostau dau mètge per veire volar las siètas e las forquetas, e mai se congostar de las cançons sempre novèlas que se compausavan amont, darrièr las fenèstras badièiras. Aquí, amb los pichons galapians de l'endrech, aprenguèron çò que i aviá de nòu. Coma se deu, la matèria èra pas de manca. D'abòrd Granièr, aquel vièlh parròt que s'èra esposada Treson la polida : e ben imaginatz vos qu'èra mòrt e reviudat. L'expresion pot semblar quichada, anatz dire que dins aquel vilatge son benlèu un pauc alandaires. Mas aquí se passa pas jamai res d'ordinari. Vos dòne la version oficiala de l'eveniment coma se contava au mes de Junh, davant un veire de pastís, sus la placeta ras dau grifol. Jutjatz.

Granièr lo vièlh un jorn d'ivèrn que la torrada fasiá asclar las pèiras, l'avián retrobat tot palle, coma un ciri. Lo morre vojat de tota expression. Simplement un pichon molonet de carn blanquinèla e d'òsses escampats forra borra sus un fautulh, dins la negror dau vèspre. E la tant polida Treson que s'escriassava. Dins tot lo vilatge acomençavan tornarmai d'elaborar de teorias e de comentaris sabents sus las vertuts maleficas d'aquela joventa tant ufanosa qu'aquò ne veniá esfraiós, e que lo paure Granièr, coma una vièlha candèla, s'èra tot fondut dins lo grand fuòc de sa desirança en pas res de temps. E ara s'acaminava cap a l'òrt pasible, asombrat d'autcipresses, ont anava demorar per sempre, en esperant que clantiguèsse dins lo cèl enfuòcat la trompeta dau jorn darrièr...

L'aviá vestit de son pus bèu costum de fèsta. Lo velhavan dins l'ostau tot asornat de lençòls negres. La polida Treson sos uòlhs banhavan tot l'ostau de lagremas, auriatz dich lo grifol sus la plaça. E podiá pas parlar, sonque de gemècs e de raufèls. Lo mètge èra vengut, amb lo nas tot entrumit que ne colava un pissolet de sang de sa darrièra fèsta a l'ostau. Lo còr s'es arrestat, disiá. Coma fan los relòtges, un jorn, quand son vièlhs.

Faguèron venir la vièlha sòrre Evangelina de la Misericòrdia, qu'èra brava coma lo pan, vièlha coma una colleccion de bancs, e qu'aviá passat sa vida a veire morir los papetas dins los espitals. E la vièlha religiosa amb un sorire trufarèl e afeccionat que faguèt :

- E nani, es pas mòrt. Simplement dormis.

Totes dins lo membre trobèron que passava un pauc l'òsca de galejar antau davant l'irremediable, lo trespàs, lo cop de dalha ultim de la Parca. Son pas de causas que se fan, pasmens. Treson la polida aviá levat sos uòlhs enneblats, miralh aigalós de tota la pena e de tot lo descòr de la Tèrra.

- Dormis ?

Per tota responsa la vièlha religiosa avancèt doçament sas lòngas mans linjas e alisèt la cara dau mòrt.

-Vetz lo que respira, diguèt.

E Granièr, tot simplement, dobriguèt los uòlhs. Era viu tornarmai. Lo relòtge tornava picar las oras. La veusa polida lo cobrissiá de potons, d'un pauc mai l'auriá manjat, sens far cas de tot lo mond alentorn.

E mai èra pas solament reviudat, èra plen de santat coma jamai l'avián pas vist. Las gautas ròsas coma un jovenot. Lo dimenge après sa mòrt, anèt a la passada dels tordres e ne tuèt dos a de reng, un doblet. Lo doblet dau mòrt. I trobèron un novèl escais nom : Combas-Mai-Mòrt. Se ditz qu'aval, dins una vilota en riba de la mar, morisson dos cops. Parièr per lo vièlh Combas, Combas-Mai-Mòrt.

E lo pus polit de tot se sachèt quauques meses puòi. La polida esposada, que s'èra vista veusa e desconsolada, aviá lo ventron que coflava, esperava un pichon...

Sus la placeta dins la doçor dau tantòst los manits se contavan tot aquò. L'aiga cançonejava doçament en rajolant a la canèla dau grifol.

Un autre subjècte d'interés èra lo cas estranh de la mameta Fernandez dins la carrièra nauta. S'èra rendut compte subte que los bilhets de mila qu'aviá resconduts, d'annadas e d'annadas de temps, dins lo frigidari, au mitan de son ostau ont corrissián de pertot las panatièiras, èran tot manjats per l'aiga e lo jus de limona. Perduts. Aviá udolat longament son desespèr.

Dins la carrièira caliá que se tapen las aurelhas. E l'avián menada a l'espitau. Quora tornèt èra garida, li mancava pas qu'una causa : sabiá pas pus comptar. Los mètgés disián qu'èra d'acalculia. Un canton dau cervèl que lo vielhum aviá acabat de rosegat, e ont se fasián los calculs. Mas perqué aquel cantonet justament, lo mai important de totes ? De comptar e recomptar pèças e bilhets èra sèmpre estat lo pus grand plaser de son existéncia, sa rason unenca de viure. Pensava pas jamai qu' a aquò tot lo santclame dau jorn...

I aguèt tanben l'afar de las televisions. Lo capelan, dins un pròne, s'èra laissat anar a qualificar lo pichon ecran de fenestron dau diable, çò qu'aviá provocat de comentaris diversés e contradictòris dins lo vilatge. E mai que mai dins lo cafè. E la sòrre Evangelina de la Misericòrdia, quand caminava dins lo vilatge, leugièira ja coma una anma a mitat camin dau cèl, fasiá implosar las televisions. Sufisiá que passèsse per aquí, precedida de son parfum subtil de ròsa e de muguet, evocator de santetat per los catolics e de jardinatge per los mescrents, e entendiatz lo tarabast de las deflagracions. Sus l'ecran en plaça de Leon Zitronne o de Gui Lux se vesia un morre abominable e grimacejant, coronat de doas banas, e la télé implosava amb una odor, disián las mametas, de soupre e de cremadís. Pròva que lo diable èra a de bòn aquí dedins rescondut, jos un semblant manèu. E que la vièlha religiosa sus l'òrle de la santetat aviá poder de lo far partir. Segon

l'institutor, aquela version èra un pauc inexacta, e lo nombre de pòstes qu'avián petat se redusiá a un parelh, sens pròva evidentada de la preséncia pròcha de la vièlha, santa o jardinièira, coma vodretz. Mas la version miraclosa agradava mai au public.

Capítol tretzen

La calor de l'estiu tombèt subran, coma una capa pesuga, sus las garrigas, portaira d'aflaquiment e de foliá. Los crits de la femna dau mètge clantissián, esclets, rabioses, dins l'èr espés coma de pega. L'aiga que rajolava au grífol, sa cançon veniá un solòmi enfachinaire au mitan de la brusor nècia dels grilhs e de las cigalas. Lo papeta Sargent siaguèt retrobat un vèspre dins son oliveta, expandit de morre bordon. La calor l'aviá folzejat. Dins las eusièiras la polsa de l'estiu fasiá tossir, a pena se respiràvetz. Doas vièlhas, sus sos fautulhs, dins sos ostaus emplits de panatièiras, siaguèron tanben retrobadas mòrtas. Lo capelan s'arrestava pas de portar en tèrra sos parroquians.

A la Liquièira los manits veguèron venir l'òme misteriós que, cada estiu, au pus caud de la sason, veniá sus la torre per susvelhar lo cèl nuochenc. Au mièg dau firmament blanquit per lo camin de Sant Jaume, d'estelas calugas filavan coma de lamps, dins un silenci regonfle de crits d'insèctes. De qu'èra aquel òme ?

Ausavan pas o demandar a Raols. L'espessor de la calorassa lor levava tota enveja de far qué que siá. Aquò's dins lo vèspre que la vida tornava. Los enfants cridavan en corrent dins las carrièiras, mai que mai quora la luna plena, dins lo cèl clar, devèrs la mar, se levava terribla e menaçosa.

Un pichon cosin d'Apollina, alavètz, montèt una expedicion dins las garrigas per anar tuar la luna.

- Dins la plana, disiá Amans, sabe un vilatge ont la van pescar dins l'aiga de la palun, la luna. Emai amb de panièrs traucats.

La garriga èra blanquinèla dins la nuòch, tota brausenta de las cançons de l'animaudilha. Los arbres expandissián sas siloetas bistòrtas e escuras coma de bèstias estranhas. L'expedicion anèt pas luònh. A dètz passes dau pargue, cambièron de projècte e tornèron au castèl en cridant. Lo pichon brandissiá un rastèl, lo rastèl per tuar la luna. Los ancians, sus de bancs, bevián la doçor de la nuòch, coma la pus gostosa de las ambrosias, coma aquela aiga dau Leté que dison que pòrta la patz de l'oblit. Lo temps èra gelat dins la blancor de la luna.

Agost passèt coma un sòmi, una cachavièlha pastosa. Immobils coma de pèisses a l'assegador, lo mond avián perdut la sentida dau temps, coma se lo rabinar immens dau solelh l'aguèsse calhat, emplastrat dins sa pega

espessa. La furor dau caumanhàs emportèt tanben lo bon capelan Bòsc, qu'èra partit a pè long de las carrièiras per visitar una paura vielheta que se morissiá.

- A pè dins la calorassa, disiá Raols. Amb pas digús per li ajudar. Son coma aquò lo mond ara. Sabètz, los manits, cossí au sègle tretze l'emperaire d'Austria Rodolf prumièr de Habsborg, quand rescontrèt un capelan que portava lo Sant Sagrament, davalèt de son chival e se metèt de genolhs. E au capelan i donèt son chival. A Viena un cop èra aquò se festejava cada an. Aicí laissam perir los prèires dins l'uscle dau solelh, long d'aquelas carrièiras ont se rostisson coma dins un forn.

Lo novèl capelan se disiá lo paire Manugueta. Era pas dau meteis biais. Pas pus de sotana. Era un jove barbut en blue jeans que parlava de Mao e de la Revolucion. Remplacèt la crotz e los retraches dels sants per un cartèl de Che Guevarra. Explicava que ara dins los seminaris s'ensenhava que i aviá pas cap de Dieu. Las mametas negrevestidas sus los prumièrs bancs sabían pas pus ont èran. Anèron en delegacion veire l'avèsque. L'avèsque èra un clòscapelat a lunetas, sorisent e pançarut. Faguèt intrar las mametas e lor respondèt aimablement, tot mèu tot sucre, que puòl quand vouguèron saupre de qu'aviá vougut dire cap d'elas totas èra pas capabla d'o estipular. Un vertolhon de foliá passava per lo vilatge, coma un ronfle d'aura au mitan

dau caumanhàs pesuc. Airejava los ostaus que ressontissián de crits e de sisclals. E se i a pas cap de dieu de qué fasèm aiçaval ?

- D'abòrd se i a pas cap de Dieu, disiá a son esposa Joan de la Panarda (vole dire monsur Lacòsta, dels Lacòsta dau naut de la carrièra nòva) vese pas perquè rèste un instant de mai dins aqueste ostau a escotar tas cridadissas. Se i a pas cap de Dieu, dins la vida resta pas que doas causas : la caça (mas es barrada) e las femnas. Sabe çò que me demòra de far.

E Joan de la Panarda metèt la vèsta e sortiguèt. Anèt picar a l'autre cap dau vilatge a la pòrta de la Marinon de Salina. Marinon èra veusa dempuòi un an, d'un accident de caça. Avia trenta cinc ans, un còs garrut e sople, amb de polidas flocadas de peu negre. D'espatlas menudas, una esquina drecha coma un i. Se demandèt un brieu de qué voliá Joanon d'aquesta ora. L'autre li parlava de Dieu, de la Glèisa, dau Capelan, dau grand cèl brutlant e voide sus sas tèstas, qu'aquò fasiá paur, que l'angoissa n'èra tot d'una mil cops mortala. Mas Marinon escotava pas los mots, simplement la musica de las paraulas. Musica rufa, dins la grand calor. Avia la pèl lusenta de susor. Las cigalas cançonejavan coma de perdudas, davant, dins l'òrt. De lutz bleuja de pertot defòra, a ne far mau als uòlhs. Marinon vesia los vistons de Joan que raiavan d'una clartat estranha. Sentissiá que Joan se la manjava dels uòlhs. Mentre

parlava de capelans, de bons dieus fugidisses e de glèisas desèrtas, se perissiá d'un desir subte per Marinon. Marinon baissava los uòlhs, ausava pas i rendre son agachada. Autrament auriá pas pogut resistir, el se la manjava, ela se laissava manjar, ravida, esperduda. Nani, el parlava, ela escotava. Passèron benlèu una òra antau a parlar, a parlar per cobrir l'immensitat de son desir. Sens qu'ela levèsse los uòlhs. Mas se leve pas los uòlhs, se disiá entre se, ausarà pas, e restarà aquí a descadelar de paraulas, sens fin. Ne pode pas mai. Nos laissam portar per lo flume. Seríá pas uman de resistir. Vole pas resistir...

Marinon levèt la tèsta e l'espinchèt. Drech dins sos uòlhs calucs. Amb una lutz de doçor aiganhosa dins sos vistons, sos vistons d'ela bruns coma lo secrèt dels bòsques. Ara s'agachavan e l'agach los teniá coma estacats, sens se poder quitar. Quau prenguèt la man de l'autre ? Era de brasa. En eles, coma defòra dins la solelhada, lo grand fuòc desbondèt tot d'una. Joan èra un revolum de flamba, Marinon una conca d'aiganha docinèla. Cabussèron ensèm dins una abraçada febrosa. Fardas e sabatons volèron a la lèsta dins l'ostau, d'aquí e d'enlai. La boca de Marinon èra una doça font de patz. A l'ora que dins tot lo país las fonts èran assecadas. Tot l'univèrs fendasclat de set se veniá abeurar a las bocas de Marinon. Joan i retrobava lo viure. Se i a pas cap de Dieu demòra au mens l'amor de la femna. E Marinon tanben que se comborissiá de set, dempuòi tant de temps

qu'èra sola, ela jove, polida, fricauda, amorosa de l'amor. Tot d'una retrobava lo camin de la patz e de la felicitat. Se dobrissiá doçament, besalenada, regonfla de desirança, coma un fruch trop madur a la fin de l'estiu. Joan se i enfonzava doçament. E tot aquò èra tant doç, tant meravelhós. Ara batalhavan, ravits, embriacs de calorassa e de desir, el sus ela, ela sus el.

- Dempuòi tament de temps... E perqué nos reteníam. Perqué avèm esperat tant longtemps... Cossí avèm pogut viure luònh d'aquela vertat que nos crèba ara los uòlhs, tu e ieu, ieu e tu. Dempuòi lo país de la set, aquela set a ne cridar, que nos teniá enclausits... Aquel pichon riu que trai au flume e lo flum que trai a la mar immensa, sens tèrme. Beure, s'i negar.

Joan quitèt pas pus l'ostau de Marinon. Aquela nòva calhòla fasiá la jòia dels colègas dins lo cafè Combas. Joanon de la Panarda, que i aviá pas digús de pus brave dins son ostau, que se laissava tot dire per sa femna cridaira. E tot d'una o escampa tot per s'agorrinir amb la vesina. Coma dins lo provèrbi :

- Mesfisa te de l'aiga mòrta,
es la pus fòrta...

Las femnas dau vilatge dins l'espiçariá e la bocariá ne parlavan tanben, mas o vesían pas d'un uòlh tant risolièr. L'espiçariá èra un bon endrech per charrar longtemps, dins la frescor, jos las vièlhas vòutas redondas, luònh de

l'ablasigament de la calorassa. Aquí se'n podiá destillar de verin emai de poison, per comentar aquel escandal nòu e deliciosament gostós. Que çò que veniá de faire Marinon, èra tament abominable que gaireben totas, dins lo secrèt de sas cervèlas, raivavan de far parièr. Ne perdián lo dormir, de ne somiar en secrèt : tot d'una, se donar au vesin, còs e anma, dins la furor destimborlada d'Agost. Perqué pas ? Aitanben cau dire que o disián pas coma aquò. Rivalisavan de qualificatius poisonoses per despintar lo moment de foliá dels dos amaires. Mas se calavan quand Marinon, fièra, drecha, ufanosa, los uòlhs raiants de bonur, veniá faire son mercat. Alara parlavan de quicòm mai. Coma que siá, cadun sabiá qu'aquò se finiriá lo jorn de l'obertura de la caça. Lo chin, lo fusilh, l'image d'un envòu majestós de perdigalhs dins las eusièiras... Cap de femna podriá pas jamai far oblidar aquò a un òme. La caça prumièr, l'alisament doç de las carns nusas, puòi... Mas n'i aviá encara per un quinzenat de jorns abans l'obertura. Quinze jorns de calor, de foliá, e de luxúria dins l'escur dels ostaus. Amb defòra l'ombra de las pivèrnas, magra e blava, amb los punts roges de sas granas enclausits de trelutz. E lo comboriment de la set que torcís tot lo còs, e la tèsta que bolhís coma una ola a mand de versar, de tament que fai caud.

Capítol quatorzen

Lo vint d'Agost, los aucèls volavan en cridant, desvariats, a ras de las tèstas. Lo cèl gris èra electric coma una pèl de cat. De lamps traversèron l'orizont, aval, sus la bassa, que semblavan de grandas sèrps de lutz. Las nívolas ròsas dau vèspre filavan doçament. Las gents que s'aclatavan coma de rainals dins sas caunas, la bruchor de la tronada, tot d'una, los faguèt tremolar. D'aubres folzejats a l'intrada dau vilatge flambèron coma d'alumetas.

Avenguèt que lo perceptor de las talhas, que veniá contrarotlar un vièlh viticultor arroinat, desapareguèt subran dins un vertolhon de fuòc. Se ne veguèt pas pus que las sabatas pausadas per sòu, davant la pòrta. Se diguèt puèi que lo papeta li aviá cridat, l'instant d'abans, quicòm coma : que lo tròn vos prenga ! mas l'autenticitat d'aquela paraula demòra puslèu dobtosa.

Tot d'un còp las martelièiras dau cèl se dobriguèron, foguèt l'esclusada, lo deluvi. Las carrièiras venguèron de rius. Los rajals assecats que carrejan pas que de còdols blanquinoses tot l'an, se coflèron subran coma de flumes, portant fins a la cima dels sèrres lo bòsc rodat, la rasteganha e las escobilhas. L'aiga tombèt longtemps a ferrats, au mitan de la dança mortala dels ulhauces. Joan de la panarda e sa Marinon, dins son abraçada sempitèrna, per passadas, se levavan per espinchar lo cel negre, la muralha terribla de l'aiga que tombava. Aquel cel qu'èra simplement lo miralh void d'un infinit òrb,

terrible. Co sol de verai, çò sol qu'empacha de venir caluc : la carn mofla de Marinon de la Salina, sas popas regonflas de desir, son còs ofèrt. E aquela set, aquela set, sempre. Defòra l'aiga que quita pas de tombar.

Lo vilatge vièlh sus son sèrre èra aparat de las aigas. Un parèlh d'ostaus nòus, bastits nèciament dins la colieira dels rius assecats, fogèron emportats per lo creis, en quauques oras. Los papetas capejavan : la plòja de 1907 èra estada pus gròssa, amb los chivals esglariats e los buòus que s'anavan negar au mitan dels prats. D'abòrd que lo sovenir luònh ne rendiá l'image mai terrible encara. Mas aquel aigaci, o caliá reconóisser, èra de prumièira borra. A la Liquièira tanben, lo castèl quilhat sus son morre rocassós riscava pas res. Los manits jogavan dins los lòngs corredors, se corsejavan dins l'escalièira en viseta de la torre. Escotavan aquela cançon estranha dels rius que rajolejavan lòng de las muralhas e dels teulats. L'umiditat de l'aire rendiá tot pegós, las mans, los èimes, las idèas. La Liquièira luònh de tot dins la tronada èra coma un grand naviri que fasiá son camin solitari dins l'auristre. Jos l'agach immobil dels avis pintrats sus sos grands tablèus dins la grand sala dau plafon escur.

Lo creis mermèt dins la nuòch. S'entendiguèt bufar lo vent terrau. L'èr redevenguèt sec. Lo campèstre s'empliguèt de cants d'aucèls e d'insèctes. La lutz de l'endeman èra linda, doça, coma se tot l'univèrs, après la

bugada, èra vengut nòu. Joan e Marinon se desrevelhavan carn còtra carn, nuses dins son lièch desrengat coma un prat batalhièr. Tant doç aquel frelhar de la carn nusa. Se sentissián destibats e candes, lo prumièr òme amb la prumièira femna per lo prumièr jorn de la creacion.

Lo pargue de la Liquièira regolant d'aiganha foguejava coma una belòria dins la los prumièrs rais de l'auga. Ricard partiguèt bòn matin passejar dins la garriga encara trempa. Lutz ufanosa e cants d'aucelilha. La fònt d'En Barbian avenava a gròs borbolh, empliguent l'aire de son bronzinament. Davalèt lòng dels èrmes, dins la bauca. L'aiga li banhava los botèlhs. Dins lo pichon bòsc de la Fadarelona, ont l'an passat l'ainada de Valat èra estada iniciada per lo galant Jiròni als jòcs de la tèrça amor carnala, los rajals de la nuèch avián cavat de regolas novèlas, prigondas, desrabant d'arbres. Lo clapasset vièlh ras dau bòsc èra estat embolnat, badava ara coma un ventre dubèrt. Ricard se sarrèt per veire. Las pèiras bolegadas per l'auristre de la nuèch èran ròsas, plaga dobèrta dins lo gravàs blanquinèl. Aquí que la legenda disiá qu'èra estat un ostau, i a mai de mil ans. E dejós l'aiga aviá desgatjat un pasiment de mosaïca acolorida. De flors, un lion, d'arbres, un pichon dieu amor alut amb son arquet brandit. De letras negras que marcavan la benvenguda :

LVCIANA DOMVS SEMPER FELIX SIT SVIS.

Adonc lo clapasset èra estat a de bòn un ostau ancian, gallò-roman benlèu. De teules, de brigalhs de terralhas. D'autres mosaïcas mostrand Neptun amb son ficheiron, e de grands pèisses, e d'aucèls. L'aiga aviá desgatjat una bòna part dau pasiment. Ricard n'oblidava de respirar. Remirava, tremolant. Lo còr bacelava dins lo pitre. Pus luònh, un pauc a despart, una mosaïca que mostrava las quatre sasons amb de visatges de femnas coronadas de fuòlhum. Un d'aqueles visatges retenguèt longtemps l'atencion de Ricard. Ne podiá pas desvirar los uòlhs. La drolla que representava la prima. Une polida cabeladura negra. Un sorire roginèl, misteriós. Un agach neblós e candè que tot d'una, après de sègles d'ensepeliment, se veniá arrapar a la mirada de Ricard, que se'n podiá pas pus desfar. Aquela manida de i a mai de mil cinc cents ans. Lo nom èra dejot :

FVLVIA PVLCHERRIMA VIXIT ANNIS XXI.

Fulvia la tant polida, image de la prima, que visquèt vint e un ans. E que traversava los sègles per escambiar una agachada pertocanta amb Ricard. Aquel sorire crocarèu rescondut jos los escombres de tant d'annadas, tornat a la lutz dau solelh aquel matin d'Agost, après lo grand aigaci.

Ricard tornèt a la Liquièira, tot apensamentit. Marquet l'esperava. I aviá encara de nòu. Quicom de pas creire. Endevinharàs pas jamai, Ricard. Te vau dire.

Au vilatge venián d'aprene que lo professor Engarran de Fontarecha, dins lo pargue plantat de blacas a cima dau Sèrre dels Bessons, s'èra fach manjar per son lion. N'aviá pas laissat que lo capèl e las lunetas. E la bèstia fèra aviá escapat, corrissiá las garrigas. Los caçaires avián apreparat sas balas e sos carrelets de las batudas als singlars, dins l'espèra de campejar lo lion.

Era tròp polit. Ricard encambèt sa bicicleta e seguiguèt Marquet cap au vilatge per ne saupre mai. Aval l'emboh èra pas de dire. Tot lo mond per carrièiras a discutir e a bracejar. Los òmes, farots dins sos vestits de caça, se disián que i aviá aquí una escasença d'avançar l'obertura de quinze jorns. Aquela obertura que començava de se far languir que ben tament. Finit d'aliscar lo fusilh sus la taula de la cosina en somiant de las lèbres e dels perdigalhs : i aviá una gròssa bèstia, que quitament los singlars a costat èra pas res de tot. Los fusilhs lusissián. Quau arrapariá una tèsta de lion au mur de son ostau? La pus fabulosa istòria de caça despuòi lo bestiari dau Gavaudan anava se debanar aquí, dins la garriga, entre lo Sèrre dels Tres Bessons e lo Bòsc de la Randissa. E d'abòrd caliá venjar aquel malurós monsur de

Fontarecha, tant brave qu'èra, lo paure el, darrièr sas lunetas espessas.

L'expedicion cinegetica s'apreparava a partir. Los òmes parlavan mai fòrt que de costuma, amb mai de gèsts, çò que fasiá dire a d'unas trochamandas que i a que, per tant que faguèsson los fòrts sus la plaça, au pus fons d'eles èran mòrts de paur. Veguèron venir Joanon, los uòlhs neblats de sòmi, la cara magra de tant que s'afanava d'aquesta passa. Avia pas pogut se retèner de prene lo fusilh e los carrelets per participar a l'aventura. Marinon plorava doçament a la fenèstra en pensant que lo lion s'anava manjar son òme. Los autres galegèron lo bèu calinhaire. Las galejadas èran pas dau melhor gost :

- Alara, siás en pana? As vojat l'oli de las olivas? As pas res de melhor a far que de venir te far manjar per lo lion? I a de bocas que quand t'engolisson aquò fai pas mau, tot lo contrari. Mas la dau lion, mèfi...

Totes risián fòrt. Cau dire que fòrça dels membres de l'assemblada aurián ben aimat de remplaçar (siaguèsse pas qu'una passada) Joanon dins lo lièch de Marinon la tant polida. Aquela carn plena, l'esquina drecha, las espatlas, las anquetas redondas, aquel perfum quand passava per las carrièiras...

Lo Boet arribava en bicicleta, l'èr de quauqu'un que ne vai contar una polida. Figuratz vos, diguèt, que dau temps que tavanejatz sus la plaça, n'i a qu'an ja tuat lo lion. A vòstra plaça, tropelada de fuglòbras !

Aquela declaracion manquèt pas de far créisser la bolegadissa.

- E quau es aquò que nos a raubat nòstre lion. Que lor fretèssem un pauc las aurelhas... Sembla pas de bòn !

Lo Boet s'espetava de rire.

- M'estonariá que lor fretèsetz l'esquina. Ausariatz pas...

- Ausariam pas? E pasmens nos conoisses. Avèm pas paur dau lion, l'anàvem campejar. Alara un colhon amb una carabina, pot ja far venir lo mètge amb de mercurocròma e una plena gamata de gip. L'anam secar. Mancariá pas qu'aquò.

- Amb la lenga, sus la terrassa dau cafè, rai, ne siás capable. Te crèse. Mas dins la vida vidanta, per de bòn, aimariái d'o veire.

Un caçaire aguèt una intuicion :

- Saique seriá pas tu que nos as tuat lo lion, pasmens.

Los autres romequèron.

- Es verai aquò. Bogre de salòp, te vesèm ben nos faire un còp de colhon coma aqueste. Avisa, s'es tu...

Lo Boet faguèt lo modèst.

- E nani, es pas ieu. Me rendètz fièr, coma aquò, de pensar qu'auriái pogut tuar una gròssa bèstia, un lion d'Africa. Ai pas jamai tirat tant gròssa sauvatgina. Las pus gròssas bèstias qu'ai a mon tablèu, a despart dels singlars, es d'Alemands de 1944. Ere mai jove. Ai pas pus la man...

- E quau es alara?

- Los gendarmas...

Lo Boet, que s'espotissiá de rire, expliquèt cossí lo bestiari èra tornat dins lo pargue, tot bravet. O benlèu l'aviá pas jamai quitat. Los gendarmas l'avián tuat tranquillament amb sas mitralhetas, mentre que fasiá sa dormida a l'ombreta d'un oliu. Volián naturalisar la pèu e la tèsta en sovenir. Mas a çò que se ditz, li avián escampat tant de plomb que semblava pas pus un lion, ni res de tot. Era de chapladis, de purèa, un molon roginèl de carn trissa e d'òsses brigalhats. E de rius de

sang per asaigar las asalèas e las tulipas dau regretat preïstorian.

Dins tot aquò i aviá quicòm que semblava pas clar a Ricard. Se demandava perqué lo lion aviá manjat las sabatas e laissat las lunetas. Quau provava qu'aviá manjat Engarran de Fontarecha? Seríá pas estat una idèa dau vièlh professor de disparéisser en laissant creire que lo lion se l'èra manjat? Un biais per cambiar de nom, d'identitat, de vida? Coma dins los libres?

La conclusion de l'afar se faguèt tres jorns puèi. E siaguèt lèu reglat. La neboda d'Engarran de Fontarecha venguèt per l'eretatge. Faguèt un grand fuòc amb totes los manescriches e los quasernets dau sabent e faguèt vendre a l'encaridor tot çò que i aviá dins l'ostau. Los libres religats foguèron crompats per un marchand que ne curèt tot l'endedins per ne far de boitas de cigarros. Los esqueletas, las terralhas, las ponchas de peirard, finiguèron a las escobilhas amb totas las colleccions de revistas saberudas. Lo mond dau vilatge qu'evocavan la personalitat pintorèsca e aimabla dau vièlh sabentàs fasián remarcar que la neboda semblava de passar un pauc l'òsca. Auriá pogut gardar un quicomet de tot çò que l'oncle aviá amolonat. Un pichon daquòs de pas res, en sovenir. D'autres admiravan, en capejant. Aquí ne'n una que se laissava pas empegomir per lo sentiment. Las vièlhas pelhas e los vièlhs papieirons dau passat, au fuòc e a las escobilhas ! Dins lo mond de deman aquò's

de gents coma aquela que faràn la lei. Los que sabon virar l'esquina au passat e espinchar l'avenir, sens far de minas ni de sentimentalisme, en prenent l'argent ont es e en escopiguent sus tot lo demai...

Capítol quinzen

E Marquet explicava a Ricard que lo solelh, èra vengut caluc dempuòi un parelh de meses. Los astronòms o mesuravan, se ditz, amb de maquinas. E las gents, en venguent de mai en mai nècis. Marquet aviá sa pagèla per avalorar la desrason contagiosa de l'astre dau jorn. O faguèt veire a Ricard. Anava estudiar lo comportament de l'ase de son papeta. Aqueste, dins son claus espotit de solelh sus lo darrièr dau mas, l'entendiatz bramar que ben tament. Era embarrat aquí amb doas saumas e las escambarlava de lònga. Tot d'una vesiatz se desplegar, immens, dessinat, un lòng vièch gris qu'enquilhava en bramassejant dins la fendilha de la natura de la sauma. Una umor pegosa ne regisclava de pertot, banhava la palha au sòl. L'espectacle èra de tria. Los dos manits ne podían pas destacar los uòlhs. Ricard somiava a l'ase d'Apulèu que se demanda cossí una femna, per tant escaufada que siaguèsse, podriá engolir sa vèrga asenina, tan gigantassa : quo pacto quamquam ex unguiculis perpruriscens, mulier tam vastum genitale susciperet ? E pasmens la femna, tan polida, cremanta

de desir, se laissa prene sens cap de mau per la bèstia lubrica : totum me, prorsus sed totum recepit... Coma aquelas doas saumas que n'avián pas jamai pro de l'abraçada de l'ase. I anavan e mai i tornavan, fòlas de desir. E l'ase, sens jamai se laguiar, que tornava far son mestièr de garanhon. Ricard citèt pas Apulèu a Marquet, mas reconeguèt que la calor desvariava lo bestiau, mai que mai la gent asenina.

- E d'abòrd es pas solament los ases que venon calucs amb la calorassa, disiá Marquet. Las femnas tanben. Las joves, las de trenta ans, dins lo vilatge. Dins l'uscle de la solelhada sabon pas pus onte son. Se bailarián a quau que siágue.

Ricard, que sabíá que Marquet èra fòrça assabentat de tot çò que tòca lo calinhar, las femnas e lo gorrinitge, lo seguiguèt per ne saupre mai. Anèron escotar amb d'autres drollets dins l'aire tosc dau vèspre, jos las fenèstras dobèrtas dels ostaus, d'estranhas cridadissas que naissián subran a l'ora ont ponchejan dins lo cèl las estèlas. Lo crit esclet partissiá coma un raufèl, a pro penas audible dins lo desfrenament de las cigalas e dels grilhs, e pojava per bassacadas, coma las èrsas d'una mar misteriosa. L'ostau ont s'entendiá melhor èra l'estatge per en dessus dau cafè Combas, ont lo cafetièr reviudat passava de nuòches a cavaucar sa femna, la mortalament polida Treson.

Los manits jos la fenèstra, dins la lutz blanca de la luna, comentavan. Se demandavan cossí se i preniá aquel Combas amb sos setanta ans passats per far de lònga udolar de plaser sa femna, la tan miraclosament bèla, e jamai assadolada d'espaimes. Los manits risián pas, galejavan pas. Aquela estranha cançon, venguda dau pus prigond de la carn, aviá quicòm de pivelant, d'enfachinaire, de sagrat. La femna perdiá sa votz coneguda de cada jorn, e au travèrs de sa boca pojava lo crit antic d'Eva fòrabandida de l'òrt d'Eden, la jòia furiosa e bestialenca, primitiva e polida, l'auga dau mond, las femèlas dels neandertals, dels pitecantròps e dels australopitècs au fons de las baumas escuras quand s'entendiá endilhar los elefants antics, de lòng dels rius pleïstocèns. Los manits escotavan, silents, pensatius. Dins quauques ans eles aprendrián tanben a far nàisser dins la cosor de la nuòch d'autres cridadissas calugas de jòia ont tota vida e tota rason se dissòlvon e se pèrdon. Per l'ora, somiavan, en alenant lo vent leugièr vengut d'en garriga. Bevián doçament la magia de la nuòch, coma dins un sòmi, cobèrts d'aquela clartat bèfia de la luna d'estiu. En escotant cridar Treson la polida.

Lo fuòc de l'estiu aguèt begut en un parelh de jorns tot sovenir dau grand aigaci. Oblidèron la tronada. Semblava que jamai un sol degot d'aiga èra pas tombat sus las garrigas. Calimàs e secada. Coma o aviá solfinat Marquet, las femnas venián fòlas. S'abandonavan en gemegant, relentas de susor, los uòlhs enneblats. Dins lo

presbitèri tanben s'entendiá ara clantir de bramadissas. Lo novèl capelan, lo paire Menugueta, sabètz, aquel barbut amb la guitarra, se consolava la femna de Joanon. Ai una espinha dins la carn, disiá. Coma l'apòstol Pau. Per me gardar dau peccat d'orguòlh. E las femnas son tan polidas, cambas e braces nuses dins la grand calor. Los manits, a l'ombra dau cloquièr, escotavan cossí se i preniá lo paire Menugueta. Donava l'èr de se i conóisser. Madama Lacòsta i anava, cridava e tornava cridar.

Pus luònh dins lo naut dau vilatge, èra l'ostau de Marinon de la Salina. Un ostau subran emportat per l'ecaufadissa estivenca, aquò se sap, coma un naviri dins la grand tempèsta. E lo ruscle dedins, aquel jòc variadis de doçor infinida, censadament, jamai mermava. Escalavan sempre mai naut, totes dos, cap a de contradas desconegudas dels mortals. Aquò començava de far paur. Passava l'osca. Joanon e Marinon sortissián pas pus. Dau portanèl de l'òrt los entendiatz en trabalh de calinhatge sempitèrne, a cada ora dau jorn. E los crits de Marinon se fasián mai aguts, gisclavan de mai luònh encara dins lo mistèri de la carn a proporcion que la colona de mercur escalava los degrases dau termomètre. Los dos fringaires s'èran resclausits dins un país estranh de carn susarenca e d'espaines, amb per sol orisont d'avalonaments mofles de pèl e los lençòls dau lièch, trempes, escampilhats en batalha. Avián quitat lo país dels òmes, los camins marcats de tèrmes e de montjòias

ont lo pòble de cada jorn fai son ande. Gandissián ara, sens bolegar de sa cambra desfacha coma un prat batalhièr, de terraires estranhs, desconeguts de totes, airejats per las auras brausentas dau desir sempitèrne. Lo país interdich dels ancians dieus, felens de la lutz, de la calor e de la joinessa dau mond, ne tocavan las raras. N'entrevesián ja la parabanda esbleugissenta. Fins ont arribarián ?

Ricard, esperava la sòm dins son lièch de la Liquièra, breçat per las musicas de la nuòch. Se pensava que s'èra aquò l'amor, aladonc, aquela furor infinidament doça e infinidament bestialenca, coma de se laisser menar per l'enflambament de l'estiu, a la semblança dels ases, dels parrots e dels chivals. S'èra aquò l'amor benlèu dins los libres o despintavan pas amb gaire d'exactitud... A despart de quauques tèxtes grècs e latins qu'èran pas dins los manuals de l'escòla, mas que Ricard revirava de rescondons.

Venguèt la sòm, grand calavenc de fresquièira e de doçor tosca. Las aures nuòchencas de la garriga alisavan la cara de Ricard. Jamai s'èra pas sentit davalar tant prigond dins la patz sàvia de l'endormiment. Se retrobèt drech, leugièr, monde dins un matin tindarèl de pantais, caminant lòng dels ermases. Volava dins lo cant dels aucèls, embriac de lutz. Escotèt la cançon de la fònt d'En Barbian. L'aiga que rajolava dins sa conca rosa de cauquièr cantava coma un rossinhòl. Pus luònh

se quilhava lo bosc de la Fadarelona. D'aucèls per centenats i virolejavan en cantant.

Ras dau bosc, aquí que de vièlhs clapasses au mitan dels restingles marcavan la plaça d'un ancian ostau arroïnat, Ricard veguèt foguejar dins la doçor dau trelutz las colonadas rosas, los murs lindes, d'una villà romana. Flame nova dins la doçor dau pantais. E alentorn pas mai de bartàs, solament de tepas verdejantas, amb d'estatuas d'amors aluts e de dieus de marbre blanquinèu. Ricard èra au lindau de la villà. Reconoissiá las mosaïcas dessosterradas per l'aigatge de l'autre jorn. Ausava pas dintrar dins l'ostau. Demorava aquí, pivelat, en balanças.

Entendiguèt la musica, docinèla, cristalina, e saguèt qu'esperava aquel instant dempuòi totjorn. Passèt lo lindau. Dins una cort ont dançavan de riussets emplots de lutz matinièira, au mitan de las flors, se teniá Fulvia, la de las mosaïcas. Tan polida que Ricard ne perdiá l'alèn. Jogava de citara. La musica èra pasibla e enfachinaira. D'un movement lent e gracios dau còl Fulvia virèt lo cap e sos uòlhs aurins se venguèron empantenar dins l'agachada de Ricard. Podián pas pus quitar de s'espincar. Se sorisián. Las flocadas de peu negre, la tunica linda. L'agach, aquel agach, vengut de detràs un vintenat de sègles. Se parlavan. Lo latin de Fulvia èra clar, riserèu. Amb un pichon accent gallés. Ricard s'escotava bastir, sens esfòrç, de frasas

meravelhosas, ciceronianas. Cau que siágue un pantais per que lo latin me vengue a las bocas, tan polit. Rai qu'amb lo capelan d'un còp èra, cada dimenge, aviam costuma de ne cantar un bocin jos las vòutas redondas de la glèisa. Mas lo paire Menugueta en jeans amb sa guitarra, e mai sas sansonhas tristonetas en franchimand, nos o fai oblidar a bèl eime.

Se disián de causas tan polidas Fulvia e Ricard. La dròlla explicava qu'èra una mena de serena, nadava dins lo temps coma aqueles peisses que se laissan portar dins las èrsas de l'ocean. An mau revirat Omèr, los modèrnes. La grand mar ont las serenias fan sas bracetes es pas una mar costumèira, es lo calavenc vertiginos de las annadas. Sabon se i passejar, i far l'anar e lo venir, doçament, sens esfòrç, amb de nadadoiras secrètas e enveirentas. Fulvia èra venguda rescontrar Ricard au travèrs de l'infinit dels sègles. Lo conoissiá, Ricardon de Tribas, l'aviá sentit amb sas narras de serena, tant luònh dins l'avenidor. Aquel sorire roginèl, un pauc tròp lifre, aqueles uòlhs coma un gorg per se i negar. La musica de las paraulas amorosas : amo et cupio et te solum diligo et sine te jam vivere nequeo... E se prenguèron las mans. Aquelas mans de serena vengudas de per detràs los sègles èran doças. Se retrobèron dins un cambron emplit de flors odorosas. L'aiga cascalhejava. De mosaïcas representavan la prima enflorida e los dieus dau campèstre. E de satirs sorisents que corsejavan de manidas esfriadas ravidas. La tunica blanca s'envolèt

coma un nivòl leugièr dins lo vent. Las popas de Fulvia se quilhavan, redondas, gloriosas, perfiechas. Lo perfum de la serena èra misterios e trebolant. Ricard ne bastissiá de frapas croississentas. Et unguentum fragantissimo prolubium libidinis suscitaram. Era enchusclat cap e tot. Sabiá qu'èra sòmi e mai que sòmi. Se laissava entrenar per l'ufan dau pantais. La serena li ensenhava los gèsts dau calinhatge. Son sorire crocarèu, aquela escandilhada dins los uòlhs risolièrs. Et nudam pressi corpus adusque meum. Au moment que la serena lo menèt a la cima de la doçor e dau plaser, lo sòmi s'estrifèt dins la mostor de l'esvelh. Un autre matin d'aucèls e de rais de solelh d'escalussada au travèrs de la fenèstra entredubèrta. E aquela exultacion estranha dins lo còr de Ricard que gardèt longtemps los uòlhs barrats per reténer de flòcs de pantais...

Capítol setzen

La mameta Nina Clamens que demorava au mitan de la carrièra dau Vinhal èra l'ainada de doas sòrres que s'èra dich, i a cinquanta ans e mai d'aquò, qu'èran las pus polidas de tot lo país. La maire de las doas sòrres èra una serviciala espanhòla dau cònsol d'aquel temps e lo paire èra carbonièr, fasiá las copas dins los travèrses enlai darrièr un sèrre aboscassit que se ditz Sucanèla. Un tenement ont i a pas que d'euses e de cairissas

entravacosas. L'ainada de Nina Clamens se disiá Noëmia e çò sol que l'interessava, pareis, aquò's los òmes. Tota pichona dins la carrièira quand jogava amb las autras manidas dau vilatge explicava que quand vendriá mai granda voliá èstre puta. Gloriosa dins sas fardas acoloridas s'imaginava, afinfolada e maquilhada dins un ostau sorne emplit de velós e de satin, amb de cortinas violetas e pas gaire de lutz. E los banquièrs, los obrièrs, los estudiants, los jutges, los capelans e los poètas que la vendrián veire, enchusclats, risents, amorosits. Per començar sa carrièira profesionala aviá agut l'estèc de s'enlevar amb un vendemiaire, un bèu jorn de setembre de 1922 que las vinhas èran bassas, las semaus pesugas, e lo solelh brausent. Faguèt pas d'alònguis amb lo rafi que se sonava Guilhabèrt e dempuòi aviá mudat sos catons per la vila. Lai aviá conegut una mena de celebritat abans la guèrra. Se pòt veire dins las trasts dau musèu municipau, aval a la vila, una aiga fòrta de Loïs Carles Eymar que la representava popas desnudas, quilhada davant un miralh, enrondada de rebats violets e roges. Lo fuòc dins los uòlhs e lo plec desvergonhat de las boquetas dònán rason a la confession de Noëmia dau temps qu'èra venguda mai vièlha : soi estada, disiá en se quilhant, una pòlida puta. E se rapelava d'aver rescontrat en 1929 un jove estudiant que s'apelava Engarran de Fontarecha, timidòt amb de gròssas lunetas. Trabalhava d'aquel temps a una tèsi saberuda que ben tament sus un poèta gascon dau sègle XII qu'amava pas gaire las femnas. Noëmia

gardava memòria d'una frasa que lo jove Engarran li aviá recitada, sonòra, ont disiá que la puta semblava un lion quand èra jove, fèra d'orguòlh. E puòi quand mai de mil n'avián usat segon sa talent, li veniá la vergonha e aviá la sentida de pas valer mai qu'un gant. Perqué un gant ? Engarran espinchava lo sorire orgulhós e fèr, aquel dau lion embriagat de reflectir de lònga lo desir descabestrat dels òmes... Aquela frasa aviá fach soscar Noëmiá, qu'èra pas tant bèstiá e se voliá presar mai qu'un gant. Adonc aviá trobat l'engolumpa de se far esposar quauques meses puòi per un vièlh notari veuse cofit d'argent que s'apelava monsur Mas. E d'aquí enlai, demorada polida e gloriosa, manquèt pas un ofici als Penitents Blaus, ont anava a messa cinc còps per setmana. Aquò durèt fins en 1944, que de gents aimablas aguèron l'idèa de l'acusar de relacions colpablas amb un oficièr alemand de la Kommandantur (n'i a qu'aforrisson que l'acusacion èra pas completament messorguièira). Alavetz escapèt de pas gaire als cisèus dau tondeire, en emplegant lo saupre faire de son ancian mestièr qu'aviá pas dessoblidat d'a fons. D'onèsta veusa auturosa, venguèt l'eleganta mestressa d'un ambiciós segretari de prefectura nommat la setmana d'abans per los FTP e finiguèt per se sonar Madama Privat. E quora son òme siaguèt segretari d'estat dins un gabinet ministerial de Jules Moch, atrobèt qu'aviá viscut una vida polida e plena d'aventuras e moriguèt doçament d'un aflaquiment de la sang, coma una candèla esbleugissenta que tot d'una s'escantís. Cau dire qu'aquò

s'encapitava perfiechament, que monsur Privat, ara, per se far elegir deputat, i caliá una femna amb una reputacion mens calhòla. Autrament, mèfi los jornals dau partit advèrse.

E demorava pas d'aquela familha pas gaire ordinària que la vièlha Nina, que s'èra pas maridada ni tant solament aviá pas jamai regardat un òme de sa vida. Cau dire qu'èra mai polida que son ainada la puta e que lo paire, que demorava a l'ostau dempuòi qu'un muòl li aviá copat la camba d'un còp de pè, li aviá dich que se solament la veguèsse levar un uòlh sus una creatura dau sèxe masculin, la bacelariá fins a la tuar. Cadun sabiá que lo vièlh boscatièr o fariá. De sa vida aviá pas parlat qu'un lengatge, lo de las destrals e de las pigassas. E per de dire de pas seguir l'exemple vergonhable de son ainada (d'aquel temps èra pas encara notària ni ministra e se fasiá pintrar nusa dins son cambron, aquò se sabiá) Nina la polida demorèt embarrada dins l'ostau ancian e voutat de la carrièira dau Vinhal. Ne sortissiá pas que per anar a la glèisa, acompanyada per la maire, dau temps que lo paire reballava sa camba panarda fins au cafè Combas per beure son Pernòd e parlar de singlars o de perdigalhs. E Nina aguèt trenta, e puòi quaranta, e puòi cinquanta ans. E sa vida s'èra passada sens res. Una pagina blanca. Fins a aquel estiu ont sonhava sa maire, pichon esqueleta romegaire que demorava replegat au fons d'un fautulh dins un recanton de la cosina. La rèire mameta Clamens, anciana serviciala dau cònsol, e qu'èra venguda una decoracion sempitèrna de l'ostau

coma lo relòtge o la polida sartan de coire o lo fusilh a brocas dau paire.

Coma mai d'una, Nina èra desvariada per lo biais dau paire Menugueta, lo novèl capelan. Capitava pas de crèire que lo Papa, a Roma, aguèsse tot d'una decretat la supression de la Santa Vèrges, dau Latin, dau Bòn Dieu, dels Sants e de tota la parentèla fins que ne rèste pas pus res. Emai refudèsse de crèire las insinuacions òrras que prestavan an aquel ministre dau culte de relacions gorrinas amb la femna de Joanon de la Panarda, Nina, aitanben, trobava que quicòm anava pas. E coma maugrat tota sa vida qu'aviá passada resclausa, èra pasmens femna, la curiositat la prenguèt, una curiositat terribla, mai fòrta que tot.

Un vèspre, laissèt la mamà rondinaira, afatrassida coma un molon d'òsses linges sus son fautulh, tota seca, e s'anèt discretament passejar dau costat dau presbitèri. Veguèt sortir un barbut espelhandrat en blue jeans e li cauguèt un instant per reconóisser monsur lo curat, emai sachèsse que metiá pas jamai la sotana. Coma una ombra leugièira seguiguèt lo capelan. Lo còr li patacava, pasmens. Se pensava que çò que fasiá èra marrit. Mas èra tament deliciós que los escrupuls li aguèron lèu passat.

Malurosament, lo paire Menugueta desapareguèt tres ostaus puòi, coma un glari, sens que Nina aguèsse pogut

saupre ont èra passat. Alara aguèt l'idèa d'anar veire la glèisa. Pausèt la man sus la pòrta. Era pas barrada. Butèt. Un aire fresc sortiguèt de jos las vòutas redondas. Dintrèt. Las muralhas èran nusas dempuòi que lo paire Menugueta aviá escampat los Sants Josèps, las Joanas d'Arc, las Santas Teresas e los Sants Franceses de plastre. Una candèla lusissiá còtra l'autar. Se metèt de genolhs a un banc dau fons per recitar una desena de chipelets. Grun a cha grun, las preguièiras desfilavan dins sa tèsta. Sempre parièiras e pasmens a cada còp èra un mot diferent que reteníá son atencion : plena de gràcia... Perqué plena ? Lo fruch de vòstre ventre ? Perqué fruch ? E perqué dire qu'es benesit ? Auriam nautres lo drech de benesir Jèsus ? S'es Dieu aquò's d'el que ven tota benediccion. Santa Vèrge ajudatz me... De qué me cau crèire ? De qu'es aquò qu'es verai ?

Sens se'n mainar Nina s'aconsomiguèt. Dormiguèt sap pas quant de temps. I semblèt de se desrevelhar. Un bruch doç, leugièr, un frelhar a pro penas audible. Veguèt dintrar de gents per las pòrtas dau fons que dònau sus lo presbitèri. Un paur òrra la prenguèt quand veguèt qu'èran d'esqueletas, vestits amb de fardas dau temps passat. Darrièr aquelas pòrtas i a tanben lo cementèri. Quichava son chipelet dins las mans. Una nauta siloeta escura amb d'uòlhs lusents dintrèt, vestida en capelan. Semblava un bòchi quilhat sus las pautas de darrièr. Amb las banas lònigas en viseta. S'adreicèt a l'assemblada :

- Itcnas sutirips te iilif te sirtap enimon ni. Ied eratla da obiortni.

Sos uòlhs èran de flamba ardenta. Regolejavan de malícia. Los glaris respondián amb una òrra vòtz d'ossamenta trigossada :

- Maem metutnevui tacifiteal iuq mued da.

Au mitan dels esqueletas grimacejants Nina creseguèt de veire lo paire Menugueta barbut, drech, sorisent, comol de jòia sacrilègia. Era descauç. Semblava que dançava una mena de branle obscèn. Sos pèses tindavan sus lo pasiment. Nina creseguèt de veire qu'èran forcatuts coma los d'un porcèl. En dessus de l'autar lo grand crucific aurin i èra pas mai. Era remplaçat per un simbol escur ont èran marcadas las tres cifras : 666. E l'òrre celebrant enlai davant l'autar virèt tot d'una son agach afrós cap a Nina. Las banas nautas e ponchudas. Lo morre longarut. Aquela ombror infernenca dins la lusida dels vistons. Dobriguèt sa boca abominabla :

- Mucsibou sunimod.

Encara aquela bruchor mai òrra que tot dels esqueletas que respòndon. La paura Nina se creseguèt a mand de perir. Aqueles glaris, l'anavan pas prene amb eles ? E aquel celebrant vengut dau pus fons de la

Geenna per celebrar una òrra messa invèrsa... Nina sentiguèt tota sa consciéncia se brigalhar e se dissòuver dins una paura sens nom...

E se desrevelhèt. La glèisa èra pasibla e fresca. La candèla au fons doçament escandilhava. Era nuòch. Nina aviá somiat. La clartat de la luna plena passava per un veirial ont esclairava una pintura ninòia de diable banarut, brandissent una forca. Amb un morre e de pautas de boc. Nina se mainava qu'aviá oblidat aquel motiu estranh dau veirial. Que quand èra manida, de tant que l'esfraiava, fasiá sos delicis. Aquela vision au moment que la sòm èra venguda i auriá saique enfusat los images òrres dau sòmi de totara. Mas Nina èra encara tota caravirada d'esfrai. Somiar de diable dins una glèisa, aquò's pas naturau. I a quicòm de mai o de mens. Aquò's per me castigar, que me siái mostrada tròp curiosa.

Tornèt moqueta cap a l'ostau. I retrobèt sa vièlha maire sus lo fautulh, pichon molon d'òsses escampilhats forra borra. E se mainèt que vesia pas qu'ela tot lo jorn. Pas res d'estonant aladonc que somièsse d'un mond poblat d'esqueletas. Traguèt una cobèrta leugièira sus lo cos menut de la mameta endormida. E faguèt un signe de crotz. Puòl escantiguèt lo lum. Defòra tot èra escur. Franc d'una fenèstra enlai dins lo vilatge. Una fenèstra dau presbitèri. La marrida curiositat la tornèt prene. Se

poguèt pas reténer. Davalèt cap a la glèisa un còp de mai. Vesiá pas res per la fenèstra badièira : un membre void amb las muralhas de gip que perdián sa pintura per flocs. Mas per una altra fenèstra entreveguèt çò que jamai per lo repaus de son arma auriá pas degut veire - mas èra tròp tard ara. Alara agachava e ne cresiá pas sos uòlhs. Dins la clartat de la luna plena, s'entrevesiá un lièch desfach amb un òme e una femna afanats a calinhar. E i anavan de vam e fasián çò pus bestialenc que tota sa vida n'aviá secretament somiat amb tant d'horror coma d'enveja. Que son paire lo vièlh carbonièr de detràs la Sucanèla l'auriá estripada, aguèsse sachut qu'aquelas pensadas li èran un instant passadas per lo cap. Aquel òme dins lo lièch, que cavaucava una femna bruna e afogada, dins la lutz de la luna i semblava lo boc de son sòmi de totara. E d'abòrd quau pòt dire s'aquò èra un sòmi totara?

Reprenguèt lo camin de l'ostau. Dins l'ombra de cada caire d'ostau cresiá de veire de bocasses amb los uòlhs coma de miralhs infernencs e de lòngas banas. E de pautas forcatudas. Clavèt lèu son ostau. N'èra malauta. Se virèt e se revirèt sus sa jacina sens capitar de dormir.

S'aconsomiguèt pasmens. Un sòmi la prenguèt, brutau coma lo ponh de la vida veraiá. Vesiá son paire, lo vièlh carbonièr panard, terrible, las ussas escuras, drech davant ela. Amb sa destraleta de boscatièr.

- Rapèla-te, Nina. Aquel qu'agacha per lo trauc de las sarralhas un jorn se i veirà el meteís, damnat en trin de cremar dins las flamas infernencas.

Se desrevelhava. La clartat de la luna plena banhava sa cara. La nuòch èra serena. Emplida de crits d'insèctes. Fasiá caud. Tornèt barrar los uòlhs per trobar la sòm.

Lo matin èra encara tota caravirada. Sa vièlha maire romegava amb un bruch cliquejant d'òsses que voliá lo dejunar e tanben èstre lavada. Semblava que res s'èra pas passat, siaguèsse pas aquel sovenir d'esfrai escur. Sentiguèt lo besonh de parlar de sa vision. Mas a quau fisar quicòm de tant destimborlart. Una altra femna dau vilatge o auriá lèu agut contat a tot lo vesinatge, e Nina ja entendiá las mametas en trin de cacalassar en parlant d'ela amb sas visions. Au paire Menugueta, per definicion, emai siague estat lo que pòrta lo perdon e la patz de la confession, ni per aquela, saique non. A quau aladonc ?

Nina se pensèt d'o anar descadelar tot a la vièlha e presumida santa sòrre Evangelina de la Misericòrdia. La trobèt dins l'òrt darrièr la glèisa en trin d'asaigar las flors. A trenta passes una òlga suava e doça n'anonciava la preséncia. De se trobar procha de la vièlha religiosa qu'aviá ja un pè e mai qu'aquò dins lo paradís, Nina se ne sentiá tot d'una apasimada. Son anma èra coma una mar tempestosa ont subran lo vent a molat, e demòra

pas qu'aquela patz luminosa e miraclosa que i a après los grands tempèris. Nina saludèt la sòrre e i parlèt. A sòrre Evangelina, li parlar de diable, de visions miraclosas e de trèvas, aquò la trebolava pas, vist que viviá detràs l'univèrs visible, dins una encontrada ont senhorejava l'esperit.

La vièlha religiosa se trebolèt una idèa en entendent parlar dau 666 qu'aviá remplaçat lo crucific dins la glèisa, au mitan dau sòmi de Nina. Aquò's lo chiffre de la Bèstia dins l'Apocalipsi (Ap 13, 18). Mas aquò, Nina se n'èra pas benlèu rapelada dau catechisme de quand èra jove ? Avia una tatà qu'èra ugananda de Vaunaja e que li legissia pas que dos libres : Danièl e l'Apocalipsi. Evangelina, aureolada de son parfum de flors, dins la lutz canda de l'òrt, rassegurèt Nina. De nòstres sòmis ne sèm pas responsables. Si ben de çò que fasèm quand sèm esvelhats. Lo pardon e la misericòrdia son per totes. Sufís qu'aquel sòmi rapelèsse a Nina de demorar vigilanta, que se sap pro que lo diable, a la fin dels temps (valent a dire benlèu ara), es estat descadenat dau fons dau potz de l'abisme, e bandit sus la tèrra ont vanega, tremolant de colèra, vist que sap que sos jorns son comptats. Nina èra rassegurada. La patz banhava tornarmai son anma emblanquida.

Aquò se seria arrestat aquí, i aguèsse pas agut de l'autre costat de la randissa dau jardinet la vièlha Marinon de Boçuduènha qu'èra marrida coma lo vinagre

e qu'aviá totjorn asirat Nina, dempuòi qu'èra tota joventa e que tot lo vilatge badava davant son caratge tan polit. Marinon de Boçuduèlha, cofida de malícia, escotèt amb jubilation tota la confessa de Nina, e ne perdeguet pas un mot. Verai que per passadas fasiá semblant d'èsser sorda, mas o siaguèt pas ges a aquel moment. Escotava, s'embeviá d'aquela istòria gostosa. En faguent mina d'arregar las pèiras de la mureta amb un baston, silenta. E doas oras puòi, la nuòch de Nina amb la messa dels diable e dels esqueletas e las amors fòra lei dau paire Menugueta, aquò se sachèt dins tot lo vilatge, e mai dins dos o tres vilarets esvartats de l'environada. Assetadas sus de bancs au bòrd de las plaças, las mametas negrevestidas e escrancadas se contavan e recontavan aquò, en risent que ben tament de totas sas bocas descaissaladas. En bevent doçament la patz monda dau vèspre, a l'ora que la calor se'n vai e que demòra solament un sovenir de lum jos las estèlas.

Capitol dètz e seten

Era a dètz jorns de l'obertura de la caça. Amans aviá tengut d'aiga tot l'estiu dins las concas e dins las restancas. I auriá de perdigalhs. E tanben de mèrles. Leon Vilaret venguèt a la Liquièira amb un Sofòcles

reliat que voliá far revirar a Ricard. Aliscava son fusilh e sas cartochas en faguent recitar los verbs irregulars au manit. Mas Ricard d'aquesta passa èra mai atirat per lo latin. Una serena subrebèla, latinejaira de naissença, emplissiá de doçor sos sòmis. Mas aquò, quau o podiá saupre?

Dau temps que Ricard arpatejava au mitan d'un dialòg entre Atenà e Ulisses que comentavan l'estranya foliá d'Ajax davant Troa, Leon li aprenguèt qu'a la vila, lo factor de son quartièr èra estat ficat defòra de son mestièr. Aquò's perqué jamai metiá pas lo corrièr ont caliá. E s'èra descobèrt que sabiá pas legir. Pas una rega, pas un iotà. De quilòs e de quilòs de letras s'èran estadas perdudas. Lo factor illetrat las anava escampar en garriga, dins un calavenc luònh de tot.

E çò que Leon disiá pas a Ricard mas que cadun sabiá (las causas d'aquela mena se sabon totjorn) es que l'afar dau factor qu'escampava las letras aviá agut una consequéncia imprevista. La serviciala que veniá a l'ostau dau vièlh ellenista s'èra enferonida de pas reçaupre cap de respònsa de son promés, un jove de Puechabon qu'èra partit a l'armada. Aquò li aviá donat d'idèas de revenge, coma se ditz que las felenas d'Eva ne sabon engimbrar. E aviá pas mancat de veire que sas boquetas gromandetas, sas popas drudejantas, èran dau gost dau patron de l'ostau. Segur, sabiá pas encara que

Leon la metiá en examètres grècs jos l'escais-nom de Filè. Mas trobèt lo bòn biais per qu'un jorn, sa carn jove e mofla freguèsse de tròp pròche lo còs amorosit dau vièlh celibatari, jos una farda fòrça leugièira (èra l'estiu). E se despachèt pas de se desseparar. Leon veguèt dins l'enflambament dels uòlhs e dins lo risolet complici de las boquetas de la jove cossí esperava pas que de sacrificar au culte diusenc de la granda Afrodita. Demorèron longtemps quichats l'un còtra l'autre a se potonejar. Era pas un poton, èra un dinnar. E metèron de temps per n'arribar au dessèrt. E la seguida, ma pluma es tròp onèsta per far mai que la suggerir a l'imaginacion dau legeire. Aquò fai que Leon aviá passat tot aquel estiu de calor dessenada dins las delícias dau calinhatge amb sa bruna serviciala, joina e fricauda. Dins la vida fins ara aviá considerat qu'una sola causa s'ameritava l'interès, los vèrses grècs e latins. Ara son idèa aviá cambiat un pauquet, e reconoissiá volontiers que d'èstre au lièch amb una joventa nusa, popas e ancas mofletas, parfum embriagant, badarèl entredobèrt coma una flor aculhenta, rai! èra tanben quicòm.

Mas los instants de grand bonur, aiçaval, son pas jamai de granda durada : aquò se sap. Lo servici de las pòstas faguèt sonar a Uchaud pròche Nimes un engenhaire conegut per explorar las baumas e los avencs. Aquel d'aquí arribèt lo diluns amb sa vièlha Fòrd que sabiá far passar per totes los camins d'en garriga sens socit dels ròcs ni dels rabugasses. Lo menèron a un tenement ont se disiá que Joan de la Sèrp,

un jorn de Junh, aviá entrevist lo factor. Un grand trauc negràs badava dins los rocasses. L'engenhaire d'Uchaud i desrotlèt sas escalas linjas de metal. Los pus garruts dau vilatge lo tenián amb una còrda a mesura que davalava. Ricard e sa sòrre èran aquí per espinchar, coma la mitat dau vilatge. Dins la calorassa dau tantòst e lo crit nèci dels grilhs. L'engenhaire d'Uchaud amb son nas coma una agla faguèt remontar dau calavenc de desenats de sacs emplits de letras. Siaguèt convidat per dinar a la Liquièira. Mostrèt als manits cossí desquilhava au revolvèr las pomas dins l'òrt de darrièr l'ostau. Sièis balas, sièis pomas. Los manits ne badavan.

L'engenhaire tornèt partir dins sa Fòrd emplida de còrdas. Amb lo revolvèr a la cintura e mai un papagai destimborlat dins una gàbia que repetissiá de lònca aquel poèma estranh :

- Robert, on me regarde!

Amb una vòtz, auriatz dich, de clau dins la sarralha.

E la pòsta tornèt distribuir las letras. E la serviciala de Leon Vilaret recebèt un jorn un molonàs de letras abrasugadas de son promés. Plorèt. Escriguèt, amb de molons de fautas d'ortografia. Sa pròsa èra ennegada de lagremas. Se pedacèt amb son jove. E Leon se retrobèt celibatari. Podiá venir a la Liquièira prene pension dins la torre per se preparar a l'obertura de la caça e aprene de grèc a Ricard. Mas lo desmamatge subte dels plasers que li aviá prodigats sa Filè lo rendiá romegaire. Trobava que Ricard trabalhava pas pro e la calor èra pas una bona excusa. I fiquèt una satira de Pèrsi a

revirar, un tèxt incomprenable, que semblava mai de chinés que de latin. I laissava fins a deman. E pas cap de Pèrsi bilingüe dins la bibliotèca familiala, pensatz : Leon n'aviá destoscat un e l'aviá recatat. Ricard èra tot entreprés. Cossí revirar aquel latin destimborlat?

"Nempe haec adsidue? Jam clarum mane fenestras intrat et angustas extendit lumine rimas...

Sembla que siá estat escrich per Lao Tzeu. E aquò :

Haec cedo ut admoveam templis et farre litabo.

E n'i a de desenats de linhas antau. A costat d'aquela latinalha los bartasses ont lo Boet e Joan de la Sèrp van campejar las lèbres, paure, sembla un jardin asornat a la francesa, aimablet, sens arronzes ni restingles ni salièges. O mostrèt a Raols, desesperat :

- Vejatz un pauc, paire, çò que me bailèt monsur Vilaret uòi per ocupar la vesprada...

Mas Raols siaguèt pas pres per la pietat, ni per aquela. Es un autor que cau saupre legir, disiá. Lo regretat professor Engarran de Fontarecha n'aviá dau temps de son jovent apreparat una edicion critica a partir d'un manescrich oblidat dau sègle XI, tot de nòu descobèrt : lo Montepessulanus H 125 ex Pithoeanus. Malurosament la granda operacion de purificacion per lo fuòc que la neboda aviá facha dins los papièrs dau vièlh saberut aviá destrusit aquel obratge demorat inedich. Aquò èra malurós, saique, mas Ricard ne tirava pas cap de consolacion. Ensagèt, de badas, d'anar au pus prigond dau tèxt, sentir fernir la sintaxi coma la carn viva d'una bèstia estranha. Sentissiá pas res. I semblava

de cabussar dins un gorg sens fons, un potz assecat ont rebordelava de mai en mai fons, sens s'arrestar, nèciament.

Sortiguèt. Partiguèt dins los sèrres espotits de solelh. Lo cèl amont èra una furor blavenca, inumana. Las cigalas bronzinavan que ben tament. Los euses èran cobèrts d'una polsa grèva que se levava en pichons nivolasses, quand passava, que fasiá tossir. Estrifament dels arronzes e dau saliège. Los gravasses e las cairissas èran emplits d'una mena de ràbia blanquinosa, coma la gruma subran calhada d'anticas èrsas. Los ancians camins dels boscatièrs èran comols de bruèlha, valia melhor copar tot drech au mièg dels avausse. Es çò que Ricard aimava mai. Pus luònh, de rancaredas amontairadas per degrases cap a la cima dau puòg. Ricard entendiguèt lo tindament clar de la grava jos los passes d'una bèstia. Un singlar benlèu? Mas un singlar auriá fach mai de bruch. Alara de qué?

A tres passes davant Ricard que s'esforçava de sortir d'un molon d'arronzes i aviá un cabridet drech sus sas quatre pautas que l'espinchava, pas brica esfraiat. Ricard ensagèt de passar mas lo bocachon li copava lo camin. Quand Ricard fasiá mina de contunhar son camin, baissava lo cap per mostrar sas banetas ponchudas. Ricard aviá pas enveja de s'amusar amb de cabras :

-Te levaràs d'aquí, ara?

Mas lo cabridet contunhava de clinar lo cap per far veire la bana, qu'èra pas gròssa, mas ponchuda. Ricard agantèt las doas banas e faguèt virar lo cap a la bèstia, qu'èra pas tròp poderosa. Passèt de l'autre costat e escalèt lo gravàs. Mas lo pichon boc lo seguissiá. E quand se sarrava de Ricard li mostrava la bana, en faguent mina de la li plantar dins lo ventre. Ricard preniá las doas banas dins sas mans e fasiá partir lo cabrit. Mas l'autre, a quauques passes, lo seguissiá.

- E de qué vòs alara? Pòs pas me laisser? Ai pas res a te donar per manjar...

Las visions de la mameta Clamens l'autre jorn li tornèron a la mementa. Lo diable apareissent dins lo vilatge jos la forma d'un boc. Tot aquò èra de repepiatges que fasián rire tota l'encontrada, rai. Mas perqué aquela bèstia lo seguissiá? Ricard se mainava que lo cabridet lo butava cap a una direccion, sens aver l'èr de res. Pasmens coma image dau diable, èra pas tròp espaventable.

Caminèron antau fins a la cima de Sèrra Lònga. Un pichon clapasson marcava l'acrin, au mitan dels avausse. La còta de l'altitud èra marcada : 666. Lo cabridèt èra assetat dins la bauca còtra lo clapasson, faciava Ricard. Ricard ferniguèt una idèa.

- Quau siás?

En dobriguent la boca se rendiá compte dau ridicul d'aquò. Demandar son nom a una cabra esvartada dins lo campèstre. Mas lo bocachon respondiá en bialant d'un

biais estranh, e son bialar semblava una paraula. Quicòm coma (mas Ricard èra luònh de n'èsser segur) :

- Mi chiamo Amerigo di Castiglia.

Ricard virèt la tèsta, que li aviá semblat d'entendre un bruch dins la bruèlha, coma una gròssa bèstia qu'avançava. Quand tornèt agachar lo clapasson, lo cabridet i èra pas mai. Coma s'aviá desaparegut. Ricard se revirèt mai, que lo bruch dins la bronda tornava clantir, mai pròche. E veguèt sortir d'entre los euses Joan de la Sèrp, besalenat. Ricard li parlèt dau cabrit e l'autre cambièt de color :

- Adonc l'as vist tu tanben? Ieu fai d'annadas que quand soi sol sus Sèrra Lònga, ven me far companha. Finisse per crèire de l'entendre parlar. E me'n ditz de causas, e mai de causas, pòs pas saber. Mai que mai quand la calor es estofarèla l'estiu : coma uòi. E ma maire tanben me ne parlava. Aquò's el que venián veire, la Blasalha e sa maire, quand fasián lo sabat. I avián trobat un nom : la Faramenca. L'ancian capelan disiá qu'èra un diable. Mas es pas coma aquò lo diable, solid.

Ricard escotava. Lo solelh picava fèr sus los gravasses. De cigalas volavan. Aquel Joan de la Sèrp aviá totjorn viscut dins un univèrs estranh e magic. Solfinava l'extraordinari pertot, emai dins çò pus naturau. De fach aquela Faramenca que Ricard veniá de veire èra pas qu'un cabrit perdut dins los sèrres. E cada òme que demòra cap e cap amb una bèstia finis per crèire que parla. I met dins la boca çò qu'a, el, de rescondut prigond dins lo cap. Anatz saupre çò qu'aquò

pòt donar amb un sauvatge un pauc destimborlat coma aquel Joan de la Sèrp...

- Lo professor Engarran de Fontarecha, un jorn que fasiá sas traucariás dins una vièlha cabana aclapassida dau temps d'abans los gallese, lo rescontrèt tanben. Parlèron d'oras e d'oras de Plotin, d'Ermès Trismegist, d'Eraclit. I expliquèt que las fundamentas de la morala aquò èra de s'ocupar de se. Totes los malurs dau mond venon de quora las gents se mainan de s'ocupar dels autres. E de far lo ben a quauqu'un mai que se es una causa bòna per tant qu'òm i prenga plaser, e pas mai. D'alhors ai conegut un vièlh còchavestit espanhòu nomat Blas Hervas qu'aviá tanben fach aquel rescòntre...

Ricard n'aprenguèt pas mai an aquel moment, vist que Joan de la Sèrp, l'uòlh un pauc caluc, s'enfonzèt tornarmai dins l'espessor entravacosa dau bartàs, levant dins l'èr de nivolasses de polsa. Aquela polsa dels euses de l'estiu, que vòs fai tossir. Era sol ara. Dabans lo clapasson de Sèrra Lònga que portava la còta 666. Amb benlèu, que l'espinchava risolièr, lo cabridon de legenda - que se ne vira, aquò auriá pas estonat tament Ricard, èra pas qu'un cabrit randolaire, escapat e un pauc assauvatgit. Mas la solesa de la sèlva e la calor de l'estiu escaufan los eimes e fan nàisser las faulas.

Ricard reprenguèt sa caminada. Imaginava que podriá contar son rescontre amb quauques detalhs per lo rendre mai polit, dins lo biais de l'aventura de la brava Ninon de la carrièra dau Vinhal : aquel episòdi deliciós que

cadun contava e recontava. Podriá per exemple dire que lo bocachon, davant la còta 666, se teniá drech sus sas pautas de darrièr e parlava en Ebreu. E que caliá que tremolen totes los òmes de saupre que tornava sus tèrra, cofit de malícia e de ràbia, per far reinar lo mau e lo pecat. Mai que mai dins aquel país de solesa ont Dieu demòra resclaus jos las vòutas redondas de las capèlas romanas, laissant defòra tot poder au vent, au solelh, e a la torrada.

Ricard somiava, antau, en caminant. Se bastissiá un polit raconte. Coma dau temps de las velhadas que li disiá la vièlha Galida. La Faramenca que guida los passejaires dins lo bartàs : banaruda, trufarèla. Ni bèstiá, ni demòni. Dau temps, contunhava sa caminada, tornava prene los pendisses cap a la Fònt d'En Barbian. Sens saupre coma, siaguèt davans lo bòsc de la Fadarelona. Dins los restingles l'ostau ancian, arroinat, de Fúlvia. La serena dau sòmi. Las mosaïcas ja perdián sas colors. En quauques setmanas lo solelh auriá desfach aquel trabalh conservat per la tèrra mai de mil ans. Ricard espinchèt lo sorire florit, las flocadas negras, aquel agach traucant los sègles, e ja a mand de se passir e de s'esvalir. Barrèt los uòlhs e s'assetèt au pè d'un arbre. Tota la sèlva solelhosa tremolava de bruches, los bruches de la grand calor. La pòta e lo romanin mandavan una odor fòrta qu'enchusclava. Ricard voliá s'endormir e somiar, veire sa serena doça e ufanosa s'estirar dins lo pantais e li aprengre entre doas abraçadas cossí revirar aquel tròç de

Pèrsi que lo desaubirava. S'aconsomiguèt una idèa mas somièt pas de sa serena. Faguèt un òrre mausòmi de dintrada de las classas amb lo paire de Grammont, terrible, que profetisava d'abominablas sancçons contra los escolans, auriatz dich Moïses tornant enferonit de la cima dau Sinai. E monsur Matabuòu-Jove amb sa granda barba, pançarut e destimborlat, qu'aviá descobèrt misteriosament una tièira oblidada de vèrbs irregulars imprononciabls e la li voliá far engolir de fòrça coma un purgament. Ricard se desrevelhèt tot pastós, amb dins lo cap una senténcia dau doctor Baile qu'aviá afortit après un dinnar au Rendetz-vos qu'aquò's solament los ibronhasses que sòmian de trabalh e de bèstias. Puòu veuguèt que l'arbre que i fasiá cuerbecèl èra una grand figuèira. L'ombra de la figuèira es marrida e pòrta lo mausòmi, cadun sap aquò.

Ricard se levèt, mau content, e prenguèt lo camin de la fònt d'En Barbian. Se i voliá trempar la cara, se desempegomir d'aquel gost de sòm marrida jos la figuèira. L'image de Fúlvia èra dins tota sa carn, li ponhissiá coma una nafradura enfectada. Voliá pas qu'una causa : Fúlvia. La serena somiada. Rabalèt sas sabatas, maucontent, fins au riu. L'aiga linda cantava en sautejant dins la mofa, coma un aucèl.

Capítol detz-e-uochen

John sentiguèt que Heather la peçugava au travèrs de la vèsta de cuòr espés. Amb fòrça, amb insisténcia. La motò filava poderosa lònç de la nacionala. Manjava a bèl eime los quilomètres. La cançon dau motor cobrissiá tot. John virèt lo cap. Darrièr la visatgièira de son casco veguèt las bocas de Heather que bolegavan. Las bocas lifras tan polidas. Voliá li dire quicòm. Retrogradèt e arrestèt la maquina sus lo bòrd de la rota. La graveta brusiguèt. E puòl lo silenci dau campèstre. Grillhs, cigalas, fuòlhas bolegadas per lo vent. La garriga sauvatja fins a l'orizont, usclada per lo solelh : de morres, de combas, cobèrts d'una seuva espessa verda e bruna. De rocasses blancs que quilhavan sas ponchas, esbarlugants dins la solelhada.

Heather sautèt de la motò. Se quilhèt sus la parabanda que dominava un lièch de riu assecat. Pausèt son casco. Sa cabeladura argentiva se despleguèt dins l'aura cauda. John li demandèt :

- E perqué vouguères que nos arrestèssem aquí ?

Heather respondèt pas d'intrada. De la man paupejava lo vent, ne sentissiá l'alisament voluptós e ferotge. Se virèt cap a John, amb una lutz dins sos vistons que se podiá pas dire s'èra d'exaltacion o de malanconiá.

- John, lo vent a virat. Es lo terrau ara.

- E de qué fai ?

- Ieu taben vire, seguisse lo vent. Aquí te quite, bèu vesiat.

Tot d'una, coma aquò, sens outra rason, Heather lo quitava per seguir lo vent ? Quanta fantasiá, quanta foliá. O sabiái aitanben, se disiá John, qu'èra destimborlada. Enfin, bòta, èra un polit morsèl de manida. Avèm passat de temps agradós ensèm...

- O sabe ben, vai, que fas pas jamai res coma los autres.

E benlèu d'alhors es per aquò que l'aime, ai ! Perqué es unica, inausida, incomprenabla. Mas perqué fai tant mau, aqueles moments ont lo grand vent de la vida vos dessepara ? A cada còp es parièr. Fariá mens mau un grand còp de cotèl dins la ventresca. Tot se quicha, se torcís dins ieu. Ai mau que non sai, mau a ne cridar.

- E ont te laisse ? Au vilatge que ven ? Non pas aici meteis, saique...

- Aici te dise. Adieu. Siágas urós. Lo vent de la vida me buta endacòm mai. Te fau pas de poton. Se'n siam faches a jaba, n'as una resèrva d'avanças per dètz ans. Dont mai fasèm lèu per se quitar, dont mens es dolorós... Ai tot aimat de tu.

Heather carguèt son saquet ròse fluorescent sus l'esquina. Sos peus dançavan dins lo vent. Son visatge

èra impenetrable. S'embriagava d'aire tosc e de posca vegetala. Sautèt la parabanda, traversèt un gravàs e s'enfonzèt drech dins los avausse. Sens cercar de camin. Se revirèt pas un sol còp cap a John que l'espinchava. John que l'espinchava amb tot dins el que se brigalhava. Longtemps seguiguèt sens dire res lo movement de la ramilha que marcava per ont caminava. Entrevesiá per passadas un flòc dau ròse dau saquet o de l'argentiu de la cabeladura. Heather, misteriosa e tras que polida, èra sortida de sa vida. John s'esvalissiá dins lo passat. Una trèva leugièira, en riba de l'oblit sempitèrne. E pasmens l'aviá alisada emai cachada, aquela carn. L'aura cauda s'èra emportat tot aquò.

Heather remenava dins son cap un rebolhiment de pensadas. Se sentissiá fòrta e urosa. Aquel desmamatge subte au cap d'un amor brutlant e caluc, èra una embriaguesa estranha. L'idèa li èra venguda tot d'una, en rotlant au mièg d'aquela solesa de sèuvas cremadas de solelh e de rocasses aspres. L'embriaguesa amara e fabulosa d'aquel void. Deman èra una pagina totalament blanca. Podiá tot far. Tot se podiá passar, dins las avalonadas immensas e blanquinèlas dau jorn que ven.

Los gravasses èran bleuges. Caminava d'una taca blanca a l'autra, au mièg dau fornit dels euses. Aqueles travèrses aboscassits èran un mond claus, que d'èstre

aquí perduda au mièg ne perdiá consciéncia dau temps e de l'espaci. Se podiá pas imaginar que i aguèsse quicòm mai dins lo mond, fòra d'aquela mar aplantada de ròcs escalprats per los sègles, amagats jos son cobèrt de seuvas. Pasmens deviá, detràs, trobar quicòm mai qu'aquela nacionala que traucava drech luònh de tot, ignorant çò que traversava. Pus luònh deviá trobar de caminòls, de dralhas, de jaças, de vilatges : un país, desconegut, animat de sa vida lenta, secrèta e espessa. Es aquò qu'aviá sentit Heather en encambant la muralheta de la rota : coma l'Alícia de sos còntes d'enfantesa, atravesant lo miralh per passar de l'autre latz e descobrir una altra realitat, amb sas lèis desparièiras. E d'òmes. D'òmes que la calinharián amb lo seriós e la fòrça pausadissa de las bèstiás dau campèstre, que farián de l'espandida de sa carn, per un temps, son territòri. Se sentissiá ela, bateganta, preda ufanosa a l'aflat de la grand calor, lèsta a èstre presa e emportada per un novèl revolum de desirança. E, per l'instant, leugièira d'èstre sola, d'èstre de pas digús. Un pichon sòmi de doçor carnala au mitan de la patz desesperada de las eusièiras. E caminava, sens pausa, coma dins un raive.

Dos o tres còps li semblèt veire la forma rapida d'un cabrit caminant entre los euses. Aguèt coma la sentida que li mostrava lo camin.

Puòi i aguèt la set, e la talent. Aviá fòrça susat. Marchava dempuòi d'oras. Era pas segura d'aver batut tant de camin qu'aquò. Benlèu virava en redond. Tot se sembla dins aqueles tenements. Arribèt a la cima d'un sèrre. La seuva s'esclarzissiá, i aviá de baucas nautas, assecadas per l'estiu. Luòn, una montanha blava sus l'orizont velhava sus lo país. Una estatua immensa de la Vèrge Maria, quilhada dins lo cèl, alandava sos braces per benesir l'emplanada estèrta. Portava una expression de sagrat. Heather que dins aquesta passada de sa vida pensava pas gaire a la religion, sentiguèt montar en ela de paraulas d'una preguièreta menuda que recitava, pichona escolana sàvia, dau temps qu'èra drolleta. E i ajustava de frases novèlas dins l'esbarlugament de la calorassa.

- Nòstra Dòna, siái dins tas mans. Siái çò que siái. Siái femna. E tu siás femna, pòdes comprene benlèu, saique sabes çò qu'ai dins la carn. Aquela espinha dolenta que sempre m'empacha de conóisser la patz. Aquela espinha que digús me pòt pas levar. La set m'estorrís, lo vent me buta. Un vent e puòi l'autre. Ne soi enchusclada, embriagada. Ont es lo ben, ont es lo mau ? Seguís me dels uòlhs, pensa a ieu. Cobrís me, maire, d'aqueles grands braces que porgisses, amont, a cima de la montanha...

Heather traversèt la bauca seca ont sautavan de grilhs. A cima i aviá un camin amb un pasiment ancian, desglesit

per la butada de las èrbas. Un camin ferrat, puslèu una rota anciana, abandonada. Un rocàs èra quilhat au bòrd, un pauc de galís, coma una montjòia. Heather entreveguèt de letras escalpradas, vièlhas, escafadas mai qu'a mitat :

CAESAR.DIV.AUGV.F.ANNO...

Una anciana rota romana ara perduda au mièg dels arronzes e dels garrusses. Aquò faguèt soscar Heather. Decidiguèt de seguir lo camin. Deviá ben menar endacòm. Traversava de bosques. De combas assecadas ont los rius carrejavan pas que de còdols blanquinèls. La nuòch tombava. Era ja un cèl de Setembre. Per en dessus de la bruèlha espessa l'orizont veniá tot sagnós. Los terraires de cauquièr blanc plantat d'eusièiras espessas s'arrestèron tot d'una e Heather atraversèt de combetas sablonencas, entre de nautas ròcas grisas escalpradas per la rosegadura de las annadas. La vegetacion veniá mai escartairada. De grands garrics se quilhavan dins los traucs. L'esqueleta d'una feda èra expandit, tot blanc, au bòrd de la dralha. Aviá un sorire larg e crudèl e sos uòlhs voides semblava qu'espinchèsson la dròlla.

Lo calabrun portèt enfin un pauc de fresquièira. Heather ribegèt las muralhas d'una vièlha jaça abandonada. L'endedins èra comol d'arronzes, que passavan per dessus lo teulat abausonat.

Lo camin gandissiá una comba larga emplida de restingles. Heather entendiguèt cascalhejar l'aiga e trobèt una fònt pichona, entre dos ròcs cobèrts de mofa, au pè d'una rancareda. A tres passes i aviá un bosquet polit de garrics. Heather s'amorrèt dins l'aiga e beguèt longtemps. L'aiga aviá un gost de pèira e de mofa. Sa cançon èra pasibla dins la doçor dau vèspre estivenç.

Quand Heather levèt lo cap dau riu, veguèt un jovent brun d'un quizenat d'annadas, quilhat davant ela, que l'espinchava silenciós. Eran totes dos un pauc entrepases. Se regardèron una passada sens parlar, amb un sorire un pauc entrepachat. Lo jove s'apelava Ricard, demorava dins un ostau amagat darrièr lo sèrre. Per tant estranh qu'aquò semblèsse, èra vengut se refaudir dins aquel canton perdut de garriga amb un libre de vèrses latins.

- Vòle sentir la vida bateganta dau tèxt, lo rag brausent de la lenga. Abans quitament de cercar los mots dins lo diccionari. Es coma aquò que m'an après que se devián estudiar los tèxtes. Los prene au clòt de las mans, los rescaufar, far recalivar tota son espessor de vida. E per aquò me cau la solesa dau campèstre.

Heather expliquèt a Ricard qu'èra tota regaudida de rescontrar un poèta, quauqu'un que cercava de sentir la vibracion dau mond a son entorn. Aviá un accent

estrangièr deliciós. E un biais de l'espınchar de pròche, sorire coma un floriment solelhós de boquetas, claror complícia dins l'agachada... Ricard rogissíá una idèa de se sentir tant espınchat. Rebequèt que sabíá pas se el èra poèta, mas que conoissíá un poèta : son professor de grèc monsur Leon Vilaret, qu'escrivíá d'examètres dedicats a las polidas servicialas e los recitava, amb los uòlhs emplits de lagremas, drech sus la taula dins lo rendetz-vos de caça.

Aquò interessèt Heather. Heather èra professor de latin a Birmingham. Laatedrala de Birmingham a un cloquièr que retipa lo duomo de Siena. Heather cada prima davalava a Siena e d'aquí passava sos estius a seguir sas impulsions, se laissant guidar per lo vent. Lo vent l'aviá menada fins aquí. E benlèu tanben l'impression qu'aviá aguda, aquelas darrièiras oras, de seguir un cabrit esvartat. Aquò faguèt fernir Ricard. Un cabrit, la Faramenca, qu'aviá costejada el tanben... Lo cabrit escarrabilhat que se sonava Amerigo di Castiglia. Las paraulas de Joan de la Sèrp li tornèron a la mementa. Mas ne diguèt pas res a Heather, qu'èra ja, aimablement, assetada tot pròche d'el sus la riba dau riu, per li mostrar cossí se revirava aquel tèxt escur. Ricard comol d'esmòu a ras d'aquela femna polida e misteriosa, salida de la garriga coma una fada. Lo perfum de son còs, de sa susor dins la calor de l'estiu, virava coma una nívol subtila a l'entorn de la cabeça de Ricard, que ne sentissíá venir dins son cap una embriaguesa clara e doça. L'image somiat de Fúlvia se mesclèt a l'image

verai de Heather e Ricard sachèt qu'èra amorós, per lo prumièr còp de sa vida. A ne far totas las colhonadas, quitament d'examètres coma lo vièlh Leon... Mas Heather èra simplament amistosa, un pauc mairala, e fasiá coma se sentiguèsse pas brica tot çò que revolumava dins la tèsta de Ricard.

La vòtz bialaira de la Faramenca (aliàs Amerigo di Castiglia) semblava que s'entortilhèsse coma una sèrp, gorrina, dins son cap. Li parlussejava doçament. Li tornèt far veire l'image de l'an passat amb Jiròni cavaucant l'ainada de Valat gemegaira e ravida. E la cara de Jiròni veniá la cara de Ricard, la cara de Pauleta la de Heather. L'idèa semblava gostosa a Ricard. L'operacion semblava rasonablement realista. Mas la vòtz bialaira suggerissiá tanben que caliá pas mancar l'afar : vist que l'inexperiéncia de Ricard èra totala. E la prumièira question que se pausava aladonc èra de gardar un brieu la polida viatjaira. Ricard s'imaginava pas tròp de demandar a Raols de lotjar Heather a la Liquièira, coma aquò. Aquò auriá mau marcat. Caliá trobar un biais.

Capítol dètz-e-noven

L'idèa que venguèt a Ricard es de fisar Heather au paire Menugueta, qu'èra pas tròp regardaire, aquò se sap, sus

çò que tocava au calinhatge. Aquel Menugueta fins ara l'avèm vist pas que de luònh, amb los uòlhs puslèu mesfisançoses dels parroquians qu'avián de mau a engolir son biais novator. La barba de Che Guevarrà, son franchimand que remplaçava lo latin, e sa guitarra que condemnava l'armonium als cussons, aquò desaviava. Mas Ricard, qu'estudiava en cò dels jesuitas, aviá ja vist aparéisser a las messas dau collègi lo franchimand ponchut, los cants tristonèls e las guitarras, e èra pas d'a fons segur que i aguèsse de diablariás aquí darrièr. De segur, lo paire de Gramont metiá pas encara de blue jeans e de santiags, ni mai aviá pas encara dich dins un pròne que lo bòn Dieu èra una allegoria, mas Ricard sabiá que la glèisa catolica èra en trin de bolegar coma un formiguièr dempuòi un brieu, e que lo paure paire Menugueta dins tota aquò èra pas qu'una formigueta pichona penecant entre dos brots d'erbeta dins l'immensitat. E lo paire Menugueta aviá doas autras qualitats decisivas per la manòbra de Ricard / d'en prumièr los manits lo tutejavan, èra coma un colèga sieu ; e puòi aviá una mestressa polida, que seriá gelosa e se laissariá pas levar de caçòla per Heather.

Se pòt dire qu'aquela novèla venguda au presbitèri manquèt pas de far d'efièch. Sortissiá en minigonèla, laissant veire sas lòngas cambas bronzadas. Sa cabeladura argentina, sos uòlhs color d'orisont matinièr, sa camiseta que laissava entredevinhar la forma redonda e chanuda de las popas, los òmes dau vilatge quitament

n'aurián oblidat Treson la Polida, que fins ara aviá reinat sens partatge sus totes los pantais mostoses dau matin dins cada ostau. E dise pas aquel perfum que flotejava dins las carrièiras darrièr ela, quora la seguissiatz en faguent mina d'anar crompar lo pan, lo jornal o las cigarretas. Om ne perdiá l'èime. A luòga de regardar son camin, òm s'embroncava a las bòrnas, als reverbèrs, als chins, a las ròdas de las carretas, a las mametas escrancadas e autres obstacles desprovesits d'interès estetic que fasián l'encastre au bèu mitan dau passatge.

Lo quite paire Menugueta, quand s'alongava sus la doça pèl dau ventre de sa mestressa, que li semblava lo paradís, somiava sens encara se'n mainar qu'èra pas ela mas Heather que dobrissiá per el, jos son insisténcia, lo desplegar floral de sos petals porporins... En imaginacion se coflava las narras, se laissava prene per lo vertolhon de l'embriaguesa amorosa, a ne tombar estavanit de tant de bonur somiat.

Ricard s'èra tirat dau marrit pas de la version de Pèrsi mercés a l'ajuda de Heather. Ara revisava "Les Liaisons Dangereuses" de Choderlos de Laclos (que Tellier li aviá prestat abans las vacances e que li aviá pas rendut per còp d'astre) e o estudiava menimosament coma un manual d'estrategia, lo Klausewitz de la conquista amorosa. Mas i a de subtilitats que li semblavan de mau comprene. L'Art d'aimar d'Ovidi qu'aviá descobèrt dins una laissa resconduda de la bibliotèca, a cima de la

torre, li donava l'aire, per polit que siá, d'èsser un pauc despassat per endreches. La nuòch, vesia en sòmi lo cabridet de l'autre jorn, amb sas doas banetas e son èr d'aimable messorguier, drech sus sas pautas de darrièr e vestit en gentilòme florentin dau sègle XV, que li explicava en detalhs la tactica que calia prene: tot èra luminós e cande, mas lo matin au revelh se soveniá pas pus.

E puòl lo temps passava e Heather anava lèu tornar en Anglatèrra. Ricard l'anava veire sovent, mas davant ela se sentissia entreprés e maubiaissut coma un chin bèstia e ne demorava au meteís pont, es a dire zerò. E i avia de socit. Un adversari seriós ponchejava a l'orizont / lo polit Jiròni, lo gal dau vilatge e de las tres comunas d'alentorn, un que se sap que colleccionava las moniflas coma lo regretat Engarran de Fontarecha avia fach amb las terralhas e los peirards neolitics. Jiròni espinchava Heather amb los uòlhs alucrits d'un manit que vei una glaça au chocolat amb la chantilly. Avia totjorn quicòm a far dau costat dau presbitèri: portar una lachuga a sa vièlha tanta, de ciris a Sorre Evangelina de la Misericòrdia, crompar de clavèls e de vises per repedaçar una taula e un vièlh armari qu'avia sortits se sap pas d'ont... E vesia las culòtas e los sostens pro linges de la polida latinista que se balancejavan sus la còrda au solelh a costat dau mur dau cementèri. S'alassava pas de somiar davant aquel tablèu pertocant. Ricard s'enrabiava de veire aquel especialista de tria

desplegar totas las rusas de son art per enamorar la polida anglesa. A costat d'aquel concurrent comol d'experiéncia e de saber, se sentissiá despoderat.

Una altra causa tanben èra inquietanta. La calor mermava. La fin de Setembre anonciava las frescors de l'auton. Lo revolum de foliá qu'aviá enrabalat los còsses de las bèstias e de las gents dau temps dau grand caumanhàs s'amaisava una idèa. Las cigalas avián quitat de cantar, totescàs restava quauques grilhs dins la tantossada, endarrairats, d'aquí d'alai. Los raufèls nuochencs que se podiá anar escotar jos las fenèstras de las pus polidas femnas dau vilatge pojavan mens naut. Quitament Marinon de Salina e son calinhaire semblavan a mand de tornar dins l'univèrs dels umans ordinaris, descendent plan planeta de las autas cimas inaccessibleas de plaser e d'espaima qu'èran anats ribejar... Lo mond quitava a bèles paucs d'èsser dessinat e veniá simplament luminós e docinèl. Om s'acaminava cap a la delícia quietosa d'Octòbre. Seria lèu tròp tard.

Ricard capitèt de se decidir a prepausar a Heather una passejada dins lo campèstre. Los uòlhs clars de l'Anglesa quand acceptèt raièron d'una lutz que Ricard, de la remirar, n'auriá jaupat dins la carrièira coma un cadèl. Aqueste còp, se disiá, aqueste còp... Se retrobèron ensems dins una bauca a escotar los aucèls. Avián l'èr terriblament serioses quand s'espinchavan dins los uòlhs, sens dire res. L'abraçada venguèt naturalament, la

degustacion lifra e longanhejanta de las boquetas, de las lengas entrebescadas... Coma l'aiga dau riu trai au flume e rejonh la grand mar. E tot lo demai seguiguèt coma o aviá esperat Ricard. Doç, deliciós, cande. Ricard auriá pas cresegut qu'aquò podriá èsser tan meravelhós. Quand tornèt dau prat, encara desvariat de çò qu'aviá viscut, sentissiá foscament qu'èra pas pus un drollon. Ara sabiá perqué tot aquò, als òmes, lor vira lo cap e los rend fòls, totes. L'innocéncia de son jovent s'esvalissiá dins la nèbla fosca dau sovenir. Amb un peçuc de languiment, coma aquel aucèl somiat antan per lo poèta e que ditz, grèu coma la destinada / never more...

Ricard dormiguèt mau. Cò qu'aviá viscut dins la tantossada lo comborissiá. Virava e revirava dins son lièch. Los lençòls èran durs e fregs: cossi sètzh melhor còntre de pèl lena e tebesa, esperdut de doçor, enchusclat per un perfum femenin... E tot lo demai, que las plumas onèstas ausan pas dire, benlèu perqué trompassa tament las raras bleujas dau sublim que ges de paraula o pòt retraire... Sos sòmis èran plens de Heather, e de Fúlvia desnusas, acaloridas, que se pegavan còntre el coma de pofres. Era mai que deliciós. S'endevinhava en rèire-plan dins lo decòr dau raive lo morre riserèu dau cabridet vestit a l'italiana, Amerigo di Castiglia dich la Farramenca. Aqueste exultava, felicitava de lònga Ricard d'una tan polida capitada. Ricard, ensajant de bada de dormir, se sentissiá tot pastós. Sa maire Anna (las maires an totjorn d'intuicions

seguras que lor venon òm sap pas d'ont) se desrevelhèt en plena nuòch e l'anèt veire dins sa cambra. Avia la sentida que dormissiá mau. Ricard i diguèt pas çò que lo desvariava / aquò son de causas que se dison pas a las maires... Anna compreguèt que son manit escapava a l'enfantesa e avia de secrèts per sa maire, ara. Ne siaguèt tota atristonida, èra a mand de plorar mas retenguèt sas lagremas. E o mostrèt a digús.

L'endeman rescontrèt Joan de la Sèrp qu'èra en trin de legir lo Prometèu encadenat, d'Esquil. Fasiá tròp caud per cavar. Las palas e los ferrats èran expandits dins la grava au bord de la traucariá. Joan explicava a Ricard que Prometèu, que voliá donar als òmes lo saber dels dieus, siaguèt encadenat tres mil ans. Tres mil ans de lucha de l'òme còtra los elements de la Natura personalisats per los dieus de l'Olímpia. E au cap dels tres mil ans - mas la pèça d'Esquil que parlava d'aquò es perduda e n'avèm pas que de tròces, Prometèu quita sas cadenas, es deliure... Aquò's lo temps de la reconciliacion de l'òme amb la tèrra, amb lo mond. Après tant de temps passat a la laurar, a la pastejar, a la prautir, l'òme finis que se sentis au sieu aquí, ben, dins son agre, urós. E vòu pas èsser enluòc mai. Ni que càmbie. A trobat sa plaça dins lo concèrt de las causas.

Joan de la Sèrp parlava, amb una vòtz de riu que carreja de còdols. A l'ombra doça e apasimanta dau garric. Dins la reflambor de Setembre. E Ricard se laissava prene per

la meteissa sentida, que tot podiá s'aplanar per sempre, que lo paradís èra pas qu'aquò: lo trelutz d'una fin d'estiu en garriga. La vida e lo temps se dissòlvon dins la clartat saura e melicosa. Prometèu, desliurat de son rocàs, de sas cadenas, de sa lucha tan lònga, quand davalèt dau grand sèrre ont l'avián estremat, aviá degut o sentir parièr. Coma se la nau dau temps s'èra venguda engravar aquí, dins aquel silenci embriagant de las eusièiras.

Mas Ricard aviá quicòm mai, una plaga lancejanta, que l'empachava de doçament s'oblidar dins la patz d'aquel jorn. Una set nòva, inestorribla, lo teniá.

- Sabe çò qu'as dins la tèsta, pichòt, e que t'empacha de sentir a de bòn çò que te voudriái far comprene. Mesfisa te. Mulier est confusio hominis, foetens ròsa, tristis paradisus... Aquò's çò qu'ensenhavan als monges antan. Benlèu aquí quitament, quand aquela clastra èra pas encara un molon d'arroïnas comol de rozasses e de salièges. Seriái tu, aniriái faire un torn dau costat dau Bòsc de la Fadarelona. I a totjorn quicòm a veire o a aprene dins aquel canton. Emai siágue luònh de tot. Ve...

Joan s'arrestèt. Era coma un chin qu'a sentit dins la barta tota pròcha que i a un lapin. Faguèt tot d'una dos passes, e pausèt la man dins una mata. Brandissiá dins lo ponh una sèrp gigantala, lònga que ne finissiá pas.

- Un gisclàs, ve ! Un mèstre gisclàs, lo rei dels colòbres. Fai de temps que n'aviái pas vist de tan gròsses. Benlèu lo de ma paura maire, sus lo camin d'Aniána, èra coma aqueste...

Joan de la sèrp s'alassava pas de regardar aquelas bèstias. La sèrp siblava doçament, sens tròp de malícia. Estirava sa lenga. Bolegava pas. Los gisclasses pasmens se ditz qu'atacan, promptes coma l'ulhauç, vos enrondant amb una força terribla lo braç o la camba. Mas Joan auriatz dich que sens dobrir sa boca, parlava a la sèrp, l'apasimava. Lo vouguèt far alisar a Ricard, que pausèt timidament la man sus aquel còs freg e pasmens viu, amb una mena de maucòr.

- Mas sorres las sèrps, diguèt mai Joan. Es pas de crèire lo plaser qu'ai de las veire, subretot las gròssas coma aquesta. M'es arribat un còp èra de passar de jornadas cap e cap amb un gròs colòbre, immobil, au canhard dins quauque cairissa d'en garriga. Erem totes dos ensems a s'espincar, sens paur ni res, e a nos assadolar de solelh. Pòs pas t'imaginar. Solid que siái quauqu'un d'un pauc esquerrièr. Mas m'an dich que n'i a d'aquí d'alai dins las campanhas de serpassièrs coma ieu, que sabon prene las sèrps sens se far fissar e quitament las adomergir.

Joan tornèt pensar a l'amoreta de Ricard e soriguèt finament. Es a causa d'una sèrp, diguèt, que son ara coma son, las femnas. La prumièira de las sèrps, la maire de totes... Dins lo Paradís Terrèstre, aquí ont los quatre grands rius avián sa fònt, sabes... E dempuòi nòstras sorres la flama dau desir las brutla e aquò fai son malur e lo dels òmes.

Ricard pensava pas qu'aquò fasiá lo malur de quau que siáque. N'èra a un moment de sa vida qu'imaginava lo bonur perfiech coma un calinhatge sempitèrne, a la moda de çò que s'èra fach força dins lo vilatge dau temps de l'estiu, lo legeire se'n soven benlèu. Mas Joan de la Sèrp contunhava son discors profetic. Una femna, disiá, una sola, redemiguèt totes las autras e puniguèt la sèrp en la trepejant jos son talon. Luònh sus son penjal de montanha, a mièg camin de l'infinitat blava dau cèl, se quilhava l'estatua de Nòstra Dòna de la Serena, dominant tot aquel país arre, qu'estendiá dessús, d'un gest infinidament mairal, sas doas mans immensas d'acièr repintrat de nòu.

Capitol vinten

Ricard se regalava d'escotar un momenton Joan de la Sèrp que desparlava tant polidament, mas coma se ditz, lo tròp o gasta, e au cap d'un brieu trobava una excusa

per laisser lo vièlh braconièr autodidacte e anar veire en quicòm mai. L'idèa de tornar au bòsc ras de la Fònt d'En Barbian èra agradosa. De qu'aviá encara agut darrièr lo cap, Joan de la Sèrp ? Avenián tant de causas d'aquesta passa...

Dins lo bòsc i aviá dos amaires. Ricard creseguet morir sus lo còp quand veguet Heather despenchenada, esfolissada, se laisser faire las pus deliciosas doçors per lo famós Jiròni, lo seductor professional tan conegut dau canton. Barrèt los uòlhs, amb la sentida coma s'èra un grand fuòc subran que se los aguèsse cremats. La tèsta li virèt amb una sentida qu'anava tombar e dins son pitre lo còr bateguèt dos o tres còps furioses a ne rompre tot. E puèi tot siaguèt passat, e Ricard au contrari se sentiguèt desliurat d'una cadena pesuga, e una enveja de rire a ne petar la ventresca, a ne pissar dins las braias (sens rason vertadieirament justificada) lo prenguèt. Mas per l'ora i aviá melhor a faire e s'installèt dins una mata ben espessa per estudiar lo trabalh de professional que fasián los dos calinhaires. Verai, perdián pas son temps. Era un balèti desfrenat. E trobavan l'estèc de lo perlongar que jamai ne finissiá, e que la voluptat semblava de ne pojar sempre mai naut. Segur que Ricard, joine aprendís inexperimentat (emai siá afogat) èra luònh de la mestresa de Jiròni. Aquel que dempuèi dètz ans fasiá pas qu'aquò cada còp que podiá, amb tot çò que portava la fauda o la gonèla, sens faire tròp de distinccion dins la causida. Que siágan polidas èra pas

per el indispensable. Es pas amb sa fotò que calinhe, disiá, es entre sas cambas : alara... E los manits que l'escotavan tan gloriós badavan d'enveja, Ricard au mièg...

Aquel Jiròni... Ricard compreniá pas encara perfiechament que Heather se donava a Jiròni coma per una mena de lucha doça e crudèla, lo joc dels adults quand los pren la talent irrepessibla dau calinhatge, mentre qu'amb Ricard èra estat tot diferent, Heather èra estada l'iniciairitz, mairala gaireben, en tota doçor, en tota amistat, en tota fisança...

Ricard, per l'ora, èra galòi e aspre. Quichava las maissas en sorisent d'un sorire escur e amar. Se voliá persuadir dins son cap que per Heather aviá pas qu'òdi e mespretz. Era faus d'a fons, de segur, coma lo legeire o aurà endevinhat. Aimava Heather coma un caluc, e sa passion creissiá de venir dolorosa, amarganta, sornaruda... T'aime Heather, t'aime d'asirança amorosida pura, trencanta coma una gema negra talhada de nòu...

Ricard aviá pas res de mai a far (dau biais que vesiá las causas) que de partir d'aquí, sol, exaltat e desesperat, amb au fons de son còr de sètze ans sa plaga dolorosament deliciosa, qu'anava alisar e empusar sens relambi. Seguiguèt lo riu que sautejava de gorg en gorg,

cançonejaire. Era èbri de ràbia e ne concebiá una estranha voluptat.

Au vilatge Ricard, polit e entenebrat, retrobèt la tropelada cridaira dels manits. Aprenguèt que i aviá de nòu. Lo paire Menugueta los aviá totes convidats a beure la limonada dins sa cosina per li far saupre qu'èra estat convocat per l'avèsque a la vila. Ne tremolava. E puòdi i èra anat amb l'autobus, moquet, emplit de crenhença. Los manits que l'aimavan coma un companh sieu e lo tutejavan totes avián acompanhat lo carri una passada, en faguent de grands signes d'amistat : Ardit, Albèrt ! Sèm amb tu ! T'aimam ! Mas quand la darrièira mata d'euse aguèt quitat l'orizont, que lo carri rotlava simplement au mitan d'una planura complantada de vinhas qu'aquò ne finissiá pas, lo capelan sentiguèt sa solesa. Anava èstre remocat, segur. Amb aquel presbitèri trasformat en ginecèu per pas dire quicòm de mai salat, aviá un pauc passat l'òsca, e monsenhor Bonafé, per tan ensucrat que siaguèsse dins son paraulís emplit de componccion clericala, o li mandariá pas dire... E Albèrt, las esposcadas, nani ! aquò's quicòm qu'aimava pas, n'aviá una orror que non sai, que lo preniá dau pus fons de la tripalha.

Per una esposcada aquò ne siaguèt una. Albèrt dintrèt tan entenebrat coma Ricard totara. L'anavan remplaçar per un autre capelan mens esquerrièr. El, voliá demorar au vilatge ont aviá sos amics. Alara aviá calculat que

penjariá sa rauba de capelan a una figuèra (un biais de dire amòr qu'èra sempre en blue jeans) e que se maridariá. Puòl trabalhariá, fariá pastre, un polit mestier per un ancian capelan. Ara èra decidit... Davant una altra limonada, amb los joves dau vilatge (los pus grands aurián mai aimat un pastís, mas Albèrt voliá pas entendre parlar de l'alcòl que fai de l'òme una bèstia) fasiá son conselh de guèrra. L'Evangèli, es pas dins las glèisas que lo proclamariá. Es dins los camps, per camins, coma Francés d'Assisi.

Au mitan de tota aquela bolegadissa (que fin finala lo desvariava pas tant qu'aquò d'aquesta passa - vètz fins ont pòt anar l'egoïsme) Ricard s'embronquèt a las lònegas cambas bronzadas e au parfum mortalament doç de Heather. Heather remarquèt d'ausida lo morre de tres palms de son joine calinaire e se i acorsèt detràs, melicosa, per se far perdonar. De tota la vida çò mai important per Heather èra l'estetica, lo bèu, l'armonia... Calia amaisar la furor de Ricard, son bèu pichon Ricard sensible, poèta, destoscat au fons de la solesa dau campèstre, e que li aviá quitament trobat un jaç. Lo morre fièr e la tecnica sabenta de Jiròni, aquò èra pecat de gromanditge, importava pas. Heather auriá donat cinc cents Jirònis mièlhs armats qu'una manada verguejanta d'ases e de muòus per un poton caste e esperdut de Ricard : aquel Ricard que, negat dins l'aur movedís e nolent de sos peusses, li recitava Ovidi o Anacreon, o quauque epigrama calorenta de Ruffin. Los

joves d'aquela mena s'enchichorlan de saber, aquò n'es un pauc comic de còps. Venguts mai vièlhs, de qué demòra dels paures artificis de las literaturas umanas per desrevelhar nòstre estrambòrd escantit, amorçat, delit... La vida es coma un riu, la pèira jove i es angulosa, a bèles paucs se i arredonís, ven un còdol au mièg dels còdols, lisc, sens res que reganhe. E sèm nautres aquelas pèiras. Heather corsejava Ricard. Lo sonava amb son accent deliciosament estrangier :

- De qu'as ? Arresta te, diga me un pauc. Ricard !

Ricard s'aplantèt e vouguèt l'espincar ferotge dins los uòlhs. Mas l'aguèt pas pus lèu vista en plen, trelusenta, doça, riserèla, irresistible, que tota sa maucòr fondèt. Cabussèt dins sos braces. Heather. A l'estatge i aviá la cambra de l'anciana serviciala dau capelan, voida. Tenián pas mai. S'abracèron. Se diguèron de causas nècias. Escambièron de potons comols de lifritge. La fòga dau garanhon tornèt abrivar Ricard. Heather que li aviá mostrat lo bòn camin l'autre còp se laissèt far, amb simplement un semblant de resisténcia per far créisser lo plaser. AUSE pas suggerir au legeire çò que faguèron puòi, que fin finala, o cau reconóisser, es estat descrich amb fòrça de biais per de tropeladas d'escriveires, çò que nos esparnharà d'o tornar pintrar. Digam solament que Ricard, nascut en riba de la mar Miègterranèa, faguèt son mestièr de masclon miegterran : un prètzbach qu'aici los òmes ne son sèmpre glorioses, e que pasmens

taurs, chivals, lapins, cadèls, catarasses e n'oblide o sabon tanben far e ne parlan pas tant. Mas tot aquò, verai, es afar de cultura, es a dire de barjadissa.

Heather e Ricard s'èran tament ben repedaçats que ara tot lo vilatge o sabiá. A la sortida d'aquel estiu, un escandal de mai o de mens, anatz dire, dins aqueste vilatge qu'avèm despintat coma puslèu desvergonhat... Mas aqueste còp, lo mond ne parlèron. Ne diguèron de mau. Una femna que ven virar lo cap a un pichon dròlle... Lo pichon dròlle, rai, aviá pas l'èr malurós.

Ricard teniá Heather quichada còtra el. Aquela pèl mofla, tebesa, perfumada, aquelas fòrmas tan perfiechament arredonidas que totas las matematicas de Pitagòr las aurián pas pogut far tant corbas. A Heather Ricard li fasiá descobrir la garriga, son reiaume. Los nises, las caunas de las sèrps e dels taisses. E los lasèrps que se solelhan, boca badièira, verds coma d'esmeraudas dins la bauca blondida per l'estiu. E d'euses e de rocasses escalprats per la rosegadura, de lònga, sens fin. E los rais docinèus dau solelh de Setembre. Que fasián de Heather un sòmi ufanós d'aur e de mèu, dins las doças caranchonas dau vent.

Quand Ricard dintrava a la Liquièira, sos parents que sabían tot (coma tota la comuna e un bocin de l'environada) li disián pas ni li demandavan pas res. S'endormissiá dins un pantais trelusent emplit de tot l'aur melicós de Setembre. E somiava de l'ostau, aquò li tornava. Las pòrtas secrètas dins la muralha i èran, las voliá dobrir, sabíá que detràs èra son reiaume, mas aviá pas la clau. E lo paire de Gramont brandissiá dins son ponh levat d'ulhauces esbarlugants, en menaçant Ricard de retengudas lo dijòus dins l'après-dinnada. E lo sorire de Heather, subran, cobrissiá l'immensitat de l'orizont, coma un solelh roginèl emplit de secrèts e d'entendudas qu'èran pas que per el, Ricard. E siaguèt un autre matin, amb ja un peçuc de frescor autonenca, jos las nautas muralhas medievalas de la Liquièira.

Es aquel moment que causiguèt Joan de la Sèrp per dintrar au cafè, a dètz oras dau matin, amb una pichota saqueta pedaçada de boscatièr. Tot lo vilatge èra aquí. Parlavan de la dobertura dimenge venent : i auriá de perdigalhs, los gardas avián tengut d'aiga dins las concas. E tanben de lapins. Se'n vesiá córrer de pertot. Joan dintrèt sens dire res. Anèt drech au comptador ont raiava coma un solelh la cara avenenta de Treson la Polida, madama Combas.

- Pichona, uòi es ieu que pague. Pòs servir tot lo mond. Coma volon. Lo Champanha se n'i a qu'aiman aquò.

Joan de la Sèrp, el, prenguèt pas qu'un det de clareta. Albèrt Menugueta, novèl pastre e ancian capelan, vengut abituat dau cafè, vouguèt pas acceptar qu'una limonada dins un grand veire. Lo Boet, el, vouguèt de Whisky, que n'aviá pas gostat dempuòi 1944 et aviá enveja, tot d'una, de se rapelar d'aquel temps ont traversava las carrièiras tot faròt amb son colar d'aurelhas secas d'alemands e sa mitralheta americana. Ricard èra aquí amb Heather, sus la plaça, e prenguèt una mauresca.

Cadun sentissiá que quicòm s'anava passar, quicòm de nòu e d'interessant, que podrián puòi contar als colègas, benlèu en arengant un pauc per o far mai polit. Siaguèron pas decebuts. Joan de la Sèrp, en calculant son còp que cadun lo veguèsse ben, sortiguèt de sa saqueta una peça d'aur cobèrta de tèrra e sortiguèt, l'èr de res, en diguent simplement :

- Paga te. Vos dònè totes lo bonjorn. Ai de trabalh.

Tot lo mond se metèt a barjacar. En bracejant. Aquel originalàs auriá trobat lo tresaur dels monges, dempuòi

que lo cercava ? E totes que se trufavan un còp èra : n'i a que devián estre moquets ara...

Ricard e Heather èran mièja ora puòl dins las arroïnas de la vièlha clastra de Sant Vincenç, luòc ont se sap que Joan de la Sèrp fasiá sos furgs, dempuòi d'annadas. I aviá de traucs e de molons de tèrra roja e de grava de pertot. Au mièg de l'anciana torre dels colombs un trauc tot nòu se dobrissiá sus una escalièira que davalava dins l'escur. Aquí çò qu'aviá trobat Joan de la Sèrp. Mas èra negre coma dins un forn, e avián pas de calelh. Ricard ensagèt de veire dedins. Dintrèt la tèsta jos la vòuta redonda.

- Entende quicòm, diguèt a Heather. Coma un sanglot. Quauqu'un que gemega.

Sos uòlhs entrevesián ara un pauc mai luònh, s'acostumavan a l'escuresina. Era la votz de Joan. Ricard siaguèt trevirat, de l'idèa que li siaguèsse arribat quauque malur.

- Joanon, Joanon, siás aquí ?

E veguèt lo vièlh pastre expandit dos mètres mai bas, au pè de l'escalièira. Amb la cara tota ennegresida. Davalèt, lo prenguèt dins sos braces, l'ajudèt a se sortir dau trauc.

Amb Heather l'expandiguèron au canhard. Lo solelh de miègjorn picava redde.

- De qué t'es arribat ?

- Siái estat colhon de venir far lo bèu au vilatge amb mon aur. M'an ensucat per darrièr. Sai pas quau es. Dau vam que picavan cresiái que m'anavan tuar. E m'an tot pres. Enfin l'aur. Mas m'an laissat aquò.

Joan de la Sèrp quichava dins sas mans un gròs libre religat de cuòr.

- De qu'es aquò ?

Heather prenguèt doçament lo volum dins sas mans. Era un manescrich medieval, en pergamin. De paginas èran ben conservadas, d'autres tombavan en limbèls. A bèles uòlhs vesents o caliá menar dins un laboratòri, que lo restaurèsson. Aquí tot s'anava pèdre. Ricard pensava de o mostrar a son bòn mèstre Leon Vilaret. Mas d'en prumièr caliá sonhar Joanon, que sagnava d'una nafradura au frònt. Avia pas l'èr tròp marrit, mas la plaga contunhava de colar. Lo menèron au doctor Brolhet, lo mètge dau vilatge. Dins son ostau lo trobèron en trin de se far ensucar a còps d'escoba per sa femna que li disiá qu'èra una pelha, un torcon, un pas res. E el, los uòlhs apensamentits, respondiá pas, soscava. Faguèt un parelh de ponts de sutura a Joan.

Joan se retrobava paure coma davant, après d'aver conegut la fortuna. Los òmes son çò pus marrit sus tèrra. El que viviá amb las sèrps, o sabíá ben pro. Mas l'argent, èra pas res per Joanon. Un sòmi de tota sa vida, realisat quauques oras, ara esvalit. Demorava ara solament tot çò important, tot çò verai, lo grand cèl, lo vent, lo solelh, las eusièiras espessas, la grand blancor de las cairissas dins la lutz de l'auton. La realitat elementalà.

Capítol vint e unen

Leon Vilaret, en passejant lo chin que preparava per la dobertura de la caça, venguèt veire lo manescrich, coma li aviá dich Ricard. Era dins lo cambron dau paire Menugueta, valent a dire lo pastre Albèrt, que lotjava ara dins la muralha de l'ancian donjon. Leon admirava las vòutas. En sectator impenitent de la diva dau tròn mirgalhat, Afrodita, la filha de Jòus, la preséncia de Heather dins aquel luòc èra pas per li desagradar. Li baisèt civilament la man, e la remirèt coma los toristas a París remiran la Joconda o la Vènus de Milò. Aquò èra pas dau gost de Ricard, que romièt silenciosament sa gelosiá.

Aitanben Leon èra estrambordat per lo manescrich. Era una rejoncha de tèxtes latins, que parlavan de l'istòria

dau país e dels ancians barrons de Tribas. E pus luònh de copias de poèmas en vièlha lenga romana. Copiam fecit A.D.C. monachus MCCLXXII. Un monge aviá copiat aquí en 1272 de tèxtes de tota mena. I aviá de trobadors. Ricard conoissiá fòrça los latins e los grècs mas aquò èra nòu per el. Leon Vilaret, el, tresanava. I aviá tot Arnaut Danièl :

Puois en Raimons e'n Truc Malecs
chaptèn na Ena e sos decs,
enans serai vieills e canecs
ans que m'acort en aitals prec...

E de pajas e de pajas coma aquò, croississentas, genialas, incomprenablas. Aquò finissiá amb la sestina que cadun conois : lo ferm voler qu'e'l còr m'intra...

Mas en faguent lo compte Leon veguèt que i aviá dètz e nòu pèças d'Arnaut. Mentre que se'n conois pas, disiá, que dètz e uòch. Ne sautava au plafon quasi. Ricard èra un pauc entreprés qu'aviá pas jamai entendut parlar d'aquel escrivan. Heather tanben èra en combor, coma Leon. Leon expliquèt a Ricard qu'aqueles trobadors èran de poètas dau país un còp èra, d'unes que i a remirables, mas qu'aicí se'n parlava pas jamai. Era puslèu en Itàlia, en Anglatèrra o en Alemanha que s'estudiavan. E aquel Arnaut èra fòrça presat de son temps, Dante aviá escrich qu'èra "miglior fabbro del parlar materno" : l'òme que sachèt melhor utilizar sabentament sa lenga mairala dins

un trabalh d'escritura. E un joglar gascon nommatt
Bertrand veniá sovent a la Liquièira cantar davant los
Tribas d'aquel temps los melhors morsèls d'Arnaut
Danièl...

Heather e Leon destosquèron au mièg de la tièira la pèça
novèla. La legiguèron doçament. Aquò començava per :

Er vei la flor resplandir e'ls camps gruocs
e'l bruoill novell e'l verd bosc celador :
belh m'es quar vauc afinan fin'amor
tan finamen cum e'l forn ab l'estocs
lo fabre alegre'e sobransos esmera
l'acer delgat quar isnel cal que fera
ont es mestier ab fiseutat plevida.

Aquí mancava quauques linhas. Lo pergamin èra traucat
coma un crivèl. S'endevinhava de frasas estranhas : dins
la cozor del dezir que l'azonda ... per desvirar del grand
fuòc la finida ... on fin'amors com en lo vent la bruoilla
... e sobre l'ala en tal doussor s'oblida ... ans qu'aur
sotilz si muda lo deportz ... e colhit n'am celestiala
escarida...

Demorava d'intacte pas que la fin :

Vai te'n chanssos, ont an mes en oblida
Arnaut jauzen, sofren, c'amors solz guida
e lai diguas que jamais no s'azonda

en cap de riu de fin'amor lo fuocs.

Leon pensava que la pèça èra apocrifa, inventada per lo joglar que lo manescrich sonava Bertand. Heather èra tota trefolida per las pensadas que li venián. Ricard compreniá pas tot, s'estonava d'aquelas estròfas sabentas e rufas, e tanben que lo "miglior fabbro del parlar materno" siá pas au programa dau collègi e demorèsse rescondut dins la polsa au fons de las bibliotècas. A la semblança d'aquelas arroinas de Sant Vincenç au fons de la sèlva, cobèrtas d'un mantèl espés d'arronzes...

Leon sortiguèt amb son chin, per contunhar lo torn dau vilatge. Sens oblidar de tornar saludar Heather en se la chapant amb los uòlhs de cap a cima. Mas Heather, qu'èra pas, se sap, tròp crentosa d'aquel costat, baissava pas los uòlhs e sosteniá, amb un pichon sorire que voliá pas dire res mas que fasiá tresanar, las agachadas de sos interlocutors. Quand siaguèt dins la carrièira Heather prenguèt Ricard a despart.

- Avèm pauc de temps, Ricard. Deman tòrne en Anglatèrra, que l'estiu s'acaba e lo trabalh m'espèra. Mas avèm aquí quicòm que ne somiave dempuòi d'annadas. Te vau explicar.

Ricard beviá e tornava beure, coma una doça musica, las paraulas de Heather. Heather explicava quicòm que podiá far comprene cossi èra pas coma las autras e viviá d'un biais un pauc estonant. Era totjorn estada escolana, puòl estudianta atrabalhida. Mas un jorn a Cambridge un indian polit l'aviá sedusida. N'aviá cremat tot entièira d'una passion brutala e fòla. Aqueste li aviá après lo calinhatge, amb de refinaments que ne fasián una mena de filosofia, de religion gaireben. Apelava aquò lo Tantrà. Quand quichava contra el Heather desnusa, disiá qu'a aquel moment los tremudava en sembla dieus, el èra Shiva e ela Shactí, caliá que se sentigan tresanar subtilament coma de fuòlhas dins l'aureta, prenent antau consciéncia qu'èran una part dau tot. Los estudis desseparèron Heather e son vesiat mas la Shactí qu'èra devenguda voliá contunhar son iniciacion au Tantrà. Partiguèt un estiu en India, a Poona, escotar lo mèstre Bhagwan Shree Rajneesh. Vila d'India, irrespirabla, lo tarabast dels claxons de las autòs, carrièiras encombradas, mendicaires espelhandrats que vos tiran per la man de pertot, cridadissas dels vendeires, los trens que siblan, la calor, la crauma, la polsa. Una iniciacion coma un revolum ont aviá puòl cresegut que tot son èsser s'anava dissòuvre. E a la sortida sabiá lo camin, au dintre d'ela, per gandar un belvéser secrèt ont poguèsse remirar au pus prigond de se l'immensitat de l'univèrs. E aviá trobat la patz, la joia, la serenitat. Sens bolièiras.

E Heather aviá destoscat dins un vièlh manescrich en latin dau sègle XII que la rèina Alienòr d'Anglatèrra aviá fach venir de Palestina un vièlh savi moro nommatt Rachid, qu'èra estat en India veire los mètres d'amor dau temps, e que s'èra encapriciada de far rescontrar amb los melhors trobadors de sas corts aquitanas. E qu'una cançon, atribuida a Arnau Danièl, contava en lenga romana los Tres prumièrs sutràs dau Vijnana Bhairava Tantra. Heather aviá doblidat tot aquò coma un polit conte medieval que s'apariava amb sos gosts dau temps qu'aviá vint ans. Res de çò que se sap de l'istòria literària de l'Edat Mejana pòt pas sosténer aquela legenda. Pasmens Heather se soveniá d'aver legit una allusion discrèta a aquela influéncia dins un libre de Renat Nelli. Mas pas mai qu'una allusion. Heather aviá quitat de pensar a aquela idèa esquerrièira. E li somiava pas mai. Noirida de çò qu'aviá après de Bhagwan, viviá a son agrat, legissent los poètas e caminant a l'aflat dels vents de l'estiu. cercant dins l'aventura amorosa non pas lo plaser, non pas la bevenda que li levariá aquela set inestorribla qu'avèm dins la part bassa dau ventre, mas una fenèstra cap a la lutz de la transcendéncia. Heather a son biais èra una exploratritz de l'interioritat. Au dintre de se, d'espaimè en espaimè, traçava lo camin cap a l'infinit de l'èsser. D'annadas e d'annadas. Fins aquel jorn que trobava, benlèu, lo poèma somiat, la fusion literària, tant estonanta, de la Fina Amor e dau Tantrà. Aquò reprenia (amb un pauc d'imaginacion) los precèptes de Bhagwan : per desvirar del grand fuòc la

finida ... on fin'amors com en lo vent la bruoilla ... e sobre l'ala en tal doussor s'oblida ... ans qu'aur sotilz si muda lo deportz ... e colhit n'am celestiala escarida... Après una estrofa inevitabla e convencionala parlant dels prats e dels aucèls, tres coblas pintravan lo camin de la serenitat coma l'èra estat aprene en India la tant polida e saberuda Heather...

Mas, per malastre, lo manescrich èra manjat e mancava de linhas. Calia cercar las tres estròfas que donavan la recèpta de la "celestiala escarida". E lo manescrich dau monge de Sant Vincenç disiá que las cançons que lo joglar Bertrand veniá far ausir dins los castèls de l'envoronada, las aviá copiadas sus dos pergamins qu'èran demorats dins los castèls. E los castèls èran encara aquí : a la Liquièira e au Sèrre dels Bessons. Ricard los deuriá destoscar...

Aquel projècte de recèrcas secrètas dins los vièlhs castèls èran pas per desagradar a Ricard, mas faguèt remarcar que la bibliotèca dau castèl de la Liquièira èra estada cremada en 1794 e la dau Sèrre dels Bessons, qu'èra la d'Engarran de Fontarecha, la neboda modernista i aviá fach la grand bugada. Anèron veire ensèm l'endrech ont aviá cremat, a la debuta de l'estiu, de centenats de revistas sabentas, de libres de poèmas, e de cartabèus emplits de las nòtas afebridadas de tota una vida : l'aigaci aviá tot lavat. Demorava pas res dau grand molon de cendres qu'aquò aviá fach. Era de preveire. Lo

castèl el meteís èra barrat, mas Ricard conoissíá l'engolumpa per lo visitar. Escalèron la rièja dau pargue e caminèron entre los sauses. Ricard explicava qu'aquí, un còp èra, vesiátz se passejar un lion. Mas los gendarmas l'avián menimosament mitralhat dau temps que fasiá sa dormida, e ara riscàvetz pas res. Levèron un parelh de lapins que corriguèron d'una mata a una altra. Dintrèron dins lo castèl per una pòrta de darrièr que Ricard conoissíá e que barrava mau. L'ostau èra immens e nus. Ricard que l'aviá conegut comol de libres, de papièrs, d'esqueletas, de terralhas neolíticas e de peirards talhats n'aguèt una bèba de descor. Se Engarran de Fontarecha, lo paure el, veguèsse çò qu'avián fach de tota l'obra apassionada d'una vida... Mas èra mòrt ara. Manjat, se ditz, per lo lion. Emai Ricard o creseguèsse pas d'a fons.

Faguèron longtemps lo torn de l'ostau. Dins una cambra a cima de la torre, de papièrs mièg cremats, portats per lo vent, rebalavan per sol. Sens tròp i crèire los espepissèron. Heather cridèt :

- N'avèm un autre tròç !

A bèles uòlhs vesents, recopiat a l'estilobilha sus de papièr, i aviá la segonda estròfa : lo prumièr precèpte de Bhagwan, tirat dels sutràs indians millenaris :

Lanquan d'amor comenssa lo belhs juocs
dins la cozor del dezir que l'azonda
cal tot entier que l'amadors si fonda

jauzens del be que porta'l primiers fuocs
al mieg camin entre ris e enoi
senes pojar mais cap al cim del joi
per desvirar del grand fuoc la finida.

Puois pervengutz l'amadors en tal luoc
on fin'amors com en lo vent la bruoilla...

Malurosament i aviá pas qu'aquò. Mancava encara la màger part de las doas darrièras estròfas. Las qu'indican cossi tremolar au reglet de las fòrças cosmicas, demorant sabentament suspendut en riba de l'espaima, après aver laissat créisser lo prumièr fuòc e en se gardant d'abrasugar lo "grand fuoc de la finida". Heather èra partejada entre l'estrambòrd e l'enferoniment. Era tròp bèstia. Lo vièlh Engarran de Fontarecha aviá lo poèma entièr, solide... Mas la neboda l'aviá cremat amb lo rèsta, amb quant d'autres tesours inestimables (e materialament sens valor comerciala, o cau reconóisser). Ricard, per consolar Heather, li rapelèt que los poèmas magnifics d'Alcèu e de Safò, ne demòra pas que de flòcs tot pichonèls, de brisaduras de pas res - e pasmens trelusents de beutat poëtica. D'abòrd aquel poèma, benlèu èra conegut dels romanistas, que l'avián levat de las edicions en lo considerant coma apocrif... Heather reconeguèt que quauques detalhs de vocabulari e de sintaxi li semblavan suspèctes. Tornèron au vilatge. Lo cèl rogejava sus l'orizont. Las nuòches venián mai lèu ara. L'estiu se clavava, segur.

Capítol vint e dosen

Parlèron encara longtemps. Ricard s'assadolava pas de veire Heather, de se la manjar dels uòlhs sens cap de retenguda, d'escotar sa vòtz cantarèla, de s'emplir las narras de sa preséncia. La revirada romana dels tres sutràs per lo pseudo-Arnaut Danièl apocrif, Ricard se perissiá d'enveja de l'experimentar sus un plan autre que literari. E lo laboratòri per far los trabalhs practics èra aquí a posita. Sufisiá de parar la man. Ricard o faguèt. Toquèt, puòl alisèt doçament, de pèl lena e tebesa. Coma una estofa doça que ben tament. E aculhenta. Res es pas pus doç que la pèl d'una femna qu'avètz longtemps desirada, un pauc esfraiat de la saupre tan bèla, sens ausar la paupejar. De tant que passariatz tres vidas entièiras de temps, ravit, esperdut, nèci, a constatar e a verificar cossí incrediblament es doça, e facha per èstre tocada e retocada. Tant de doçor pòt pas existir dins nòstre univèrs ferotge e grossièr. Es un present dels dieus ancians, los que farguèron lo Bèu - e se lo gardèron per eles, a d'annadas de lum de nòstra val de lagremas. Barratz los uòlhs, e alisatz longtemps, atencionat, desaviat, ravit. Es un acte d'adoracion. D'alhors, d'aquela religion, lo paire Albèrt Menugueta aviá sachut se ne far l'apòstol. Donava l'exemple. E contunhava ara, emai desfrocat. Ricard se sentissiá de

mai en mai una vocacion de discípol. Aquel brave Albèrt. Pastre de fedas après d'èstre estat pastre d'armas.

Una doça calor envasissiá Ricard. Era aquò lo fuòc de la debuta, lo "primiers fuocs" dins la segonda estròfa, saique.

dins la cozor del dezir que l'azonda
cal tot entier que l'amadors si fonda
jauzens del be que porta'l primiers fuocs

Ricard ensagèt de s'embeure dins lo prumièr fuòc, de dissouvre tot son ieu dins aquela doça sentida de benèstre e de calorença. E d'aplantar tot lo temps coma de gelarèia, coma de pega, per ne demorar aquí, "senes pojar mais cap al cim del joi - per desvirar del grand fuòc la finida." Aquel poèma encara fragmentari èra benlèu apocrif, mas donava d'idèas gostosas. E Ricard se retrobèt encaminat dins un lòng e saberut pretzfach de calinhatge, la tèsta plena dau tèxt descobèrt de matins dins los furgs de Joan de la Sèrp...

Ricard se sentiguèt gandar la tresena estròfa. I arribava. I èra. Heather tresanava, coma un instrument de musica. Gemegava doçament, amb una vòtz de catona alisada. Ricard tremolava subtilament, au pus dintre de son cadavre e de son èime : "puois pervengutz l'amadors en tal luoc - on fin'amors com en lo vent la bruoilla - va tremolan finamen fuoilla a fuoilla....". Malurosament tocàvem a la part perduda dau tèxt. Mancava la seguida. Ricard sabiá pas pus de qué far. Un eveniment tras que previsible (mas qu'aviá pas previst)

li levèt tot aqueles laguis. Entendiguèt una vòtz fòrta que cridava dins la carrièira :

- Ricard !

Era Amans. Esperava defòra. Monsur de Tribas li aviá dich de venir quèrre lo manit, que l'ora èra tardièira. Ricard, aquò estonarà pas lo legeire, aviá agut aquestas darrièras oras d'ocupacions requistas que li avián fach un pauc oblidar d'agachar la mòstra...

Ricard aviá pas jamai fach tant prompte per enfilas sas braias e cargar sas sabatas. Adieu l'alisar de la pèl lena. Corriguèt. Amans li diguèt pas res. E mai li o faguèt remarcar.

- Te demande pas res.

E auriá pas mancat qu'aquò, pr'exemple, que li demandèsse quicòm. Lo desrabar subte dau paradís, dau bèu mitan dau segond sutrà (valent a dire de la tresena estròfa de l'Arnaut Danièl apocrif), de qu'imaginar de mai despiedadós, de mai crudèl...

A la Liquièira digús nimai diguèt pas res a Ricard. Mas sa maire Anna aviá d'autres uòlhs, un pauc nebluses, un èr de languiment atendrit, per espinchar son ainat...

Una altra nuòch. Ja autonenca, afrejolida. E de sòmis. Aquò's de bòn comprene, aitanben, après una jornada tan druda. Ricard tot leugièr dins la mofor dau raive davalava sens bruch las escalièiras de l'ostau endormit, se laissant alisar per un leugièr buf d'aire que caminava. Dins la grand sala, los retrachs pintrats dels avis lo regardavan coma de jutges, amb un semblant de trufariá, au pus fons de son agach aplantat per sempre. E darrièr la tapissariá i aviá la pòrta. Era pas barrada. Fasiá un grand trauc negre, mai escur que la nuòch. Aqueste còp Ricard aviá tota la nuòch per campejar detràs. S'endeveniá justament que dins la man aviá un calelh, una vièlha lampa d'acetilèn. La flama blanca dançava. Desvelava las voutas de peira d'una escalièira estrecha que davalava. Era coma Ricard se soveniá, de tant de sòmis dempuòi qu'èra tot jovenòt. Tot èra sonòr dins aquel espan di claus. Lo respir de Ricard semblava lo ronflar d'un grand vent sus una plana desèrta. Coma dins los autres sòmis ont dintrava dins aquelas parts secrètas de l'ostau, sentissiá dins son còr una impression pesuga, terribla, de solesa sens espèr. Escalièiras en visetas, corredors de la vouta nauta e escura. Ricard passèt dins una polida cambra amb de fenèstras que donavan sus un jardin amb de ròsas e una granda tepa artisticament copada. Sa cambra de sòmi, ont se retrobava sovent la nuòch en pantaiant. Se i arrestèt pas. Per una pòrta estrecha qu'aviá pas jamai dobèrta (lo pèile èra tot rovilhat, de mau bolegar) gandiguèt un autre escalièr en viseta, larg, polsós. E siaguèt sens saupre cossí dins la

bibliotèca solitària. De taulas cobèrtas de polsa e de telaranhas, de libres de pergamins sus de laissas immensas e sus de lutrins. I aviá las òbras completas de Menandre calligrafiadas per un monge, las nonanta tragedias d'Esquil, l'integrala de la Republica e dau Critiàs... Ricard se retrobava sens esfòrç dins l'òrdre illogic d'aquel immens cementèri dels libres perduts. Entreveguèt au passatge vint volumes religats en pèl de vedèl mortinèu : las òbras completas pas encara escrichas de Ricard de Tribas. Aviá l'èr tot cussonat. De panatièiras corrissián sus las religaduras. Ricard ausèt pas regardar aquel libre oblidat abans quitament d'èstre estat escrich. Tremolèt una idèa. N'arribèt a Arnaut Danièl. Sasiguèt un libre que semblava viu e fugidis coma una trocha dins un riu. L'agantèt, dobriguèt las pajas, virèt doçament. Era en letras medievalas de mau legir. De frasas li sautèron au morre coma d'aranhas argentivas :

Amors es de prètz la claus..

Sentissiá qu'èra a mand de trobar la cançon misteriosa qu'avián entrevista per tròces amb sa blonda calinhaira : èra aquí, intacta, evidentata que traucava los uòlhs. Los vèrses se desplegavan majestosament, coma las muralhas d'una càrcer imaginària dessenhada per Piranese. Mas a aquel moment Ricard se desrevelhèt, amb un rai de solelh autonenc dins lo morre, e per la fenèstra las garrigas verdas e brunas, traucadas de blancs expandis de ròc nus. Era lo jorn de la dobertura de la caça. Los chins jaupavan. Lo rire gras dau doctor

Baile clantissiá. Pançarut, sobeiran, se trufava de quauqu'un de mens ric qu'el. Los fusilhs aliscats amorosament pendent de meses lusissián als rais de l'auga jos los arbres dau pargue. Ricard anèt en bicicleta au vilatge ont aprenguèt d'Albèrt Menugueta que Heather èra partida. Sens laisser adreïça ni sovenir ni res. Lo vent aviá virat. Era lo Narbonés. L'estiu èra finit. Un peçuc de freg enairava lo pargue dins la clartat dau matin.

Capítol vint e tresen

Lo paire de Gramont, terrible amb sa vòtz grèva e sa sotana, los aoristas, lo nombre de las tonas de carbon vendudas per l'Alemanha en 1908, los vèrbs irregulars angleses, los logaritmes e los Annals de Taciti, aquò venguèt assucar lo paure Ricard un parelh de jorns puòi, sens qu'aguèsse agut lo temps de i tornar somiar. La rompedura amb los delicis de l'estiu èra dolorosa. Ricard ensagèt de s'interessar als plors d'un corifèu aimat de Leon Vilaret que cridava son desespèr au mitan de la capitala Pèrsa desèrta, dialogant amb una mameta un pauc escantida qu'èra la maire dau rei Xerxès. E i aviá tanben un fantaume de rei que passava a galaup sus la scèna, mas èra pressat de tornar d'ont veniá, que los jutges infernencs li avián donat una permission tras que corteta. Mas per brèu que siá son

passatge, aquel fantauma orientau aviá laissat en sovenir per que pensèsson a el d'estròfas particularament entrevescadas. E lo paire Teulièira, menèbre, despietadós, acabava d'aclapar la paura cervèla dels manits jos un grand tombarèl de iambics senaris qu'entendiatz fliscar coma de flagèls venjaires.

Urosament, i aviá tanben las recreacions dins lo grand pargue ont cantavan los pavons. Au bòrd dau grand pesquièr ont los escolans de las classas literàrias avián escampat un jorn la mobileta dau professor de matematicas, lo filh Tellier prepausava una ocupacion nova e pivelanta. Aviá trobat l'estèc de convidar de colègas sieus per jogar au poquèr amb de cigarretas, çò que decuplava lo plaser dau fruch defendut, estent que tant los jòcs de cartas coma lo tabac èran ferotjament interdiches per lo paire de Gramont. Ricard i anèt un parelh de còps e siaguèt interessat d'entendre que los companhs, amb de molons de detalhs tecnicos e anatomicos (tot còp un pauc estonants e suspèctes), descrivián sas prumièras experiéncias de calinhatge dins l'estiu. Adonc Ricard èra pas estat lo sol. La calor d'Agost e de Setembre aviá fach son trabalh pertot. Lo filh Tellier èra enamorosit que non sai de la serviciala de sa tanta, una bruneta fricauda. Un pauc arredonida de pertot, mofla, coma los agradèls forrats, un delici. Aitanben la describiá amb tot l'aglotoniment d'un critic gastronomic que parlariá de la novèla especialitat d'un restaurant. Explicava qu'aviá acomençat en s'embarrant

amb la bèla dins la docha. Puòl avia escalat sa fenèstra après que se siaguèsse fach davant la glaça lo morre despenchenat d'Artur Rimbaud. E puòl d'autras causas encara... Tellier amb la serviciala bruna e mofleta, èra una epopèa, òm se seriá pas alassat d'escotar. Aquel Tellier pasmens...

Mas Ricard, entrevesent l'ombra esglarianta dels susvelhants e dau paire de Gramont (acompanhat dau terrible paire Teulièira) que patrolhavan discrètament dins lo pargue, aimèt melhor demorar dins la cort, amb d'ocupacions mens suspèctas, laissant als autres lo plaser de se far agafar e d'èsser convidats un parelh de dimenges a revirar quauque abominable passatge de Senèc o de Quintilian. Prevision que manquèt pas, quinze jorns puòl, de se realisar. E i a pas res de pus gostós que de veire tombar sus d'autras tèstas que la sieuna un castigatge longamai solfinat e redobtat. Ricard, malanconiós e solitari dins la grisor d'auton, se congostèt dau malur dels autres, qu'el avia sachut evitar. Avia encara lo cap e las narras e totas las terminasons nerviosas de la pèl emplits dau còs de Heather e se'n podia pas desmamar. Alara escrivia de sonets. Dins un grand cartabèu roge que prestava als colègas admiratius.

Lo filh Tellier ensenhèt tanben a Ricard un jòc nòu e agradós. S'agissia d'anar a la sortida dau licèu de las filhas e de far l'espèra, coma lo caçaire amb los perdigalhs. Era mens inconfortable, sufisia de s'assetar,

non dins un esperenc au mièg dels bartasses, mas a una cadieira dau cafè d'en fàcia. Se fasián un morre romantic (èra lo biais de Tellier) amb una flocada de peu au mièg dau frònt e espinchavan. Portavan un quasernet de nòtas e escrivián. Comentavan çò que se vesia. Aquesta, nani, tròp magrinèla. Aquesta, un pauc calossuda, aniriá ben per portar de ferrats mas pas per "lo belh jòc". Aquesta, sembla de se'n crèire coma es pas de dire, d'alhors la conoisce, aquò se compren, bòta : es la filha dau cònsol. Una bruneta amb la boca larga e l'èr trochamand que se sonava Miriam Bragalet. Aquesta outra, pas mau, amb lo peu blond. Mas la gonèla es tròp lònga, podriá se donar un aire mai sulfurós, aquò i aniriá...

Tellier prepausèt d'autres aissablitges. Aquò se passava la nuòch. Ricard aguèt pas cap de mau per venir, que conoissiá de passatges per sortir de son ostau quora voliá : l'ostau, o avèm dich, èra tament grand que digús conoissiá a de bòn totes los membres, corredors e escalièiras que se i entravolvavan dins totas las direccions coma los bornèls d'un formiguièr. Bastava de passar silenciosament ras dau cambron dau vièlh oncle general de cavalaria, que l'entendiatz roncar coma una locomotiva darrièr lo buget. E defòra, la carrièira, la vida nuochenca. Vesiatz aparéisser de gents estranhas que i son pas jamai lo jorn. De vièlhas blanquinèlas e passidas se venián quilhar coma d'estatuas barròcas a cada caireforc, amb lo morre tot pintorlejat e lo gonèl cortet, las cambas dins de debasses negres, los pès dins

de cauçaduras rojas lusentas. Amb la cigarreta a la man esperavan, dins la freg, quauque borniquèl, sup o tucle esvartat qu'auriá tombat sas lunetas e creiriá, embalausit per tant de lusidas, de veire de polidas dròllas crocarèlas. E d'automobilas passavan e repassavan per espinchar longament aquel espectacle estonant, coma un floriment subte de camparòls acolorits dins una prada. Amb Tellier anavan dins un cafè pròche de la gara beure una cervesa. E parlavan de tot e de pas res. Aquel vèspre parlavan dels adjectius.

- Los adjectius, disiá Tellier, aquò's dins un tèxt coma las flors dins un òrt. Segur que se n'i a un molonàs dessinat, te i estofas. Mas entre tròp e pauc mesura i cau, e quand dins las narracions lo paire de Gramont nos los joslinha en diguent que ne deuriam metre mens, ai enveja de li rebecar qu'aquò's pas perquè el es tot negrevestit que cau que tot (emai lo lengatge, qu'es lo país de la libertat ont podèm tot far, e per lo plaser) venga descolorit, coma un prat que ven de cremar...

- Agacha puslèu aquò, disiá Ricard (qu'èra encara tot estonat de descobrir la vila de nuòch).

Au mièg de las carrièiras escuras ont se quilhavan, solitàrias blancas e pintradas, las vièlhas que disiám totara, apareissián d'omenasses vestits de blau amb de tronçonairas e ressavan tota una renguèra de platanas. Pus luònh, amb una maquina e de pics, tombavan lo bacin d'una fontana. A tres passes, cambiavan lo sens d'una carrièira... Tot aqueles cambiaments impreuistes se fasián de nuòch. Tombavan d'ostaus, ne montavan

d'autres, cambiavan de plaça las fontanas. E cada matin i aviá quicòm de nòu dins la vila, aparegut per sorpresa, coma per magia. D'aubresses nauts, platanas, pins o palmièrs, se quilhavan subran ont la velha passavan las autòs. D'autres finissián sa vida, ressats per los omenasses vestits de blau, e a la plaça i aviá de bancs, o de bòrnas, o una estatua en veire que semblava de botiòlas de sabon. E alentorn, eissabranlats per la bolegadissa, d'ostaus se fendasclavan. Coma de miugranas maduras. Lo matin vesiatz una faciada afondrada, las cambras amb los lièches, las banhadoiras, las taulas e las cadieiras que se dobrissián sus la carrièira, coma dins los ostaus de joguina ont las manidas fan dintrar sas titèias. Era totjorn un spectacle de tria. La pòrta de la cosina au pus naut de la muralha abausonada, que pendolava dins lo void a vint metres d'auçada en dessus d'un molon de pèiras e de pòstes. L'aiguièr de sala de banhs pendut vertiginosament per dessus l'abisme ont l'ostau s'èra subran aclapat. E tot se fasiá e se desfasiá la nuèch. Aquò èra l'estèc dau cònsol Gaëtan Bragalet. Fasiá la jòia dels badauds dau matin. La vila quitava pas de cambiar de cara.

Mas aquò interessava pas gaire Tellier. El estudiava coma un entomologista lo reballadís de las putas e dels macarèls emai de sas practicas nuochencas. Una bruneta vestida de violet ludent, amb la boca carnuda, pintrada de rog coma una plaga sagnosa, passejava a quauques passes dau cafè. La gona corta, los debasses de resilha. De nautas bòtas de cuòr ròse. Los passejaires de la

nuòch viravan a l'entorn coma de moscas. Ela risiá, remenava las ancas. Preniá los passejaires un a cha un dins una camioneta blanca garada a tres passes. Barravan la pòrta, cinc minutas i demoravan, e sortissiá repintrada de nòu coma un parpalhon sortís de son cruvèl. E dont mai la nuòch avançava, dont mai la dròlla èra presa per una mena de fresa bolegaira, anava, veniá, alucava de cigarretas, mandava de regards pesucs e imoroses als passejaires. Tellier comentava aquel espectacle coma dins un zoo. Disiá que las polidas que ne fan fòrça, coma aquò, las vesètz pas qu'un parelh de meses. Dispareisson puòi Dieu sol sap ont. Las que rèstan d'annadas e d'annadas, plantadas sus son canton de carrièira coma d'estatuas ancianas, son las vièlhas lordassas. Coma las candèlas n'i a que brutlan doçament e d'autres que creman de cap a cima en pas res de temps.

Ricard pensava a quicòm mai, que lo fasiá chifrar. La dròlla violeta e ròsa que virava jos lo reverbèr coma un parpalhon estranh e patetic, la conoissiá. Era Paulona de Valat, una jove dau vilatge qu'aviá abandonat son piucelatge, coma tant d'autres, jos l'aflat irresistible de Jiròni. E son paire l'aviá fòrabandida de l'ostau. Era partida digús sabiá pas ont per cercar de trabalh. Aquí ont èra arribada. O contèt a Tellier. Tellier s'esmoguèt pas gaire.

- Es pas la prumièira ni la darrièira que farà coma aquò, diguèt. De qué vòs trobar coma trabalh aici ? Au mens amb aquel mestièr deu amassar d'argent, se i a pas quauqu'un que li lo pren tot. Veiràs que tornarà au

vilatge e cromparà sèt o uòch ostaus, e tot lo mond li faràn de bonjorns respiechoses... Son eles, en la fòrabandiguent, que l'an menada aici tot drech. E puòi, vòs que te diga, an totas aquò dins lo sang, ne sòmian, mas ausan pas. Ela, o fai. A Babilònia èra un mestièr sagrat que se fasiá dins los temples.

- A Atènas tanben, faguèt Ricard que conoissiá melhor los Grècs que los Assirians. Mas aici, crèse pas que siága çò meteís. Per metre sus la carta de visita, i a d'autres mestièrs mai onorables.

Sagrat, aviá dich Tellier. Mas çò sol de sagrat que Ricard ressentissiá èra l'horror. Aquela Paulona, brava joventa vièlha totescàs de quatre o cinc ans de mai qu'el, quasi una sòrre. Qu'aviá cabussat dins un mond diferent e terrible. Ausèt pas parlar a Paulona ni la saludar. Quasiment ne tremolava. Aquela vida a dintrar e a sortir dau forgon blanc per cinc minutas de calinhatge. Sens cap d'esmoguda. Mentre que tot es aquí, l'esmoguda. Ricard pensava a Heather, que cercava ela tanben, a bèl èime, la carn dau mascle, mas per enauçar son arma fins a la consciéncia cosmica que i a detràs l'extasi. Coma o ditz lo misteriós poèma qu'avián descobèrt per tròces : dins la cozor del dezir que l'azonda - cal tot entier que l'amadors si fonda - jauzens del be que porta'l primiers fuòcs. Aquel esbleugiment que cau entreveire detràs la dissolucion vertiginosa de l'espame e que Heather lo li aviá ensenhat, de qué ne podiá solfinar Paulona, trepillant sens fin quauques palms de quitran dins la lutz dels

reverbèrs, sus sos talons nauts, entre lo forgon e lo trepador ? Fins a las prumièiras lutz dau matin, ont deviá cabussar dins la sòm, ablasigada, chaplada còs e anma. Coma en una mena de mòrt. En esperant de revivre a boca de nuòch. S'arnescar tornarmai de fardas lusentas. Reprene son balèti acolorit. Aquela reflambor de lusidas sanguinosas sus las bocas. E lo vai e vèni sempitèrne en riba de la vida, dins un mond a despart, fach de desirs inestorribles, de paur, de sornièira. Amb la lutz crusa dels fares de las autòs e dels reverbèrs. Aquela pichona Paulona que la vesiatz jogar amb las autras manidas, i a un parelh d'ans, sus la plaça a ras dau grífol. Abans que Jiròni empusèsse en ela, piucèla quietosa, aquel fuòc que s'escantís pas jamai, e que carreja sens mercé òmes e femnas dins sa furor irresistible. E que per lo paire Bòsc, tant coma per lo paire Teulièira e lo paire de Gramont, ni mai ni mens, èra l'alèn dau diable.

Capítol Vint e Quatren

Mas Ricard somièt de la polida Paulona, afinfolada de violet e de ròse, la boca que reflamejava sanguinenca. El caminava solet, leugièr, dins las carrièiras emplidas de la nebla de la nuòch, ont los omenasses vestits de blau ressavan de platanas e plantavan de bòrnas, bastissián de fònts e fasián aclapar

d'ostaus. Tot èra silent dins la lutz doça dels reverbèrs. Ricard machugava quicòm, sens tròp pensar a çò qu'èra. Era una man umana. Coma se rosega un pè de pòrc cuòch en gelarèia. Se ne sentiguèt un pauc vergonhós. Veguèt passar Paulona, miralhejadís de rebats, ondejanta sus sos talons nauts. Tota en colors poisonosas. De pichonas braias lusentas que li pegavan estrech a las ancas. Son sorire cobèrt de pintura espessa. Lo roç repassat cent còps rebavava. Aquela Paulona somiada englotiguèt Ricard dins un agach alucat : un regard de professionala, sens parpelejar, esfrontós, que vos aganta dins sa pega coma las vèspas.

- Siás un pichon gromandàs, tu. Diguèt.

Aviá la vòtz esclata, bercada. Un paure sorire sens espèr de res. Ricard se veguèt amb aquela man rosegada a la boca, una man lònga, linja, femenina. Se sentiguèt vergonhós. Paulona aviá ja passat, amb sas fardas enlusementas, marchant dapasset en se remenant coma un aucèl estranh. Se quilhava drecha dins la lutz d'un reverbèr, cobèrta de rebats de fares e d'agaches agorrinits, que censadament se vesián, coma de pega, de bava. Formant los fiusses d'una telaranha blanquinosa. Ricard èra emplit de malaisança. Se desrevelhèt. Era un sòmi estranh que lo remplissiá d'una mena de maucòr.

Amb Tellier trobèron una badinariá novèla.

Telefonèron a la sòrre d'Apollina, Nèrta, que teniá un polit magasin de mòda. Diguèron qu'èran de la Comuna, e que lo cònsol monsur Gaëtan Bragalet l'avertissiá que

son ostau anava s'afonsar de dos mètres, estent que dejós fasián de traucariás per ocupar los emplegats de la Vila. Alara caliá susvelhar los tablèus sus los murs, que tomben pas, e téner los chins, que quand lo sòl s'afonsa se meton a jaupar coma de nècis, çò que gèina los vesins. Ajustèron que se son ostau se fendasclava o s'afondrava dau temps de la davalada, èra pas grèu, sufisiá que vengan a la comuna cercar un formulari en cinc exemplars. La Comuna s'engatjava a los remborsar au mens en partida, d'aquí cinc ans, abans las eleccions venentas. La cosina davant son telefon èra inquieta. Pensava ben qu'èra de galejada mas n'èra pas segura. Sabiá lo biais d'aquel Bragalet qu'amb sa municipalitat palaviravan tota la vila

Mas Tellier, que legissiá Edgar Poe e Baudelaire, aviá d'idèas mai romanticas encara. Se vestissiá de negre amb una capa e lo peu en tempèsta, e anava amb un cosin estudiant cercar d'òsses de nuòch dins los cementèris. Aquela passion li èra venguda un jorn en passejant sus lo camin que seguís las ribas de Líria, qu'aviá descobèrt lo còs d'un chival mòrt, tot pòrit : l'odor li aviá paregut òrra d'en primièr, e puòl en i tornant l'aviá trobada enchusclanta, gostosa, polida coma lo desespèr e la nuòch qu'afeccionava. E aviá passat d'oras a ras de la carcassa pudenta, a s'assadolar de poirenca en escriguent de poëmas sus la bròda e lo descòr (disiá lo spleen). E puòl aquel cosin qu'èra un pauc dau meteis biais e qu'èra estudiant de medecina li

contèt cossí anava amassar femurs, tibiàs e metatarsians dins la fòssa comuna e aquò l'estrambordèt. Aqueles òsses los podiatz vendre als estudiants de la facultat de medecina e permetiá d'amassar d'argent per pagar lo mòro vièlh que fasiá la garda de nuòch a l'intrada dau cementèri. Revenián amb de sacs emplits de cranès emblanquits, qu'encara de peusses i pegavan dessus per endreches. Los fasián coser dins una granda tina a l'ostau dau cosin, dins lo jardinet. Los veniá ajudar tanben l'ainada dau cònsol, Dorliana Bragalet, qu'estudiava las Bèlas Arts e qu'èra un pauc destimborlada, sempre vestida de negre amb de gants en cuòr. E que Tellier, oblidant la serviciala chucosa d'aquest estiu, n'èra vengut calugament amorós. Tellier recitava a Dorliana, amb una vòtz bercada e los uòlhs perduts, un poëma d'Edgar Poë que parlava de la polida Annabel Lee, e totes dos, trevirats d'esmou, lagremejavan davant la majestosa tristor dau tèxt. Mentre qu'amb un femur fasián virar los cranès dins l'aiga bolhenta, jos lo cerièr. Dorliana èra obsedida per los òsses e los cranès, ne dessenhava de lònga. N'emplissiá sa cambra d'estudianta qu'èra jos un trast dins la carrièira de Candola. Tot aquò espantava e enfachinava Tellier, qu'anava passar d'oras dins lo cambron de Dorliana a parlar de pas res, espinchant la dròlla, assaborant sas paraulas amb una jòia amarganta. Sens ausar la tocar : èra tròp preciós, tròp linde, aquel jòc d'esmogudas subtilas, d'agaches atristonits escambiats dins la sornièira. Tellier persuadiguèt Ricard

de los acompanhar totes tres dins la cròta comuna ont anavan amassar los òsses. Ricard èra tot emplit de crenhença. Pensava als gardas, als gendarmas, au pecat qu'aquò èra de desrengar los mòrts dins sa sòm. Recità a Dorliana de vèrses dau Saume sieisen : mos òsses se desjonchon, e ma paura arma es trebolada tament : mas Tu, Iavè, ducas a quora ? Car dins la mòrt digús non se soven de tu, dins los infèrns quau donc te lausa ? Aquò tirèt de lagremas a Dorliana. E coma Dorliana aquò's las lagremas que l'interessavan mai dins la vida, agachèt Ricard amb d'uòlhs doces e aiganhoses. Aquò escapèt pas a Tellier que ne concebèt una dolor terribla, que, coma èra romantic, èra tanben deliciosa. Acabavan totes quatre d'emplir sos sacs d'ossamenta blanca, amb de limbèls de carn bruna poirida que i pegavan. Lo tindar dels òsses que s'entretustavan dins la nuòch, jos la luna plena. E los sanglots de Dorliana que tresanava d'esmoguda.

Aquela nuòch laissèt a Ricard un gost estranh de poirenca fisica e morala. En s'endormiguent somièt d'òsses. En plena garriga dins la clartat de la luna se vesia qu'anava amassar d'esqueletas qu'afloravan jos la bauca : de cranes, de maissèlas, de femurs. Los mòrts li parlavan amb una vòtz de vent : sèm nautres, Ricard, los mòrts qu'espèran jos las èrbas. Embriagats per lo sorne lach qu'en riu li ven de las ensenhas. Aquò's un autre saume que podràs recitar a Dorliana... E la seguida dau pantais venia fosca. Ricard dintrava dins l'ostau de la

Liquièira, claus e void dins la freg de l'ivèrn. Dins l'intrada se teniá drech amb sas banas de cabridet lo diable qu'aviá somiat de rescontrar au pus caud de l'estiu dins lo Bòsc del Grand Sèrre. Sos uòlhs flambavan coma de calelhs. Portava a las pautas de davant de gants fins de cuòr negre : los gants de Dorliana. Prenguèt la man de Ricard e lo menèt dins lo grand membre voutat ont totes los ancessors immobils lo cobrissían de sos agaches. La pòrta de las parts interdichas e secrètas de l'ostau badava darrièr la tapissariá asornada de chivals enarcats. Un èr freg n'alenava. Lo diable èra pas mai aquí, en luòga d'el Ricard teniá dins la man un volum religat de cuòr amb las obras de Niccolo Machiavelli, e dedins sabiá que i aviá una nova trufarèla que parlava de l'arquidiabla Bèufegòr. Las escalièiras escuras e emplidas d'aiga. La cambra secrèta dins lo pargue enflorit. La bibliotèca, amb de laissas e de taulas a pèrdias de vista, e los ratasses e las aranhas. Esclairada d'aquí d'alai per quauques pichonas candèlas que fumavan. Au fons vesia la lutz d'un lampadari. I aviá la forgoneta blanca e Paulona fosforescenta dins la nuòch. La boca coma una rajolada de sang viu. Los uòlhs coma de vèspas volairas. De qué fasiá dins sa bibliotèca amb los libres perduts ? Ricard ausèt pas la saludar. Mas ela dobrissia la boca, sos pòts mascarats, per li dire quicòm. Ricard fasiá semblant de pas la veire, escotava pas (mentre que sabiá qu'auria degut escotar) e se'n sentissia vergonhós. Lo sòmi se deschifranhèt doçament dins una mirgalhadura d'images nècis.

La lutz grisa de l'ivèrn desrevelhèt Ricard. Calia engolir lo dejunar e córrer cap au collègi. Ont las exponencialas, l'Eneid, l'economia dau Japon, e benlèu encara d'autres causas tristas e grisas l'esperavan. Mas la nuòch amb l'equipa de Tellier li aviá après que la tristor pòt èstre agradosa, per tant curiós qu'aquò pòsca semblar quand o disètz antau. E i aviá una granda bruna palla e negrevestida amb de gants de cuòr e los vistons nebloses, que considerava lo tristum coma çò pus deliciós que i aguèsse. Aquela d'aquí ocupava ara las pensadas de Ricard : èra l'estranya fada nuòchenca dels cementèris, apassionada d'òsses e de poirenca, Dorliana. Sortit dau collègi, Ricard anèt passejar dins la carrièira de Candòla pròche de l'ostau de Dorliana e finiguèt per la rescontrar, cargada de grands rotlèus de papièr ont desplegava los fruches de son imaginacion. Ricard li demandèt de li o mostrar e s'atrobèt dins la cambra de la manida. Los murs èran cobèrts de seda negra, e de cranes de pertot, blancs, trasián son agach void. De fotòs de Borís Karloff et de Bela Lugosi. Lo lièch èra desfach, tot èra en borrola amb de sacs, de libres, de sabatas, d'esqueletas, de disques escampilhats de pertot. De culòtas e de debasses de fina seda violeta secavan de pertot, penjats als murs, a las cadieiras, a de cordilhs tenduts en travèrs. Dorliana mostrava a Ricard de grands papièrs amb sas composicions afebridadas. Tot èra escur e malautós, amb de carns bèfias, de plagas, d'esqueletas desjonchs. Aquò comolava pas Ricard d'estrabòrd, mas l'estraneza de Dorliana, qu'èra

polida amb aquò, lònga, palla, plegadissa, desvelhava dins son còr un ferniment deliciós. E parlavan, parlavan de lònga. De poëmas atristonits, de cançons desesperadas, de romans angleses comols de nuòch e de glaris. Ela los aviá totes legits. Se'n noirissiá coma d'autres manjan de pan. Dins un canton de la cambra de Dorliana, i aviá una momia qu'avián trobada un jorn, tota assecada, amb una lònga cabeladura rossa. Dorliana l'aviá installada tota faròta amb de fardas sieunas, sempre dau meteis biais es a dire nuochencas, expandida dins una mena de pichon ataüc. Tres cats magres corrissián als quatre caires entre lo lièch e la fenèstra. Dorliana los presentèt a Ricard : Iragaël, Belial e Maguth.

Ricard, pas mai que son amic Tellier, toquèt pas a Dorliana. Ausava pas, mentre èra tot enclausit. Sabiá pas cossí començar. Imaginava una man que prendriá una altra man, de bocas que se jonhirián, trampelantas. Mas èra pas que sòmi. Passavan solament de tantossadas febrosas assetats tot pròche, dins la calor l'un de l'autre, a parlar de poësia e de desespèr. E Ricard faguèt part a Dorliana de son estranha descobèrta de l'estiu, lo dètz-e-noven poëma apocrif d'Arnaut Danièl. Que donava las claus de la felicitat terrenca e ne fasiá una pòrta dobèrta sus l'infinit. Aquò interessèt Dorliana. Regretèt que ne manquèsse la mitat.

Capítol vint e cinquen

Las aventuras romanticas de Ricard dins l'ostau de Dorliana emplit de seda ombrenca e d'òsses vièlhs s'arrestèron un brieu per las vacances de Totsants. Era temps d'amassar las olivas verdas a la Liquièira - e mai que temps, que ja o aurián degut far per vendémias. E l'ostau èra pas encara completament glaçat per los vents de l'ivèrn. Los de Tribas i venguèron tòrnamai demorar. D'aucèls afrejolits demoravan pausats silents a la cima dels arbres.

Arribèron au mitan d'una granda garrolha entre Amans, lo garda, e lo Boet, lo braconièr mai esfrontós dau vilatge. Dempuòi tres setmanas Amans cercava de prene lo Boet, que li agantava las lèbres. Avia destoscat e gardat una lèbre per monsur de Tribas que vendriá lo dimenge, e aquel maufatan de Boet, lo dissate, la li avia panada. Quand Amans passava au vilatge, lo Boet, assetat au cafè Combas, se trufava d'el :

- Capitaràs pas de m'agantar. Siás tròp vièlh, corrisses pas pro vite per ieu.

Aquel Boet, Amans l'avia regardat en fàcia :

- Lo jorn que t'agante a braconar dins la Liquièira, siás mòrt. Te tue.

Dau biais qu'avia parlat Amans, digús riguèt pas. Aquel solitari que vivia luònh de tot dins los bòsques, amb son

chin e son fusilh, n'èra capable. Totes diguèron au Boet de se mesfisar. Treson la polida, en portant los enaps de bièrra, disiá sa crenhença a totes. Aquò finiriá mau. Amans, lo vesián pas pus. Era ocupat a repintrar lo braç drech de Nòstra Dòna de la Serena, amont dins los rocasses, au mièg de la bramadissa dels vents d'auton. Tot lo mond èra en espèra.

Passèron las vacanças de Totsants a la Liquièira sens que i aguèsse pas agut res de novèl. Mas cadun sentissiá que la batedissa vendriá. Partiguèron lo vèspre dau dimenge, amb las olivas dins de tinas. Laissavan l'ostau a las auras glaçadas de Novembre.

Lo dimècres, dins un grand èrme a tres legas de la Liquièira, Amans trobèt lo Boet. Lo teniá de luònh, dins la mira de sa carabina. Una carabina de guèrra per tirar los singlars. Lo cridèt.

- Lo Boet, ara te tene. Pausa ton fusilh.

Lo Boet pausèt pas son fusilh. Amans Blaquièra tornèt cridar.

- Se pausas pas lo fusilh, vau t'abrasar. Despacha te.

Abrasar es un biais de dire dels caçaires dau país que significa mocar amb un còp de fusilh. Lo Boet boleguèt pas. Avia un risolet a las bocas. Lo fusilh d'Amans semblava pas de li faire paur.

Amans tirèt, a quauques passes dau Boet qu'entendiguèt siblar la bala. Lo Boet prenguèt paur, visèt Amans e tirèt el tanben. Amans prenguèt los carrelets dins la camba e cridèt de dolor. Tirèt un autre còp sus lo Boet que lo prenguèt dins l'espatla. La segonda volada de

carrelets dau Boet prenguèt Amans dins lo pitre, e la tresena bala d'Amans faguèt esclatar coma un fruch madur lo cap dau Boet. Totes dos, dins la solesa dau prat, èran expandits sagnoses au mitan de la clapassilha. Pèiras reganhudas, frejas. Blancas jos lo blau dau cèl d'auton. Los aucels cantavan. Lo chin d'Amans udolava coma un perdut. Lo Boet èra mòrt sus lo còp. Amans trobèt la fòrça de se rabalar fins a la rota ont lo segond filh Talhada, que passava en tractor, l'amassèt. Moriguèt dins l'ambulància que lo menava cap a l'espitau. Aguèt lo temps de tot contar.

Amans siaguèt enterrat dins lo pichon cementèri darrièr la capèla de nòstra Dòna de la Serena, amont, dins los pendisses de la montanha. Jos los braces alandats de l'estatua metalica de la Vèrge, que repintrava cada annada. O avián volgut sos cosins e sos amics, que se sovenián de la veneracion particulara dau gardacaça per aquel romavatge. Lo novèl capelan, lo paire Trinquier, faguèt cantar a l'assemblada un saume que demandava que los àngels lo ménen cap au Paradis, qu'amont los martirs l'aculhiguèsson, li dobrigan las pòrtas de la Jerusalèm Celestia... Lo vent siblava dins los avausse, despenchant Ricard e Apollina. Portava ja l'aire glaçat de las prumièiras nèus, amont sus lo cause. E per Ricard aquela freg mordisseira s'apariava amb la freg etèrna dau tombèu. Ont demorariá d'ara enlà Amans. Ricard reteníá, comol d'amarum, sas lagremas.

De caucalas volavan en cridant per d'aut lo cementèri.
Aquò ressontissiá dins l'èr linde.

A l'enterrament de Amans, Ricard reveguèt la vièlha Margalida Anglada qu'aviá servit a la Liquièira mai de quaranta ans. Era retirada a Puechabon dins un vièlh ostau de familha au fons d'una androna ont ronflavan los vents de l'ivèrn. E l'ivèrn s'anonciava freg : o jurava Margalida, d'abòrd que las cebas avián mai de pèls qu'a l'acostumada dins son jardin. Las pèls de las cebas, aquò se sap, pagèlan la duresa de l'ivèrn. Los manits prometèron que la vendrián visitar abans la prima, per li far un poton e beure un det de clareta. Margalida èra una luònhta cosina d'Amans. Aquel que vielhis, disiá, camina de mai en mai amb un cementèri somiat dins son cap : sempre mai boçut, sempre mai garnit de croses.

Ricard e Apollina retrobèron la vila resclausa sus sa calor coma una vielheta enropada dins quatre espessors de mantèls. Las muralhas èran grisas, nautas, enfregidas. E dins l'ostau vièlh e mau caufat, lòng dels corredors sens fin, los manits sentissián la caranchona glaçaira dels vents. La torre negra de l'ostau de la cosina Veronica preniá son èr terrible dels jorns d'ivèrn, que ramentava la legenda medievals dau diable que i èra aparegut un còp èra. Ricard aguèt l'idèa de ne parlar a Dorliana. L'eveniment èra simplament citat sens comentaris dins d'ancians libres d'istòria que Ricard avia destoscats, coma l'Histoire de la Ville de M*** sous la

domination française estampada en 1828 per Isidòri Tornèl e deguda a un ancian erudit nommat M. Garona. Ricard expliquèt a Dorliana que caliá cercar dins de libres vièlhs que ben talament, vist que los istorians d'ara aiman mai parlar de l'evolucion dau prètz de las savatas o dau biais que se bastissián los cagadors dins los ostaus borgeses, puslèu que de retrobar aquelas istòrias dels prodigis ancians. Es simple, disiá, dont mai lo libre es ancian, dont mai reforfa d'istòrias de diables, de mostres marins, de mascs, e de miracles, e dont mai es recent dont mai fai la bugada de tot aquò per parlar pas que d'aspèctes sens cap d'interès de l'istòria. Dorliana èra pas completament d'acòrdi amb aqueste jutjament sevèr portat sus los istorians modèrnes, mas l'afar dau diable dins la torre li agradèt que non sai. Siaguèt estrambordada d'aprene aquò. Anèt cercar per ne saupre mai dins los vièlhs manescriches : coma o aviá suggerit Ricard. E finiguèt per destoscar quicòm. Una cronica medievals de la vila, editada per Frederic-Eudes de Fontarecha, un avi d'Engarran au sègle passat, qu'èra estat professor a la facultat de drech. Lo vièlh cronicaire disiá aquò (Dorliana o aviá calligrafiat sus un grand papièr de dessenh en letras roginèlas) :

CAUSA NOVELA. Item, I dimars que era XI de mai, fes gran temporal daura e de plueja tota la nueg davant, e puoys I pauc apres lalba fes I gran thro, et adonc fon vist per lo ministre de la Trinitat e per son companhon en la cambra ont jasièn I demoni en forma d'ome vestit

ab I mantel vermelh cort et una berreta negra sus la testa, montat a caval sus I cayssa, lo qual pueis pres del sol una gran peyra que pezava entorn 1/2 quintal la qual mes sotz lo bras et yssi sen per la porta, e trenquet et arrabet motz albres en los ortz dentorn, e descobri la glieyza e la claustra, el hostel del dich orde e l'ostal de la reclusa, e daqui sen anet per lo laor de la Valeta et aqui levet motas telas e las portet otra lo Les e las escampet per los albres e per las vinhas entro pres lo luòc de Clapiers..

Lo manescrich disiá pas que la cambra ont s'èra facha l'aparicion, dempuòi, èra barrada e que digús i dormissiá pas jamai. Au mens aquò's çò que se pretendiá, quand lo mond espinchavan la cima trista de la grand torre. Dorliana, palla, negrevestida, enronhada d'esqueletas e de momias, i podiá pas aver res que li faguèsse mai lèga qu'aquel afar de torre maudicha. Que, d'abòrd, aviá viscut vint e dos ans sens n'entendre parlar, ela, filha dau cònsol d'aquesta vila... Caliá que Ricard tròbe l'engolumpa per la i menar. E Ricard solfinava que i aviá aquí una ocasion de faire lo bèu e de conquistar lo còr romantic de la polida artista. Seríá un pauc crudèu per lo paure Tellièr, rai. Se fai pas de còps coma aquò als amics. Mas Tellièr aviá encara sa serviciala per lo consolar, redonda, fricauda, e que demandava pas qu'aquò, a bèles uòlhs vesents... Alara perqué pas temptar Dorliana ? Ricard calculèt cossí la far montar dins la torre negra, dins la cambra dau diable. E benlèu,

dins la cambra dau diable, farián de diablariás gostosas...

Caliá metre dins lo còp la cosina Veronica, qu'èra dins l'ostau e qu'èra voluntàriá per totes los aissablitges. Malurosament Veronica qu'aviá ara dètz e sèt ans aviá trobat una distraccion novèla e meravelhosa que li levava tota enveja de far qué que siá d'autre. Emai aquò siaguèsse d'anar campejar lo diable el meteís dins sa torre. Amb un companh d'escòla avián descobèrt un jòc que se fai en posicion orisontala e qu'es doç e gostós tant e mai. Sa sòrre Bausèlia qu'èra mètge, lo legeire se'n soven benlèu, emai fòrça eleganta, s'èra despachada en aprenguent aquò, non pas de ne parlar als parents (aquò auriá menat pro de rambalh) mas de li far prene una potingança que li permetriá de contunhar sens se laguiar, amb pas pûs cap de perilh de venir subran maire de familha nombrosa. Un dels autres efièches d'aquela potingança èra que Veronica s'arredonissiá coma un fruch madur e mofle, e aquò fasiá los delicis de son jove que disiá qu'aimava las joventas carnudas, las odaliscas regonflas e mofletas. Tant vai que Veronica d'aquesta passa aviá pas qu'una causa dins lo cap : se desbraguetar, tombar sa culota sedosa, fondre desnusa e tresananta dins l'abraçada dau bèu jovent garrut. O fasián quitament sus lo tapís de l'ostau mairal, còtra la pòrta dau burèu dau papà, çò que decuplava lo plaser. La requèsta de son cosin siaguèt donc aculhida amb un sorire ironic. Per Veronica, çò qu'interessava Ricard èra

pas lo diable d'esperel, mas las diablariás que podriá far en profitant d'aquesta escorreguda amb Dorliana. E li venguèt dins lo cap una idèa dau tròn de Dieu, que la faguèt quasiment còrfalir d'aise e que trempèt son slip de dentèla d'una doça aiganha : se i anavan ensèm, las doas dròllas e los dos jovents, e que amont, tòca-tòca, totes quatre a l'encòp... Conoissiá pas Dorliana e s'imaginava que de l'entendre raufelejar, descabelada, tot pròche, jos l'abraçada de Ricard, aquò metriá totes sos senses a ela en combor, decuplant lo plaser dau calinhatge. Mas es pas aquò qu'expliquèt a Ricard quand li donèt son acòrdi per l'expedicion. Diguèt simplament qu'aquela torre se visitava pas jamai, mas que saupriá ben trobar l'estèc per aver la clau e los menar amont, una nuòch. E veire las traças negras dins lo sòl de la cambra aquí ont lo diable aviá marchat, cremant prigondament la pèira de cause per i marcar sa clava. Ajustava qu'aquò semblava de grandas arpas coma las d'un gal. Digús, dempuòi 1372, aviá pas pogut demorar amont. Non que lo diable siágue revengut, mas aquel sovenir èra aquí de pertot e èra pas possible de dormir. Fasiatz de sòmris òrres.

Dorliana, coma èra de preveire, se congostèt d'entendre tot aquò quand Ricard, dins la cambra emplida d'esqueletas e de momias, o li tornèt dire. Mas caliá esperar que Veronica los sonèsse, entre qu'auriá obtengut la clau. Sabián pas quora se fariá. Dorliana mostrèt a Ricard son novèl tesaur : de mortons dins de

bocals d'alcòl. Los trobava dins la pobèla d'una vièlha de l'ostau d'en fàcia qu'aspirava lo ventre de las joventas qu'avián encambat lo riu sens prene las potingas de Bausèlia. E un tot pichon, ròse e blanquinèl, que semblava una granolha, èra aquí coma se tetèsse son poce : lo pus polit de la colleccion. Dorliana explicava qu'aquel fetús tot misorlet èra son nebot. Sa sòrre pichona l'aviá concebut amb lo professor de matematicas. E la mameta, per còp d'astre, coma aviá pro de mestier, aviá capitat de lo sortir intacte. Dorliana li aviá trobat un nom : Asmodèu. Parlava sovent a Asmodèu, tot ròse, nadant dins son bocal d'alcòl. Li recitava de vèrses grècs : Escota un pauc aquò, mon pichon Asmodèu, coma es polit. E se quilhava, mai negra, mai neblosa que jamai, descabelada :

-Ai ! Tornarmai ! Un subte tremolar, una ravacion caluga me trigòssan. L'epinhassa dau cabridan me fissona mai coma un fèrre rogit. Mon còr espaventat chaupinha ma ventresca ! Mos uòlhs se bigòrsan e redòlan. Butada per l'enferoniment sabe pas pus governar ma lenga ni mas pensadas enfosquidas. Mas pensadas que s'engrunan forra borra coma lo creis ondenc d'un mau òrre ! De qué ne pensas, mon pichon Asmodèu ? Mon pichon nebot tot ròse...

Capítol vint e sieisen

Ricard sortiguèt de la cambra de Dorliana. Enchusclat per l'odor estranha de la dròlla. Dorliana li aviá mostrat son novèl jòc : furnejar dins las pobèlas. La d'en fàcia, ont se podiá totjorn trobar un parèlh de fetusses, e d'autres, ont trobàvètz de meravelhas de tota mena : vièlhas grotlas, perrucas passidas, saquetas de cuòr, libres cussonats. Tot aquò veniá completar la molonada d'objèctes de tota mena qu'empobolavan la cambreta. E mai que mai los fetusses, n'i aviá ja una plena laissa. Avian cadun son nom. De còps Dorliana disiá que sabiá lo nom de la maire, e ajustava un nom de familha au pichon nom inventat. Ricard aviá explicat a Dorliána que per lo moment, i aviá pas cap de nòva de Veronica e de la clau de la torre. Au bas de l'escalièira caminava dins d'andronas estrechas plenas de pelhas que pendolavan de las fenèstras, de cats e de chins que corrissián, de manits craumoses que ploravan, e d'escobilhas amolonadas. E tot d'una arribàvètz dins de carrièiras polidas, cafidas de mond, amb la lutz de las veirinas e lo desfilat auturós de las elegantas que passavan aquí, solèmnas e fricaudas, per se far veire.

Ricard s'embronquèt a Paulona de Valat au recanton d'una granda carrièira emplida de bolegadissa. Aquí quand es cafit de mond i a un biais per o dire, melhor que la fola o la multitud : l'ordòu. Carrièiras formiguejantas d'ordòu. Lo còr de la vila dins la grisor dau tantòst. La dròlla èra vestida simplement d'un jeans e d'una camiseta. Era un pauc palla, amb los uòlhs

tristes. Pas gaire polida amb aquò, un pauc escantida. Siaguèsse pas aquel fuòc rabiós dins los uòlhs. Res dins son anar rapelava pas aquela estranha princessa de la nuòch, afinfolada de mauve e de ròse, tota en lusidas, frucha ensucrada e amarganta dau desir interdich. Era la dròlla simpla e braveta que jogava a ras dau grífol dins lo vilatge quauques ans aperabans. Totescàs escapada a sas titèias. Amb la lassièira e la ràbia en mai. Es ela qu'abordèt Ricard.

- T'ai vist l'autra nuòch, Ricard. Que m'espinchaves de la terrassa dau cafè amb un colèga tieu, a un moment que trabalhaves. Sabiái que m'aviás reconeguda. E ai vist coma m'agachaves. Las femnas veson totjorn cossí los òmes las agachan. Sèm dau meteis temps, avèm jogat ensèm als meteisses jòcs de manits. Coma de cosins, benlèu de fraires. Ricard, vòle pas que me jutges e que me condemnes sens saupre. Cau que te parle. Vòle que compregas.

Paulona, drecha còtra la muralha, au mitan de las gents qu'anavan e venián davant los magasins, sens los veire, parlava. Sens prene lo temps de polsar. Contava son istòria. Ricard escotava e disiá pas res.

Paulona expliquèt cossí d'en prumièr s'èra laissada regardar per Jiròni, çò que la menèt aitanlèu jos la rama complícia dau bòsc de la Fadarelona. E lo legeire sap la seguida qu'a, aitanben, pas res d'original. Paulona contunhava. Sa vòtz èra rauca, asclada. Parlava, parlava.

- I aguèt lo maridatge de Jiròni. Te rapèlas, aquò manquèt pas d'animacion. Ieu sabiái pas pus ont ère. Coma s'ère mòrta. E pasmens o auriái pogut preveire. Ere pas pro piòta per pas saupre que Jiròni me quitariá lèu. Mas aviái besonh d'el. Ere coma una bèstia acarnassida que brama la dolor de son ventre atalentat. Jiròni m'aviá tot après, m'aviá gaubejada a son biais. Li repròche pas res. Tot ven de ieu. Es ieu que trobère l'estèc per me faire agachar, e per respondre a sas agachadas en faguent mina de me refusar mentre que voliái venir sieuna, que ne perissiái d'enveja. E per me laisser prene, embriagada, e èstre sieuna cap e tot, e i tornar que ben tament, de contunh. E quand siaguèt maridat sabes coma aquò virèt. Aviái l'èr desvariada, espelofida, desconsolada. Totjorn a mand de plorar. Ma maire solfinava quicòm. E dins lo vilatge lo bruch qu'ère estada la calinhaira de Jiròni s'espandissiá coma l'òli versat sus un lençòl : a bèles paucs, mas amb fòrça. E o avoère quand ma maire m'o demandèt, s'èra veri çò que disián. E la maire plorèt, d'oras, de jorns, sus l'onor perdut de sa manida. Sabiái pas cossí la consolar. Era malauta ja. Voliái li far comprene qu'aviái causit ieu de far la falta, qu'acceptave la vergonha e lo malur en pagament de tant de joia qu'aviái aguda, quauques setmanas de temps. Quauques setmanas que valián una vida. Mas la maire èra tant atristonida que lo paire, que vesia pas jamai res e que pensava pas, o sabes, qu'a son fusilh e a sos chins de caça, e als singlars dins los

avausses, endevinhèt que se passava quicòm. E la maire finiguèt per li dire. Siaguèt terrible. Me bachelèt. Coma de gip dins una conca. Quitère l'ostau per pas pus i tornar. Un matin, amb lo carri de cinc oras, soleta. Quichave las maissas. Anave viure, me batre, ganhar tornarmai lo drech au respècte. Arribère a la vila. Conoissiái pas tròp, e mai i siaguèsse venguda un parèlh de còps cada annada amb la mamà per far de corsas. Caminère longtemps, los pèses me dolián. Es pas de crèire coma fai mau de marchar dins una vila. De jornadas sus los camins cobèrts de grava en campèstre, es pas res. Aquí, mièja ora sus la quitran, e crèses que los pèses te sagnan, son adolentits de pertot. E marchave. Dintrère dins una espiçariá ont veguère una vièlha trista e lassa darrièr son comptador. Ela me veguèt tanben trista e lassa, l'èr perdut. Li diguère que cercave de trabalh, que veniái d'un vilatge. Me soriguèt. Diguèt que cercariá. Me prepausèt de restar la nuòch dins son ostau se sabiái pas ont anar. Mas contunhère ma caminada, en demandant dins los magasins. Sus lo plan Grabièr de Creissèls trobère una mercanda de flors qu'acceptèt de me prene, au mens per començar. I aviá fòrça de trabalh. Apreniái. Era polit de trabalhar dins las flors, d'èstre sempre au mièg de sos perfums. M'agradava. La patrona se disiá Danisa.

Ricard escotava. Pensava qu'aurián pogut se sèire. Mas Paulona contunhava. Drecha còtra la paret. Lo flume rompiá sos dogans. Res arrestariá pas sa dicha.

Espinchava Ricard, sos uòlhs lo traucavan coma de cotèls. Pas res de l'agach melicós de la putana. La mirada fixa, voluntosa, de l'aucèl agantat dins una leca e que contunha pasmens d'afrontar la vida, de regardar drech davant.

La seguida èra tot un roman, mas Ricard n'escotèt pas que de flòcs. Lo vent glaçat de l'ivèrn emportava lo demai. Paulona a la vila aviá retrobat lo gost de viure. Ganhava pas gaire mas n'i aviá pro per pagar un cambron jos las trasts. Dins lo magasin de Danisa aviá a sentida d'èstre una flor entre las flors. E aquí rescontrèt Armand, un polit jovent que veniá crompar de flors. Aquel Armand veniá de mai en mai sovent, aviá totjorn quauque garbeta de flors que li caliá venir querre per quicòm. Puòi, de las flors passèt a la vendeira e la convidèt per passejar. Lòng de las plaças ont cascalhejan las fònts, lòng de las carrièiras plantadas de platanas e d'autcipresses. Anèron dinnar au restaurant. E Paulona que lo bèu Jiròni aviá desrabada a l'inocència de l'enfantesa, coma aquò començava de li mancar, s'engimbrèt per passar la nuèch amb el, dins son cambron. E de fiu en cordura aquò los menèt totes dos dabans monsur lo cònsol (o puslèu quauque membre escur e anonim dau consèlh municipau). Pichona nòça sens familhas, sens grand revòbis... Paulona se sonèt madama Rozel... Era meravelhós, mas amb un sol problèma : que lo brave nòvi adorava tament sa jove esposada qu'ausava pas la tocar de peur de li far mau. La

remirava en badant, los uòlhs perduts, li recitava tres cent còps per jorn que l'aimava, e ne restava aquí. Sabiá pas cossí anar pus luònh... Aitanben, to legeire endevinha la seguida, qu'un bèu tantòst Paulona rescontrèt un jove qu'aviá lo biais de Jiròni. L'uòlh conquistaire, que quand se pausa sus una siloeta femenina es coma una man tebesa que vos aganta e vos alisa. La bèla resistiguèt pas a l'agach alucat (ni ensagèt pas solament de resistir). Baissèt pas pro lèu los uòlhs. Lo bèu jovent aviá agut lo temps de legir dins sos vistons coma dins un libre dobèrt, lo crit de tot aquel còs comborit per la talent...

E après aquel jovenòme n'i aguèt d'autres : mai que mai un nommat Robèrt. Aquel d'aquí, lo malurós Armand que coma se passa totjorn dins aqueles afars se dobtava de pas res, lo descobriguèt dins los braces desvestits de son esposada. E coma de cridar o de bacelar èra pas son biais, engimbrèt una mesa en scèna que, contada per Paulona, desrevelhèt en plen Ricard que sens o far veire començava de s'aconsomir una idèa.

- Adonc un vèspre, contava Paulona, mon marit Armand venguèt cap a ieu amb un sorire misteriós. Exultava. Era vengut tot magrinèl, los uòlhs un pauc fòls. Portava un paquet : te vau far plaser, diguèt. Ai un present que te vau donar. Lo pus bèu que te poguèsse far. Tot çò qu'ai. Paula. Siás tota ma vida, tota ma vida es tieuna. Per sempre... Ieu compreniái pas. Dobriguèt la

boita e sortiguèt un revolvèr. Tot se passèt coma dins lo pus òrre dels mausòmis. S'apeguèt lo canon còntre lo frònt. Risiá, èra èbri de jòia amara e desesperada. Ere tant esglariada que sabiái pas qué far, ère paralisada. Coma presa dins un grand carcan de glaça que m'empachava de bolegar. Veguère sa tèsta esclatar coma un fruch madur, la sang que regisclèt sus ma rauba e totas las parets. Cridère, cridère.

Tota la fresa de Paulona èra tombada. Era cobèrta de lassièira. Semblava vièlha e sens pus cap d'espèr. Finiguèt en quauques frases.

- E d'aquí tot siaguèt coma un sòmi, un marrit sòmi que jamai me'n soi desrevelhada. Tot lo mond me rebutèt coma un mostre. Me disián de puta, de gorrina. Aviái tuat mon marit. En lo trompant amb d'autres òmes, l'aviái laissat se perir. Auriái degut veire que veniá fòl, auriái pogut far quicòm. La policiá enquistèt. La patrona saguèt que recebiái mos amaires dins lo magasin e me saquèt defòra en cridant. Ere una puta cap e tot, disiá. Un poiriment viu, portaira de malastre e de mòrt. Digús m'ausava pas salutar. Me retrobère sola, una nuèch, dins la carrièira. Pròche de la gara. Las autòs viravan. D'òmes m'aprchèron. Me faguère pagar. E tornar, e tornar. Om finís per venir caluga. Cada nuèch, lo mai de còps possible, fins que la fatiga me prenga coma un grand lençòl ont cabusse. Sabe pas pus çò que soi. La nuèch parle amb las colègas. Son d'amigas. Mas

parlam pas que de passas, de gorrinitge. De çò que vivèm. Sabe pas pus res d'autre. Mas vive. Contunharai de viure. Gandirai una outra riba. Me laissarai pas subrondar per la desesperança. Aquí, t'ai tot dich. Pòs pensar ara, pòs jutjar.

E Paulona aguèt un rire amar, mausan. Lo rire glaçat que s'entend de nuòch sus los trepadors, jos los reverbèrs.

- Mas tu Ricard, dins ta familha, dins tos grands ostaus. Te manca pas res. Monsur lo marqués de Tribas... I pòdes comprene quicòm, au rebaladís de la solesa e de la misèria ? Bòta, me fai pas res. M'a fach de ben de parlar. Te fau un poton...

Pausèt sas bocas sus lo frònt de Ricard : dos bocins de glaça. E desapareguèt coma una ombra leugièira dins la revolumada dels passejaires, plantant aquí Ricard tot apensamentit, silent. Dins lo siblejar dau vent de novembre.

Capítol vint e seten

A l'ostau Ricard aviá de corrièr. Una letra de Dorliana. Tota nolenta de perfum. Amb un dessenh macabre. E aquela frasa :

"More times than not, things that lead to happiness involve some pain."

Un potonet. Tota tieuna,

DORLIANA.

De qué voliá dire ? Ricard ne sabíá pas res. Se congostèt dau potonet epistolari e dau "tota tieuna" que li semblèt equivòc e sensual. Era pas desagradós de i anar a bèles paucs, de trigar. Finirián ben entre dos lençòls, quauque jorn. Sas doas fantasiás somiairas s'èran nosadas, ara. Fasián una mena de parelh. Aquò aniriá de segur cap a son tèrme. De se noirir d'ambiguitat, d'agaches pegoses, de frelhaments un pauc insistents, e de ne demorar aquí, èra una delectacion. Es benlèu aquò que voliá dire la citacion anglesa.

Ricard davalèt per dinnar. Avián Leon Vilaret e lo general Rigaudenc a taula. Anna diguèt qu'aviá vist la neboda Veronica en vila e que solfinava quicòm de mai o de mens. Aviá pres un èr esfrontós que marcava mau.

- Aquela, disiá Leon qu'aimava de patesejar per passadas, sap ont lo diable nisa, emai ont rescond sas alumetas.

Aquò faguèt rire lo generau. Ricard pensèt que la frasa aviá un sentit doble. A bèles uòlhs vesents que Veronica gorrinejava, qu'aviá son jove e que jogavan a la bèstia de las doas esquinas. E tanben aquel diable dins la torre escura ont se vai pas jamai. E ont a laissat sas clavas coma de brutladuras... Mas Raols èra partit dins una altra direccion. Ramentava un sermon dau paire Menugueta ont aviá dich que deviam grameciar lo Senhor per nòstras imperfeccions. Mercés d'èsser çò que sèm, landrinejaires, messorguièrs, gromandasses, gossatièrs, flaunhacs, e n'oblidge... De se descabestrar dins lo gorrinitge dobrissiá, aviá dich Albèrt, una granda plaga terribla, sempre apostemida, que vos portava l'umilitat e vos donava enveja de demandar perdon. Lo general suggeriguèt que benlèu èra verai per Menugueta, mas pas per totes. E que n'i a que dont mai s'agorrinissián, dont mai avián enveja de s'agorrinir, e qu'aquò veniá coma un calavenc sens fons. E tombàvètz tan prigond que jamai èra pas pus possible de tornar montar. Anna capejava. Leon Vilaret, sentissent que la discutida s'enfangava, demandèt :

- E n'avètz de nòvas d'aquel Menugueta, ara ? De qué deven dempuòi qu'es pas pus prèire ?

- Fasiá pastre, i a pas gaire, diguèt quauqu'un.

- Conois ben lo campèstre, faguèt remarcar Ricard. E los biaisses de pausar de laç. Vodriás pas lo prene per garda a la Liquièira ?

Raols qu'aviá pas pensat a aquò fronziguèt las ussas. Un ancian capelan coma garda ? Basta, aviá ja agut de militars retirats : Jò, Amans... Alara ?

- Pas tan lèu, diguèt. Es benlèu una idèa mas i cau soscar un pauqueton...

Per parlar de quicòm mai, Ricard contèt son sòmi de la nuèch. Passava lo bachelieirat. I aviá un grand professor de gymnastica, un ataut, un armari, amb un siblet, que cridava. E Ricard li caliá escapar a de veituras fòlas en s'amagant darrièr de pobèlas escarnidas, córrer davant un buòu enferonit, sautar d'un pònt dins un riu emplit de rocasses ponchuts, se rebalar dins la fanga jos de fiusses d'aram amb las balas de las mitralhairas que siblavan... E Ricard se disiá que los que fin finala capitavan aquel examèn, òsca ! èran de braves... Lo raive faguèt rire tot lo mond. Raols ne tirèt una morala, que de landrinejar amb las manidas, èra de son atge, rai, mas que caliá tanben preparar sas armas per la fin de l'annada...

Ricard palliguèt una idèa. Son paire, de tot segur, aviá un parelh d'uòlhs que sabían veire coma cau. De qué sabiá de sas aventuras recentas ? De qué n'endevinhava ? Ne pensava de mau ? Cossí saber...

E aquò donèt justament a Leon l'idèa d'una version diabolica tirada de Suetòni que pas que de veire l'entradís de dificultats que semblava de i caupre Ricard n'aguèt las tressusors...

Cossí revirar aquò ? Escriguèt a Heather. Una doça letra de catimèlas. Mas la respònsa veniá pas. Aquel corrièr per las isclas britannicas... Aquò pren de temps. Ricard se rosegava. E puòl dins la nuòch somièt de Fúlvia dins son ostau amb de colonadas de marbre ras dau bòsc de la Fadarelona. Lo temps èra doç dins la garriga dau pantais, jos las estèlas. Fúlvia èra aquí que jogava de citara. Una musica tota melicosa. Sorisiá a Ricard. Son latin rajava linde, coma una aigueta au grífol. Que jamai òm se ne desassedariá :

- T'aviái esperat. L'oblidaves ta serena de detràs los sègles ?

Ricard èra moquet, un pauc vergonhós. Li expliquèt tot. Fúlvia risiá. Son rire tindava coma un cristal. Aviá lo libre de latin a la man. Li mostrèt. Aqueles uòlhs, aquel sorire roginèl, Ricard auriá vougut se i negar dintre...

Fúlvia s'amusava :

- E es aquò, que sabes pas revirar ? Mas es clar coma lo solelh ! Veja un pauc. Asseta te aquí. T'explique.

Còntra la carn cauda de la joventa. Amb aquela nolor vegetala que fai somiar a la prima. Enchusclanta. E la vòtz coma una musica, la vòtz de la serena... Amb sas alas enveirentas per palavirar lo temps. Ricard ara vesíá

dins lo tèxt de Suetòni coma dins un ecran de television, tot èra simple, trelusent. E quand n'aguèron finit amb la version s'espinchèron de pròche, risolièrs, esmoguts, per passar a un jòc mai polit. Mas totescàs començavan, la fauna leugièira que volava dins lo cambron clar asornat de mosaïcas, Ricard se sentiguèt tirat irresistiblement vers l'esvelh. Se vouguèt arrapar, restar dins lo sòmi. Quichava Fúlvia. Li disiá de tot, que l'aimava, que moririá d'èsser quauques minutas sens ela, e ela risiá, crocarèla, fricauda, e doçament lo sòmi s'escantissiá coma quand l'aiga clara ven trebola. E siaguèt l'esvelh, dins un matin sorne d'ivèrn començant. Que se caliá brossar las dents, envalar un veirat de lach e doas tostonas, e s'acaminar cap au collègi. Ricard èra encara tot emplit de son sòmi. Es pas qu'un sòmi, se disiá. Aquel tèxt de Suetòni es tornarmai escur coma lo Bòsc del Grand Sèrre per una nuòch sens luna, sus l'ubac, aquí que i a mai d'arronzes... E può, doçament, li semblava qu'aquò s'aclarissiá, veniá manèu. Sens dificultats revirava. Aquò veniá tot simplament, escriviá, escriviá, sens quitament tocar au diccionari. Leon Vilaret li fiquèt un dètz-e-nòu (e pasmens passava pas jamai lo sètze). Revirada exacta, disiá. Sens decas. E escricha polidament. De tant qu'òm se demanda s'es vòstra o se l'avètz pescada dins la bibliotèca pairala...

Ricard prenguèt l'èr de la dignitat ofensada e jurèt son onestetat totala. Anèt fins a dire coma una galejada qu'aviá somiat que se fasiá revirar lo tèxt per una polida

gallò-romana e qu'aquò l'aviá inspirat. L'istòria faguèt rire lo professor e los escolans. E coma los detalhs contraris a la morala (tocant çò que s'aprestava a far amb Fúlvia, que revertava los jòcs de Leon Vilaret amb sas servicialas) Ricard n'aviá pas suggerit res, l'afar s'arrestèt aquí. E Ricard siaguèt pas mai suspectat d'anar cercar sas reviradas dins los libres. Aitanben n'aguèt pas mai besonh (que devèm reconóisser qu'o aviá agut fach, lo mostre). D'aquí enlai sufiguèt que somièsse a la doça cara e a las abraçadas perfumadas de Fúlvia dins sa tunica de seda fina, e lo tèxt latin se metiá a viure davant sos uòlhs coma de cinemà en tecnicolòr, amb sos personatges de tota mena qu'anavan, venián, s'estripavan, parlavan, s'agorrinissián, declamavan... E tot lo mond prenguèt l'abitud de lo veire sempre prumièr en latin. Lo quite Tellier que conoissiá Ovidi, Catul e Joan Segond de per còr e a l'envèrs capitava pas de li raubar la plaça.

Tellier veniá mai trist, mai solombre. E coma èra romantic ne tirava una gaug refinada, la gaug immensa de l'amarum. Solfinava que Ricard èra en trin de li ganhar Dorliana - e benlèu èra ja fach en secrèt - e Ricard li raubava tanben las prumièiras plaças. Lo mond entièr èra crudèl, despietadós...

Mas Ricard, qu'aviá retrobat son amadoira de sòmi (mai polida que totas las vertadièiras) n'oblidava un pauc la granda bruna linja e negrevestida, amb los uòlhs

nivoloses e los gants de cuòr. D'abòrd que veniá de reçaupre una respònsa de Heather que desrevelhava tanben de sovenirs polits qu'avián pas res a veire amb la fascinacion malautosa que li inspirava Dorliana. La revirada de Suetòni per Heather veniá tròp tard, e d'abòrd èra pas dins un franchimand corrècte. Auriá pas pogut l'ajudar. Mas Heather li disiá tanben de pichonas frases agromandidas que lo fasián doçament soscar. E li contava sas recèrcas subre lo poèma XIX d'Arnaut Danièl. Heather aviá escrich a Renat Nelli que li aviá respondut una letra escarrabilhada amb de fotòs de manidas desnusas, popas regonflas. Explicava qu'aquel poèma, coma o solfinava Heather, èra pas desconegut. Raynouard e Rohegude n'avián entendut parlar. Lavaud l'aviá agut entre las mans en 1901. Totes avián dobtat de son autenticitat. Ezra Pound l'aviá legit en sòmi, la nuòch dau 6 de Febrièr de 1917 e un còp desrevelhat se n'èra pas mai sovengut. E per se'n consolar s'èra emmoninat amb de vin de Bordèus. Lo sol detentor segur dau tèxt èra Engarran de Fontarecha que deviá l'editar dins lo Butletin de la Societat de Sciéncias e Letras de Septimania. Mas lo lion dins lo pargue aviá empachat lo vièlh saberut de terminar son prètzfach. Tot aquò èra desesperant. Lo trobarián pas jamai aquel tèxt ?

Aquí dessús, Ricard recebèt un còp de telefòn de Veronica. Aviá la clau. Anuòch podrián montar dins la torre. Anuòch o pas jamai benlèu, que las sòrres e los

parents èran totes partits de l'ostau, èra l'ocasion inesperada. Ajustava, amb pro de trochamanditge dins la vòtz, qu'aviá calculat que totes quatre amont i passarián la nuòch entièira. Preparava un sac amb de cobèrtas e de lençòls. La nuòch entièira, aquò embestiava Ricard. Que el, aviá sos parents dins l'ostau, que de pas lo veire au matin per lo dejunar ne farián tot un rambalh. Mas la prumièira part de la nuòch, òsca. S'agissiá de trobar Dorliana. S'acorsèt cap a la carrièira de Candolle, l'escalièira estrecha darrièr las pobèlas, lo cambron. Piquèt a la pòrta, besalenat.

- Quau es ? Diguèt la vòtz grèva de la joventa.
- Aquò's ieu, Ricard...
- A Ricard... T'esperave pas. Dintra.

Ricard aguèt una sorpresa que lo rendèt nèc una idèa quora veguèt Dorliana nusa, amb simplement de botinas negras e los gants de cuòr. Era puslèu polida coma aquò. Las popas un pauc pichonas benlèu. Ricard se privèt pas de far l'expertisa amb sos uòlhs...

- A, oblidave, diguèt Dorliana en veguent cossí l'espinchava Ricard. Cau que te presente Wilfried.

De qué podiá èstre Wilfried ? Un fetús, un ratàs dins una gàbia ? Un negre en bobó ? Ricard ensajava de devinhar. Era pas qu'un jovent palle, magre, lòng coma lo quaresma. Amb lo peu blond e la barba. Dels fetús de

Dorliana gardava aquela blancor malautosa. Sorisiá. Quichèt la man a Ricard. Explicava que pintrava e que Dorliana èra son modèl. La manida, pas mai geinada antau nusa que s'èra estada en rauba lònga, mostrava los tablèus de Wilfried. Comentava amb fòga. Disiá qu'aimava fòrça, qu'aquò la peçugava doçament dins lo pitre. Ricard agachèt un brieu. Wilfried pintrava una Dorliana nusa, encara mai palla, lònga, ennivolida e malautiva que natura. Dins un paísatge de pobèlas renversadas, d'escobilhas, de cagadors abausonats, e de chins crebats mièg poirits. Coma Ricard un pauc sosprés metiá de temps a cridar son admiracion sens bolièiras, Wilfried expliquèt que son òbra aviá per tòca d'anar au pus fons de la natura intrinsèca de l'acte artistic. Tota òbra d'art, disiá, es coma un estrònt dins un cagador. L'òbra de creacion dau pintre, de l'escalpraire o dau poèta es una òbra de defecacion. Un trabalh grèu per expulsar de sas tripas un objècte complit, perfièch, e ne tirar un grand solaç. Ricard prenguèt l'èr atentiu e emplit de respècte per aquelas pensadas prigondas e inspiradas, mas pensava a quicòm mai. Expliquèt a Dorliana (qu'èra mai polida a regardar en natura, dins aquesta tenguda tras que leugièira, que sus los tablèus de Wilfried) qu'aquò èra bòn per anuòch. Un fuòc estranh s'aliquèt dins los uòlhs neblozes. Ricard quitèt l'artista e son modèl, un pauc desaviat, o cau ben dire....

Capítol vint e uochen

Lo general Rigaudenc dins sa cambra immensa jos l'escalièira roncava que fasiá paur, auriatz dich una locomotiva. Las muralhas secularas ne tremolavan. Ricard passèt, leugièr coma un glari, e se retrobèt dins lo freg de la ciutat. Sus lo plan de l'Uòlh au pè dels grands sauses endevenguèt Dorliana tota en seda e cuòr negre, mai escura que la nuòch. Sas bocas tanben, maquilhadas de brun sorne, fasián coma un trauc sens fons dins sa cara pallinèla. La vila tremolava jos la flatinga glaçada dau vent d'aut. Se prenguèron las mans. Las mans de Dorliana èran frejas, Ricard li semblava de téner un colòbre o un lesèrt. O una trèva. Ricard tremolèt una idèa en veguent lusir las dents blanquinèlas de la dròlla au lum d'un lampadari. Pensèt au braconièr Joan de la Sèrp, amic dels reptils d'en garriga. Caminavan sens bruch lòng dels trepadors cobèrts d'escobilhas. Dins un ambient de sòmi. Gandiguèron l'ostau vièlh ont demorava Veronica. La cosina èra aquí, la boca roja, l'uòlh alucaire. Li dobriguèt. Son jove la sarrava coma s'aguèsse paur de la pèdre. La manjava dels uòlhs. L'autra, reiala, ufanosa, lo menava ont voliá, coma un cadèl. Estacat per la cordilha irresistible dau desir. Veronica mandèt un uòlh a Dorliana, per veire çò que son cosin s'èra destoscat per ocupar sas vespradas.

La beutat clorotica de la jove artista l'estrambordèt pas.
Las doas joventas se diguèron pas res.

Marchavan silents lònq dels corredors e dels membres, contornejant de vièlhs mòbles cobèrts de lençòls e de polsa, ribejant de grands tablèus, d'armaduras en metal rovilhat, de maquinas per cordurar, de banhadoiras de bronze emplidas de libres religats manjats per los vèrmes e la mosidura. Veronica s'aplantèt davant una pòrta de fusta espessa, tota negra. Om s'imaginariá pas autrament la pòrta de l'infèrn.

- Es aquí, diguèt simplement.

Parlava a sota vòtz. Emai siaguèsson sols dins l'ostau. Las paraulas estofadas retronissián jos las vòutas coma de grands sospirs. La clau crainèt dins la sarralha que deviá pas servir sovent. La pòrta espessa virèt doçament sus sos gonfons. Una aireta refregida que portava una odor d'escofit e de mosit, un pauc desesperada, alisèt la cara dels quatre jovents. Dorliana s'acoconiguèt un momenton dins los braces de Ricard que n'oblidèt la solemnitat dau moment per la paupejar dins l'escur. Veronica brandissiá una candèla que sa flamba pichonèla tremolava dins lo corrent d'aire. Darrièr la pòrta espessa veguèron d'en prumièr solament la nuòch. E puòl de muralhas grisas cobèrtas de saupètra e de telaranhas, e los degrases d'una escalièira en viseta. Per bastir aquela torre au sègle XI, disiá Veronica, avián

pres de peiras volcanicas. Aquela part de la ciutat èra bastida sus un volcan ancian, aconsomit. Qu'èra pas sus las cartas geologicas. Lo Professor Engarran de Fontarecha o aviá estudiat un còp èra, e aviá escrich una nòta saberuda aquí dessús dins lo Butletin de la Societat de Sciéncias e Letras. Mas èra pas jamai montat dins la torre. Digús i montava pas jamai.

- Aquesta pòrta, diguèt Veronica, dònna sus la cambra dau diable.

Era pas pestelada. Butèron e dintrèron. Fasiá freg. De fenestrons estreches cancelats de fèrre se dobrissián sus l'espandida roja dels teulats de tota la vila. Banhats de la lutz estranha e un pauc desesperada de la luna plena. Lo sòl èra blanc, fach de lausas grossièiras de pèira de cause. E se vesia las clavas sornas de l'aparicion nuòchenca qu'aviá terrificat la vila sièis sègles aperabans. Coma un grand aucèl que sas arpas aponcheladas aurián brutlat lo cauquièr dels malons. Dorliana èra trefolida de paur e de plaser. Risolejava nerviosament. Veronica installava una mena de campament : barrava las fenèstras, alucava un pichon radiator a gas. Sus un grand lièch negre que semblava un cadafalc expandissia amorosament de lençòls e de cobèrtas. Faguèt lèu tebés. La calor faguèt fondre la paur. Comencèron de rire, de se cotigar. Veronica e son jove redolèron sus lo lièch, nosats per una abraçada goluda. Sens far cap de cas de Dorliana e Ricard un

pauc empreses. Veronica començava de bufar, de clocir. Se bigorsava en risent. Se vesia ja una popa nusa que sortissia dau jonhe e que lo jove potonejava religiosament. Ricard agachèt Dorliana que demorava immobila, coma petrificada, los uòlhs pausats sus las clavas negras dins lo ponde. L'ocasion semblava bona per profiter de la folia d'aquesta nuèch. Vouguèt prene un poton sus las bocas de Dorliana. Pausèt sas labras sus las sieunas. Mas res respondèt pas. Coma una estatua de marbre. Una mena d'atissament prenguèt Ricard. Paupegèt nerviosament la jove artista. Ela demorava drecha, redra :

- Laisse me. Lo sentisse qu'es aquí, que se sarra. Cau partir. Podèm pas restar aquí...

Los dos calinhaires sus lo lièch se sentiguèron lo vam un pauc copat per aquela declaracion que Dorliana venia de far, amb una vòtz tremolanta d'ancia. Veronica rebequèt :

- Mas nos lèvas tot lo plaser ! Cala te !

Dorliana semblava envasida per una terror que pojava per ondadas dau pus prigond de se, coma una tempèsta que l'anava subrondar.

- Es aquí tot pròche. Pièger que dins las pus òrras cachavièlhas. Ont es la pòrta, l'escalièira, lo defòra ? Es pus òrre que la mòrt. Es aquí, es aquí...

Digús risiá pas pus. Eran totes envasits per aquela orror desrasonada que se sentissiá gotejar de las muralhas. Avián ara la sentida que quicòm d'òrre, d'inimaginablament crudèu, èra tot pròche, coma aquelas arpas de fuòc, e que los anava prene e avencar dins un revolum incomprenable. Siaguèt la fugida caluga, esglariada, lòng de las escalièiras escuras que jamai ne finissián. E li semblava totes ara d'aver entrevist, au quite moment que s'èran acorsats fòra de la cambra maudicha, un mirament espaventable e neblós que començava de se condensar au mièg dau mèmbe ras de la calor dau radiator a gas. Dau recanton de l'uòlh en quitant la cambra, avián entre-apercebut aquel morre risolièr e terrible, aqueles uòlhs emplits de tota la maliciada de l'univèrs, aquelas arpas... La grand pòrta de fusta escura siaguèt tornarmai clausa, pestelada a bèl espressi. Veronica brandissiá la clau. Eran totes besalenats.

- E ben mos amics... Diguèt lo jove de Veronica, qu'èra palle coma un lençòu.

- L'avèm vist, o l'avèm somiat ? diguèt Veronica.

- Sai pas se l'ai vist o pas, mas me'n rapelarai sempre, diguèt Dorliana. E lo solfinave, lo sentissiái venir de

luònh, au travèrs de l'immobilitat de l'aire. Comprene perqué la mantenètz barrada aquela pòrta...

Se calèron. Ricard escotèt darrièr la pòrta. Lo silenci s'èra aprigondit coma una immensa cistèrna, quasiment fasiá mau als ausidors. Ricard se rapelava dau paire Bòsc quand parlava de la mòrt etèrna. Li semblava de l'ausir de l'autra man de la pòrta, coma un immens udolament comol d'abséncia immesurable. Lo void los cridava. Avián totes lo còr que patacava a se rompre dins lo pitre.

Los grands projèctes landrinejaires de Veronica avián pas capitat. Prepausèt als companhs de beure dins la cava de son paire un degot de liquor de pera de Castèurainard o un pauc d'Armanhac vièlh de Valença sus Baïsa mas digús aviá pas pus enveja de demorar. Emai lo bèu blondin que cobesejava Veronica, ara semblava aver oblidat cap e tot sas envejas de garanhon. Se quitèron. Ricard acompanhèt Dorliana a son cambron. La jove artista retrobèt amb jòia la companhiá rasseguranta de sa momia, de sos esqueletas emblanquits, de sos mortons e de sos cats negres. Tornava sorire. S'estorrelhava d'èstre tornarmai dins son pichon reiaume. Ricard s'alairèt ras d'ela sus la flaçada, jos los uòlhs silents dels fetusses nadant dins sos topinons d'alcòl. Que fasián coma una garda leugièira e atenta sus la cambra. La lutz blanca de la luna esvelhava de belucs dins la cabeladura rossa de la

momia. Momia vestida dels jeans e de las camisas de Dorliana. Ricard temptèt un poton. Dorliana refusèt pas sas bocas. Eran frejas coma las d'una mòrta. Sa lenga virèt lentament, sabentament, dins la boca de Ricard. Coma dins un somi lunar, la jove se laissèt prene dins un doç frelhament de seda vièlha, e Ricard sentiguèt se desplegar coma los fins petals d'una flor desconeguda los vels umoroses e tebeses de la carn de Dorliana. Jos son insisténcia alisarèla de mascle en combor. S'endormiguèron ensèm, mesclats, uroses. Jos l'agach de las clòscas blanquinèlas dels mòrts, banhats de clar de luna.

La luna nauta en plen sus sa cara desrevelhèt Ricard. La nuèch èra avançada. Avia la boca e las narras emplidas de la sabor de Dorliana. Sa tètta rebolhissia de sòmis pastoses ont lo bocachon rescontrat un còp èra dins lo bòsc se trufava d'el : de qu'avètz agut paur, li disiá. Sabètz ben qu'es manèu, lo diable, e cortés. Es pas de far paur que vòu, es de se far d'amics per los convidar au sieu, per sempre... E lo cabridet l'espinchava amb son morre de bèstia segotit per un sorire de mausòmi. Ricard se levèt, laissèt Dorliana endormida dins son parfum de flor de veirièira, e gandiguèt lo defòra. Marchèt prompte dins la nuèch freja. Au caireforc a tres carrièiras de son ostau s'embronquèt a Paulona de Valat afinfolada de mauve e de ròse, que li faguèt de signes d'amistat. La vila èra desèrta. La dròlla avia l'èr mai putana que jamai. Bolegava, anava, venia, una cigarreta au plec de sas

bocas tenchas de violet. Son forgon blanc èra garat a tres passes.

- Siás totjorn defora la nuòch, monsur de Tribas. Sortisses de veire la manida ?

Aquò dich amb una vòtz raufelosa, mas sens cap de maliciada. Parlava per traucar l'immens abis de solesa ont arpatejava.

- Oblidave. Ai quicòm dempuòi de temps, dins ma saqueta. Que l'autra nuòch, dins la sòm pegosa dau matin, me siái pensada entre ieu que t'o deviái donar. Conoisses aquela escritura ?

A la lutz dau reverbèr reconeguèt un pichon quasernet amb l'escritura fina, inimitabla, dau professor Engarran de Fontarecha. Paulona en bracejant explicava que lo vièlh saberut l'aviá reconeguda e veniá de temps en temps gostar las delícias venalas de sa forgoneta. E aquel quasernet l'aviá sovent dins las pòchas, e lo perdiá quand tombava la vèsta per calinhar. Paulona li lo rendiá lo còp d'après, quand tornava, un pauc vergonhós, en s'amagant jos son berret, los uòlhs lusent de gromanditge. Lo vièlh saberut li parlava dau vilatge - es per dire, de çò que ne vesia darrièr sas espessas lunetas. E li donava sovent una bilheta de mai que lo prètz convengut. Mas lo darrièr còp qu'aviá perdut lo quasernet, Paulona lo li aviá pas pogut rendre. Engarran,

se ditz, èra estat manjat per lo lion. Aitanben digús l'aviá pas tornat veire. La dròlla aviá gardat lo quasernet. Mas qué ne far ? Ara lo bailava a Ricard.

Una auto virèt au caireforc, fars alucats, esbleugissents. Ralentiguèt. Un vièlh amb un capèl e l'èr alucrit mercandegèt. Paulona riguèt. Li mostrèt lo forgon blanc e s'anèt campar davant coma una estatua barbara, esbrilhaudanta, popas quilhadas, drecha sus sas doas cambas escartadas. La saqueta argentiva que pendolava. De gèstes nervioses. Las resilhas, foguejantas dins los lums cruses de la nuòch. Dintrèt dins sa forgoneta. Per la pòrta demorada entredobèrta lo papet alucrit dintrèt tanben. Ricard tornèt a son ostau amb lo quasernet dins la man. Lo general Rigaudenc roncava encara amb un bruch terrible. L'ostau èra grand, pasible e glaçat. Ricard s'ajacèt e dobriguèt lo quasernet. Era las poèsias d'Arnaut Daniel recopiadas a la man, d'una escritura cochosa. A la darrièira paja, mancava pas un mot, pas una rega, dau poëma misteriós que fasiá tant somiar Heather :

Er vei la flor resplandir e'ls camps gruocs
e'l bruoill novell e'l verd bosc celador :
belh m'es quar vauc afinan fin'amor
tan finamen cum e'l forn ab l'estocs
lo fabre alegre'e sobransos esmera
l'acer delgat quar isnel cal que fera
ont es mestier ab fiseutat plevida.

Lanquan d'amor comenssa lo belhs juocs
dins la cozor del dezir que l'azonda
cal tot entier que l'amadors si fonda
jauzens del be que porta'l primiers fuocs
al mieg camin entre ris e enoi
senes pojar mais cap al cim del joi
per desvirar del grand fuoc la finida.

Puois pervengutz l'amadors en tal luoc
on fin'amors com en lo vent la bruoilla
va tremolan finamen fuoilla a fuoilla
tot doussamen coven-se qu'en l'estoc
de son dezir no l'escanta e s'esbeva
si com l'auzelhs ins lo cell quan se leva
e sobre l'ala en tal doussor s'oblida.

E derenan de fin'amor lo fuoc
ses mai grandir sai doussamen estortz
ans qu'aur sotilz si muda lo deportz
d'aquill amaire ambdvi trigant lo juoc
aissi co'l Rei de luoing n'ac conoissensa
dont am apres lo pretz de captenenssa
e colhit n'am celestiala escarida.

Vai te'n chanssos, ont an mes en oblida
Arnaut jauzen, sofren, c'amors solz guida
e lai diguas que jamais no s'azonda
en cap de riu de fin'amors lo fuocs.

Ricard lo legiguèt d'una tirada e cabussèt dins la sòm coma au pus fons d'un grand gorg d'aiga clòta.

Capítol vint e noven

Lo bocachon risolièr dau bòsc del Grand Sèrre èra en trin de charrar amb Ricard quora lo tindar dau revèlh lo desrabèt de la sòm. Li disiá, mas tot aquò demorava fosc, qu'aquel darrièr poèma apocrif aquò's el meteís que l'aviá escrich, en letras infernencas, sus las ribas d'una bòlgia de pega ardenta ont trabalhava a far bolhir una plena tinada de pecadors. E ont, amic Ricard, t'alestisson ara una pichòta plaça tota cauda. Que s'i ocuparàn menimosament de tu mos amics Graffiacane, Barbariccia, Draghignazzo, Malacòda e tota la chorma. Los reis banaruts de l'asta e de la fichoira... La seguida se perdèt dins lo gèst de se passar un gant de teleta sus lo morre, d'engolir lo dejunar, e de s'acorsar cap au grand portal verd dau collègi ont l'esperavan los colègas.

La classa de latin faguèt un pauc oblidar a Ricard aquel esvelh marrit. En posant au fons de se l'ajuda de son amiga somiada la serena Fúlvia, espantèt tot lo mond en revirant Vergèli coma quau legís son jornalet dau matin.

Tellier i mandava de regards venjaires. Las oras dau jorn se degrunèron a bèles paucs, coma de nívols que lentament caminan dins lo cèl ivernenc. Lo calabrun rogejava sus los estanhs quand Ricard tornèt picar a la pòrta de Dorliana. Era vestida aqueste còp. Las bocas emperosinadas de violet. Mas aviá pas l'èr tan contenta de lo veire. E de qu'es aquò encara que se passa dins son cap, se pensèt amb inquietud Ricard...

Dorliana regretava de s'èstre abandonada aquesta nuèch, coma un fruch regonfle de chuc que tòmba de l'arbre au pus caud de la prima. Après tot çò qu'avián viscut dins la torre negra... E de qu'avián viscut ? demandava Ricard. Es pas lo diable qu'avián vist, de segur. Puslèu un rai de luna qu'aviá aclarat un pichon vertolhon de polsa, levada per lo caud dau radiator a gas. Aquí Dorliana s'embufava. La paur que l'aviá presa veniá de luònh dins l'espessor de la nuèch. E totes quatre l'avián ressentida. Citèt de vèrses d'Esquil (ne sabiá de carretadas entièiras, que recitava a sos mortons e a sas momias) :

. - Me laisses pas soleta - òc te'n suplique, o, Paire, de qu'es, sola, una femna ? Arés viu pas en ela...

Ricard, que Leon Vilaret li n' aviá fach revirar de lònugas tiradas, li respondèt dins lo meteis registre amb la vòtz d'Eteòcles :

- O Zeus, de qu'as donc fach, quand faguères la femna ?

Mas Dorliana descabelada prenguèt una vòtz de Corifèu per li rebeclar :

- Cofles d'orguòlh, manjats per una audàcia impia
coma de chins desvergonhats
ausisson pas la vòtz dels dieus !

Ricard retrobèt de flòcs dels Sèt còtra Tèbas qu'èra en trin d'estudiar per lançar lo mot de la fin :

- Ai ! Tan dins lo malur coma en la doça aisança
que m'apare lo Cèl de la Femna ! Se venç
aquò's pas mai qu'un ròc d'insoléncia auturosa.
S'a paur, es per los sieus, son ostau, sa ciutat
lo pus marrit dels flèus.

Aurián pogut contunhar encara, mas podían pas pus téner. S'escacalassèron. Son rire galòi faguèt tremolar las laissas amb los òsses e la cabeladura rossa de la momia. Quand aguèron finit de rire Dorliana expliquèt que Wilfried li vodava una mena d'adoracion pervèrsa e que sofrissiá de saupre que Dorliana s'acarronhadissiá amb d'autres - es a dire ara Ricard (èra pas pus question dau brave Tellier e de sa flocada de peu au mièg dau frònt). E de sofrir pintrava que ben tament, de lònga, de causas de mai en mai desesperadas. Dorliana se

regalava d'èstre malurosa de veire que fasiá patir Wilfried. Mostrèt a Ricard lo darrièr tablèu de Wilfried, una granda tela ont Dorliana nusa, bèfia, dins una carrièira craumosa emplida de pobèlas embolnadas e d'escobilhas, pissava tota drecha per sòu. Explicava qu'aquò èra l'obsession de Wilfried. Avia fach de motladuras en gip de son cuòl e de sa monifla qu'aviá expausadas dins una galariá d'art. E qu'èran estadas remarcadas. Retengudas per la jurada, mas pas premiadas. D'abòrd qu'aquelas juradas son fachas d'ases e de sòt-muòus, aquò's conegut. A Dorliana Wilfried li escriviá de letras dessenadas ont cridava tota son adoracion e li demandava de pas se lavar ni se penchenar e de sentir la pissanha (çò qu'èra pas tròp dau gost de la manida qu'aimava mai èstre comparada a una flor de veirièira tosca un pauc mausana, mas pas au contengut d'una tineta o d'un quèli). Pissaira asorada, li escriviá, o ma Dorliana qu'ause pas tocar, m'emplene en imaginacion las narras de la malnolença de ta pissanha. Sentisse la calor de ta pissada sus ma cara extasiada abans de lecar doçament las lagremas melicosas de ton plaser dins ta bonheta empegontada, Princessa, Rèina...

- Tu siás ja un pauc curiosa dins ton biais, diguèt Ricard, mas aqueste me sembla que passa un pauc l'òsca. Siás segura qu'as pas paur quand siás soleta aquí amb el ? A tot prene lo diable dins la torre qu'èra pas qu'un rai de luna, me fariá mens inquietar qu'aquel Wilfried.

- Me fas de pena. Tu tan sensible, comprenes pas alavetz de qu'es l'Art, de qu'es un artista ? Un que sofrís, que ven caluc, e que tira de son sofriment coma un mèu subtil e refinat l'òbra unenca, irreductibla. La creacion...

- Es pas de mèu que parla Wilfried, se m'engane pas... Parla puslèu d'autres causas que soi tròp ben ensenhat per las tornar dire...

Aquò faguèt pas rire Dorliana. L'Art èra pas un subjècte per rire. Quand se quitèron fasiá un morre de tres palms de lòng.

- Se comprenes pas mai qu'aquò l'Art, crèse qu'aurem pas pus res a se dire.

La pòrta se barrèt sus l'esquina de Ricard. Retrobèt lo defòra comol de vida e de bolegadissa, la vila d'un vèspre d'ivèrn. Era pas desesperat d'aver quitat Dorliana (n'aviá coma se ditz culhit la flor ultima, donc l'afar s'acabava onorablament per sa vanitat de jove mascle) mas aviá un peçuc dolorós de languiment dins lo pitre. Se laissèt prene per l'alèn de la vila. Montanheta d'ostaus acarreirida dins l'ivèrn coma un naviri immens totes fuòcs abrandats. Seguiguèt las avengudas, portat per l'ordòu (qu'avèm ja definit a l'usatge dau legeire au capítol 27) sens pensar a res, coma las branca rodadas per l'aiga se laissan carrejar per lo rag d'una ribieirassa. Tot veniá void. Res aviá pas pus de gosta. Dins l'ombror dau vèspre los sols solelhs èran las femnas elegantas

qu'anavan per carrièiras. Solelhs sornes vestits de colors escuras, o tot còp miralhejadís de tenchas increasblas. Arcs de seda. Bèlas morlalamet engandalhadas. Los uòlhs de Ricard se laissavan embalausir, vanegant de solelh en solelh. Mirada d'una minigonèla, d'un sorire, de debasses, de blòdas de cuòr enlusementidas, d'una cofadura. D'un polit mirament d'ancas quichadas estrech dins quauque farda embelinaira, e abrivadas gloriosas e ardidadas. Ont anavan, d'ont venián aqueles solelhs estrangiers e fugidisses, que son trelutz embavarilhant veniá enflamar tota vòstra sentida, per l'eternita d'un instant ?

Quane autre solelh lusiriá sus la vida de Ricard, après los uòlhs neblozes, lo lòng còs enlanat de negre, los gants de cuòr fin, la fantasia desavianta e malautosa de Dorliana ?

Ricard tornèt a l'ostau tot pensatiu, per dinnar. Un còp de mai, avián Leon Vilaret e lo general Rigaudenc. Parlavan de l'idèa novèla (e bajòca, çò qu'èra un pleonasme) dau cònsol. Que la ciutat siá coneguda coma un far enlusernant de cultura e de literatura. Alara avián decidit de crompar los pus grands escrivans dau mond, los daveraires de prèmis e de medalhas, a còps de milions, lor ofriguent de viure e d'escriure aici pagats per la comuna. Valent a dire las talhas pagadas per los onèstes ciutadans Tribas, Vilaret, Rigaudenc, e quauques autres. Avián fach ja venir un parelh de parisencs cussonats e repepiaires, un sudamerican

mostachut nomat Gomez-Fernandez-Sanchez qu'èra lo rei dau roman en espirala e lo prince dels chivaliers de la Rampeta. Esperavan un escocés tenebrós, un chèc sord coma un topin que bastissiá de libres en encenchas successivas coma lo castelàs de Puèglarenç, e un grèc tan biaissut per la Rampeta coma Gomez-Fernandez-Sanchez e qu'aviá pres coma modèl de construccion romanesca lo Laberint dau minotaur, mas sens cap d'Ariana per vos mostrar lo camin en debanant un fiu salvador. Tot aquò anava faire de belugas. Per salutar la venguda dels novèls estatjants de prestigi, avián fach d'autres traucariás ont s'èran abausonats cinc immòbles ancians, spectacle de tria qu'Apollina èra estada veire amb sa classa per ne far puòl la descripcion menimosa dins una copia de narracion francesa. Gomez-Fernandez-Sanchez aviá recitat per aquela escasença una òda bastida sus lo modèl dau tiratap que, li aguèssetz comprés quicòm, vos auriá de tot segur tirat de lagremas.

Tot aquò, per escarrabilhant que siaguèsse, Ricard o escotèt pas que d'una aurelha. Era tot laguiós.

La dimenjada lo tirèt d'aquí per li far retrobar lo vilatge. E èra de fach un retorn a quicòm de mai sanitós. L'aire freg vos fasiá rogejar las gautas, vos espelofissiá. L'auton qu'aviá seguit aquel estiu caudinèl èra tombat sus la vida de las gents coma la lama d'un grand trencador. Lo quite Joanon de la panarda aviá abandonat

sa mestressa acalorida, Marinon, per tornar tèsta clina, la casqueta sus los uòlhs, dins son ostau. Ont sa legitima, que n'aviá profitat per se consolar amb lo vigorós presicaire Albèrt Menugueta, l'esperava amb un èr trufandièr que vos dise pas qu'aquò. Mas caucanha las trufariás, las garrolhas, los renècs ! I aviá la caça, d'escaches de singlars que randolejavan de pertot que jamai èran pas estats tan nombroses. E quanta abraçada de femna podriá vos far oblidar aquò, lo fusilh ludent, amorosament aliscat, que tenètz dins las mans, los chins descabestrats que jaupan dins los avausse, la bèstia negra que corrís en chaplant las brancas, en fasant tindinar la clapeiròla... Lo bruch de tron que fai lo còp quand partís, l'odor de la polvèra dins l'èr glaçat dau matin...

Anèron veire au presbitèri la vièlha sòrre Evangelina de la Misericòrdia que malautejava una idèa. Era assetada dins una cadieirassa. Enrondada coma sempre d'una odor paradisenca de ròsas. Se vesia pas qu'un sorire e dos uòlhs trelusents de jòia celestiala, au mièg d'un sovenir assecat de còs uman tot acarcavelit, que fasiá somiar a las momias dessosterradas per Dorliana. Lo mètge èra aquí per li prene la tension, l'auscultar, passar lo temps. Explicava en assaborant una cartagena qu'ongan l'epidemia de suicidis èra estada de las pus gròssas. S'arrestava pas de despenjar de còsses. Cada pòst dau vilatge, lèu, podriá revindicar son pendut. De gents que digús sabia pas perquè li èra passat per lo cap,

tot d'una, sortissián de la vida sens dire res, tan discrètament coma avián viscut, dins l'esquichada d'un nos coladís. Las mametas un pauc borniquèlas rescontravan d'un còp davant sas lunetas espessas, au mièg de la cosina o dau salon, un parelh de pèses suspenduts dins l'aire, e sortissián dins la carrièira per cridar sa descobèrta. Aquò noirissiá las conversacions dins l'espiçariá o la cansaladariá dos o tres jorns. Au cafè, d'aquel temps, avián de subjèctes mai bèus per charrar : singlars, becassas, tordres, camparòls... Los penjats avián drech a un salut cortet e esmogut quand se portava a la boca lo veire de pastís o de vermot, e puòi se parlava de quicòm de mai interessant. Aquelas estadisticas èran reservadas au mètge e au novèl capelan, que los portava en tèrra en cantant : in paradisum deducant te angeli : in tuo adventu suscipiant te Martyres et perducant te in civitatem sanctam Jerusalem...

Lo mètge èra totjorn tan desvariat, tan desesperat, quand ne despenjava un de mai. E aquò's pas de tot segur (a la revèrs de çò qu'aviá agut dich en desparlant lo Boet un còp èra) per qu'amb un pendut perdiá una practica. D'abòrd èra totjorn d'òmes joves, garruts, sens cap de socit de santat, e que lo venián pas jamai veire. Aquò's puslèu perqué la mòrt e la sofrença, sas companhas de cada jorn, li venián sempre mai en òdi. Era las de tot, e mai que mai de las colors sornas de la vida. Sa femna, que li mandava au morre las escudèlas e las sartans, aviá

quitat l'ostau per anar landrinejar dins lo lièch dau pastre Albèrt Menugueta. Que podiá pas s'empachar de la cauvaucar de lònga, a ne pèdre l'èime. E coma se'n sentissiá puòl culpable e vergonhós, s'anava confessar dos còps per setmana. Era pas jamai estat tan bòn catolic que dempuòl que son fròc l'aviá tragut a las ortigas (o penjat a la figuièira, coma voudretz). E lo mètge, sol, dins son grand ostau freg au mièg dau vilatge, privat ara de la bolegadissa costumèira, dels crits e dels bacèus, se sentissiá estranhament frairejar amb tot aqueles penduts qu'empobolavan sas jornadas.

Dins la chiminièira de la grand sala de la Liquièira faguèron un grand fuòc amb las raices d'una blaca que l'aigaci de l'estiu aviá desrabada. Lo grand tablèu de Frederic Basilha que mostrava l'ancestral caçaire senhorejava per d'aut de la taula. Dins los rebats variadisses de la flambusca, èra animat d'una mena de vida misteriosa. Preniá sa part au dinnar, a son biais. Sorisiá. Fronzissiá las ussas. Mandava d'agaches truffaires. Mirava aquel vin de Granopiac que rajava dins los veires, desligant las lengas, endoçainant los èimes. E los lapins en saussa, los perdigalhs a la bròca endaurats, regolejants de chuc, los patanons a la padena. E l'Armanhac mitic de Valença sus Baïsa, tirat amb respièch, degot a cha degot, d'una antica damajana polsosa. L'ancestral dins son tablèu, au mièg de sos chins, dominant lo revòbis de sos felens, que son sang

antic rajolava dins sas coradas, èra secrètament lo mèstre de la jòia e de la fèsta.

Capítol trenta

Un novèl garda de la Liquièira penjava lo cremascle dins la clartat doça de l'ivèrn. Nòstres legeires lo conoisson ja. Se sonava Albèrt Menugueta. Ancian capelan dau vilatge, aviá quitat son activitat pastoral per una altra, vesina benlèu : fasiá cabrièr. Ricard aviá capitat, en o tornant suggerir de lònga a son paire, de lo far embauchar. L'argument qu'aviá decidit Raols, de fach, aquò's que Albèrt èra considerat per la rumor publica coma un braconièr de prumièira borra. E res vau pas un braconièr per far un bòn garda, aquò se sap pro. Ni per aquela, o cau ben dire, Raols aviá romegat un pauc. Lo personatge i agradava pas d'a fons. Lo trobava pas absoludament antipatic, subretot dempuòi que se trachava pas pus de far de prònes dessensats, mas cau ben reconóisser que l'afeccionava pas amb tant de fòga coma sos manits Apollina e Ricard. Un capelan descapaironat, fasiá un pauc marca mau... Mas aitanben caliá quauqu'un, de segur. E Raols en o regardant ben vesiá pas arribar digús a l'orisont per prene la seguida de Amans. Restava pas qu'aquel Albèrt. Alara...

Ricard e Apollina l'èran vengut informar de la nòva, dins son cambron rustic cavat dins las anticas muralhas medievals dau vilatge. Era estat aclapat per la gratitud. Sabiá pas cossí dire mercé. En mai d'aquò i aviá ara quicòm d'un pauc embestiant per la reputacion de l'ostau (mas diretz qu'Albèrt n'èra pas a son prumièr còp dins aquel domèni e qu'èra pas de besonh de tròp se n'estonar). S'endeven qued'aquel moment, e desempuòdi pas gaire de temps, dins l'ostau pichonèl ont lotjava, i aviá doas femnas. Joves e puslèu polidetas. Marinon de Salina, abandonada per Joanon a la fin d'un estiu abrasugat. E tanben una jove caumaira de la vila qu'Albèrt aviá un jorn presa dins sa vièlha autò escrancada e que dempuòdi aviá pas quitat lo vilatge. Aquesta darrièira, qu'avèm pas encara rescontrada dins nòstre racònte, se sonava Angelica Berg. Aviá estudiat las letras classicas, la musica, e quicòm mai encara, èra estada jornalista un brieu sens daverar cap d'emplec vertadièr, e s'èra facha embauchar dins la redaccion d'un jornalet locau. E puòdi las manassas dau patron que se pausavan sus las anquetas redondas de tot lo personal femenin (e mai que mai sus las sieunas, que fasián lega, au mens es coma aquò qu'o contava) aquò siaguèt pas a son gost : aladonc se tirèt d'aquí. Malurosament, de bònas plaças per las joves qu'aiman pas de se far paupejar per sos patrons, aquò's de mau trobar e l'aimablòta Angelica èra demorada dempuòdi sens emplec. E Albèrt Menugueta, pastre de fedas e de cabras, ancian pastre d'armas, èra passat aquí coma lo

bòn Samaritan un jorn qu'un camionaire l'aviá abandonada soleta dins la freg, lòng d'una despartimentala esvartada, après de l'aver presa en estòp e d'aver de badas ensajat de la rescaufar caritadosament. Lo camionaire li trobava un èr tristonet de chin perdut jos la plòja mas, coma èra pas acostumat a las intellectualas, solfinava pas qu'èra son biais naturau. S'èra pensat, dins sa bontat, que quauques sesselegas li levarián aquel èr dolent. S'enganava, recacèt de renècs e de carpanes, e abandonèt l'intellectuala solitària au mièg dels euses. Luònh de tot. Mas per còp d'astre, pròche d'aquí, i aviá un tropèl de cabras, amb son pastre. E lo pastre èra nòstre amic Albèrt. Un pastre, aquò se sap, conois tot e vei tot. Lo camion que s'arrèsta, la siloeta solitària e afrejolida lòng de la rota, aquò escapèt pas a sos uòlhs, e coma aimava un pauc la companhiá menèt son tropèl lòng de las rasas de la despartimentala, dins un movement sabent en mièg cèrcle que deviá copar l'itinerari de la bèla abandonada. E aquò manquèt pas. Se presentèron, parlèron de tot e de res en regardant las cabras rosegant los euses e desrabant las baucas. Quand lo calabrun faguèt rogejar lo cèl e que la freg venguèt mai aspra, tornèron au vilatge. Quitavan pas de parlar. De las pròvas de l'existéncia de Dieu, de Marx e de Lenin, dels trabalhadors esplechats, de l'estructura dau lengatge, de cossí Leibniz definís la justícia, e de qué sabe. Marinon, ocupaira oficiala dau lièch d'Albèrt, veguèt pas arribar d'un uòlh tròp risolièr aquela dròlla magrinèla que se perdiá amb son òme en

discussions apassionadas. Lo sorire angelic e los uòlhs asurencs d'Albèrt l'apasimèron un pauc. De tot segur Albèrt pensava pas qu'a far lo ben. Mas de far lo ben es la causa mai perilhosa que i aguèsse dins aqueste mond ont rèina lo diable. Emai es lo biais mai segur de se complicar la vida e d'atirar sus vòstra tèsta un molonàs d'embestiaduras. Foscament, Marinon o sabiá. Los que fan lo ben, los cau admirar, mas de luònh, sens tròp se'n sarrar. Autrament, mèfi. Es a se, que cau pensar, per demorar tranquille. Pas als autres, a l'immensa tropelada dels autres dins l'emboih e la sofrença, e que se vos veson passar auràn totjorn quicòm d'embestiant a vos demandar. Totes los estatjants de la garriga d'empr'aicí o sabon. I a un cabridet que se rescònta tot còp dins los avausse que vos o explica clar coma lo jorn. Marinon o sabiá. Mas partejava lo lièch (e accessoriament la vidassa) d'un combatent incondicional dau ben, un dangeirós fanatic de Sant Pau. D'aitant mai afogat que se sentissiá ponhit dins sa consciéncia per d'espinhassas gròssas de culpabilitat e de vergonha. Marinon deguèt acceptar dins lo casau estrech una dròlla que sabiá far pas que doas causas : picar a la maquina e desparlar d'oras entièiras. Urosament, li preniá pas que la conversacion de son òme. Las abraçadas afogadas, los bigorsaments susarencs de la nuèch, los li laissava. D'abòrd qu'aquò li disiá pas res. La sola voluptat qu'afeccionèsse Angelica la magrinèla, èra de se negar dins las paluns de la barjadissa. E amb Albèrt, fasián un parelh de prumièira per copar los peusses en vint e sièis.

Aquò's aquela ostalada un pauc estranha que venguèt amainatjar, un bèu matin de decembre, dins la barrasqueta dels gardas de la Liquièira. Las doas femnas, coma es de bòn comprene, s'adreïçavan pas la paraula. E çò qu'una fasiá dins l'ostau, tre qu'aviá virada l'esquina, l'autra o arrenjava d'un autre biais. Era un revolum sempitèrne. Mas Albèrt batiá lo campèstre, las laissant se comborir dins son afrontament silent e contunhós. Quand èra a l'ostau las apasimava totas doas amb son sorire cande e sos uòlhs emplits de lutz. Parlava d'oradas amb Angelica (de causas foscas e bistòrtas) abans de se jaire, agromandit, sus Marinon. Qu'èra pas jamai assadolada. Que li ofrissiá de nuòches febrosas ont la sòm durava pas gaire. E Angelica, soleta, sus una flaçada vesina, escotava sos gemècs e sas respiracions descabestradas, e lo lièch vièlh que caïnejava, en soscant a d'idèas tament complicadas e entravacosas qu'ela sola se i podiá retrobar (e encara, pas totjorn). E totas doas amorosidas d'Albèrt, una dau còs, l'autra de l'arma, li mandavan de sorires trelusents, abans de s'espincar entre elas amb un èr sornarut e un morre de tres palms de lòng, coma soletas las felenas d'Eva n'an lo biais. Aitanben tot aquò, a Albèrt, deviá li portar pena e li virar las idèas.

D'aquí ven que passava son temps de mens en mens a l'ostau e de mai en mai en garriga. A far son trabalh de garda. Mas son trabalh de garda lo menava cada jorn a l'entorn de miègjorn a la capèla arroïnada de Sant Vincenç ont retrobava Joan de la Sèrp. Joan de la Sèrp ocupat a legir Oraci o Ciceron en mordissent una ceba doça. Totes dos fasián còser la costèla sus un pichon fuòc de brancas de cade, amb la fumarla que montava drech dins l'èr linde e glaçat de l'ivèrn, dins lo grand silenci dau campèstre. Se partejavan una botelheta de vin rosat de Sant Matieu, cobèrta d'esca. Bevián la patz de las eusièiras coma una liquor melicosa. Lo solelh, a l'espés dels avausse, portava una doça calor.

Eran aquí acanhardits un bèu jorn de Janvièr, a veire la graissa de la costèla d'anhèl se fondre sus la grasilha e degotar a bèles paucs dins lo fuòc. La carn veniá saura, l'odor fasiá salivejar. A l'entorn èra lo silenci. Pas cap de vent. Los puèges arredonits cobèrts de sas eusièiras espessas. Luònh, lo cloquièr dau vilatge quilhava sa poncha de pèiras blondas. E detràs, blavejant sus l'orizont, las autas sèrras montanhòlas amb l'estatua monumentala de Nòstra Dòna de la Serena qu'escandilhava dins la clartat de l'ivèrn. Los dos òmes en susvelhant la grasilha parlavan dau darrièr afar gostós que se contava au vilatge. L'istòria d'una drolleta que sa maire l'aviá laissada dins l'estable tot lo sant clame dau jorn, d'annadas de temps, amb las doas vacas.

Que los parents èran emmaliciats d'aver una manida, amor qu'es un masclon qu'aurián vougut. E la dròlla, quand finiguèt per sortir de l'estable per anar rejonher los autres galapians dau vilatge, las gents se mainèron que parlava pas. Sabiá solament bramar coma fan los buòus. De pichons mugiments aimablòts que trasián de lagremas a las vièlhas negrevestidas que discutisson dins l'espiçariá de la carrièira nòva. Lo mètge questionat per la poblacion afortissiá qu'aquò s'èra vist dins d'autres vilatges : enfants abalits amb de cabras, amb de chins... Joan de la Sèrp aviá legit dins l'istòria naturala de Plini quicòm de semblant. Leon Vilaret que passava per aquí amb dos perdigalhs que veniá de tirar explicava qu'una dròlla cambiada en vaca, aquò s'èra vist dins los temps ancians, quitament abans que Marta filèsse e que Sant Josèp siá joine òme. E aviá prepausat que sonèsson la dròlla Iò. Aviá una tièira d'examètres tragics a recitar aquí dessús, mas cadun aimèt melhor lo laisser solet amb sos perdigalhs e sas citacions anticas. Ni per aquela, tot lo vilatge se congostava de l'afar de la joventa abalida amb las vacas.

Albèrt e Joan n'èran aquí de sas reflexions e lo rosat fresc colava doçament dins sas gargantas, enfusant una granda voluptat dins sas coradas, quora s'entendiguèt un bronzinament. Que tot d'una trauquèt aquel silenci embelinaire, aquel silenci que baila una sentida de çò que deu èstre l'eternitat (coma justament n'avián parlat la velha). Quicòm dins lo cèl linde vonvonejava. Era pas

un tavan ni un abèlh, e d'abòrd aquò seriá pas estat de sason. Lo bruch se coflèt, venguèt eissordós. Los dos filosòfs estorrelhats au canhard veguèron virar sus sas tèstas tres punts negres que quitavan pas de créisser. Tres elicoptèrs de l'armada, reganhuts de canons e de mitralhadoiras. Se venguèron pausar a tres passes, sus lo planàs, ras de las arroïnas. Lo vent de las eličas pleguèt los euses e los garrusses. Puòi tot s'amaisèt.

Descendiguèron quauques desenats d'òmes vestits en costums polits de la vila, amb de cravatas. E de militaris tanben, casquetats, galonats, lo pitre asornat de tot un floriment mirgalhat de decoracions e de medalhas.

Albèrt e Joan sabían pas de qué far. Un omenàs clòscapelat, amb un quèpi de general, grand que ne finissiá pas, arribèt sus eles a grandas cambadas. Avia un èr de rei. Sa fàcia, als dos dinnaires, lor disiá foscament quicòm. Ont l'avián vist ?

L'òme grandaràs los saludèt, d'una manassa vigorosa.

L'èr pressat, coma se pensava a quicòm mai. Los autres lo seguissián, respéchoses, un pauc tremolants, amb de cartables e de saquetas. Las sabatas vernissadas coma a la vila, au mitan dels gravasses e dels arronzes. Lo vièlh general longarut diguèt simplement :

- Bonjorn mos amics. Polit país aici. Un pauc rufe aitanben. Aquò's vautres los pastres ? Vai ben. Contunhatz.

Puòi se virèt. Los autres seguissián coma un eissam de vèspas vonvenejairas. Mas lo general longarut anava d'un pas tant prompte qu'èran obligats de córrer. Albèrt e Joan regardavan, espantats. Deviá èstre quauqu'un d'important. Los encravatats li mandavan de mon General o de monsur lo President. Ensajavan de lo seguir en se besalenant. Visitavan las arroïnas en bracejant. Espinchavan lo planestèl abartassit.

- Bondieu, diguèt Joan de la Sèrp, sabes pas quau es ? Aquò m'es revengut. Es lo general de Gaulle. Lo president de la Republica.

- A pr'exemple. Diguèt Albèrt per dire quicòm.

L'eissam refluiguèt, precedit per las cambadas rapidas dau general. Los encravatats se torcissián los pès dins los gravasses. Las decoracions dels militars foguejavan dins lo solelh dau tantòst. Tornèron montar dins los elicoptèrs. La bruchor empliguèt tornarmai l'aire. E los tres insèctes negres se perdiguèron en pas res de temps dins lo cèl, darrièr la còma negrosa dels grands sèrres. Laissant aquí Albèrt e Joan un pauc entrepreses. Que disián pas res. La costèla s'èra rabinada. Semblava de carbon.

Contèron tot aquò au vilatge. Dins lo cafè Combas. Los uòlhs d'amètra canda de Treson la polida, lo sorire coma de lutz, lo fregadís de la gonèla. E lo parfum

embelinaire dins lo membre enfumarlat. Los caçaires jos sas casquetas, los uòlhs roges, davant lo pastís. Digús los creguèt pas. Se faguèron dire d'ibronhasses. Lor aconselhèron de metre un capèl quand anavan au solelh. Tot lo mond ne risiá. Amb aquela ! Lo general de Gaulle a Sant Vincenç. E perqué pas lo Papa ?

- Son totes d'ases. O ai totjorn dich. Concluïguèt Joan de la Sèrp, confortat dins sa misantropia. E o tornarai dire encara mai. I a pas qu'una companhiá que vauca lo còp : la de las sèrps. En garriga, quand lo solelh dardalha...

Sèrps, se pensava Albèrt Menugueta. Ieu es pas de sèrps que vau retrobar dins l'ostau. Emai sisclèsson tot còp, enarcadas coma de vipèras. Emai sachèsson distillar un verin requisit. Emai prenguèsson una semblança anelada quand s'estorrelhan nusas e acaloridas. Son felenas dins sa carn de la qu'amanhaguèt la sèrp antica, un còp èra, rai. Mas o son tanben, dins l'esperit, d'aquela que l'escanarà jos son talon. E tot vai coma aquò, mèu e fèu que s'apàrian. La vida es a l'encòp doça e crudèla, embriaganta e maucoranta. E aime la vida. E las felenas d'Eva. Ai, d'aquela espinha que me ponhís dins la carn...

Capítol trenta e unen

La visita misteriosa dau general, celadament, amb sos tres elicoptèrs, aquò contunhava de tafurar una setmana puòèi Albèrt Menugueta, dau temps que bastissiá menimosament de concas de cement per reténer l'aiga que beurián en temps de secada los perdigalhs. Sus lo sèrre que faciava la vièlha clastra arroïnada de Sant Vincenç. Mas, o cau dire, dins la solesa dau campèstre, ont las pensadas bolhisson dins vòstre cap coma dins un pairòl tròp caufat, remenava un sòmi gostós e bajòco que li tornava sovent dempuòèi qu'aviá pres sa plaça de garda a la Liquièira. Se vesia caminar tot leugièr, dins la mofor de la nuèch, lòng dels corredors sornes e silents de l'ostau dels de Tribas. Era vestit coma l'ancesor caçaire sus la pintura : la mostacha, lo desart majestós, e pasmens un rebat terriblament ironic dins los uòlhs. E los vestits a la mòda dau segond Empèri, lo fusilh de caça dobèrt au braç. Corsejava quicòm dins lo laberint de l'ostau. Sens se pressar. O entrevesia per passadas au recanton d'un corredor, que fugissiá davant son avançada solèmna e segura. E se mainèt qu'èra Angelica Berg. Sa jornalista. Nusa amb de pantoflas ròsas, que corrissiá per pas èsser agantada. Gandissiá antau lo grand membre ont la taula lònga s'estaloira jos los agaches escantits dels retraches dels ancessors. La vòuta nauta e sonòra. La tapissariá. Mas la tapissariá èra restropada, mostrant un grand trauc escur, una pòrta secrèta badièira qu'alenava doçament una aireta freja. Un aire de cava que noliá a mosit. Albèrt seguissiá amb

jubilacion sa preda crocarèla. Las pantoflas ròsas, los peusses bruns esfolissats, las anquetas redondas, èran pròchas de mai en mai. Davalavan d'escalièiras. Passavan de pòrges tot crespits de saupètra. Traucavan de ridèus espesses de telaranhas. E Albèrt finissiá per rejónher Angelica dins una immensa bibliotèca laissada dins l'escur, totescàs aclarada per tres candèlas fumantas. La jornalista se revirava e li sorisiá. Era assetada sus una taula polsosa au bèu mitan de grands in folio mosits. Las obras filosoficas d'Albèrt Menugueta, O.P. editadas a Amsterdam. Li faguèt pas cas. Possediguèt longament Angelica, el drech dins son vestit de caça Segond Empèri, ela assetada sus la taula, cridaira, tremolanta, esperduda. Nusa, blanquinèla au mitan de las telaranhas que dançavan doçament. Sa boca jamai sadola de potons èra una fònt miraclosa. Ne vesiatz pas la fin. Albèrt se'n podiá pas assadolar. E tot d'una, au mièg d'aquela abraçada paradisenca que jamai n'acabava, aviá la sentida que quicòm d'òrre èra aquí tot pròche, au fons de la bibliotèca. E se desrevelhava.

Aquel pantais li èra tornat mai d'un còp. Lo desirava tornar viure au moment que s'endormissiá. D'abòrd que lo percaç d'Angelica èra un episòdi deliciós, mai que mai sus la fin. Mas l'impression pesuga e fosca que veniá puòi, finissiá per l'emplir d'una mena de terror. E la nuòch passada aviá vist, detràs los peusses nolents e desfaches de la bèla amigueta somiada, una grand lutz jauna, dolorosa, que banhava lo fons de la bibliotèca.

Aquela lutz raiava de quicòm qu'aviá pas agut la fòrça d'espínchar.

Albèrt se tornava emplir d'aquelas sentidas estranhas dau sòmi, ara que s'afanava doçament dins la patz clara de la garriga, quietud immensa, sens bolièiras. Aspra e melicosa.

Dins un panieiron d'esca blancassa reculissiá de camparòls. Botaires, cocomèlas, bolets, fonges, piboladas, bavaires... N'i aviá a jaba. Aquò deviá venir dau grand aigaci a la fin de l'estiu. E butavan ara, ne sortissiá a cada pas. N'amassava en somiant a la cara voluntosa e esfolissada d'Angelica. Amb sas pantoflas ròsas dins lo sòmi, e tanben dins la vida vidanta, amb sos blue jeans e sos sabatons. L'enveja de realisar çò que cada nuèch fasiá en sòmi amb ela lo prenguèt, mai fòrta que tot. Sa conca per los perdigalhs èra acabada. Son panieiron èra comol. Tornèt a la Liquièira, tot son còs emplit de la calor somiada de la pèu d'Angelica. Qu'aviá pas jamai tocada, ni per aquela. Angelica, t'aime, te vòle, i a pas que tu. Tu e mai ieu, e aquel vent caluc e brausent que bufa, nos carrejant coma de bren...

Albèrt descabestrat veguèt lo pargue, las torres, l'ostalón dels gardas. Cap de fumarla sortissiá pas de la chiminièira. S'arrestèt per bufar. Espinchèt la pòrta, las fenèstras clausas. Lo temps de retrobar son alen. Trobèt la clau dins sa pòcha. Dintrèt. Siaguèt aculhit per un

silenci sepulcral. Lo casau èra escur e glaçat. La cendre dins lo fogau, escantida, mòrta. A la Liquièira Angelica i èra pas pus. Era partida. E Marinon tanben. Albèrt s'assetèt. Dins l'ostalon freg, desesperant de solesa. Luònh de tota vida. Afebrit, las esperèt en legissent la Summa Theologica de Sant Tomàs d'Aquin, tot lo vèspre. Lo capítol que ditz : *utrum possit homo habere plurimas uxores*. I passèt una part de la nuòch. Finiguèt per s'endormir. E li venguèt lo meteís sòmi. E au moment de la pus granda extasi amb Angelica, Albèrt tot atristonit la mirava dins los uòlhs. A s'i negar. Li demandava :

- Perqué siás partida, adonc ? Mentre que seriam talament ben totes dos, ensèm, coma aquò...

- Siái partida e me tornaràs pas veire, disiá l'Angelica dau sòmi, amb un èr desesperat e desesperant. E perdequé, aquò's de bòn comprene : revira-te e agacha darrièr.

Albèrt se revirava. I aviá la lutz dins lo fons dau membre. E la lutz raiava d'una nauta guilhotina quilhada. Coma un solelh glaçat, amb lo triangle esbrilhaudant de la lama, au mièg de panièrons que revertavan son panieiron a camparòls, mas emplits de tètast trencadas, sanguinosas, grimacejantas. Que semblava que l'espinchèsson amb un agach emmaliciat.

L'endeman Albèrt siaguèt urós de veire Ricard. Era dissabte, veniá veire las concas. S'assegurar que i auriá

de perdigalhs deman. Albèrt l'auriá abraçat. Per Ricard Albèrt èra un pauc encara lo paire Menugueta. Parlava coma a confessa, de còcha, d'una vòtz brutala e escura.

Ricard contava tot a Albèrt. La torre escura, Dorliana la vesuada de son amic Tellier, artista polida qu'aviá culhida sus son camin coma una flor ivernenca. E que dempuòi aviá tornat veire Dorliana. Totjorn tan palla, sempre la meteissa, semblanta a las momias e als esqueletas qu'afeccionava. S'èra carrada amb un èr misteriós de li far admirar un bocal amb dos fetusses. Explicava qu'èra lo darrièr de sa colleccion. Dos avortons piosament reculits dins la pobèla de la vièlha despolinaira de l'ostau d'en fàcia. Dels dos, un èra de Veronica, l'autre d'ela meteissa. Los dos enfants de l'autra nuòch dins la torre negra. Li èran cars que non sai. Potonejava sovent lo bocal, Dorliana. Son enfant, un pichon masclon, amb un parelh de colhons que se vesían coma cau, e una nebodeta, se podriá dire... Mas ont ne vòu venir amb tot aquò ? se demandava Ricard. Pas enluòc benlèu. Es una artista...

I aviá ja d'autres afars dins la vila. Ricard se carrava de los contar a Albèrt. Lo cònsol Gaëtan Bragalet, lo paire de Dorliana, metiá tot son engenh e totas las dardenas de sos contribuïbles a traucar de canaus e de robinas de pertot. Voliá que sa vila d'un còp semble Venezia. Venezia de l'antica gaug que se ritz au cant de sa pena.

E Líria tot d'una, de rajal mièg assecat, se multiplicava en ribieirassas chanudas, ont avenavan las aigas desviradas dau Ròse. Sus los planiòls verdaus asornats de mofa e de nenufars navegavan los vaporetti, menats per de caracos solitaris e bronzats. Esperavan la practica abondosa que lor prometián los economistas. L'ipotetic torista esvartat luònh de totas las dralhas, enganat, fòraviat, qu'auriá cresegut que i a quicòm a veire aici e qu'auriá de picalhons a jaba per degalhar lòng dels acanaus fangoses. Malurosament es una altra poblacion inatenduda que s'èra establida lòng de las dogas verdalas. De ratasses gigants, tot blancs, coma de porquets, que se vesia nadar quand lo calabrun fasiá escandilhar las aigas. E que tot còp montavan fins als campaments dels bomians sus la riba per raubar un enfanton a la muda e se lo portar dins las aigas, coma una pitança requista. Lo professor Jussiaume de la facultat de Sciéncias s'apassionava per aquela espelison d'una espècia animala nòva, que caliá estudiar e aparar. En l'onor dau cònsol (per daverar, quau sap, de subvencions per son laboratòri) prepausèt que la bèstia novèla siá batejada quicòm coma Mus Bragaleti. Ricard n'aviá vist un vèspre, que corrissián en tropèu dins las carrièiras pròchas de l'aiga. Aquò fasiá, çò disiá, reversinar lo peu.

Lo professor Lemonnier, paire dau Mus Bragaleti, èra estat convidat ja un parelh de dimenges per tirar los perdigalhs e los tordres a la Liquièira. Avia laissat un

sovenir viu e esmogut. Tirava coma una sabata. Sas lunetas èran tan gròssas qu'auriatz dich doas grandas mòlas. Mas aviá crompat especialament en Andòrra un fusilh de contrabanda qu'aviá la particularitat d'arrosar a cent quatre-vint degrases davant, çò que fai que que que tirèsse, jamai o mancava pas. Quand preniá dins sa mira un perdigalh (que vesia pas), mancava pas de cobrir de plomb lo chin, los rabateires, lo garda, los parpalhons, las fuòlhas dels roves, e las pancardas Chasse Gardée. Lo doctor Monge, que fasiá l'espèra dels perdigalhs, aviá recaçat dins las doas gautas dau tafanari un plen viatge de plomb un jorn que s'èra agremolit discrètament darrièr una mata, jos un oliu centenari, per sacrificar a una necessitat naturala pas gaire estetica, mas indefugibla, e que l'aviá pres subran après un dinnar tròp abondós dins lo rendetz vos de caça.

- Nautres e vautres, explicava Monge qu'encara li doliá, de ratasses gigants e ròses, ne vesèm pas que quora lo Sant Jòrdi rog e l'armanhac de Valença sus Baïsa nos an levat l'eime. El ne vei de lònga. Pensa pas qu'an aquò. E pasmens beu pas que d'aiga.

E çò que Monge podia pas saber, es que Lemonnier, lo sol caçaire a tres cents quilomètres de distància a beure pas que d'aiga, moriria dètz ans puòl d'una cirròsi. Deguda a un marrit virus. E que totes, capèl bas dins la nebla de Novembre, lo portarian en tèrra en planhissent qu'aguèsse pas jamai tastat, lo paure el, las joias

diusencas dau fruch de la vinha. L'aiga l'aviá pas empachat de morir. Monge ne tirava la morala que cau fumar de cigarros gròsses coma los pèses de la cadieiras e chorrupar de botelhasas emmoninairas, fins que venga lo jorn imprevisible ont la Parca çagata lo fiu leugièr de tot çò que fasiá vòstra insignificanta e amara destinada.

Capítol trenta-dosen

Los accionaris de la Societat de caça de la Liquièira èran pas jamai estats a tala fèsta. Cada dimenge, de perdigalhs, de lapins, de tordres, se ne tirava a jaba dins los travèrses. Salissián de cada bartàs, dins un bruch d'alas batentas e de ramilha. Lo professor Jussiaume, escampant son plomb drech davant sens veire res, s'embriagava amb l'odor de la polvèra, e ne tombava sovent. Quora per còp d'astre plombjava pas los chins ni los rabateires.

Albèrt fasiá ben son mestièr de garda e teniá d'aiga dins totas las concas. E dempuèi la disparicion brutala dau Boet se braconava pas pus gaire dins las tèrras de monsur de Tribas. Demorava ben, dels braconaires dau país, lo famós Joanon Raicivada. Mas aqueste trevava puslèu l'autra man de la comuna, cap a la ribieirassa.

Ricard veniá tot còp passejar amb lo fusilh e lo chin los jorns de caça. Mas somiava mai dau parfum de las dròllas que corsejava, que de polvèra, de plomb, e d'aucèls abatuts que tòmban en candèla dins la clartat dau cèl ivernenc. Tant vau dire que la passion de la caça, indigne qu'èra, dins aquel terraire ont aquò's au centre de tot, l'aviá pas d'a fons. E sèm desolats de dever mostrar au legeire, maugrat tota la simpatia qu'avèm per nòstre eròi, aquela singularitat un pauc vergonhabla per quauqu'un dau país. Amb aquò, Ricard, un grand socit lo preniá, qu'èra l'annada dau bachelieirat. Per lo latin crenhissiá pas res. Fúlvia li aviá mes la bòna sintaxi dins las mesolhas, l'alenava per totes los trauquilhons de sa pèu. D'abòrd que lo paísatge de la Liquièira podiá far soscar de Vergèli o d'Oraci (Joan de la Sèrp, que los legissiá de contunh, o afortissiá). Per lo grèc, Ricard aviá a posita l'aimable Leon Vilaret. Quand èra pas ocupat a tirar un perdigalh o a levar la fauda de sa serviciala, aqueste èra un mèstre cap e tot e li èra de pro d'ajuda. Emai veniá sovent dinnar a la Liquièira o a l'Ostau de Trescas. E l'anglés ? Los corses de monsur Matabuòu-Jove èran totjorn tan destimborlats. E benlèu mai. Urosament, Ricard s'èra destoscat dau temps de l'estiu (coma lo legeire se'n soven) una galantona amigueta de Birmingham, e aviá trobat l'estèc de li telefonar sovent. Las discutidas amb Heather èran las pus gostosas e las pus atractivas leiçons d'anglés que se pòsca somiar. Pas que d'entendre aquela vòtz, Ricard

sentissiá sa pèu fernir doçament, la calor dau benèstre envasir tot son cadavre, e la gramatica de Carpentier e Fialip lo subrondar tot entièr coma las èrsas dau plaser amorós. Entremens Ricard s'èra carrat de comunicar a sa correspondentia britannica la seguida dau poèma misteriós, qu'avián boscat de badas dau temps de l'estiu. L'autra n'èra estada contenta que non sai. Avia escrich a Renat Nèlli, que li avia mandat en respònsa pro de remarques saberudas (e dubitativas) acompanhadas d'un poèma monosillabic, calligrafiat amb de tencha negra sus una fotò de femna nusa qu'estaloirava de contorns deliciosament arredonits.

E dau còp la nòva tissa de Heather èra estat de se convertir au catarisme. Ricard, que conoissiá pas tròp lo subjècte, escotava en s'apasturant de las paraulas de sa bèla iniciairitz coma d'un mèu tras que requist. Las setmanas e los meses passavan.

Co qu'anava pas, aquò's las matematicas. Ricard i trobava pas gaire de plaser. Emai son paire li afortiguèsse sentenciosament (amb un èr de dos èrs, coma sabia far) que Platon e Aristòtel avian dich que digús non podria èsser filosof se non siaguèsse d'en prumièr matematician.

Amb los borrons novèls de la prima, qu'emblanquissian los ametliers dins l'Ostau de Trescas, Ricard aguèt la sospresa d'aprene lo noviatge de Dorliana. Se maridava

amb son artista dessinat. Aquel Wilfried. Emai Ricard aguèsse quitat de veire la joventa dempuòi un brieu, n'aguèt un peçuc d'amarum dins lo pitre. E Tellier, lo morre sempre mai romantic, n'èra ablasigat. Ne compausèt dos libres d'elegias que se relegissiá, solitari, dins lo pargue dau collègi ras de la gàbia dels pavons. Pròche dau mur saur cobèrt d'èurre ont es escrich : ORA CANTA STUDE. Ricard lo voliá consolar en li contant d'asenadas. L'autre s'embriagava de desespèr. Tratava la jove artista de crudèla. Doça crudèla, e crudèlament doça, Ricard recitava, fruch saborós, saborós tròp amar...

- Siás un brave salòp, disiá Tellier. Aquò's ieu que te la presentèrè. E ieu n'aguère pas res, pas quitament un poton, ni la pus pichòta catimèla. Soi solide que tu ne profitères tant e mai. Amb las doas mans, la lenga, e lo chincham-merlincha. Putanièr que siás.

Ricard de tot segur disiá pas de non. Se sentissiá gloriós dau "tant e mai" que li prestava dins sa gelosiá lo brave Tellier. E que passava un pauc, lo legeire o sap, la vertat.

- Urosament, as totjorn ta serviciala. I diguèt per respòndre quicòm.

- Aquí òc, deguèt reconóisser. Soi pas privat d'aquel costat. N'i a per beure e per manjar. Pas que de i pensar

me fai salivejar. Tè : pas pus tard qu'aqueste vèspre vau anar la veire...

- E de qué te planhisses alara ?

- As rason, benlèu, òc. Mas empacha pas que siás un bolgre de salòp. Lo salòp segon Sartre.

Aqui dessus Tellier expliquèt, los uòlhs febroses, los peusses esfolissats, una nòva teoria trobadorenca. Que la femna la cau asorar. Se perir d'estorrimet a la remirar, a l'ausir, a la somiar, a l'idealisar. Antau es sublima. Mas la cau pas tocar. Que de la tocar òm se maina lèu qu'es pas que de carn de carnifalha, de poirenca, coma nautres totes. L'ideau s'enfugís. Demòra pas que la realitat e i a pas res de pus bèstia, de pus trist, de pus ininteressant que la realitat.

Ricard èra d'acòrdi. La realitat, pecaire... Res vau pas lo sòmi. Mas faguèt remarcar a Tellier qu'el, romantic, aviá de gosts decadents, e que justament aquò deviá li agradar, de pensar qu'una femna èra poirenca.

- M'agrada la poirenca, disiá Tellier. Quand ère manit e que vesiaí de vacaso de fedas mòrtas, veniaí m'assadolar de son parfum. E asore encara mai Dorliana, de segur, de m'imaginar qu'ela es poirenca e pas que poirenca.

- Son paire fai de politica, çò qu'es un autre biais d'èsser coma dises, poirison, poirenca. Aquò's tradicion de familha.

- Mas es pas la meteissa poirenca. La dau notable vendut a pas cap de gaubi. M'agrada mai la de la filha. E

m'agrada d'aitant mai que la sómie. Es pus enebrissenta somiada que vista a de bòn.

- Comprene pas jamai res, faguèt Ricard, dins tos afars. Mas es totjorn un regal d'escotar tos rasonaments.

Parlèron puòi de quicòm mai.

Quauques jorns puòi lo cònsol Bragalet faguèt per lo noviatge de son ainada una cerimonia dau tròn de Dieu. La vila entièira èra aqui. Ricard e Tellier i èran tanben, dins un recanton. Espinchavan, amb los uòlhs sens pietat d'aquel atge. Dorliana lònga, linja, en rauba blanca trelusenta. Avia quitat sos sempitèrnes gants negres per de gantons blancs cordurats polidament. Diguèt òc amb una vòtz esclèta, voluntosa, que fusèt jos las vòutas coma un crit d'aucèl marin. Las orguenas e las campanas ressoniguèron. La cara palla de Dorliana escandilhava jos lo pòrge de la glèisa. Au braç de son nòvi. Raiava una jòia indicibla, mai luònh que tot çò que se pòt somiar. Semblava que volèsse leugièira dins l'èr d'Abriu. Lo nòvi Wilfried avia l'èr nèci e desaviat, coma o son totes los nòvis. Sabia pas ont èra. Lagremejava.

- Solide, diguèt Ricard a Tellier. Aquel farandèl de pintre fai pas lo pes. Aquò's ela que governarà. Lo manjarà crus, en ensalada. Lo paure el. Avia l'èr bravet.

- Siás un colhon, rebequèt Tellier. Cap e tot. Me demande cossí rèste encara ton amic.

- Mas non, es lo contrari. Te donarai de bòns conselhs. Pr'exemple ara. E ben, te dise, es lo moment d'anar escalar las fenèstras de Dorliana e de far venir un parelh de banas a Wilfried. Lo barbudòt, aquò's aquò son astrada. Pas que de lo veire.

Lo conselh de Ricard èra pas çò que se fai de pus onèste, de segur. Mas siaguèt dau gost de Tellier. Amb l'ajuda de Ricard alestiguèt son plan de batalha. Anèt portar de flors als nòvis, que demoravan ara dins un ostalon acapçadet sens cap d'esqueletas ni de momias ni de mortons entopinats (ont aviá garat sa colleccion, Dorliana ?). Las flors agradèron. Tellier restèt l'amic de l'ostau. E lo mai urós de l'aver aqui de lònnga en trin de tavanejar au mitan, aquò siaguèt, per tan curios que pòsca semblar, lo nòvi. Tellier se mainèt lèu amb un pauc de malaisança que Wilfried èra un chivalièr de la Rampeta cap e tot, e que se seriá ben enfifrat lo polit galant coma los pastrons de Teocrit o de Vergèli. Aquò èra pas tròp de son gost, emai de tot segur aguèsse un semblant decadent e romantic qu'istava ben amb lo parelh que fasián amb Dorliana. E Tellier, plan planeta, siaguèt acaminat cap au lièch de Dorliana, qu'aviá tan belada. Emai siaguèt amb la benediccion dau marit, qu'aviá finit per s'amorosir d'el e que declarava qu'èra pas jamai tant urós que quora vesia quauqu'un cavaucar sa femna. E Tellier i anava e i tornava, amb tot lo vam de sos dètz e sèt ans. N'aviá pas jamai son sadol. E lo cadavre de Dorliana li respondiá, coma un instrument de

musica acordat que ferniriá deliciosament entre sas mans. Tot çò qu'aviá experimentat amb la serviciala fricauda e mofleta, o fasiá ara pojar a las pus nautas cimas de l'Art, en rara dau Sublim. Coma dins lo poèma (que conoissiá pas) descobèrt per Ricard e Heather.

Tellier siaguèt pasmens, o cau dire, un pauc desaviat quora Wilfried li mostrèt (en gafant doçament sa man dins la sieuna amb una insisténcia agromandida) lo darrièr tablèu. Au mitan d'innombrables retraches de Dorlianas nusas ocupadas innocentament a s'alisar lo penchenilh, o a escampar (coma se ditz per respièch) d'aiga, aqueste èra una granda tèla de dos mètres que representava la bèla joventa, esfolissada, expandida amb Tellier dins una posicion despintada per l'Aretin dins un sonet famós e qu'es pas tròp catolica. Wilfried, reforfant de jòia, mostrava a Tellier lo trauquet dins la muralha de la cambra, que li aviá permés d'assistir a totas las scènas gostosas qu'avián bastidas ensèm los dos calinhaires. E Dorliana, a bèles uòlhs vesents, èra dins lo còp. Aviá l'uòlh risolièr, e un pichòt plec au recanton de las boquetas. Tellier chifrava qu'èra benlèu aquela idèa d'èsser espinchada per son marit que i aviá bailat tant de fòga quora desnusa s'ofrissiá, sens cap de retenguda, a las abraçadas enfuocadas de son amador. Aquò lo desvarièt una idèa. E desvariat, o siaguèt encara mai quora se mainèt de la seguida de las operacions tala que Dorliana e son nòvi l'avián calculada. Avián dins lo cap, los mostres, que ara los ròtles s'inversèsson e que

Dorliana s'anèsse assetar dins lo talhièr, dabans lo trauquet, per pintrar l'acoblament còtra natura que farián, d'ara enlà, Tellier e Wilfried.

- Dins quane embolh me siái vengut ficar, se pensèt entre se lo bèu calinaire. Encara los bòns conselhs de Ricard. Es pas deman que i tornarai, a escotar sas idèas falordas.

Tellier trobèt un biais per se sortir d'aquí sens satisfar lo caprici novèl de sos dos amics. Cavaucar Dorliana nusa, rai, mas Wilfried amb sa barba li disiá pas res. Mas alara pas brica.

- As tòrt, li diguèron los dos nòvis. Es que i as pas gostat. Es tan bòn coma amb una dròlla, sufís de començar un jorn. E tot lo mond o fan dins los mitans literaris o artistics. Alara fas un pauc piòt, mon pauret. Fas païsanàs. Deu èstre los Jesuïtas au collègi que t'an curat l'endedins de la clòsca. Paure vesiat, vène aquí que totes dos te potonèssem...

Tellier escapèt in extremis a una tripla abraçada coma se ditz que l'Emperaire Tibèri las afeccionava (son de passatges de Suetòni que dònán pas jamai a revirar au collègi). Deguèt escotar un momenton d'autres prepaus destimborlats. Wilfried parlava de son cosin que demorava a Berlin e qu'aviá montat un restaurant a la moda, ont los artistas mai renomats venián manjar de

babaròtas, de panatièiras, de lombrics passats a la padena, de formigas vivas que vos corrissián sus la lenga, e qué sabe ieu. Tellier èra palle coma los mortons colleccionats per Dorliana. Finiguèt per trobar l'escalièira, la pòrta, lo defòra. De centenats de gents qu'anavan e venián, blanquinèls, coma de vèrmes. La vila èra coma un poiridièr. Mas l'aire glaçat li tornèt un buf de vida. Macarèl de pas Dieune, se diguèt, en corriguent dins la carrièira, se lo paire Teulièira e lo paire de Gramont solfinèsson pas que la mitat de tot aquò ! Ja qu'an fòrabandit dau collègi Ruiz que legissiá de rescondons un pichon jornalet gorrin. Un jornalet de pas res de tot, amb solament quatre popas e tres tafanaris. Quasi un manual de catequisme...

Tellier, que coma los pus grands romantics aviá sas passadas d'exaltacion mistica, s'anèt confessar au paire Rainal. Un vièlh canonge qu'èra brave coma lo pan e sord coma un topin, çò que li esparnhèt de far un transpòrt au cervèl d'escotar tot aquò. E comunièt a totas las messas pendent una quinzenada per tornar emblanquir son arma de joine collegian sensible.

Abriu se clavèt, clar, tebés. Ricard, el, veniá filosòf (èra una tradicion de familha e s'endeveniá tanben amb son programa de l'annada). Aladonc se consolava de l'inconstança de las joventas d'aqueste sègle en visitant sovent au fons de las doças dralhas dau sòmi, sa cara fadarelona gallò-romana, Fúlvia. Que li fasiá revisar lo

latin dau bac, dau biais mai agradós que siága. Cada còp qu'una version li pausava de problèmas, anava consultar en sòm la serena polideta. Mancava pas jamai au rendetz-vos. Ricard, qu'aviá la sòm un pauc trebolada en aquesta passada de revisions, sabíá cossí retrobar aisidament aquel pantais gostós. Sufisiá que s'endormiguèsse en se recitant dins lo cap d'estrofas amorosidas de Ovidi o Catul.

Capítol trenta-tresen

Dins son cartabèu secrèt de maximas misantròpas, Raols, los pèses e las mans engrepesits de freg dins l'immensitat arctica de l'ostau, escriviá que lo castigament dau paire de familha, que li ven tardièrament e qu'es sens escapa, aquò's de veire sos defaults nàisser e s'espompir dins sos manits. Om voldriá que los enfants siágan vòstre rebat trelusent : pas que las qualitats, encara mai complidas. Mas çò que vesèm nàisser aquò's las dècas, las pulsions marridas. E i podèm pas res. Avèm transmés amb la frucha de la vida aquel vèrme que i es e i tòrna dempuòi la debuta. L'òme pòt pas jamai far res que non siá maubiaissut, reganhut, irremediablament imperfièch. E fai perdurar son imperfeccion. I a pas cap d'escapa. E tot çò qu'avèm patit per encausa de nòstres defaults, patirem encara d'o veire sofrir per nòstres enfants. Que trabucaràn ont

avèm trabucat. Que s'engrunaràn còtra las meteissas muralhas. Que recaçaràn los meteisses bacèus.

Raols notava tanben aquela frasa pescada dins lo libràs destimborlat d'un transfug dau subrerealisme : la vertat es una violéncia que pas gaire d'òmes ni de femnas ne sauprián gausir. A lo talh trencador dels instruments de mòrt. Son empèri contunhós fariá fòrça mai de victimas que non fan pas las messòrgas. E Raols ajustava amb una voluptat glaçada : ieu l'aime, l'alise, la remire coma es. Freja e dura, inamorçabla, coma un adamant. Emai ponhiguèsse, trenquèsse e entrumiguèsse. La vertat, banquisa linda e terribla...

Fasiá tament freg qu'un ferniment lo prenguèt en escriguent aquelas darrièras pensadas. Davalèt per se rescaufar. La freg emplissiá la nuòch d'una mena de grand silenci, tan pesuc que semblava que l'ausiguèssetz. I auriatz donat una mena de tonalitat. Escleta e pasmens fòrta, contunhosa.

L'ivèrn plantava dins lo país sas ultimas agulhas de glaç. Ja lo matin veniá mai lèu, las jornadas s'adocissián. La vila s'emplissiá de las gonèlas cortas e dels jonhes badièrs de las dròllas, çò qu'es un biais de marcar la prima, mai segur que la volada de las irondas o dels martinets. Los avausse florissián.

Abriu se dobriguèt sus de jornadas docinèlas, candas. Los vièlhs dins lo cafè Combas comentavan lo temps qu'aviá fach per Vacairius : aqúeste, cadun o sap, anoncia lo dels meses que van venir. Disián que fariá caud, abans l'estiu. Caud que ben tament. S'enganavan pas, per un còp.

Lo mes de Mai s'abrandèt tot d'una coma un grand brasàs. Revolument de passacarrièiras, de grèvas, de cridèstas. Los estudiants e los obrièrs comolavan las avengudas, los baloards, las carrièirassas, coma un grand flume que subran desmaira e multiplica sos braces. A la semblança d'un pofre mostrós. Repetissián en caminant de solòmis ninòis e embelinaires que fasián tremolar las vitras e las muralhas de la ciutat. Dos estudiants barbuts se carrèron de petar amb un volam e un martèl tota una renguèira de vitrinas, simbolicament, per anunciar lo jorn de la revolucion. S'arrestèron davant un magasin d'agradèls ensucrats e de chocolats e aquí demorèron longtemps, per manjar tot çò que vesían. E mentre que la tropelada cridarèla los seguissiá, desvestiguèron las doas mametas escrancadas que tenián lo magasin. Las convidèron coralamet a dintrar dins lo balèti gaujós de la revolucion en las carrejant desnudas fins a las tepas, davant la prefectura, ont las escarlimpèron longament davant l'uòlh ravit dels badauds. A son entorn l'ordòu dels manifestaires revolumentava, ponh quilhat, en cridant qu'ara l'Estat, la Família, lo Bòn Dieu, la Proprietat Privada e los

Examens de Fin d'Annada, tot aquò èra abolit per sempre. De dròllas escarrabilhadas, seguissent l'exemple donat per las doas mametas, mas de son sicap aqueste còp, se desvestissián e s'ofrissián au prumièr vengut, au mitan de la carrièira, entre las pobèlas embolnadas e las ròdas de las autòs.

Una estatua representant lo Grand Capital e una altra (òrra) representant lo Trabalh siaguèron brutladas sus las plaças. De capelans, estrifant sas sotanas, disián que i aviá pas pus cap de Bòn Dieu d'ara enlà e celebravan lo culte de la Revolucion e de l'Amor Celestiala. Entre los ostaus nauts, un vent calorent bufava. Coma l'alen mitic, cantat per quauques poètas un pauc ensucats, mas jamai vist per digús, de la Libertat. E de molons d'estudiants avián tanben decretat la mòrt dau sabon e proclamavan que de se lavar èra una abominacion borgesa, lo fondàs de la vergonha e de l'alienacion. Mostravan l'exemple en se passejant tot craumoses. S'èra tanben decidit per una votacion en assemblada generala que lo Bèu e lo Verai èran de messòrgas capitalistes e se prepausèt de los brutlar, emai elas, en efigias sus las plaças.

Vos laisse a pensar cossí nòstres joves amics Ricard e Apollina, e tanben lo romantic Tellier, se carravan de profitar de la barradura de las escòlas e dels collègis per anar farandolejar au pus bèu mitan de la bolegadissa. Avián pas jamai vist res de parièr. Las escobilhas que

digús amassava pas pus s'amolonavan a bèl èime, donant a la vila un perfum novèl que deviá far los delicis (çò pensava Ricard) dau marit novèl de Dorliana. Brutlavan las autòs au mitan de las carrièiras, qu'aquò fasiá de grands fuòcs de jòia assenhalats de luònh per una fumarlassa negra espessa. Los chivalièrs de la Mancheta (o de la Rampeta, coma vodretz) s'embraçavan sus las bocas en public, cridant pro naut qu'èra eles los vertadièrs revolucionaris, los que fasián capvirar tot l'òrdre establít de las causas. Mas sas proclamacions enfuocadas se perdián dins l'immensitat de la borrola.

Tellier, qu'aviá, aquò se sap, totjorn l'estèc de descobrir las causas interessantas, menèt Ricard visitar la Facultat de Medecina ocupada per los revolucionaris. Dins totes los corredors caliá encambar de matalasses estripats ont d'estudiantas nusas e craumosas se fasián encambar en cridant per de barbuts afogats, e tot còp tanben per d'autras estudiantas (un espectacle qu'agradèt fòrça al l'uòlh d'estèt de Ricard). Los chins e los lapins d'experiéncias, desliurats de sas gàbias, lo ventre e lo cap eriçats de tudèls e d'electròdas coma de mostres de legenda, galaupavan d'aquí d'alai en plen mitan, en jaupant, en cridant, en pissant sus los calinhaires afalenats. Los telefònes dins los laboratòris ocupats èran de lònga brandits per los barbuts magres que telefonavan a la Habana, a Beijing, a Tirana e a Bucarest per anonciar qu'avián pres, d'ara enlà, lo poder

en França e que lo volián partejar amb lo Lider Maximo, lo Grand Timonièr, e lo Conducator de las Carpatas. Wilfried èra aquí au mitan, bèu coma un pastre, immortalisant aqueles instants istorics ont lo mond capvirava. Sus de tèlas sempre mai poisonosas. Fidèu a sos principis artistics, compausava sas colors amb de foira qu'anava amassar dins los cagadors, çò que donava una majoritat de tòns bruns e iranjats qu'istavan ben amb la violéncia sornaruda de son inspiracion. Sabiá pas pus ont èra Dorliana, lo bèu Wilfried, d'abòrd que el, dempuòi un parelh de jorns, viviá un romanç d'amor apassionat amb un autre barbut encara pus magre e encara pus sinistre que recitava de contunh, coma los versets d'un novèl Alcoran, los Escriches Militars de Che Guevarra.

- Manca pas qu'Albèrt Menugueta a la fèsta, pensava Ricard. Era un precursor de tot aquò, un profèta. E digús l'escotava pas, e digús lo compreniá pas...

Aitanben s'esperava de lo rescontrar au recanton d'un corredor, acoblat a quauque estudianta en psicociologia desvestida e gemegaira. Mas lo trobèt pas. Una altra idèa li passèt per lo cap. Diguèt a Tellier :

- N'i a una que siái segur de trobar. Aquò's Dorliana.
- Ni per aquela, diguèt Tellier. E cossí ?
- Vène amb ieu.

Encambèron d'autres matalasses encombrats de formas redondas e tresanantas que se bigorsavan en gemegant, contornèron de tropèls jaupaires de chins d'experiment eriçats de tudèls, montèron d'escalièiras.

Dintrèron dins lo Laboratòri d'Anatomia. Una sala immensa amb de taulas lònegas cobèrtas de còsses. Blanquinèls, mièg trocejats. L'odor de formòl fasiá lagremejar. I aviá tanben quauques estudiants. D'unes sostenián que la Revolucion deviá suprimir la Mòrt e se declaravan solidaris dels còsses blanquinèls. D'autres, mai bracejaires, prepausavan que d'aquí enlai l'Anatomia s'aprenga pas pus dins los manuals, mas siágue reescricha collectivament, democraticament, per d'assembladas d'estudiants que votarián per definir las localisacions e las fonccions novèlas que la Revolucion bailariá a las glandolas, als nèrvis e a las artèrias. Tot lo demai dins los libres ancians èra messòrga bona per las escobilhas. Dorliana, los peusses en batalha, cridava au bèu mitan coma una peissonièira. Disiá que lo mai interessant èra de suprimir la beutat e de dobrir, d'ara enlà e per sempre, lo rèine de la Laidor. Semblava estranhament exaltada au mitan d'aquela sala immensa emplida de còsses mòrts, atalhonats. Aquò li rapelava, probable, sos esqueletas, sas momias e sos mortons. Los còsses, los alisava. Lor parlava. Los potonejava.

- Veses ben, faguèt Ricard a Tellier a sota-vòtz. Fai de temps que te o disiái e voliás pas me crèire. Es completament caluga aquela dròlla. Aquò passa l'òsca...

Lo barbut magre que parlava de reescriure per votacions totas las sciéncias se sarrèt d'eles.

- La conoissètz ? Ai pas jamai rescontrat quauqu'un coma ela. Me creiretz pas se vos dise que se fai enfifrar lo vèspre per de camaradas en lucha sus de molons de còsses dissecats, dins una pudeson irrespirabla de formòl. Vòl anar pus luònh que nautres totes. Es ela qu'a lançada l'idèa, que tanben la Mòrt la suprimiguèssem. La Revolucion, çò ditz, cambiarà tanben aquò. Remarcatz qu'es ben polit. Mas vese pas cossí...

- Ni mai tanpauc nautres. Mas la conoissèm dempuòi de temps. A pas jamai res dich ni res fach que siá ordinari. Es una manida a despart.

Un autre barbut magre dintrèt dins la sala per anonciar d'una vòtz fòrta que los camaradas de París venián de telefonar. Lo drapèu de la Revolucion flotejava, cremesin, sus lo palais de l'Elisèu. Lo tiran èra partit. En elicoptèr, escapat. Los carris e las automitralhairas sovieticas èran en trin de desliurar lo país entièr. L'empèri esglariant dau grand capital s'escrancava, s'afondrava. Implosava a la semblança d'un pòste de television. Coma dins lo pus polit dels sòmis. Los

estudiants portarián l'ajuda als camaradas en lucha. A Moscó nos sostenián.

Alavetz Ricard aguèt una paraula maubiaissuda. Laissèt tombar una question :

- E sètz segurs qu'es vrai ?

L'autre s'enferoniguèt.

- Es nautres los trabalhaires en lucha que congreem la vertat. E de vertat d'ara enlà n'i a pas cap d'autra. Tot lo demai es messòrga borgesa. Avisa, minòt, los que parlan coma tu los marcarem sus un grand cartabèu. Oblidarem pas digús. Vos farem passar a l'estamina.

Ricard se demandava perqué aquel barbut que semblava un fuglòbra de prumièira aviá dins la boca la sola paraula de trabalh, e preniá la paraula de contunh au nom dels trabalhaires que jamai avián pas degut li demandar res. Mas la situacion li semblèt un pauc trebola e aimèt mehor de gardar per el meteis aquelas reflexions irreverenciosas. Amb Tellier sortiguèron, laissant Dorliana trefolida e bramaira au mièg de sos còsses mòrts. Amb los barbuts barjaires. Defòra Mai èra coma un brasàs. La ciutat se confissiá dins la nolor de las escobilhas expandidas. Era recorreguda de crits de manifestaires en foliá e d'aucèls qu'anavan e venián au ras dels teulats. Res semblava pas vrai. La vida èra un

sòmi de calorassa pastosa, amb, de mai, coma Tellier o mostrèt a Ricard (amòr que veniá d'o legir dins Rilke) "l'existéncia dau terrible a bèles uòlhs vesents dins cada flòc de l'aire".

Capítol trenta quatren

Marquet esperava Ricard au garric que manja las pèiras. Valent a dire una granda blaca perduda luònh de tot dins los travèrses, amb un ròc blanquinèl encastrat a la forca de doas brancas. Tot lo campèstre èra emplit de la polsa de l'estiu que montava. Las furors de Mai a la vila, se n'èra pas res desvistat aquí. E Ricard las aviá vistas s'acabar tot d'una, un còp que las gents aguèron agut decidit que dins las carrièiras i aviá pro d'escobilhas, dins las automobilas pas pro d'esséncia, e dins los pòrtamonedas pas pro de picalhons. E lo tiran que s'èra prudentament enfugit a Varenas dins son elicoptèr èra tornat coma se res s'èra pas passat. Lo mirament de la libertat totala sens cap de bolièiras, s'esvalissiá ja dins lo passat coma un sòmi bajòco. E los blindats liberators de Brejnev, portaires de totes los espèrs, avián pas bolegat de sos engards de Silesia e de Slovenia. E demorava pas que lo solelh sus las garrigas emplidas de clapassilha e

de polsa. Aspra e bleuja solesa que fasiá oblidar tot lo demai.

Albèrt Menugueta aviá desaparegut. El tanben, coma la libertat qu'aviá somiada, s'èra esvanesit amb los prumièrs rais de Junh. Dins lo silenci tosc de las eusièiras.

Marquet èra aquí. Jogava a capusar de branquetas amb un cotèl de Laguiòla. Levèt pas lo cap quand Ricard saliguèt dels avausse.

- Te vau mostrar, diguèt. Se jamai i comprenes quicòm, tu...

A quauques passes dau Garric que Manja las Pèiras, i aviá un pichon cordilh dins la bronda. Lo seguissiatz. Vint, trenta metres, expandit sus las fuòlhas e la clapassilha. Una cordeleta de pas res. Finissiá entortivilhada sus una encanha facha amb una branca rompuda. E aquí i aviá los sabatons, las bralhas, la camisa, la vèsta, d'Albèrt Menugueta. Tot aquò expandit coma se lo gardacaça s'èra esvalit tot d'una, abandonant sas bralhas e sos vestits. La cridadissa dels grilhs, la calor estofarèla. Aquel Junh d'après la Revolucion entrevista e tanlèu enfugida. Un estiu que se dobrissiá desesperadament aspre e vertadièr dins las arronzes e las cairissas.

A costat dels vestits i aviá una saqueta de tela dura : la saqueta d'Albèrt. Amb un flàscol void qu'aviá contengut de vin. Un cotelon rovilhat. E un libre religat de cuòr. Ricard legiguèt lo títol : LA TORRE FOLZEJADA de Renat Nèlli. Ricard dobriguèt, legiguèt a Marquet.

"Tal crei parlar a Dieu que sens o saupre aquò's a el meteis que parla - o a Lucifèr... D'abòrd qu'ai totjorn pensat amb fòrça savis que nòstre mond es mai que mai l'enjòc - s'aquò's permés de s'exprimir per mites - d'una lucha sens espèr entre Lucifèr e Satan. Aquò's pas Dieu que batalha còntre Satan -es plan en dessus d'aquel escaufèstre - aquò's Lucifèr. S'aquò's segur gaireben que de dieus n'i a pas dos, solid que i a dos diables : enemics en una sola persona. Nòstre cèl es cobèrt, cobèrt per lo grand tarabast d'alas batentas e escuras que fan Lucifèr e Satan acarats dins sa lucha... Lucifèr que crei pas dins l'eternitat, mas dins la durada sens fin de son escalada envèrsa... E dont mai nos afanam, dont mai nos abolegam, dont mai nos sentissèm e nos disèm existéncias superioras... Que, dins lo fons, i a pas qu'una question filosofica : aquela - cossí que la revirèssetz - de nòstra comunicacion incomprenabla amb aquel èsser desconegut que nos ditz a cada instant que sèm pas que nihil. Doble neient, verai, aquel del Passat acarat a l'Esser e mai aquel del determinisme acarat a la Libertat... Aladonc aquel que nos denega, aquò's segur qu'es benlèu pas l'èsser meteis, mas al mens que i cabís fòrça mai d'èsser qu'en nòstre ieu fantaumatic... Aquò's

Tu, Lucifèr, que nos ensenhères que i a pas cap de plaser que non siága d'Imaginari associat al Movement... E Satan (qu'aguèt pas que neient, el, en partatge) s'afana desesperadament a empachar Lucifèr de fondar l'orguòlh uman sus l'escapada de l'èsser..."

Los dos jovents legissián lo libre, ras dels vestits abandonats e de la saqueta voida, dins l'ombra estofarèla dels roves. Ricard soscava a la Revolucion de Mai : lançada per Lucifèr, recuperada per Satan, e anequelida dins lo maucòr e la broda. Se'n parlariá mai de vint ans e pasmens res s'èra pas passat a de bòn. Pas que la foliá dau sòmi dins las clòscas febrosas.

- E Albèrt ? diguèt Marquet. Onte crèses qu'es passat ara ?

- Pecaire... diguèt Ricard. Era pas luònh de s'imaginar Albèrt esvanesit, mirament de glari, tot d'una, escapant a la pesantor dau mond verai, dissolgut dins l'aire linde e brausent.

Tornèron a la Liquièira silents, sens se dire res mai. La vesprada siaguèt lònga, luminosa e doça. E au cafè Combas, ont Treson s'espelissiá coma un fruch tot bèu just madur dins sas gonèlas mai cortas que jamai, lo mond parlavan d'aqueles boscatièrs, caçaires o gardas que,, quauque jorn, disparéisson per sempre dins lo mistèri dels bòsques. Se'n retroba quicòm : de fardas, de sabatons, una cintura, una museta voida. E jamai, jamai

non se sap quante esglarianta diablariá los a preses... Aquò's coma los penjats. N'i aviá agut una altra carretada au començament de la prima. Lo mètge constatava l'estrangulacion, signava los certificats. Lo capelan los portava en tèrra en franchimandejant, amb una votz esclèta. Se vesia escandilhar amondaut dins las eusièiras escuras la nauta estatua de Nòstra Dòna de la Serena. Espandissent los braces per recular aquelas anmas perdudas que s'envolavan leugièiras sota la capa plombada dau solelh, enfants exilhats de l'antica Eva. In hac lacrymarum valle... Los jorns e las annadas passavan, comols de lutz e de solesa. Lo temps rajava de contunh coma una aiga linda, enveirenta.

E Joan de la Sèrp s'esvaliguèt el tanben, a l'intrada de Julh. Un jorn que legissia Euripid revirat en latin, a l'ombra d'un sause, pròche de la vièlha clastra arroïnada ont cercava sos tresors. Aquò se passèt coma per lo paure Albèrt Menugueta. Un fiu linge de cordèla descadelat lònch de las matas, que menava a un molon de fardas fresilhadas. E pas res. Lo silenci immens de la calorassa, las cigalas que volavan de pertot, calugas. Au vilatge dins la fresquièira, calculavan, chifran, imaginavan. En escotant l'aiga que rajolava au grífol.

- Fai michant se passejar solet dins la garriga, faguèt un caçaire davant sa cartagena.

Los autres faguèron mina d'èsser d'acòrdi mas èra una frasa per pas dire res. Cossí se passejar autrament que solet, en garriga ? L'idèa èra bistòrta. La garriga es un image de la vida : se i camina sol. Tan sols coma sèm quora naissèm, sofrissèm e morissèm. De qué vòu dire tot lo demai ?

Atanben s'atrobèt lèu d'autres subjèctes de charradissa, que faguèron flambejar los agaches davant los pastisses e los vermots. Era quicòm de nòu, d'inausit : los ostaus voids que se cromptavan. Aquò aviá començat amb lo castèl dau vièlh Engarran de Fontarecha, vendut per los eretièrs de la neboda a un notari de la vila, amic dau cònsol. E puèi d'ostaus d'aquí d'alai, dins la carrièira nova, sus lo Plan, davant lo Portalet, e d'autres encara. Eran cromptats sens que digús ne sacha res per de Parisencs, d'Angleses, d'Alemands, de Bèlgas, d'Olandeses. Qu'arribavan subran l'estiu, proprets, sorisents, amb d'enfantons blonds, de caravanas, de caissas de bièrra sorna, de casquetas blavas, e d'autres causas de remarca que se mancava pas de comentar lo vèspre dins lo cafè. Eran aimables que non sai, mas avián una costuma curiosa que volián impausar au país, la de claure de pertot lo mendre recanton de garriga per interdire que se i anèsse. Lo paire de Ricard, Raols de Tribas, èra orrificat : auriá pas pus mancat qu'el, per exemple, clausiguèsse tot lo país de la Liquièira, que teniá una bòna mitat de la comuna. E ont anirián las gents ? S'es pas jamai vist. Digús a pas jamai interdich

de passar per los travèrses, fins ara... Joanon Raicivada, darrièr susvivent dels trevaires d'eusièiras dau vilatge, èra de lònca dins las propietats privadas dels novèls estatjants : pareissiá que los lapins i èran mai gostoses.

- Auriái aimat, disiá, de veire lo Boet, lo paure el. Que se passejava amb un colar d'aurelhas d'Alemands qu'aviá tuats a la Liberacion. Te los auriá fach córrer, tot aqueles estrangiers dau defòra...

Mas tot aquò èra de paraulas davant los veires d'aperitiu. Lo vilatge, despoblat plan planeta per los vièlhs que morissián, los joves que partissián, e los autres que se penjavan quand ne veniá la sason, cambiava d'estatjants. Ricard ne fasiá pas tròp cas. Espinchava las cambas de las anglesas pallinèlas e fasiá lo bèu dins la vièlha automobila que menava ara, d'abòrd que veniá de daverar lo permés a la debuta de Julh. Montèt un parelh de còps au sèrre dels Tres Bessons ont, dins l'antic castèl d'Engarran de Fontarecha, lo filh dau notari organisava de vespradas privadas que vos dise pas qu'aquò. Sens dintrar dins los detalhs (que benlèu agradarián au legeire mas que l'autor se sentiria un pauc vergonhós de ne parlar) cau dire que senhorejava aquí la polida Dorliana, qu'avèm ja rescontrada dins los capítols passats, e que fasiá marchar l'ostau au reglet de son imaginacion afebrida e destimborlada. E aviá d'idèas de mai en mai gorrinas ara qu'un mau estranh la rosegava. Perdiá lo bolegar dels braces e de las cambas, se

paralisava a bèles paucs. Menava lo balèti assetada dins una cadieira a rotletas. Sos uòlhs brutlavan d'una foliá silenciosa qu'esfraiava Ricard. E tanben, ni per èstre paralisada de tot lo còs, trobava l'estèc de se capitar au centre de jòcs erotics estranhs e inausits, ont èra pas la mens afogada. Los estatjants dau vilatge vesían detràs las pòrtas barradas dau pargue, sus lo còp de miègjorn, los festejaires encar embriacs que sortissían per racar o que quitament calinhavan jos los arbres, per lo pus grand plaser dels manits que venían espinchar. Tot lo vilatge somiava d'aquelas nuòches secrètas dau castèl de Fontarecha, amb l'artista paralisada dins sa cadieira a rotletas que fasiá davalar tot lo mond dins lo revolum de sa foliá. Ricard, se sabiá, i èra anat un còp o dos. Totes lo volián questionar. El voliá pas dire res. Pas que de i pensar se sentissiá una mena de racacòr.

- Aime mai de pas ne parlar, diguèt. D'abòrd, m'o an fach jurar. Una causa es segura : es pas deman que i tòrne.

Aviá pas de besonh, aitanben. Doas sòrres escocesas, Cecília e Sharon, lo corsejavan de nuòch coma de jorn, e aviá pas qu'a se laisser vanelosament abrivar dins lo carri enflorit de Ciprís, èbri de perfums, de caranchonas, d'agaches alucats, de potons lifres... E la nuòch, retrobava en sòmi Fúlvia au mièg de sa villà, amb las mosaïcas polidas, que l'enchusclava en jogant

de citara e en recitant de vèrses antics, amb una votz mièg diusenca.

Capítol trenta-cinquen

L'estiu preniá son plen. La garriga èra comola de crits de grilhs. Lo vilatge ressonnissiá de las bramadissas de la femna dau mètge, que trasiá per las fenèstras veires e escudèlas. Era un espectacle de tria per los manits. Ricard fasiá de sòmis estranhs ont lo vilatge veniá coma un grand cementèri, amb las gents cambiadas en estatuas de gip, petrificadas dins son anar de cada jorn. Ricard seguissiá las carrièiras, dintrava dins los ostaus. Pas que lo bruch dau vent entre las muralhas. Saludava las estatuas aplantadas dins son gèst de sempre. Mametas en trin de desbarjar, caçaires assetats au cafè, un veire dins la man. La femna dau mètge amb una escoba, en trin de tustar son òme. Joanon Raicivada que brandissiá un lapin de cauquièr blanquinèl. Coma se lo temps se siaguèsse gelat. Ricard sentissiá dins son pitre una ponheson d'angoissa. Contunhava son camin, ganhava los bòsques ont res aviá pas cambiat. L'aiga bronzinava dins la mofa a la Fònt d'En Barbian. Retrobava l'ostau antic de la fadarelona, detràs los restingles. I aviá de lum. Sa serena èra aquí que l'esperava.

-Maufisa te dels sòmis, li disiá coma una musica dins son latin clarinèl. Vòlon totjorn dire quicòm. Mas i a pas que los dieus que sàpian de qué. Nautres nos enganam quand los volèm comprene.

- Creses ?

E Ricard se desrevelhava dins la doçor de l'auba. A la Liquièira. La Liquièira aquel an aviá una sabor particulara. Auriatz dich un gost, ja, de languiment, d'enfança acabada. Los aucèls que cantavan a plena garganta dins lo pargue retipavan tota l'inocéncia canda dau passat. Ricard èra pas pus un manit ara. Aniriá pas pus au collègi. Dintrava a la facultat en Octòbre. Un mond se clavava. Un autre se dobrissiá.

Ongan avián vendut los travèrses dau Sèrre de la Gàrdia a un nomat Schultz. La torre a l'ubac se fendasclava. Amb la disparicion d'Albèrt i aviá pas pus de garda sus lo mas. Raols, quora la fotra lo preniá, parlava d'o vendre tot, a un Alemand o a un Bèlga. Los enfants n'èran macats. Mas caliá reconóisser que, peçuc de tèrra a cha peçuc de tèrra, la propietat se demenissiá d'annada en annada. Ara se podiá veire de sèrres sus l'orizont, que se sabiá qu'èra pas pus dins la Liquièira. Era de quauqu'un mai, de Vanderschuren, de Schultz, de Boyneau, que sabe ieu. A l'estrane. L'ostau se perdiá, a bèles paucs. Leu restariá pas pus que lo pargue e las muralhas.

I aguèt au vilatge, dau temps d'aquel mes de Julhet, quauques afars de remarca. Se veguèt per exemple

Màrius Ròcas qu'anèt crompar una tronçonadoira e que se metèt a copar en dos son ostau. Sa femna, assetada sus una cadieira au bèu mitan de la plaça, lo regardava, ravida, risolièra.

- E perqué fai aquò ? demandavan los badauds.

- Vòu copar l'ostau en dos. Una part per ieu, una per el.

- A, pr'exemple. E d'ont a tirat aquela idèa ?

- Es dempuòi que li ai dich qu'èra cocut, un jorn que me cridava. E pasmens parlave pas de ièr. Cadun o sap, que totes los òmes d'aqueste vilatge o siaguèron, cocuts, dau temps de la guèrra. I aviá aquel paracasudista american, William, que nos rendiá totas calugas. Totas las femnas de quinze a seissanta ans lo corsejavan.

Aquò aviá començat amb las pus gordimandas, mas las autras seguiguèron. Caduna èra gelosa de las autras, voliá sa part. L'afar es conegut de totes. Totes los manits nascuts aquí en 1944 son sieus. D'alhors regardatz coma se semblan totes, las manidas d'aquel temps : de mièjas sòrres, que son. De pichonas de William. E es per aquò, pasmens, qu'aquel colhon de Màrius es en trin de copar l'ostau. Fariá melhor de s'ocupar a quicòm mai, cresètz pas ?

Mas Màrius Ròcas i anava de vam, trencava, copava. Sas filhas espinchavan tanben. L'ainada, de vint quatre ans de temps, semblava la fotò dau bèu William. E amb sa sorreta, que la seguissiá sempre, clocissían de lònca, auriatz dich de galinas. D'unes badauds que i a fasián remarcar que lo paure Màrius aviá dins l'ostau un tropèl

de michant gardar, e fasián allusion en capejant au provèrbi que ditz que la maire e doas filhas, aquò's tres diables dins un ostau. Una vesina disiá que se Màrius e Zoè s'èran carpinhats fòrça d'aquesta passa, aquò veniá dau biais que prenián las manidas. Fasiá remarcar cossí cortetas èran las gonèlas (aitanben èra la mòda de l'an) e cossí larg badavan los jonhes. Aquí ne'n doas que tardarián pas de seguir lo camin landrinejaire de la Paulona de Valat. I anavan ja a bèl esprèssi, que corrissián totas las fèstas, dintravan tard a l'ostau (e tot còp dintravan pas de la nuòch : vos demande pas çò qu'avián degut far de polit d'aquel temps). E lo paire quitava pas de s'enferonir. Alara s'èra disputit amb la maire, e lo mot de "cocut" èra estat cridat. Un mot de tròp. Lo tornarián pas agantar. Lo paire èra vengut coma caluc. Tot lo vilatge èra aquí per agachar cossí se còpa en dos un ostau. E tanben, los òmes, per traire un uòlh agromandit sus la maire e las doas filhas, qu'avián totas tres lo semblant agradós : l'èr de grandas fabricairas de cocuts. E parlavan pas que de William, i a vint e cinc ans d'aquò. Bota : d'autres mai que William avián degut profiter dau morsèl requisit, dempuòi lo bèl an de Dieu de 1943...

- E d'abòrd de qu'es devengut aquel William, demandèt un jove ?

- Amb lo pastís que ficava dins lo vilatge ? Manquèt pas de monsurs e de madamas ben intencionats per l'assenhalar als alemands, pensatz. Lo venguèron quèrre un jorn. Aguèron pas de mau per lo trobar, qu'èra dins lo

lièch d'una manida, l'entendiatz que bufava dempuòi la plaça, aquò cobrissiá lo bruch dau grífol... Lo paure el. Lo tornèrem pas jamai veire.

- E sabe, ieu, faguèt Joanon Raicivada (amb un èr perfid) quau lo denoncièt als Alemands. Me creiretz pas s'o dise, ne tombaretz de cuòl. E ara es medalhat de la Resisténcia...

- Taisa-te que vas desparlar, venguèt una outra vòtz. E Joanon s'arrestèt aquí. Laissant sa revelacion inacabada. Que son mistèri fariá barjar e desbarjar pendent una setmana dins los ostaus.

Un autre eveniment, èra los camions. De grands camions negres que landavan coma de calucs, de pertot, sus los camins e las rotas. Anavan dins lo canton de l'anciana abadiá de Sant Vincenç. Aquí que furnjava, a temps passat, Joan de la Sèrp, lo paure el. Ara tota aquela garriga èra clausida de nauts barratges en fiu d'aram, que s'èran levats, auriatz dich, dins lo temps d'una nuèch, sens que digús o remarquèsse. E se podí pas dintrar. Tot aquò èra gardat per de soldats vestits de caquí, amb de chinasses ferotges e de mitralhetas. E se passavetz aquí, sorisent, en faguent mina de dire bonjorn, bandissián los chins. Valiá mai passar luònh. Dins lo cafè Combas, i aviá de papetas que se rapelavan cossí Albèrt Menugueta e Joan de la Sèrp, dabans de dispareisser misteriosament, avián parlat d'elicòpters e de ministres encravatats, amb un papeta grandaràs que donava d'aire au president de la Republica. Tot lo mond

s'èra trufat d'eles quand o avián agut contat. E pasmens ara, digús risiá pas pus d'aquò. Remenavan lo cap en pausant sas cartas sus la taula. En charrant de tot aquò en patoés, que lo jòc de las cartas es lo darrièr refugi de la sintaxi refinada dels trobadors. E se tot aquò siaguèsse ligat amb la disparicion de Joanon e d'Albèrt ?

Ricard fasiá d'autres raives estranhs. Los notava sus un cartabèu. Una nuòch trobava de l'autra man dau vilatge un restaurant. Amb un nom estranh de mau comprene : A KAY MWEN. Dintrava. Lo fasián sèire. I fasián desfilat de pòrcs, de rits, de galinas, de lapins, dabans la taula. En li demandant de causir çò que voudriá per dinnar. Ricard un pauc espantat mostrèt un pòrc. La procession d'animaus desapareguèt per una pòrta, coma un cortègi, dapasset. Li demandèron se voliá de vin.

- Mas pas tròp vièlh, ajustèron, que la cava es plena d'aiga. Aquò reforfa dau potz e las botelhas pus vièlhas cau plonjar per las agantar. Ricard causiguèt un Castèl de Salas, Pomeròls, 1952. Entendiguèt de bruches d'aiga jos lo sòl e veguèt tornar un serveire, trempe, cobèrt d'augas verdas, amb la botelha. Lo vin cascalhegèt en colant dins lo veire, una musica que faguèt salivejar Ricard. Mas aguèt pas lo temps de portar lo veire a sas bocas per gostar lo Pomeròls : de cridals òrres clantissián. A vos reversinar lo peu. Ricard demandèt au serveire aigalós de qu'èra aquò.

- A, mas es pas res. Tuam lo pòrc. Per lo dinnar de monsur...

Los brams venián de mai en mai aguts, aquò traucava los ausidors.

- An degut lo mancar, ajustèt lo serveire aigalós. Verai que lo cotèl es mau agusat.

Ricard n'esperèt pas mai e sortiguèt. Retrobèt lo vilatge emplit d'estatuas blancas. Amb lo vent que gemegava dins las carrièiras. Prenguèt lo travèrs cap a la Liquièira jos la luna plena. Se i vesia coma en plen jorn. L'ostau èra escur e silent. Las pòrtas caïnejavan quand Ricard las dobrissiá. Lo retrach trufaire de l'ancestral, amb son fusilh e sos chins, aviá quicòm de despiedadós, que cachava Ricard. E darrièr la tapissariá la pòrta badava. Amb de telaranhas doçament abolegadas per l'aire fresc que montava de las cavas. Aquelas parts secrètas de l'ostau que se visitan pas qu'en sòmi. Ricard èra tot pensatiu. Enreguèt la pòrta, davalèt las lòngas escalièiras. S'emplenèt las narras d'aquela odor de mosit e de tèrra imoissa. Tornèt davalalar. La bibliotèca èra aquí, immensa, escura, aclarada totescàs per quauques candèlas fumantas. De ratasses corrissián entre las telaranhas. Ricard aguèt la sentida que, aqueste còp, èra pas sol dins la biblioteca. Aquò faguèt nàisser subran dins el una mena de terror. Veguèt una siloeta assetada. Dins un grand mantèl. Afanada a legir un grand in folio de pergamin religat. La siloeta revirèt son cap, e Ricard veguèt amb una orror que non sai qu'èra una tèsta d'esqueleta.

Mas l'esqueleta li tendiguèt sa man d'ossamenta :

- Ajas pas paur, Ricard. Soi ieu Albèrt, ton amic Albèrt Menugueta.

E tot d'una èra pas mai un esqueleta, èra Albèrt risolièr, en carn e en òsses.

- E de qué legisses ?

- Veja.

Ricard agachèt lo libre. I aviá una gravadura medievals amb un monge en borrassa que balancejava un encensièr. E dejós escrich :

LO TEMPS SAGRAT ES ETERNE.

- Comprene pas, faguèt Ricard.

Mas Ricard aguèt aladonc davant los uòlhs la colleccion religada de las Obras Completas d'Albèrt Menugueta (mièg rosegada per los cussons e los vèrmes) ont sasiguèt aquela frasa : l'eternitat quand sèm joves volèm que dure sempre. E quand venèm mai vièlhs vodriam puslèu que se resclausiguèsse dins un instant pichonèl d'infinít repaus...

- Es per aquò que me tròbas aquí, fòra dau temps, dins ta biblioteca somiada. Aquò's mon eternitat. Tot es dins la frasa dau monge amb l'encensièr. As comprés ?

- Nani, faguèt Ricard.

E se desrevelhèt. La lutz dau matin inondava la garriga.

Capítol trenta sieisen

A la començança dau mes d'Agost, se vendèt encara un cinquantenat d'ectars d'eusièiras a un industrial olandés. Dins la Liquièira de mai en mai apichonida, las nuòches èran estranhament agradosas, comolas de sòmis. S'entendiá per las fenèstras badièiras los grilhs e las cigalas celebrar dins la serena la glòria de l'estiu. Raols parlava amb Leon Vilaret de caça e de singlars. Leon disiá qu'aviá legit endacòm dins un libre de Potocki que los Princes Arabs fasián la caça als singlars amb sos chins lebrièrs. De la carn dau bestiari, segur, ne manjavan pas. Mas de lo tocar, de s'emplastrar las mans de sa sang negrosa, aquò los esfraiava pas. I aviá d'autres istòrias de singlars que Raols aviá destoscadas dins Plini l'Ancian. L'Armanhac vièlh de Valenca sus Baïsa escandilhava dins los veires, endaurat, melicós. Ricard somiava a tota la vida que se dobrissiá per el, aquest estiu d'après lo bachelieirat. Lo mond èra immens e novèl. L'endemàn èra bleuge de tant que lo sentissiá blanquejar. Coma una pagina voida, vertiginosament voida. Per un dels libres inexistentes que fulhetejava au fons de sos sòmis, de nuòch, dins la biblioteca, jos las candèlas fumairas.

S'endormiguèron totes en somiant de singlars. Aquel estiu èra linde e leugièr, lo temps colava coma d'aiga, doçament, dins quauque riu. Ricard, dins son raive, ensagèt de visitar la bibliotèca ont retrobariá Albèrt

Menugueta dins son òrt secret d'eternitat. Son sòm comencèt amb las estatuas blanquinèlas dins lo vilatge, e lo planhum dau vent. Passèt per lo travèrs e dintrèt dins la Liquièira. Atrobèt la pòrta jos lo retrach risolièr de l'avi caçaire. Davalèt d'escalièiras e tornarmai d'escalièiras. E de corredors que sas muralhas èran blancas de saupètra. Mas destoscava pas lo camin de la bibliotèca, virava, revirava, qu'aquò jamai ne finissiá. Era pas jamai estat tan bas jos l'ostau. L'aire èra espés e lo fasiá alenar mai fòrt. Sentissiá una mena d'angoissa. I semblava qu'au fons dau labirint d'aquelas cròtas estranhas de son subconscious, se sarrava de quicòm d'òrre, de terrible, rescondut coma una bèstia marrida.

Lo matin, davant lo lindau, aguèron la sospresa de trobar un singlar mòrt. Lo cap estelat de nafraduras fachas per los carrelets. Avia degut longtemps caminar, abans de venir acabar sa vida aquí, dins lo pargue. E pasmens se ditz totjorn que los singlars, i a pas res que los faga tant segurament fugir coma la proximitat dels umans. O sentisson a l'odor... Aqueste, es justament aquí qu'èra vengut morir : davant la pòrta de l'enemic. Raols ne tirariá segurament un aforisme estoïcian, pensèt Ricard. Cossí morir digne, fièr, e solitari, en agachant en fàcia nòstras pauras pus grandas. Mas i a pas res de nòu aquí dedins : de tròces d'Alfred de Vigny que s'estúdián dins las escòlas o dison polidament. I a pas res a i ajustar.

Lo singlar aguèt, lo legeire o solfina de tot segur, una utilitat mai prosaïca e sa carn, marinada dins de vin rosat dau país, apareguèt una setmana e mai de temps sus la taula de la Liquièira, alestida a totes los biaisses que se pòt somiar. Siaguèt l'escasença de convidar los amics, los vesins. Mas Raols risiá de mens en mens. Jos lo retrach de son avi triomfal e risolièr, semblava socitós, aclapat per una mena de maucòr. Benlèu l'idèa que sas tèrras se perdián pauc d'a cha pauc.

Sabe, se disiá entre se Ricard, lo mau de mon paire. Se grasilha de voler regardar en fàcia la realitat, coma un grand calelh que brutla los vists. I pòt pas téner : sa sola sosta es de tornar legir Marc Aurèli e Epictèt de lònca. Mas sèm pas faches per regardar la realitat. Cò qu'apelam realitat e qu'es pas que lo mirament enganador de la manifestacion. La vida veraia es dins l'imaginacion, o tene de Tellier. Somiar que ben tament, e s'apasturar d'aquò, es lo sol biais de subreviure. E mai qu'aquò se ne cresèm Bachelard : l'imaginacion es una facultat de tras-umanitat. Un òme es òme a proporcion que cèrca de pojar pus naut que l'existement omenenc.

Aquò li donèt enveja d'anar espinchar dau recanton de l'uòlh çò que se passava dins l'ostau dau Sèrre dels Tres Bessons, aquí que la polida Dorliana senhorejaba, au mièg d'un balèti estranh de passions un pauc desvergonhadas. I montèt a pè. Dins l'èr brausent. La

garriga entièira èra estrementida per lo vonvonejar dels insèctes. Ribegèt lo valat ont la neboda iconoclasta aviá brutlat totes los vièlhs papièrs dau professor Engarran de Fontarecha. Se vesia encara de cendres, recobèrtas per l'èrba d'una annada de plòjas e de sequièiras. Ricard entreveguèt un libre mitat cremat e se lo metèt dins una pòcha. Dintrèt dins lo pargue. De festejaires de la nuòch passada èran estaloirats dins l'èrba au mitan de la raca e dau regantadís, amb de botelhas de oisqui dins la man. Dins l'intrada sus una flaçada doas femnas desvestidas se potonejavan doçament. Aquò faguèt venir dins la mementa de Ricard un parelhat de vèrses de Pierre Louÿs (e tanben quauques examètres de Leon Vilaret en dialècte ionian). Mas passèt discretament sus la poncha dels artelhs, per de dire de pas trebolar aquelas doas joves personas que i donavan un spectacle espontanèu tant gostós. Montèt la granda escalièira. Sos passes ressontissián. Tant coma dins una cafora. Entreveguèt dins de membres de lièches desfaches, amb de còsses expandits, romputs d'aver tant e mai fach la fèsta. De vomidura de pertot. De botelhas voidas. De nolors pesugas e agras de renòç. Veguèt Dorliana expandida sus un lièch, desnusa. Lo còs polit qu'aviá agut calinhat un còp èra èra vengut una mena d'esqueleta bistòrt. Amb una odor d'èrba verda copada que se poirís, aquò vos preniá la gòrja. Aquò's lo formòl, a la facultat, au mes de Mai, que i aviá fach venir, çò disián, la paralisia. E dempuòi aquò preniá son còs, muscle a cha muscle. Aquela istòria, calculava Ricard, èra bajòca de cap en

cima : la malautiá, probable, aviá pas res a vèire amb tot aquò. Deviá estre un micròbi, quicòm mai... E dempuòi la manida se fasiá sortir de sa cadieira, per las fèstas, e demandava que l'expandiguèsson antau, e que totes los visitaires a de reng l'enfifrèsson. Aquò i donava encara l'impression de viure. Dins son biais, se disiá Ricard, a rason. Aquò's una materialisacion de la morala que calculave totara : la morala de Tellier. Que se deu definir un òme per tot çò que lo buta a trompassar l'umana condicion. Aquò auriá interessat Albert Menugueta. Mas perqué se calcina, Dorliana, d'o far a de bòn. Sufiriá d'o somiar dins son cap, aquò l'ocupariá parièr. Per de dire de pas venir caluga. Mentre que coma aquò, tot lo rebaladís que fan dins aquel castèl, a un biais que marca mau e finira pas polidament...

Dorliana dobriguèt los uòlhs. Son agach demorava enneblat.

- Ricard ? demandèt.

Mas Ricard diguèt pas res. Laissèt darrièr el l'odor espessa de l'èrba verda mosida, las cambras plenas de còsses, l'escalièira monumentala. Davalèt cap au jorn, au solelh amaçolant, au crit de las cigalas. Ribegèt las doas gossas amorosament ligadas sus la flaçada, las entendèt que gemegavan doçament. Li restèt l'image estranh de corbas lusentas que se reviravan a bèles paucs, entortivilhadas. Coma quauque reptil desconegut. Benlèu l'image biblic de l'antica sèrp. A Ricard i venguèron a la mementa de versets de Sant Joan :

"E lo bandiguèron adonc sus la tèrra lo dragàs gigantal, l'antica sèrp : lo diable o Satan coma li dison, lo seductor dau mond. E sos àngels i siaguèron desbauçats amb el... serà escampat dins l'estanh de soupre ont son suplici durarà jorn e nuòch per los sègles dels sègles..."

Defòra tot aquò semblava luònh. La lutz e la calor èran una embriaguesa. Ricard caminèt lònch dels gravasses e de las cairissas. Veguèt un grand colòbre que s'estorrelhava au solelh. Aquò lo faguèt soscar a Joan de la Sèrp. Levèt los uòlhs e veguèt sus lo planestèl ont èra l'anciana clastra de Sant Vincenç, de muralhas nòvas de betum, de clausiduras de fiu d'aram, de grandas maquinas per traucar lo sòl. E los camionasses negres qu'anavan e venián. De que fasián enlai ? Maugrat totas las ipotèsis sabentament distilladas davant las taulas dau cafè Combas, digús dins lo país ne sabiá pas res. O alara los que sabián se calavan.

Quand Ricard dintrèt dins lo vilatge, èra comol de vida. Aquò lo rendèt gaujós, après tot aqueles sòmis que tornavan de lònca, ont trobava los estatjants cambiats en estatuas blancas, e los ostaus silents recorreguts per la sibladura dau vent. Uòi, lo vilatge èra tot rebolhissent de colors e de bolegadissa. Lo mond se cridavan dins las carrièiras. Sus la plaça, ras dau grífol, dabans lo cafè, èra plen d'òmes que bracejavan en se contant las darrièiras istòrias. Totjorn d'afars de pas crèire. Ricard

se regalèt d'escotar. S'assetèt. Se laissèt banhar, asondar per lo rag de la charradissa. Sortiguèt de sa pòcha lo libre brutlat que veniá de trobar a costat de l'ostau d'Engarran de Fontarecha. Virava las paginas rabinadas. Era un tròç d'un libre pauc conegut d'un escrivan dau segle XVIII. I entreveguèt aquò : "Ne rien faire est une occupation si douce qu'il est bien permis de chercher a la varier et a la rendre plus agréable encore". Oca, pensèt. Aquí un autor que m'agrada.

Mas parèt melhor l'aurelha per escotar los autres que parlavan. Sus la plaça bleuja de lutz, ras de la frescor dau grífol. Parlavan, cridavan, risián, comentavan. E tot aquò s'anava pèdre amont dins l'èr leugièr. Ricard sentissiá, per lo prumièr còp de sa vida, cossí lo temps landava sens pietat, a la semblança d'un flume furiós. Laissant luònhtas darrièr las ribas dau passat. De l'enfança doça que jamai non tornariá.

Se parlava d'una mameta, que lo nom disiá pas res a Ricard. Viviá encafnada coma un pichon grilh au fons de son ostau vièlh, dins lo naut dau vilatge, ras de la glèisa. Avia perdut son promés a la guèrra de catòrze e dempuòi n'aviá pas vougut veire d'autre. Ara èra tan vièlha que lo còmpte de las annadas s'èra perdut. Era antica coma las vièlhas muralhas, coma las cavas voutadas, coma los sèrres, coma lo vent. Per passadas los vesins la venián veire, per en cas que siága mòrta sens dire res. La trobavan que semblava dormir. Mas

sufisiá que li toquèssetz una idèa lo pitre, ont lo còr s'èra doçament arrestat, e la vièlha se tornava desrevelhar, coma la bèla au bòsc endormida dins lo cònte. E començcava una vida nòva, umila e grisa, segon lo reprovèrbi : pichon piu-piu, totjorn viu. Au fons de sa bauma solombrosa, amb sos cats, sas panatièiras e sas aranhas. Fins au còp venent, que lo còr se tornariá arrestar en esperant la man dau vesin que i tornèsse vida. Dins los ostaus alentorns totes sabián cossí caliá far. Tambornejar doçament amb dos dets sus l'òs dau mitan dau pitre. E lo còr tornava bategar.

Mas i aviá quicòm mai amb la mameta d'aquesta passa, los vesins o sentissián. Sabon totjorn, los vesins : aquò's l'estat dau mestièr de vesin. Entreveson, solfinan, conjecturan. Aquò emplís las charradissas a taula, davant la sopa. Subretot quora la caça es barrada e que los òmes pèdon pas emplir l'ostau amb sa votz espessa per contar d'istòrias sempre parièiras de perdigalhs o de singlars.

E los vesins solfinavan quicòm de mai o de mens amb la mameta, per çò que se podiá endevinhar en passant davant la caforna escura. Davant la pòrta amb la crotz blanca de cauç pintrada en dessús. La bèla au bòsc endormida benlèu que s'anava endormir un còp per de bòn ? Manquèt pas de trochamandas negrevestidas, assetadas jos la platana darrièr la glèisa, per far sos pronostics coma per las corsas ipicas : deman ? la

setmana que ven ? Ieu te dise, e m'engane pas sovent : solide que passarà pas l'estiu...

Solide que solide, lo pichon grilhet s'arrapava a sa vida d'insècte acatat dins sa baumeta. Mas se remarquèt amb interès que lo mètge la veniá visitar, entre dos bacèus e tres carpans que i mandava sa femna. Las trochamandas negrevestidas avián remarcat que lo mètge teniá a la man un libre estranh. S'assabentèron en fasent parlar l'esposa tustaira que se faguèt pas pregar per las informar que son nèci de marit quitava pas de legir e de relegir d'aquesta passa un obratge saberut dau professor Engarran de Fontarecha. De qu'èra aquò ? A çò que dison, una edicion critica de la revirada gascona dau tractat de medecina de l'Arab Abu Bakr Al-Razí, titolat : perqué lo malaut esglariat refuda de se far sonhar emai per un medecin avesat. Lo sovenir dau regretat sabentàs tirèt a caduna una lagrema (pichoneta) d'esmoguda. Mas lo tristum laissèt lèu sa plaça a la curiositat de saupre çò que veniá far dins aqueste embolh un libre de quand Sant Josèp èra joine òme. Coma se ara se publicava pas de libres un pauc mai modèrnes de medecina. Mas, d'unes o fasián remarcar, sèm aquí dins un vilatge ont jamai se passa pas res d'ordinari.

Capítol trenta seten

Las trochamandas tornèron consultar l'esposa bacelaira dau mètge per saupre de qué cercava dins aquela revirada de Abu Bakr Al-Razí. Vos demande un pauc, ieu, aquela empega. E ben, la femna, un parelh de jorns puòi, finiguèt per o destoscar. Era un capítol apocrif inventat per lo reviraire gascon, ont se parlava dels litopedions. De qu'es aquò un litopedion ? Las mametas o anèron cercar dins lo pichon Larousse, e puòi dins lo diccionari Medical a l'usatge de las familhas editat per la Mutualitat Sociala Agricòla. De badas. Cauguèt tornarmai questionar la femna dau mètge (qu'èra ravida que non sai, lo legeire o aurà endevinhat, de se trobar tant sollicitada tot d'un còp).

Enfin, l'enquista menimosa de las trochamandas se perseguiguèt una setmana, jos las platanas de la placeta darrièr la glèisa. E se finiguèt per o saupre tot. Un litopedion, aquò's un enfanton de pèira, coma una estatua. Aquel enfanton, oblida de nàisser e s'aconsomís dins lo ventre de la maire, ont finís per trespasar, e s'acrostís doçament de tiure e de cauquièr, coma un vièlh topin abandonat dins una bauma. E quand sortís, es coma una escalpradura estranha, mai rara que lo lop blanc o que lo vedèl de cinc pautas. A despart dau libre de Abu Bakr Al-Razí, aquel fenomèn estranh es mençonat per quauques autors ancians e aquò era la tissa dau mètge de retrobar aquela documentacion : un tractat dels litopedions dau rabin Israël Spach en 1557, un autre d'un nommat Kuchenmeister en 1881, una nòta

mai recenta d'un nommat D.Miller e d'un nommat J. Dillon dins lo New England Journal of Medicine. E aquí a pauc pres tot...

Perqué lo grand mistèri dau pichon grilh dins son ostalon escur, èra aquò. E sol lo mètge o sabiá, fins ara. N'auriá gardat lo secrèt, coma la profession o vòu, s'aguèsse pas agut paur de las arpas e dels còps d'escoba de sa tendra mitat. Lo pichon grilhet era estat maire, i a d'annadas, d'un enfanton de pèira bruna, d'una pichona estatua grimacejanta e rafida que s'era longtemps atuvelida dins lo secrèt de son ventre. E que gardava dins un brèç polidet, sens o mostrar a quau que siága. I parlava, i cantava de canconetas docas. Son enfanton, son manit : una creatura minerala, sempre freja e sàvia, amb son morre de granolha assecada e sos uòlhs barrats. Lo secrèt de sa vida, lo tresaur escondut dins la cauna dau grilh...

E aitanben, quora s'arrestèt de bategar a de bòn lo còr de la vielheta, las trochamandas de dejós la platana s'acorsèron, en quilant coma de caucalas, dins l'ostau. Faguèron ressentir las vòutas de la cafora dau grilh amb son rire esclèt. Après un signe de crotz mai que rapid davant las doas candèlas que velhavan la defuntada, se botèron a furnejar dins l'ostau per trobar l'enfant de pèira. E finiguèron, triomfalas, per l'agantar. Era mens polit que dins sas imaginacions, dempuòi una mesada que somiavan pas que d'aquò. Mas, gralhas

cridairas, sortiguèron de l'ostau amb son tresaur : una granolha grimacejanta, lo morre tot acrostit de tiure, amorosament embailencada amb de pelhas blancas totas lindas. Que lo grilhet aviá degut cada jorn, cinquanta ans de temps, refar lo lièch dau manit, tota trefolida d'afeccion mairala.

E Ricard, coma los autres, escotava aquò, assetat a la terrassa dau cafè Combas. Sens oblidar de laisser sos uòlhs rebalar dau costat de la gonèla de Treson la polida quand passava amb son parfum, ennivolida de desirs, mirament de beutat absoluta, trasant amb inocéncia, a la cara dels òmes assetats, son sorire mortalament alucaire. L'après dinnada, que s'esperlongava vanelosament, èra linda e docinèla.

La dobertura de la caça s'anonciava mau. L'estiu era estat sec, i aviá pas pus de garda per téner d'aiga dins las concas per la sauvatgina. E i aviá los camions negres qu'anavan, venián e i tornavan, amb un tarabast terrible, levant de grands nivolasses de polsa. De mai, un parelhat d'accionaris avián quitat la societat de caça de la Liquièira, amòr que Raols, dins la pontannada, aviá vendut la màger part dels bòsques, gardant solament las garrigas mai estèrlas. S'entendiguèt dins lo pargue lo rire gras dau doctor Baile qu'afortissiá, amb sa finesa costumèira :

- La Liquièira ? Pfff ! Finit. Era una granda caça un còp èra. Ara zerò, pas res. Reste simplement perqu'es pas

tròp luònh de la vila. En autò la rota es lèu facha.

Autrament, sas...

Ricard e Raols avián totes dos entendut aquel comentari. E s'èran espinchats sens dire res. Aquò's ara, amb l'ostau que se desfai, la riquesa que partís, que farem lo còmpte dels amics vertadièrs, somiava Ricard. Mas Ricard era joine, s'imaginava qu'aquò existissiá, l'amistat, qu'èra pas solament de paraulas voidas. E que n'i auriá fòrça, dels ancians amics, que demorarián. Lo legeire a lèu desvistat, coma l'autor d'aquestas regas, que nòstre amic Ricard se laissava enganar per l'idealisme de sa joinessa. Quand as pas pus res a ofrir, d'amics ne rèsta pas pus, aquò's la lei etèrna d'aqueste mond. Qu'un nommat Jèsus un còp èra vouguèt cambiar. Anèt fins a dire que los òmes caliá que venguèsson perfieches, coma Son Paire Celestial. E Ricard, emplit de la bòna paraula dels Jesuïtas dau Collègi, aviá encara aquò dins lo cap. La vida s'anava cargar de completar son informacion sus aquel sicut.

Raols aguèt una idèa que, sus lo moment, li semblèt polida : convidariá coma invitat d'onor a la dobertura de la caça lo Deputat-Cònsol Gaëtan Bragalet, aquel que senhorejaba aval, au centre de la Vila, coma un sultan orientau dins l'ostalàs de la Comuna. I metèt las formas : per li anonciar la convidacion, portèt a l'ostau de la Comuna lo retrach de l'anceessor caçaire per Frederic

Basilha. L'ofrissiá a la Vila en omenatge au cònsol, amb una convidacion per venir passejar son fusilh dins la Liquièira.

Los manits, de veire partir lo tablèu, ne siaguèron desvariats. Lor semblava de pèrdre tot d'una un parent sieu. O diguèron a Raols que, sens cridar, los faguèt calar amb doas frases frejas coma l'Ocean Glacial Arctic. Sabiá çò que fasiá, èra el lo cap de familha.

Mas Bragalet venguèt pas. La lingosta en saussa finiguèt dins la pança dau doctor Baile, que faguèt remarcar amb son rire espés que i aviá tròp d'òli e pas pro de jauverd. Aquela lingosta e saussa era estada alestida menimosament per Anna de Tribas que siaguèt macada d'entendre aquò en passant salutar los convivas. Raols ne perdèt sa doçor etèrna e laissèt escapar una allusion lapidària a lo bòna educacion de Baile, qu'èra pas absolutament perfiecha a son idèa. L'autre, qu'aviá begut cinc Pernòds, s'enferoniguèt, e se botèt a cridar coma un carretièr. E lo quite jorn de la dobertura, aguèron pas solament l'invitacion mancada dau cònsol, aguèron tanben la fin de l'antica societad de caça de la Liquièira, que siaguèt dissolguda en quauques minutas au mitan de la cridèsta. E l'ostau s'atrobèt void.

- Au mens serem tranquilles, concluiguèt Raols. Mas sa vòtz tremolava un pauc de ràbia taisuda.

- I a de jorns coma aquò, diguèt Apollina a Ricard, que fariam melhor de demorar au lièch, sens se levar. Autrament qué que faguèssem, tot vai de travèrs.

Ricard demorèt dins la sala voutada, ont lo tablèu ofèrt au cònsol laissava un grand void. Se vesia sus la muralha la plaça qu'aviá ocupada mai d'un sègle benlèu. L'estraneza d'aquela abséncia lo desaviava. Barrava los uòlhs e dins sa tèsta tornava veire lo sorire de l'avi mostachut. Aquò lo fasiá pensar a son sòmi que tant sovent tornava, lo de la pòrta que se dobrís, amb detràs las escalièiras, las cròtas misteriosas, la granda bibliotèca emplida de libres que son pas jamai estats escriches. Aguèt l'idèa de levar la tapissariá anciana per veire se i aviá una pòrta. O aviá pas jamai fach. Tirèt un pan de la tapissariá. I aviá pas de pòrta, mas se vesia lo relèu d'una vòuta anciana coberta de gip : coma una anciana pòrta muralhada e ara resconduda jos lo crespit. La pòrta dau sòmi. Dins un biais, i èra, a de bòn. De qué i aviá agut detràs abans que la muralhèsson ? De l'autra man dau mur i aviá pas res. Erem jos una granda escalièira que montava a l'estatge. Ricard ferniguèt. L'angoissa de se sentir au lindau dau sòmi lo preniá. Mas èra desrevelhat. La vòtz de sa maire lo tirèt de sa soscadissa. Anna èra encara tota revirada de l'afar dau doctor Baile. Fasiá pas que repetir :

- Quanta vergonha, un òme grossièr coma aqueste. Ne reve ne pas. Ne soi estabosida. E l'avèm aculit coma un

cosin, coma un fraire, dins aquel ostau, mai de vint ans de temps...

- I podèm pas res, faguèt Raols. Son eles l'aristocracia de uòi. Sens passat e sens particulas, sens educacion, sens principis, mas amb lo pòrtamoneda garnit. E aqueles es pas deman la velha que los guilhotinan. Es coma aquel gollamàs de Bragalet... M'a pas solament dich mercés per lo tablèu.

Raols faguèt un mausòmi aquela nuòch. Dos emissaris de la Convencion lo venián quèrre dins la Liquièira. El èra vestit de marqués dau sègle XVIII, amb una perruca blanca. Los aculhissiá coralamet en lor diguent de "Messieurs" e eles, rabioses, li disián de "Citoyen Tribes". Lo menavan a la vila, entre dos gendarmas en bicòrne negre. Entrevesiá de càrcers escuras comolas de gents. Una odor d'escofit, de poirenca, e de pissanha. Lo fasián montar sus una carreta, una pichona jardinièira bluia atalada a un muòl. Sus lo Plan de la Revolucion se quilhava, encimerlada per un grand triangle d'acièr esbrilhaudant, la guilhotina. De vièlhas negrevestidas, amb la boca descaissalada, risolejavan en lo vesent montar. Sabiá pas trop quanta mina prene. Es donc ara l'instant finau, ont tot se clava. Tot d'una coma aquò. Mentre qu'aviái tant de causas a far. Entrevesiá Baile e los autres, los de la societat de caça, vestits de pelhas acoloridas, grimacejants, bramaires.

- A la mòrt, bramavan, a la mòrt. Au molon, que jamai n'i a pro !

Los uòlhs de Baile escandilhavan coma de brasa marrida. Semblava tot regolant de malícia, d'asiranca rabiosa.

- Vas morir, vièlh codonh de Tribas, vas morir. E nautres restam vius, e nos espompissèm, e dominarem lo mond...

Raols vesia lo cèl terriblament blu de l'estiu. Aquò l'emplissia d'una mena de serenitat. Lo borrèl i faguèt metre la tètsta dins la luneta de la maquina. Entreveguèt un molon de tètstas copadas, sagnosas. Au mièg sa femna, sos enfants, que sorisia. Los uòlhs ja comols de l'eternitat que venian de rejónher.

- Es donc aquò lo repaus etèrne. Amb los sieus, glaris leugièrs, en esperant lo jorn dau jutjament...

Mas una angoissa sens nom lo subrondèt quand entendiguèt la lama triangulara que davalava en siblant, quand sentiguèt sa tètsta trencada que volava dins l'aire coma un fruch culhit sus l'arbre. Entendiguèt la vòtz grassa dau doctor Baile que disia : aquí un spectacle polit, emai una bona causa de facha.

E se desrevelhèt, relent de susor, dins l'ostau comol de nuòch. Anna èra assetada, esfolissada :

- De qu'as ? As cridat...

- Pas res, un marrit sòmi.
- Ieu tanben ne fau. Capite pas de trobar lo repaus aquesta nuòch. Voudriás pas que te faguèsse un pauc de cafè, o de tè ?

Capítol trenta uochen.

Los camions negres venián nombroses de mai en mai. A cada ora dau jorn o de la nuòch la garriga èra emplida dau bronzinar de sos motors. Joanon Raicivada afortissiá que devián faire de cavariás secrètas per cercar quauque menièira, benlèu d'urani. O alara traucavan de baumas sosterranhas immensas per i estremar de missils nuclears. A part que siágue per de dire de i recatar las poblacions, en cas que venguèsse la guèrra. En pròva d'aquela ipotèsi, fasiá remarcar que lo sòl tremolava sovent, quitament jos lo vilatge. Las botelhas de vermot e de cartagena dindinavan coma de cascavèls dins la sala dau cafè, e dins los veires la bevenda èra estrementida de pichòtas èrsas. Tot lo mond ensajava d'imaginar jos la garriga, jos los ostaus, un estranh reiaume ombrenc que plan planeta se cavava, caforas immensas, espelongas, cròtas escuras, calavencs ont virolejavan los ecòs dins l'espessor de la tèrra. E eles en dessús, jos la capa dau solelh, sus sa pichona crosta de cauquièr blanquinèl. Suspenduda coma un cruvèl en dessús de la menaça escura de tot

aquel void. Ricard imaginava de seguidas apocalipticas, l'afondrament dau vilatge subran begut per lo ventre de la tèrra coma las anticas vilas de Sodòma e Gomòrra. Se vesia assetat au cafè en trin de desparlar davant un Pernòd, e puèi i avia Treson la Polida qu'apareissia coma una diva pagana d'un còp èra, atirant totes los agaches dins una mena d'adoracion calivenca. Un silenci s'apodessava subran. Espés, susarenc dins lo ruscle de l'estiu. La diva dins son temple primitiu, au mitan de la mirgalhadura acolorida dels flàscols e de las botelhas. Lo parfum que volava, crudèl, inuman, a vos trissar tot l'endedins dau pitre, a vos desrabar la vòtz, a vos levar tot l'èime. Avançava coma dins una vision celestiala o infernenca, tròp docinèla, tròp sorisenta, tròp perfiechament polida. E l'arribada de la diva èra saludada per una tronada espectaculara, inausida. Las muralhas dau cafè s'abatelavan coma de fuòlhas de papièr, lo ponde se traucava, se dobrissia subran sus de fonsors immesurablas. Lo cafè e lo vilatge s'afonsavan dins l'abís escur. Amb au mitan, la diva, amb sos uòlhs, son sorire, raiant coma un solelh mortau. Ricard vesia la scena coma se i èra. Se la passava e repassava coma un film. E a la fin, quauques arroïnas demoravan, formant una mena d'arc espectacular, de pònt de ròcas e d'ostaus suspendut subre la grand boca escura dau non res.

Dau temps que Ricard somiava, los camions negres contunhavan son balèti, ennivolits de polsa e de fumarla

negra. E lo sòl, aquò èra vèrtadièr, lo sentissiatz tremolar.

Aquel an las prumièiras setmanas de caça siaguèron marridas que non sai. Tot lo mond n'èra furiós. Per los dau vilatge aquò èra las caças privadas ont tuavan tot, per lo plaser de quauques rics mespresoses venguts de la vila. Per los accionaris de las caças privadas, aquò èra los braconièrs dau vilatge, e tot aquel mond que quitavan pas de trevar la garriga sens pagar d'escotison dins cap de societat de caça. Era los passejaires, èra los olandeses, èra lo govèrn de Paris. Per o dire tot, se sabiá pas de quau èra la falta : mas èra una vergonha, una injustícia, un malastre.

Caliá trobar quicòm mai a far per randolar dins los travèrses e pas demorar assetat au cafè dau matin au vespre. Se la caça, ongan, èra quicòm de mancat, s'atrobet una altra ocupacion sanitosa. La mòda èra venguda d'autres vilatges mai aval, cap a la plana : copar los bòsques. Que fasiá trenta ans que digús i aviá pas tocat, dempuòi lo temps dels ancians carbonièrs italians. Aqueles que bastissián de cabanetas de pèira e de ramilha ont vivián solitaris coma de rainals. Dempuòi tota la garriga s'èra emplida d'una bruèlha qu'es pas de dire, coma quauque forèst sauvatja de Bolívia o dau Brasil. Bòn afar per los perdigalhs e los singlar, mas digús i podiá pas pus caminar. Adonc los joves dels vilatges avián agut l'idèa de prene de

tronçonairas, de vièlhs camionasses rascoses de l'armada, e de copar los bòsques. Trencavan los pètges, amolonavan la ramilha. Se fasián còser la costèla au canhard, amb una botelha de rosat dau país per se rafrescar la garganta. Aquò èra vengut la novèla foliá. De buldosèrs trauquèron de camins de pertot sus los sèrres. E aquí, abandonant de bidons, de pneus vièlhs, de ferramenta, de plastics craumoses, los novèls boscatièrs se botèron a copar. Los vièlhs se desolavan : mas es pas coma aquò que copàvem antan, caliá desbatar l'euse per que tòrne butar, lo tombàvetz amb un còp de martèl per pas laisser las raices. E escampàvem pas tant d'escobilhas. Sètz de gollamasses... Los joves sorisián, escotavan los vièlhs que repepiavan. E fasián a son idèa. O rasclar tot. Entre vilatges se fasián una mena de guèrra, anavan la nuòch raubar lo bòsc copat per los vesins, se traucavan los pneus dels camions. N'i a que s'escampèron de còps de fusilh, mas per còp d'astre (e benlèu èra volgut) se manquèron e la guèrra de las copas faguèt pas de victimas. Ricard anava ajudar Marquet a copar.

- E de que ne faràs d'aquel bòsc copat ?

- Lo vendèm a Fornièr, a Sant Martin. Aquò paga los camions e l'esséncia.

La rentabilitat de l'operacion pareguèt pas evident a Ricard. Cò que vesia, es totes los travèrres que venián de grands espandis nuses, cobèrts de molons de ramilha copada. E d'escobilhas.

- E perqué laissatz de pertot tot aquelas salopariás, demandèt mai Ricard.

- Vòs galejar. As vist los autres ? N'escampan mai que nautres. Anam pas èsser los sols a nos crebar de tot netejar, saique. Aquò fariá rire...

En Setembre Raols deguèt vendre encar un parelhat de tèrras. I aviá dedins la Fònt d'En Barbian e l'ostau aclapat de la Fadarelona. Los manits, aqueste còp, èran desconsolats. Ricard aguèt l'idèa d'anar dormir a la serena, aval, tota una nuòch, per saludar un darrièr còp aquel canton qu'aviá tant tengut de plaça dins sos sòmis d'adolescent.

- Prendràs freg, li disiá la maire. Deuriás plantar la tenda. Si que non agantaràs lo mau de la mòrt. Veja coma venon frescas las matinadas.

- Ta maire a rason, faguèt Raols. Mas dins son sicap l'idèa de Ricard li agradava. Dormir sus la tèrra per li dire adieu. Una idèa li turet un sorire. Se soveniá d'un vièlh poèta dau país qu'aviá escrich quicòm coma :
nòstra maire la tèrra, siás una puta cap e tot. Putassièr de Ricard...

- Fai coma voudràs. Siás pas pus un nene.
Concluiguèron los parents.

Las prumièiras estèlas començavan de lugarnejar dins lo cèl porpal. Ricard s'acaminèt. La frescor d'aquel vèspre

anonciava ja la fin de l'estiu. Copèt per los pichons carrairons que sabiá, entre los avausse. Las pèiras blancas dins los gravasses fasián un grand clar au mièg de la bronda negra. La nuòch èra encara regonfla de crits d'insectes. La fònt cascalhava dins son jaç de mofa. Ricard i anèt beure. D'ont veniá aquela aiga, au mitan dau grand desèrt de ròcas assecadas ? Jamai Ricard aviá pas entendut dire que se siá agotada. Laissava dins la boca un gost duradís de fèrre. A tres passes, lo bòsc encantat se quilhava, espés, sorne. Ricard s'expandiguèt aquí dins una bauca. Espinchava las estèlas. Finissiá per se sentir suspendut coma una aranha, en dessús de l'immensitat sens bolièira de l'univèrs. Coma s'anava cabussar aval au bèu mitan dau firmament, dins una casuda que jamai s'acabariá. Aquò li donava una mena d'embriaguesa. Se sentissiá mesclat au branle de l'univèrs. Felen de las estèlas. S'endormiguèt amb au còr aquela sentida de plenitud quietosa. E dins son sòmi vouguèt anar visitar la fadarelona dins son ostau per detràs los sègles. L'ostau se quilhava. Mas èra void, sens cap de lutz. Pas encara aclapat coma o es quand lo vesètz de jorn, mas ja fendasclat, emplit d'èrbas baujas, d'arronzes, de salièjas. Fúlvia èra pas mai aquí. Ricard atraversava los membres silents, vesiá las mosaïcas ja desglesidas, passidas. L'encantament èra finit. La serena s'èra enfugida enquicòm mai dins l'espessor dels sègles. Abandonant Ricard sus sa riba solitària. Ricard caminava dins la nuòch de son sòmi. Tornava a la Liquièra. Voliá tornar dintrar dins la bibliotèca. Mas una

mena de fòrça lo reteníá, arpatejava coma dins de pega, podiá pas pus avançar. E se desrevelhèt banhat d'aiganha matinièira. Lo solelh se levava sus la grand solesa de la garriga. Aquel jorn nòu, fach de tant de lutz. Linde coma l'enfantesa. E, tant coma aquesta, crudèl, despietadós.

Capítol trenta noven

Lo tablèu de l'ancesor caçaire, per Frederic Basilha, Raols n'aguèt de nòvas quauques jorns puòi. Lo deputat-cònsol, que coma se deu aviá pas gastat un degot d'encre ni de saliva per dire mercé au donator, l'aviá bailat a la municipalitat de Puno, au Perú, en escambi d'un fotbalaire extraordinari e desconegut qu'anava far de nòstra polida ciutat la pus famosa dau país dins lo domèni de la bala redonda. Raols aviá legit lo nom de Puno dins un libre de Mario Vargas Llosa e vesíá, coma se i èra, lo tablèu pausat dins un membre escur ont l'umiditat de la sèlva tropicala auriá lèu fach de lo rosegar. Alara l'escamparián dins un prat au mitan dels lamas, e los chins perduts e los manits dels bidonvilas vendrián jogar amb sos darrièrs tròces : lo retrach de son avi, dins tota sa glòria. L'anma, quitament, de la Liquièra. E lo legeire qu'aurà agut la paciéncia meritosa de seguir fins aquí mon racònte, s'estonarà pas s'un còp

de mai lo fau passejar dins los revirons bistòrts d'un sòmi de la familha de Tribas. Raols en pijamà, tot espelofit, davalava l'escalièira de l'ostau endormit. Lo tablèu i èra pas. Mas, assetat a cima de la granda taula, grand, majestós, triomfant amb sas mostachas a la mòda dau segle XIX, l'avi èra aquí. Que l'agachava, silent. E Raols se sentissiá coma un manit qu'a fach d'aissablitges e que vai trapar l'ancada. La vergonha lo subrondava.

Lo matin, siaguèt de marrida umor. Lo sòmi l'aviá desvariat. E la jornada s'anonciava mau. Los manits venguèron en cridant que i aviá de mond dins la cabana dels gardas. La cabana ont avián demorat Jò e Amans, e qu'èra voida dempuòi la disparicion misteriosa d'Albèrt Menugueta.

- De mond ? E ben alara. E quanta mena de mond ?
- De la mena que marca mau.
- Anem veire aquò.

Anna èra pas tranquilla :

- Siágues prudent, Raols.
- Ajas pas paur, vai. Anam simplement veire.

Raols prenguèt amb el Ricard. S'èra fach dabans la glaça un morre que deviá, a son idèa, impressionar. Per arribar en diguent : soi ieu lo propietari, qué fasètz aquí ?

I aviá a costat de la cabana dels gardas dos forgons amainatjats en caravanas. Un imatriculad en Alemanha, l'autre en Anglatèrra. S'entendiá jaupar un chin. Raols e Ricard faguèron lo torn. Eran aquí set o uòch, de barbuts pesolhoses, de femnas en costum folcloric paquistanés. E avián pas l'èr contents qu'òm se venga ocupar d'eles. Los òmes (èran cinc) se levèron. Un aviá una mena de paufèrre dins la man. Anèron vèrs Ricard e son paire.

- Marcamau se passeja, faguèt Ricard. Que fasèm ?
- Espèra un pauc.

Raols prenguèt son èr autoritari (es el qu'o vesia antau) pèr dire qu'èra lo propietari, mas los autres arrestèron pas d'aprochar, pas sorisents brica. Machugavan de paraulas pastosas dins quauque dialècte inintelligible de detràs lo Rin e lo Channel, e los marqueses de Tribas, amb prudéncia, aimèron mai recuolar e tornar a l'ostau.

- Sembla pas de bòn. Ai, de ma vida. Mas de qué podèm faire ?

Telefonèron als gendarmas. Mas la cabana dels gardas èra pas considerada coma ostau ni declarada antau per las talhas, donc, çò disián los representants de l'òrdre, èra pas son afar. I aviá pas aquí de motiu recebable de planhida. S'avián clausit las tèrras amb de fiu d'aram de 2 mètres de naut, coma monsurs Schultz, Williams, Steifter, e autres vesins, aquí òc ! i auriá efraccion,

brisadura de claus, quicòm. Mas antau, nani, pas res. Bolegarián pas dau pòste.

- Podèm pas restar coma aquò. E as entendut çò que me disiá lo brigadièr ? Metre de barratges, de muralhas, a l'entorn de las tèrras. Coma fan los novèls venguts. Mancariá pas pus qu'aquesta, pr'exemple. Aquí es un país de tèrras liuras, vastas, ont los singlars van e venon, e los òmes tanben. De muralhas. Aquela es tròp fòrta. E ont anirián las gents dau país ara que totes clausisson sas tèrras ?

Trobèron la solucion. Amb Ricard, de nuèch, coma de conspirators, venguèron amb d'esséncia, silenciosament, arrosar las muralhas de la cabana. S'entendiá aquí dedins los gemècs de las femnas que devián estre afanadas a de doças ocupacions coma las que despinta lo pseudò-Arnaut Daniel apocrif. Ricard se soveniá dels corredors de la Facultat au mes de Mai. Entrevesiá d'images parièrs dins sa tèsta quand escotava los bruches dins la cabana. Per la fenèstra montavan d'odors tebesas d'escofit e de crauma. Aqueles d'aquí tanben semblava que siaguèsson de militants actius de la lucha per l'abolicion dau sabon. E los marqueses de Tribas escampavan, mentretant, son esséncia. Los uòlhs de Raols, Ricard los vesia lusir d'exultacion rabiosa. Abrèron lo fuòc, que montèt drech dins lo cèl de la nuèch. Los cacibralhas sortiguèron en cridant, sautèron

dins los forgons. Raols e Ricard, expandits dins una mata, los agachavan. Los forgons desapareguèron dins la nuòch. I aviá pas cap de vent. La flama montava linja. Los grilhs cantavan.

De l'ostau dels gardas l'endeman ne demorava pas que quatre muralhas negras, mièg abausonadas. Digús i tornariá pas abitar.

- Pòt pas durar tot aquò. La Liquièira la cau vendre, diguèt Raols.

Una èrsa de dolor subrondèt los manits.

Se laissèron embeure encara una setmana de la doçor dau campèstre a l'intrada de l'auton. Los jorns venián corts. Los camparòls butavan : cocomèlas, rossilhons, bavaires, pradelons. N'amassavan de panieirons entièrs. A miègjorn fasián la dormida au solelh, dins quauque gravàs. Era pas lo silenci costumier de la garriga. S'entendiá de pertot lo bruch de las tronçonairas dins las copas, e tanben lo vai e veni dels camionasses negras. Mas èra encara, jos lo grand cèl linde, la vida pasibla e agradosa, la delícia un pauc malanconiosa dels darrièrs jorns polits dins l'annada. Los manits l'assaboravan coma un mèu requist.

E puòi tornèron a la vila. Apollina deviá dintrar au licèu. Tot aviá cambiat dins l'estiu. D'ostaus ancians èran estats aclapats, e se levava a la plaça de quartièrs novèls, amb de pòrges redonds, de corts, de colonas, de grífols que cascalhavan. Lo crespit nòu preniá de tenchas ròsas dins la clartat de l'auton. Tot cambiava.

Apollina tanben se sentissiá cambiar. Era una joventa ara. Li viravan a l'entorn, coma de moissaus estivencs, tot un fum de joves que la volián convidar au cinemà, au salon de tè, e sabe ieu... De joves ben meses qu'agradavan a Anna mas que Raols (e Ricard) trobavan inconsistents, sens espessor, coma de fum de cigarreta. Aquò fasiá rire Apollina :

- Mon paire e mon fraire son geloses de ieu !

E son rire tindava, tot nòu. Coma un cristal. La lutz de l'auton èra ufanosa.

Lo professor de matematicas d'Apollina èra un jovenòt tot ròse que se sonava monsur Subramanian. Quitava pas de se la manjar dels uòlhs. Las autras joventas de la classa n'èran ravidas. Imaginavan las idillis entre Apollina e monsur Subramanian. Per desvariar lo jove professor li escrivián sempre sus lo tablèu negre de declaracions d'amor abrasugadas. Monsur Subramanian sorisiá aimablement, veniá un pauc mai ròse, e puòi contunhava sa classa en espinchant dau recanton de

l'uòlh la polida Apollina, espelida coma una flor aquel auton de sos setze ans.

Apollina somièt aquesta nuòch. Se vesia vielhida de dètz ans. Era maridada. Son marit desconegut aviá una tèsta fosca coma de gelarèa, coma una estatua encara non escalprada. Mas, emai desconegut, Apollina sabia que tot son còs e tot son èime lo belavan, lo desiravan, s'embevián de sa preséncia. Coma un òrt s'abeura d'aiga doça e s'emplís de flors polidas. Apollina caminava amb son marit, e tanben sos enfants. Emai eles avián un visatge coma de cera encara pas pastada, demoravan de potencialitats avenidoiras. Mas Apollina sabia que los aimava, qu'èran la carn de sa carn, que per los aparar e los abalir podria sortir totas sas arpas coma un catfèr, s'aquò s'endevenia. Los manits marchavan en jogant davant ela. Cantavan. L'auton èra emplit de jòia e de colors. Visitavan los bòsques pròche de la Liquièira. Las copas avián tornat grelhar, los euses èran nauts ara. Mas au mitan de la bruèlha rescontràvetz d'espleches abandonats, de vièlhs camions militars amb d'aubres que butavan dedins, de tronçonairas rovilhadas. Veguèron un tractor amb encara la clau sus lo motor, e de braias bluias pausadas sus lo sèti, coma se lo boscatier s'èra envolat. Pensèt dètz ans enrè, a Albèrt Menugueta, que s'èra esvanesit tot d'una coma aquò dins la garriga, laissant braias, camisa e sabatas. O contèt a son marit qu'o vouguèt pas crèire.

- E si, te dise. Aquí se passava pas jamai res d'ordinari. Te'n podrai contar d'autres. Mas deuràs puslèu demandar a Ricard. O notava tot sus un pichon quasernet. N'i auriá per faire un libre.

Apollina mostrava a son marit la Liquièira. Era aquí l'ostau de familha ont passèt los mai polits moments de son enfança. Ara se podiá pas dintrar. Los novèls proprietaris avián tot clausit. Eran d'Anglèses. Lord Dixon, qu'aviá son sèti a la cambra dels Lords. Apollina entreveguèt pèr la porta clausa dau pargue una dòna eleganta que passejava un enfanton. Reconoguèt la dòna, l'aviá vista vestida en paquistanesa dins la cabana dau garda, abans que son paire e son fraire i metèsson lo fuòc. La cabana dau garda èra aquí, mas l'avián rebastida per ne far un pichon cottage qu'èra tot polidet, mas un pauc estranh au mitan dels euses.

- Vètz, los enfants, disiá Apollina. Es aquí qu'amb vòstre oncle Ricard jogàvem quand èrem manits...

- E nautres, podriam pas i jogar ?

Un garda amb una casqueta li faguèt signe que partiguèsson. Teniá per lo còl un chin mostrós, un Dobermann. Contunhèron son camin.

- Enlai, disiá Apollina, es lo vilatge. Mas i conoisce pas pus digús. Quand pense que conoissiam tot lo mond a temps passat. Mas los ostaus se son venduts. Mon fraire

fasiá sovent un sòmi estranh i a dètz ans, se vesia passejar dins las carrièiras desèrtas ont lo vent siblava, e las gents èran totas petrificadas dins son actitud costumiera, coma d'estatuas blanquinèlas. Es un pauc aquò. Las gents que demòran dins ma mementa e qu'an poblat aquel vilatge son coma de trèvas. O de fotografias vièlhas sus un libre de sovenirs.

- Mamà, disián los manits sens visatge (mas deliciosas, escarrabilhats, solelhoses), mamà, nautres lo volèm veire lo vilatge. E papà tanben...

Anavan fins au vilatge. La plaça èra totjorn aquí, amb lo grífol e sa doça cançon d'aiga fresca. Apollina saludèt davant lo cafè Combas (qu'èra ara un restaurant gastronomic luxuós) lo sovenir de Treson la polida.

- Era tament polida qu'un jove se moriguèt, pas que de l'aver tocada.

Los enfants èran gaujoses.

- Cònta nos mai tot aquò, mamà...

Ras de la plaça i avia una placa de mètge : Docteur Jacques Brouillet, Medecine Generale.

- Es totjorn aquí, a queste, alara. Sa femna quitava pas de lo cridar. Lo vilatge parlava pas que d'aquò. Las escudèlas volavan de lònca per las fenèstras.

Entendiguèron una vòtz :

- Apollina ! Apolina !

Se revirèron. Era lo mètge. Risolièr, destibat. Veniá dels camparòls, n'aviá un plen panieiron. Apollina presentèt son marit, sos enfants. Era lo mai urós dels òmes dempuòi que sa femna aviá desaparegut dins los bòsques. Se n'èra pas retrobat que los sabatons vernissats, la gonèla, lo jonhe e las lunetas. Segon lo biais dau país. E dempuòi cromptava de libres, se passejava dins lo campèstre, fasiá de partidas d'escacs longarassas amb monsur Schultz e amb Leon Vilaret...

- E ne demòra, de mond de l'epòca ? questionèt Apollina.

- Pas gaire. Que conoguèsses, i a Paulona...

- De Valat ?

- Oc. A cromptat aquí una mièja dotzena d'ostaus e un centenat d'ectars de garrigas. Lòga a una caça privada. A tres magasins en vila. Demòra amb un confraire mieu que veniá un còp èra a la Liquièra : lo doctor Baile. Vòlon far ensems, aquí, una clinica privada per gents ricas, ont faran venir magras las gròssas en i vojant lo pòrtamoneda. An recromptat per aquò lo castèl dau Sèrre dels Bessons.

- E ben per exemple...

- Mas deuriás venir mai sovent. A l'ostau vos fariam dinnar coma a vòstra taula un còp èra a la Liquièira. Encara me rapèle. Sabes, Treson sap far la cosina...

- Treson ?

- A, òc, sabes pas. Madama veusa Combas. Sem remaridats ensems...

Lo morre de la polida Treson saliguèt de la fenèstra. Era totjorn ufanosa. Dètz ans de mai i avián donat un biais mai auturós, mas èra una femna d'una beutat rara.

Apollina sentiguèt que son òme agachava l'aparicion novèla. Lo salòp, se pensèt, i interdise de regardar.

Aqueles òmes, sempre los meteisses. Aitanben a pas perdut au cambi, lo doctor Brouillet. Quand pense la vida que l'autra i fasiá, e en public en mai d'aquò...

Treson la polida aviá pas reconegut Apollina. Cridèt lo doctor Brouillet amb una vòtz esclèta :

- Diga, fenhantàs. Despacha-te de montar, qu'ai pas encara netejat lo ponde. Te farà de ben un pauc d'exercici. Te garde l'escoba. Bolega-te.

- Arribe, vesiada, arribe. T'enferonigues pas...

Apollina tornèt menar son marit e sos enfants dins la garriga. Seguiguèron la vau. Voliá lor mostrar la fònt d'En Barbian e lo bòsc de la Fadarelona.

Tot èra clausit. Faguèron lo torn. De pancartas :
INTERDICH DE DINTRAR de pertot. E tanben : MEFI
LO CHIN. Entreveguèron de luònh l'endrech ont èra
estada la fònt. Dreches còtra lo barratge de fiu d'aram
podían desvistar un airal tot revirat per los buldosèrs,
amb de molons de vièlhs pneus, de ferramentas
rovilhadas, de carcassas de veituras escrancadas.

- Crese que perdèm pas res. Es pas besonh de i anar pus
proche.

Un garda amb un chin s'acorsavan vèrs eles. Lo tipe
cridava :

- Avètz pas vist las pancartas ? Interdich. Interdich.
- Excusatz-me, monsur. Ai passat tota mon enfança
dins lo país. Voliái mostrar a mos enfants e a mon marit
la fònt d'En Barbian. Soi una Tribas, dau castèl de la
Liquièira, sabètz....

Ni lo nom de la fònt ni lo nom de la familha semblavan
de dire quicòm au garda, que parlava amb un accent
ponchut.

- Circulatz, diguèt mai lo garda. O alara bandisse los
chins. Son michantasses, vos avertisse. Aquí es una
proprietat privada.

Apollina contunhèt son camin, amb lo marit e los
enfants, dins la garriga. Los manits cantavan. Eran

ravits. Prenguèt la man de son òme. Marchèron cotria,
leugièrs e risents, dins la reflambor de Setembre.

EPILOG

Apollina me contèt aquel sòmi lo jorn qu'anèrem visitar
ensems lo país de son enfança. Me rapèle de bòsques
escurs e espesses, de gravasses blancs, de camins que se
pèrdon dins los avausse. Apollina se i retròba coma se i
aguèsse passada sa vida. Ditz que son fraire o fai encara
melhor.

Veguèrem los camionasses negres anar e venir.
Apollina sabia pas tròp de qué se fasiá dins aquel cantièr
estranh que sembla susvelhat per de militars.
Rescontrèrem de gardas pas aimables, coma dins lo
sòmi. Mas lo sorire dels enfants e la beutat d'Apollina
los amanhaguèron. La Liquièira èra un grand ostau void
e sorne qu'es estat crompat per lo director d'una marca
de liquors mas i ven pas jamai. Lo pargue davant es
polit, amb de grands pins que fan d'ombra. Comprene

que la vida a degut i èstre doça e que Apollina e Ricard n'aguèsson lo languiment, per passadas. Avèm rescontrat lo garda de la Liquièira : a abraçat Apollina coma un vièlh oncle. Se sonava Joanon Raicivada. Pareis qu'èra antan braconièr.

Avèm vist au vilatge monsur Vilaret, un vièlh amic de la familha Tribas. S'es retirat aquí amb sos libres, son chin de caça, e una serviciala qu'a una boca gromanda e d'uòlhs risolièrs. Voliá nos reténer per dinnar. Avèm tanben vist lo mètge. S'es maridat amb Paulona de Valat que quita pas de lo cridar e de li mandar de còps d'escoba. Aquela d'aquí a los uòlhs durs, lo plec amar a las bocas, l'èr mespresos de las qu'an longtemps fach lo mestièr. E Treson la polida la veguèr tanben. A pas l'èr tan polit qu'aquò, ara que la descobrisse dètz ans après lo temps de sa glòria. Sembla solament una brava femna de vilatge qu'a pro trabalhat e que s'es passida abans l'ora. Mas son aubèrja es coneguda, pareis, per la qualitat de sa mangisca. Las gents venon de luònh encò de la Veusa Combas. Es totjorn avenenta.

Dins un ostalon ont, se ditz, viviá un còp èra una mameta sens atge que semblava un grilhet dins sa cauna, avèm rescontrat un universitari conegut qu'a pres aquí sa retirada. Se sòna Engarran de Fontarecha. Una legenda locala ditz que l'avián cresegut manjat per un lion. Manièira de dire que dins aquel vilatge, quand lo pastís fogueja dins los veires, sabon pas pus de

qu'inventar de dessinat per moblar la discutida. Aitanben lo professor de Fontarecha, ni per carregar de lunetas pus gròssas que de mòlas per lo blat, d'òna pas l'impression de malautejar. Apollina ditz qu'a totjorn aquel sorire fin que li conoissián antan. Parteja ara son temps entre l'edicion critica de Guilhèm Montanhagòl qu'alestís dempuòi d'annadas e la jove esposa dau mètge, que se carra de l'escotar declamar de poèmas trobadorencs dedicats a sas popas e a son tafanari, en escambi d'un parelh de bilhets de banca. Ont èra passat l'egrègi professor quora lo creseguèron manjat per lo lion ? Aguèrem mai d'una version d'aquela epopèia requista - e las notèrre menimosament lo vèspre, entre levar la taula e sortir la pobèla jos l'uòlh trufarèl d'Apollina. M'o caudrà escriure un jorn. Mas d'aquesta passa un autre prètzfach emplís mas preocupacions. Ai un pauc vergonha, aitanben, d'o confessar. Fai pas res, o tornaretz pas contar en societat, solide. Alara vos vau explicar.

Dempuòi qu'ai esposat Apollina, tot aquel passat que fan recalivar quand parlan amb son fraire e sos parents, e tanben mon cosin Hubèrt Tellièr, avocat au barreau, tot aquò m'apassiona. Ensage de m'o representar a de bòn. Sabe pas se capite. Ricard m'a prestat sos quasernets ont escrivíá tot aquò. Aquel jorn veníái de legir la Vida dau Chivalièr de Gramont per Hamilton. Quanta idea aquel Hamilton, aitanben, d'escriure la

biografia de son beu fraire. Coma se ieu me passèsse per lo cap d'escriure la biografia de Ricard de Tribas...

E può, amb los jorns que passan mon idèa càmbia. Benlèu seriá pas tan nèci. Aquò me tafura dempuòi de jorns. Vire e revire las paginas manescrichas de Ricard. Questione Apollina, que se regala de me veire atalat a aquel trabalh d'istorian. Crèse que se trufa un pauc de ieu tanben. Ditz qu'amb Adelina e Gontran ieu soi son tresen manit. Lo qu'a trobat un jòc novel : jòga a far lo pichon Hamilton. Un Hamilton d'en garriga, amb d'istòrias de braconièrs, d'eusièiras, de cafetons de vilatge...

Aquela istòria la sentisse, la paupege, la vire, la revire. Es aquí bateganta entre mas mans, facha de vida, de dolor, de rire. L'escriurai per tu, Apollina. Mas quau sap, quora prenètz la pluma per escriure, çò que ne vai sortir ? E los personatges e las situacions me fugisson, m'escapan ? Tot aquò m'emplís d'una exaltacion estranha. Coma aquel jorn qu'amb la cravata e un èr de dos èrs venguère demandar a Monsur lo marqués Raols de Tribas la man de sa filha. E el, lo mostre, que m'esperava per veire cossí me tirariái d'aquela espròva. Me sentissiái coma un actor. Era un ròtle per teatre de baloard parisenc. Me'n tirère pas tròp mau, crèse. Aguère pas l'èr tròp nèci davant l'examinator. Foguère jutjat digne d'èsser fagocitat per la tribú de Tribas, de

me negar dins l'immens ostau que se'n sap totjorn pas lo nombre dels membres, dels corredors, de las escalièiras. M'ère conquistat lo drech de tastar la Blanqueta de Vilamanna e l'Armanhac vièlh de Valenca sus Baisa. E, a cima de las espròvas, coma la pel d'aur que daverèt Jason, aguère Apollina. Mon Apollina. L'unica Apollina. Pas que per ieu. E ieu soi sieu, coma canta lo poèta, de fin còr, dels cabelhs a la sòla de las sabatas... Ne revene pas. Aquò m'enchuscla. Me pecugue de còps per veire s'ai pas somiat. Que lo sòmi, tanben, aquò's una especialitat familiala, aquí. Ne parlan de lònca. A taula, los comentan. Jos lo retrach de l'anceessor mostachut que Ricard redescobriguèt dins un bidonvila de Puno (Peró) l'annada qu'anèt enlai per un congrés de literatura. Lo tablèu a pas patit, sembla nòu. E lo papeta a d'uòlhs per vos regardar, aquò vos dóna ja un abans gost dau jorn dau jutjament finau. Vos pesa, vos atravèrsa. Li deu pas escapar res.

Fau viure Apollina e los manits amb la librariá. Aquò marcha mai o mens. Mas las gents crompan de mens en mens de libres. Se legís pas pus ara. Emai los libres de Ricard. Son excellents mas se vendon pas. Urosament, sa femna Miriam nascuda Bragalet, a la pus gròssa farmacia de la vila, çò qu'es pas de tròp per manténer, amb los temps que vivèm, un ostau tan grand.

Vòle encara ajustar quicòm. Soi tornat a la Liquièira, solet aqueste còp. Sens ne dire res a Apollina. Ai vist lo

garda, Joanon Raicivada. M'a laissat dintrar amb un sorire de conspirator. Dins lo grand membre voutat, a drecha de l'intrada, darrièr una granda tapissariá, ai cercat la pòrta. I èra. Sembla barrada dempuòi totjorn. Fai d'annadas que digús l'a pas dobèrta, benlèu de sègles. Aquò se compren, s'es verai que se i passa pas qu'en sòmi. Era cobèrta per lo crespit, que benlèu la deviá rescondre un còp èra. Mas l'umiditat l'a desamagada per largas placas e se vei la fusta dejós. Los gonfons son rovilhats. Quand tustatz dessus, aquò ressonnís longament, coma dins de cròtas voutadas. Ai ensajat de regardar per lo trauc de la sarralha. I a pas que de negre, detràs. Mas ai sentit montar un alen fresc, portaire d'odors de tèrra imoissa e de mosit. E, o jurariái, de vièlhs libres cussonats. Ne ferniguère un moment. Encara n'ai pas parlat a Apollina, ni a son fraire.

Montpelhièr 1987-90

Sfax (Tunisia) Febrièr de 1990.